

การศึกษาวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม เรื่อง *หลายชีวิต*
ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives*
โดย Meredith Borthwick

ณิชนันท์ ตัญจนวิทย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษากลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม เรื่อง *หลายชีวิต* ของ
หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives*

โดย Meredith Borthwick

.....

นางสาวณิชนันท์ ตัญจนวิทย์

ผู้วิจัย

.....

รองศาสตราจารย์ดวงพร คำณูวัฒน์, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....

รองศาสตราจารย์สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทิยา ดวงภูมิเมศ, Ph.D.

ประธานหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและ

วัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษากลวิธีการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรม เรื่อง *หลายชีวิต* ของ
หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives*

โดย Meredith Borthwick

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา)

วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2557

.....

นางสาวณิชนันท์ ตัญญาวิทย์
ผู้วิจัย

.....

รองศาสตราจารย์พิมพ์พันธุ์ เวสสะ โกศล, Ph.D.
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์ดวงพร คำณูวัฒน์, Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,
พ.บ., ว.ว. ออร์โทปิดิกส์
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

รองศาสตราจารย์โสภณา ศรีจำปา Ph.D.
ผู้อำนวยการ
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือของรศ.ดร. สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่เมตตาให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ และรับฟังความเห็นของผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณ อาจารย์กฤตยา อกนิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้สอน ที่คอยให้คำปรึกษาและกำลังใจ ตลอดจนเป็นผู้ผลักดันให้ผู้วิจัยนำเรื่อง *หลายชีวิต* มาศึกษาวิจัยจนสำเร็จ และขอขอบพระคุณรศ.ดร. ดวงพร คำบุญวัฒน์ ที่กรุณามาเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ขอกราบขอบพระคุณรศ. ดร.พิมพันธุ์ เวสสะโกศล ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่า เพื่อช่วยตรวจวิทยานิพนธ์และให้เกียรติมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

ขอขอบคุณอาจารย์ Richard Hiam ที่ช่วยตรวจแก้บทสรุปสมบูรณ์ฉบับภาษาอังกฤษ บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้กับผู้วิจัย ขอขอบคุณคุณณัฏฐมน งานห้องสมุด สำหรับความช่วยเหลือด้านห้องสมุดเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนๆ เอกกการแปลทั้ง 3 คนที่ทำให้ช่วงเวลาของการเรียนเป็นประสบการณ์หนึ่งที่น่าจดจำ รวมไปถึงเพื่อนๆ ทั้งที่ธรรมศาสตร์และที่สถาบันฯ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ สอบถามข่าวคราววิทยานิพนธ์เสมอ ขอขอบคุณคุณยอดพงษ์ ที่ไม่เคยบ่นเวลาขอความช่วยเหลือ หน้าเอกสาร ตรวจคำผิดต่างๆ และที่สำคัญขอบคุณแม่ สำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่สามารถเขียนขอบคุณได้หมด

ขอบคุณตัวผู้วิจัยเอง ที่อดทนทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ แม้ว่าจะไม่สามารถไปถึงเป้าหมายของการศึกษาที่ผู้วิจัยตั้งไว้ได้ แต่บทเรียนที่มีค่าที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลาเรียนและการทำวิจัย คือการกลับมาสำรวจข้อบกพร่อง จุดอ่อนของตัวเองมากขึ้น และจะพยายามที่จะปรับปรุงให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

และสุดท้ายผู้วิจัยขออุทิศวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้กับพี่ชำนาญ ยานะ

ณัฏฐนันท์ ศัญชนาวิทย์

การศึกษากลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม เรื่อง *หลายชีวิต* ของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives* โดย Meredith Borthwick

A STUDY OF TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY OF “LAI CHIWIT” BY M.R.KUKRIT PRAMOJ AND “MANY LIVES” TRANSLATED BY MEREDITH BORTHWICK

นิพนธ์ที่ ๕๒๓๖๐๗๖ LCCD/M

ศศ.ม. (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ดวงพร คำคุณวัฒน์, Ph.D., สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, Ph.D.

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงกลวิธีการแปลและการแก้ปัญหาทางการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* และฉบับแปล *Many Lives*

ผลการศึกษาวัฒนธรรมไทยในต้นฉบับ เมื่อจำแนกตามการจัดแบ่งประเภทข้อมูลทางวัฒนธรรม 5 ประเภทของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964) พบว่า คำทางวัฒนธรรมที่พบมากที่สุดคือ วัฒนธรรมทางวัตถุ รองลงมาได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม วัฒนธรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางนิเวศ และวัฒนธรรมทางภาษา ตามลำดับ ส่วนด้านกลวิธีการแปลพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับบทแปลในการถ่ายทอดความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วย การเพิ่มเติมคำอธิบาย การปรับเป็นวลีหรือประโยค และการตัดคำหรือสำนวนออก รองลงมาคือ วิธีการแปลตรงตัว และวิธีการถ่ายทอดตัวอักษร ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่าเนื้อหาบางส่วนในเรื่องเป็นการจำลองเอาเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงมาสอดแทรกไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากความรู้ด้านภาษา ผู้แปลยังจำเป็นต้องมีความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น บริบททางสังคมและวัฒนธรรมทั้งในและนอกวรรณกรรมเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความหมายได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

คำสำคัญ: กลวิธีการแปล/ การแปลทางวัฒนธรรม/ *หลายชีวิต*/ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

180 หน้า

A STUDY OF TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY OF “LAI
CHIWIT” BY M.R. KUKRIT PRAMOJ AND “MANY LIVES” TRANSLATED BY
MEREDITH BORTHWICK

NICHANAN TANTHANAWIT 5236076 LCCD/M

M.A. (LANGUAGE AND CULTURE FOR COMMUNICATION AND
DEVELOPMENT)

THESIS ADISORY COMMITTEE: DUANPORN KAMNOONWATANA, Ph.D.,
SUJARITLAK DEEPADUING, Ph.D.

ABSTRACT

This thesis’ objective was to study translation strategies of cultural terms in “Lai Chiwit”, a novel by M.R. Kukrit Pramoj, and its translated version “Many Lives”.

The study results show that Thai culturally specific items found in the novel can be categorized according to Nida’s “Five Types of Sub-culture” (Nida, 1964) with items under the category of Material culture most frequently found. The smaller cultural categories, in terms of number, were Social culture, Religious culture, Ecological culture, and Linguistic culture in descending order. In terms of translation strategies, three strategies were used, namely: 1) Translation Techniques of Adjustment, 2) Literal translation, and 3) Transliteration.

Furthermore, some historical events in Thai society influenced the novel and were also mentioned in the novel. Therefore, in addition to language skills, translators are required to have general knowledge such as a profound understanding of social and cultural contexts in order to convey the correct meaning in translation and maintain the author’s writing style.

KEY WORDS: TRANSLATION STRETEGY/CULTURAL TRANSLATION /
LAI CHIWIT / M.R.KUKRIT PRAMOJ

180 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.5 แนวคิดและทฤษฎี	4
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	6
2.1 นวนิยายกับสังคมไทย	6
2.2 บริบทของสังคมไทยช่วงก่อนปี พ.ศ. 2494	11
2.3 การแปลในมิติทางด้านวัฒนธรรม	15
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
2.4.1 กลวิธีการแปลและความสัมพันธ์ระหว่างงานแปลกับวัฒนธรรม	23
2.4.2 งานศึกษาวรรณกรรมเรื่อง <i>หลายชีวิต</i> ในด้านสังคม	32
2.4.3 วรรณกรรมที่สะท้อนความคิดของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	42
3.1 การเลือกหัวข้อศึกษา	42
3.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	43
3.3 การเก็บข้อมูล	44
3.4 การแบ่งประเภทและการตรวจสอบข้อมูล	45
3.5 การวิเคราะห์กลวิธีการแปล	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	46
บทที่ 4 การแปลคำทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง หลายชีวิต	48
4.1 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา (Ecological Culture)	51
4.1.1 การแปลตรงตัว	52
4.1.2 การปรับบทแปล	56
4.2 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture)	62
4.2.1 การแปลตรงตัว	62
4.2.2 การถ่ายทอดตัวอักษร	68
4.2.3 การปรับบทแปล	70
4.3 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม (Social Culture)	80
4.3.1 การแปลตรงตัว	81
4.3.2 การถ่ายทอดตัวอักษร	87
4.3.3 การปรับบทแปล	93
4.4 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา (Religious Culture)	102
4.4.2 การแปลตรงตัว	103
4.4.3 การปรับบทแปล	110
4.5 การแปลคำทางวัฒนธรรมทางด้านภาษา (Linguistic Culture)	121
4.5.1 การแปลตรงตัว	122
4.5.2 การถ่ายทอดตัวอักษร	125

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	133
5.1 สรุปผลการศึกษา	133
5.2 อภิปรายผล	135
5.3 ข้อเสนอแนะ	138
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาไทย	140
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาอังกฤษ	152
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก	172
เนื้อเรื่องย่อ	173
ประวัติผู้แต่ง	178
ประวัติผู้แปล	179
ประวัติผู้วิจัย	180

บทที่ 1

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2554 ถือเป็นวาระครบรอบ 100 ปีชาตกาลของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปัญญาชนผู้ทรงอิทธิพลมากที่สุดในสังคมไทย” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, น.9) นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา และในปีเดียวกันนี้ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ก็ได้มีมติประกาศยกย่อง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และสื่อสารมวลชน ทั้งนี้ บทบาทของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ต่อสังคมไทยมีด้วยกันหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในฐานะนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน นักพูด อาจารย์ พ่อครัว นักแสดง ศิลปินแห่งชาติ รวมไปถึงเคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 13 ของประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2519

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนักเขียนที่ได้รับการยกย่องและยอมรับอย่างมากในสังคมไทย ผลงานของท่านไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี หลายเรื่องยังคงได้รับกล่าวถึงและผลิตซ้ำในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นละครโทรทัศน์ ละครเวที โดยหนึ่งในผลงานประพันธ์ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นที่รู้จักกันดีก็คือเรื่อง *หลายชีวิต* ในมุมมองของ ส.ศิวัรักษ์ (2539, น.134) ปัญญาชน นักคิดนักเขียนคนสำคัญอีกท่านหนึ่งของเมืองไทย ได้กล่าวยกย่องวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ไว้ว่า “เรื่องของคุณคึกฤทธิ์ไม่มีใครเอามายกย่องกัน เป็นเรื่องที่ดี เป็นเรื่องอมตะเลยทีเดียว คือเรื่องหลายชีวิต เป็นเรื่องที่ดีที่สุดครับ เขียนออกมาแต่ละคน เป็นชีวิตชีวา เพราะคุณคึกฤทธิ์เป็นคนเร็ว จับประเด็นเก่ง แล้วมองเห็นปัญหาต่างๆ ที่คนอื่นมองไม่เห็น เรื่อง “เจ้าลอย” อย่างนี้ เรื่องเจ้าที่ตกยาก พระที่กระสันต์ขึ้นมาแล้วเดือนร้อนอย่างไรบ้าง ยี่เกนี่พิเศษอย่างไรบ้าง ไม่มีใครมองได้ขนาดนี้หรอกครับ และเรื่องนี้ผมยกย่องว่าเป็นอมตะเลยเชียว ควรต้องยกย่องคุณคึกฤทธิ์”

สำหรับแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่อง *หลายชีวิต* นั้น หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวไว้ในคำนำหนังสือของตนเองว่า มีที่มาจากได้เห็นอุบัติเหตุรถตกสะพาน ระหว่างการเดินทางพร้อมเพื่อนนักเขียนเพื่อไปยังอำเภอศรีราชา สันนิษฐานว่าในอุบัติเหตุครั้งนั้นจะมีผู้เสียชีวิต

เป็นจำนวนมาก ทำให้คณะเดินทางพากันโง้งจนถึงสาเหตุที่ชักนำให้ผู้คนจำนวนมากต้องมาเสียชีวิตในคราวเดียวกัน จนนำมาสู่แนวคิดที่จะให้นักเขียนแต่ละคนเขียนนิยายชีวิตตัวละครแต่ละตัวที่สุดท้ายต่างต้องมาจบชีวิตพร้อมกัน แต่ในท้ายที่สุดปรากฏว่า มีเพียง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เพียงท่านเดียวที่เป็นผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวจนจบสมบูรณ์ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์, 2553, น.6) ทั้งนี้ *หลายชีวิต* เป็นเรื่องราวที่หลากหลายของตัวละครทั้งสิ้น 11 ชีวิต ประกอบด้วย เจ้าลอย หลวงพ่อเสม พรหม ท่านชายเล็ก ผล ละม่อม โนรี ลินจง จัน ทองโปรย และ หมอแสง ซึ่งล้วนแตกต่างกันด้วยเพศ วัย อาชีพ และสถานะ โดยแต่ละตัวแม้จะมีภูมิหลังและทางเดินของชีวิตที่แตกต่างกัน ทว่าสิ่งที่ทุกตัวละครมีเหมือนกันนั่นคือ “กรรม” ตัวละครบางตัวสร้างกรรมดี และตัวละครบางตัวก็สร้างกรรมชั่ว แต่เพราะสาเหตุใดที่ทำให้ตัวละครเหล่านี้ต้องมาพบเจอและจบชีวิตลงพร้อมกัน เป็นปริศนาธรรมหรือโศกนาฏกรรมที่ผู้เขียนมุ่งหวังจะทิ้งไว้ให้ผู้อ่านได้ขบคิดทบทวนในภายหลังจากการอ่านวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* อย่างไรก็ตาม ในหนังสือ *ย่อยโลกวรรณกรรม* ของสมบัติ จำปาเงิน (2531, น.74) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงเรื่อง *หลายชีวิต* ว่าน่าจะมีเค้าโครงมาจากวรรณกรรมเรื่อง *สะพานแห่งซานหลุยส์ เรย์* (*The Bridge of San Luis Rey*) ของ โทมัส ไวเดอร์ (Thomas Wilder) นักเขียนชาวอเมริกัน ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุสะพานขาด และทำให้มีผู้เสียชีวิตพร้อมกัน บาทหลวงรูปหนึ่งเห็นเหตุการณ์ดังกล่าว จึงเกิดคำถามว่าพระเจ้าเป็นเจ้าทรงมีวัตถุประสงค์ใดต่ออุบัติเหตุในครั้งนี้ จึงลงมือสอบสวนหาความเป็นมาของบุคคลที่ดูเหมือนจะไม่มี ความเกี่ยวข้องกัน โดยสมบัติ จำปาเงิน อ้างว่า ที่มาของการแต่งเรื่อง *หลายชีวิต* เกิดขึ้นในงานเลี้ยงสังสรรค์คราวหนึ่ง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ได้ปรารภเรื่อง *สะพานแห่งซานหลุยส์ เรย์* (*The Bridge of San Luis Rey*) กับเพื่อนๆ และคิดจะแต่งแบบไทยๆ กำหนดให้หลายๆ คนช่วยกันแต่งคนละชีวิตแล้วเอามารวมกันทยอยลงในนิตยสารชาวกรุงรายเดือน (ระหว่าง พ.ศ. 2495-2496)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์และพัฒนาการของวรรณกรรมไทย จะพบว่า สังคมไทยรับการแปลวรรณกรรมจากวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามา ซึ่งส่งอิทธิพลต่อพัฒนาการรูปแบบงานเขียนของไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ขบวนการสร้างสรรค์วรรณกรรมในสมัยก่อนจะอยู่ในรูปแบบร้อยกรอง บังคับฉันทลักษณ์อย่างเคร่งครัด จนกระทั่งนวนิยายเรื่อง *ความพยายาม* ของแม่วัน (พระยาสุรินทราชา) ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2443 จึงถือเป็นจุดกำเนิดของการเขียนนวนิยายสมัยใหม่อย่างตะวันตกที่มีการแปลและเรียบเรียงในลักษณะร้อยแก้ว โดยผู้แปลจะเลือกแปลและตีความทางวัฒนธรรมใหม่ให้เข้ากับประสบการณ์และโลกทัศน์ของวัฒนธรรมของตน โดยเรื่อง *ความพยายาม* มีเค้าโครงมาจากนวนิยายของอิตาลีเรื่อง *Vendetta* ของ Maria Corelli (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542, 10) ทั้งนี้ ทักซ์ เฉลิมเกียรติ (2552, น.19) ได้อธิบายไว้ในบทความชื่อ *ด้านขนบทางวรรณกรรมไทย: ความสำคัญของนวนิยายแปล นวนิยายต้นฉบับ และนวนิยายเลียนแบบ การศึกษาการทำให้เป็น*

ภาษาถิ่น ความเป็นของแท้ ความเป็นลูกผสม การเอาแบบ และลักษณะทวิวัฒนธรรม ว่า การแปล การตีความ และการเขียนคือ กระบวนการประยุกต์ ทำให้สิ่งที่เหมาะสมจากวัฒนธรรมอื่นมาเป็นของตนเอง นักแปลไทยมิได้มองว่าตนเองเป็นเพียงนักเทคนิคทางภาษาเสมอไป แต่นักแปลไทยเห็นว่าตนเองเป็นศิลปิน นักเขียนและผู้ประพันธ์ จึงไม่แปลกที่ผู้แปลจะเขียนเสมือนหนึ่งตนเองเป็นผู้แต่งงานชิ้นนั้นขึ้นมา ซึ่งในความเป็นจริงนักเขียนไทย/นักแปลไทยยุคแรก ต่างก็ใช้วิจารณ์งานส่วนตัวอย่างเสรีในการแต่งเติมเรื่องและใส่ความคิดของตนเองลงไป ในนวนิยายที่ตนเองแปลด้วยเช่นกัน ประกอบกับการบังคับใช้กฎหมายเรื่องลิขสิทธิ์ในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่เป็นที่แพร่หลายและเคร่งครัดมากดังเช่นปัจจุบัน จึงมักปรากฏว่านักเขียนไทย มีทั้งการ “แปล” และ “แปลง” ต้นฉบับนวนิยายภาษาอังกฤษมาเป็นบทภาษาไทยกันอย่างแพร่หลาย

เรื่อง *หลายชีวิต* ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) ตีพิมพ์เป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2538 ชื่อภาษาอังกฤษว่า *Many Lives* ผู้แปลเป็นนักวิชาการด้านเอเชียศึกษาชาวออสเตรเลีย ซึ่งเคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยในช่วงเวลาหนึ่ง จึงมีโอกาสได้รู้จักวรรณกรรมของไทยหลายเล่ม โดยสาเหตุที่เลือกแปลเรื่อง *หลายชีวิต* ผู้แปลได้สะท้อนไว้ในบทนำผู้แปลว่า ประการแรก เกิดจากความประทับใจในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นการส่วนตัว ประการที่สอง เกิดจากประสบปัญหาในการถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์ทางด้านวรรณกรรมไทยให้กับชาวออสเตรเลีย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมไทย (Borthwick, 1996, p.ix-x) เหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ผู้แปลสนใจจะแปลเรื่อง *หลายชีวิต* ในเวลาต่อมา

นอกจากประเด็นทางการแปลแล้ว ความตั้งใจอีกประการหนึ่งของผู้แปล คือ ต้องการให้วรรณกรรมเป็นเสมือนกระจกที่ใช้ส่องสะท้อนภาพของสังคมไทยในช่วงเวลาหนึ่งให้กับผู้อ่านที่อยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้รับรู้ จากประเด็นดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงนำมาสู่คำถามในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ถึงภาพสะท้อนของประวัติศาสตร์สังคมไทยที่ปรากฏอยู่ในผลงานแปลเรื่อง *หลายชีวิต* จากมุมมองของผู้แปลซึ่งมีสถานะเป็นคนนอกวัฒนธรรมว่า สามารถถ่ายทอดเรื่องราวภายในวัฒนธรรมและมุมมอง ความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในอีกวัฒนธรรมออกมาเช่นไร รวมไปถึงกลวิธีที่ผู้แปลเลือกใช้ในการแปลและแก้ปัญหาทางการแปลที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงมุมมองและการตีความทางวัฒนธรรมไทยในอีกด้านหนึ่งผ่านสายตาคนนอก โดยพิจารณาจากผลงานการแปลวรรณกรรมในฐานะศูนย์รวมของวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาทางการแปลเชิงสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีการแปลและการแก้ปัญหาทางการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างภาษาต้นฉบับและฉบับแปล

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักแปลให้ได้ศึกษากลวิธีการแก้ปัญหาด้านการแปลคำทางวัฒนธรรม รวมไปถึงเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยสาขาวิชาอื่น ที่อาจสนใจผนวกการศึกษาด้านการแปลและวัฒนธรรมเข้ากับความรู้ทางวิชาการด้านอื่นๆ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ รวบรวมจากวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เขียนโดย หม่อมราชวงศ์ ถิรฤทธิ ปราโมช ฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์ครั้งที่ 12 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2000 มีความหนาทั้งสิ้น 248 หน้า และฉบับแปลภาษาอังกฤษเรื่อง *Many Lives* โดย เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) ครั้งแรก ปี ค.ศ. 1996 จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ Silkworm Books มีความหนาจำนวน 228 หน้า

1.5 แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้การจัดแบ่งประเภทของข้อมูลตามการจัดประเภทวัฒนธรรม 5 ประเภทของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964, p.91) และแนวคิดการปรับบทแปลของสัญญาวิ สายบัว (2550, น.68) ในส่วนของการวิเคราะห์ทางสังคม ผู้เขียนใช้การอธิบายตามกรอบโครงสร้างสังคมชาวนาไทย

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

ตัวอักษรและเครื่องหมายที่ใช้ในการยกตัวอย่างในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีดังต่อไปนี้

(น.1) หมายถึง หมายเลขหน้าในต้นฉบับภาษาไทย

(p.1) หมายถึง หมายเลขหน้าในฉบับแปลภาษาอังกฤษ

.... หมายถึง ส่วนที่ละไว้ในเนื้อหาที่ใช้ในการยกตัวอย่างนั้นๆ

ตัวอย่างเช่น

ต้นฉบับ

ยายพริ้มมีอาชีพขายผักผลไม้และของกินจุจุกอีกหลายอย่าง เช่น พุทรา
แผ่นและเครื่องจันอับ (น.13)

ฉบับแปล

Old Phrim made her living selling fruit and vegetable and other food
stuffs, such as preserved woodapple and dried goods. (p.5)

ในบทต่อไปจะเป็นการนำเสนองานศึกษาวิจัยทางด้านการแปล ทั้งในส่วนที่เป็น
แนวคิดทฤษฎีและเอกสารข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแปลและวัฒนธรรม รวมไปถึงการศึกษา
พัฒนาการของวรรณกรรมในประเทศไทยที่เชื่อมโยงกับมิติทางด้านสังคมและประวัติศาสตร์ รวมไปถึงงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้เขียนเรื่อง *หลายชีวิต* เพื่อใช้เป็น
แนวทางในการศึกษาครั้งต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงพัฒนาการของวรรณกรรมไทยที่สัมพันธ์กับมิติทางด้านสังคม เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงพัฒนาการของวรรณกรรมในยุคสมัยต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย รวมถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เขียน คือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เพื่อทราบถึงแนวความคิดเบื้องหลังและบริบททางด้านสังคมที่ส่งผลต่องานเขียน ส่วนประเด็นทางการแปล จะเน้นที่กลวิธีการแปลคำที่มีความหมายทางด้านวัฒนธรรมตามแนวคิดของ ยูจิน ไนดา (1964) และการปรับบทแปลในระดับคำของสัญญาวิ สายบัว (2550) โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1 นวนิยายกับสังคมไทย

2.2 บริบทของสังคมไทยช่วงก่อนปี พ.ศ. 2494

2.3 การแปลในมิติทางด้านวัฒนธรรม

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 นวนิยายกับสังคมไทย

การศึกษาภูมิหลังหรือพัฒนาการความเป็นมาของวรรณกรรมกับสังคมไทย นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะไม่เพียงจะช่วยให้เข้าใจการเกิดขึ้นของงานเขียนในรูปแบบวรรณกรรมร้อยแก้วในสังคมไทย ที่สัมพันธ์กับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอก ทว่ายังช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมแปลกับวรรณกรรมของไทยอีกด้วย

2.1.1 หนังสือเรื่อง *เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชนและคนสามัญ รวมบทความประวัติศาสตร์ของเกร็ก เจ. เรย์โนลด์ส* (Craig J. Reynolds) ซึ่งแปลโดย วาโรณี โอสธารมย์ (2527) อธิบายถึง ความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์สังคม” ว่าเป็นเรื่องราวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน พฤติกรรมและกิจกรรมทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาภาพชีวิตประจำวันในสังคมของประชาชนทั่วไป หรือกลุ่มคนในระดับต่างๆ มากกว่าจะให้ความสำคัญ

สนใจไปที่ชนชั้นนำแต่เพียงชนชั้นเดียว เพราะการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์สังคมมองว่าประชาชนมีฐานะเป็นผู้ขับเคลื่อนประวัติศาสตร์และมีบทบาทอย่างมากต่อการสร้างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่างๆ หรือในอีกด้านหนึ่งก็เป็นผู้ยอมรับการเป็นไปของโครงสร้างสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ประวัติศาสตร์สังคมสามารถทำได้โดยผ่านการศึกษาผ่านข้อมูลต่างๆ ตามที่ เคิร์ก เรย์โนลด์ส (2527, น.8) ได้ยกตัวอย่างไว้ เช่น การศึกษาทางนิรุกติศาสตร์ คำบอกเล่าของชาวบ้าน (Oral history) หลักฐานทางโบราณคดี เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงภาพชีวิตของประชาชนในอดีต อีกแนวทางหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม คือ การศึกษาการพรรณนาถึงกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนชนชั้นหรืออาชีพ เช่น ชาวนา ข้าราชการ เจ้านาย พระสงฆ์ นักพนัน หรือโสเภณี ผ่านงานเขียนในรูปแบบวรรณกรรม เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านวรรณกรรม โดยเคิร์ก เรย์โนลด์สได้หยิบยกเรื่อง *สี่แผ่นดิน* มาเป็นตัวอย่างของการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมไทยในประเด็นทัศนะของชนชั้นปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ทั้งนี้ เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาเรื่อง *หลายชีวิต* แม้ว่าเป้าหมายของการเขียนเรื่องดังกล่าว จะเป็นไปเพื่อให้ผู้อ่านได้ขบคิดถึงปรีชาธรรมที่ซ่อนอยู่ในเรื่องราวของตัวละคร ทว่านอกเหนือไปจากปรีชาทางธรรมที่ซ่อนอยู่นั้น เรื่องราวในชีวิตของตัวละครแต่ละตัวก่อนที่จะดำเนินไปถึงจุดสุดท้ายของชีวิตก็สามารถบอกเล่าเรื่องราวทางสังคมให้กับผู้อ่านได้เช่นเดียวกัน โดยเรื่อง *หลายชีวิต* มีจุดเด่นที่ตัวละครที่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่น ชนชั้น สถานภาพ การศึกษา ระดับทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งนำมาสู่ประเด็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางด้านสังคมที่มีผลการเรื่องราวในวรรณกรรม และวรรณกรรมในฐานะภาพสะท้อนเรื่องราวทางสังคมรูปแบบหนึ่ง

2.1.2 หนังสือ *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย* ของ วิภา กงกะนันทน์ (2540) อธิบายถึงพัฒนาการและความเป็นมาในระยะแรกของนวนิยายในประเทศไทย โดยกำหนดช่วงระยะเวลาการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2378-2472 ที่สัมพันธ์กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในช่วงเวลาต่างๆ นับตั้งแต่การเข้ามาของมิชชันนารีชาวอเมริกันพร้อมกับการนำเทคโนโลยีการพิมพ์เข้ามาสู่ประเทศไทย การกำเนิดขึ้นของนิตยสารรายสัปดาห์ฉบับแรกของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแปลและเรียบเรียงวรรณกรรมตะวันตกเรื่อง *Vendetta* เป็นภาษาไทยในชื่อ *ความพยาบาท* โดยแม้วัน ซึ่งนำมาสู่การปฏิวัติขนบการประพันธ์ของไทย กล่าวคือ จากเดิมที่ประเพณีการประพันธ์ของไทยจะอยู่ในรูปของบันเทิงคดีร้อยกรอง แต่ภายหลังที่สยามมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมตะวันตกมากขึ้น ก็เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ที่เห็นได้ชัด เช่น ภาษา รูปแบบ เนื้อหา ลีลาการเขียน และแหล่งวัตถุดิบที่มาของเรื่องอันหลากหลาย และสะท้อนถึงประสบการณ์ของผู้เขียนที่สัมพันธ์กับสังคมที่ห่างไกลมากขึ้น นักเขียนสายเลือดใหม่

ที่ถือกันว่าเป็นต้นแบบของนักเขียนนวนิยายสมัยใหม่ของไทย นับตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและยังส่งทอดอิทธิพลต่อมาในสมัยหลัง ประกอบด้วย ศรีบูรพา ดอกไม้สด และ ม.จ. อากาศคำเจิง รพีพัฒน์ ทั้งนี้ รูปแบบและแนวการเขียนของนักเขียนแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่อง *ลูกผู้ชาย* ของศรีบูรพาที่นำความสำเร็จทางสังคมของปัจเจกบุคคลมาเป็นวิธีการนำเสนอหลัก สะท้อนให้เห็นค่านิยมหลังได้เห็นสภาพอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก และความใฝ่ฝันของชายหนุ่มในสังคมไทยจำนวนหนึ่งที่ต้องการเลื่อนสถานภาพของตนเองจากระดับล่างขึ้นมาสู่ระดับที่สูงขึ้น ด้วยความสามารถในการทำงาน และเป็นคนดีมีวิชาความรู้ และนวนิยายเรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ของดอกไม้สดก็สะท้อนความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตกในสมัยเดียวกัน เป็นต้น

2.1.3 หนังสือเรื่อง *นวนิยายกับสังคม ระหว่างปี 2475-2500* ของ ตรีศิลป์ บุญขจร (2542) สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ทางสังคมและการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง และพัฒนาการของนวนิยายไทยให้ชัดเจนขึ้น โดยยึดตามแนวความคิดที่ว่า “วรรณกรรมไม่ว่าเล่มใดย่อมสัมพันธ์กับสังคมในช่วงที่วรรณกรรมเรื่องนั้นได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542, น.32) และยังเป็นข้อพิสูจน์ที่ว่า “วรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ มีหลากหลายแห่งความหมาย ความหลากหลายของความหมายขึ้นอยู่กับผู้วิเคราะห์วิจารณ์ หรือผู้อ่านและแนวทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์วิจารณ์ วรรณกรรมเรื่องใดยังมีความหมายหลากหลายมิติก็ยิ่งมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542, น.45) โดยผู้เขียนใช้เกณฑ์ในการแบ่งนวนิยายแต่ละช่วงตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศที่สำคัญ และเป็นนวนิยายที่สามารถถ่ายทอดอุดมการณ์และสะท้อนภาพของสังคมขณะนั้นออกมาได้ชัดเจนและน่าสนใจที่สุด ยกตัวอย่างเช่น ในสมัยรัฐนิยม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการสถาปนาความหมายใหม่ของความเป็นไทยในแบบสากล ซึ่งมีผลต่อการกำหนดขอบเขตการเขียนนวนิยายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งด้านการเขียนตัวอักษร การใช้คำสรรพนาม คำตอบรับปฏิเสธ รวมถึงการใช้ฉากและบรรยายที่ต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลสมัยนั้น ในสถานการณ์เช่นนี้ นักเขียนบางกลุ่มจึงเลือกแสดงปฏิกิริยาต่อต้านหรือพยายามหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ในลักษณะที่ต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น วรรณกรรมเรื่องสุดท้ายของดอกไม้สดเรื่อง *พู่กลิ้ง* ซึ่งนำตัวละครจากเรื่อง *นี้แหละโลก* มาใช้อีกครั้ง โดยแสดงถึงอิทธิพลของรัฐนิยมที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกายตลอดจนเรื่องการปฏิบัติของสามภรรยาในครอบครัว พร้อมทั้งแสดงทัศนะของคนกลุ่มหนึ่งที่มีต่อ “ท่านผู้นำ” และนโยบายรัฐนิยมอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของวิภา เสนานาญ กงกะนันท์ เรื่อง *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย* และตรีศิลป์ บุญขจร เรื่อง *นวนิยายกับสังคม ระหว่างปี 2475-2500* ต่างมีข้อสรุป

ตรงกันว่า ในช่วงต้นของพัฒนาการนวนิยายไทย นับตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว งานวรรณกรรมของไทยล้วนได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมตะวันตกแทบทั้งสิ้น จากงานเขียนของนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยในช่วงแรกจะใช้วิธีการการแปลตรง หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการดัดแปลงจากต้นฉบับ นักเขียนหรืออีกนัยหนึ่งอาจเรียกได้ว่านักแปลอาจไม่บอกแหล่งที่มาว่าดัดแปลงมาจากนวนิยายเรื่องใด โดยนวนิยายแปลเรื่องแรกและเป็นเรื่องที่ได้รับคามนิยมมากที่สุดคือ เรื่อง *ความพยายาม* แปลและเรียบเรียงโดย แม้ว้น หรือพระยาสุรินทรราชา โดยมีเค้าโครงมาจากเรื่อง *Vendetta* ของ มารี คอเรลลี (Marie Corelli) ซึ่งกลายมาเป็นแรงบันดาลใจให้มีการแปลบันเทิงคดีจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยเพิ่มขึ้น และเมื่อคนไทยเริ่มคุ้นเคยกับวรรณกรรมประเภทนี้มากขึ้น จึงเริ่มผลิตนวนิยายในแบบที่เรียกว่า “ไทยกึ่งเทศ” กล่าวคือ มีตัวละครแบบไทย แต่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่องยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของนวนิยายแปลจากตะวันตก ขณะที่ผู้แปลโดยมากก็ยังคงจำกัดอยู่ในหมู่นักชนชั้นสูงหรือข้าราชการ นักแปลที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น อาทิเช่น “แสงทอง” “รามจิตติ”¹ “เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป” ฯลฯ จนกระทั่งปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นวนิยายไทยจึงเริ่มมีแนวทางการนำเสนอที่เป็นของตนเอง และผนวกเรื่องราวปัญหาความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองมาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่อง

2.1.4 ในหนังสือ *ในกระแจะ: วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน* (2549) ซึ่งรวบรวมผลงานเรื่องสั้นแปลจำนวน 13 เรื่อง จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดย เบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) และรุจิรา เมนดิโอนีส (Rujira Mendiones) จุดเด่นของหนังสือรวมเรื่องสั้นเรื่องดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นหนังสือที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) ใช้เป็นตำราสำหรับผู้สนใจและผู้ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมไทยและประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้ว การลำดับความเชื่อมโยงของเรื่องสั้นแต่ละเรื่องก็สอดคล้องกันในแง่ของเวลา โดยเป็นความตั้งใจของบรรณาธิการเล่มที่ต้องการเสนอภาพแทนของผลงานนักเขียนไทยรุ่นที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และคัดเลือกเรื่องที่พูดถึงปัญหาร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และเสนอทรรศนะต่อวิถีชีวิตและสังคมไทยให้แก่ผู้สนใจเรื่องสยามสมัยใหม่ที่อาจเป็นไปได้ในเชิงปะทะด้านทาบกับวิถีคิดเกี่ยวกับสังคมกระแสหลัก โดยเฉพาะสภาพสังคมชนบทของไทยที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น ซึ่งมีลักษณะไปในเชิงอุดมคติ (Ideology) สวงามและปราศจากปัญหา

¹ พระนามแฝงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)

ผู้วิจัยพบว่า การวิเคราะห์วรรณกรรมในหนังสือเรื่องนี้ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาเรื่อง *หลายชีวิต* ในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติและภูมิหลังของผู้เขียน ควบคู่ไปกับบริบททางด้านการเมืองและสังคมในช่วงเวลานั้น ซึ่งสอดคล้องอยู่ในเนื้อหาของเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ทั้งในรูปแบบที่เป็นในเชิงสัญลักษณ์ และมาคาดคิดเกี่ยวกับชนบท ยกตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ เรื่อง *คนอ่านหนังสือ* ของชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ (เบนดิก แอนเดอร์สัน, 2549, น.63) ที่เล่าถึง เป้ง ตัวละครเอกในเรื่องที่พยายามไปขโมยไปติดตามการขยายตัวของระบบการศึกษาที่กระจายออกไปสู่พื้นที่ต่างๆ ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ถึง 1970 เพื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาในเมืองหลวง และความสัมพันธ์ระหว่าง เป้ง และอดีตเพื่อนผู้เคยมีสถานภาพเท่าเทียมกัน ที่ภายหลังต่างกลายเป็นคนอื่นของกันและกัน ซึ่งเหตุการณ์สมมุติในเรื่องสั้นดังกล่าว ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากสภาพความเป็นจริงของชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ ที่เป็นคนชนชั้นกลางก่อนไปทางลางอาศัยอยู่ในต่างจังหวัด และเป็นนักเรียนรุ่นแรกที่มีโอกาสเข้ามาศึกษาต่อในระดับสูงในเมือง อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของระบบการศึกษา เป็นต้น

ในด้านการแปล เบนดิก แอนเดอร์สัน ได้อ้างอิงข้อสังเกตของ ส.ศิริรักษ์ ที่เคยกล่าวไว้ว่า หากนักเขียนไทยคนใดมีผลงานต่อต้านคอมมิวนิสต์ หนังสือของเขาจะได้รับการยกย่อง และมักจะได้รับการสนับสนุนให้แปลเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น เรื่อง *ไฟแดง* ของ หม่อมราชวงศ์ถนัด ทิพย์ ที่ได้รับทุนจาก สำนักข่าวสารของอเมริกัน หรือ United States Information Service (USIS) (เบนดิก แอนเดอร์สัน, 2553, น. 1-2) จากข้อสังเกตดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบริบททางสังคมและอิทธิพลของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแปลวรรณกรรมในช่วงเวลาต่างๆ ทั้งนี้ ความสำคัญของการแปลวรรณกรรมไทยนอกเหนือจากจะช่วยให้เห็นถึงอิทธิพลทางสังคมที่ส่งผลต่อการแปลยังช่วยเสนอมุมมองในภาพกว้างของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วให้ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้เห็นภาพดังกล่าวชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากวรรณกรรมที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในช่วงปี พ.ศ. 2500 ส่วนมากล้วนแต่นำเสนอภาพของสังคมไทยในมุมมองที่จำกัด เช่น เรื่อง *ครูบ้านนอก* ของ สมพงษ์ พลตะสุริย์² ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในชื่อ *The Teachers of Mad Dog Swamp* ที่แม้จะได้รับความนิยมอย่างมากและถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ในเวลาต่อมา แต่นวนิยายเรื่องดังกล่าวก็ยังวนเวียนอยู่ในโลกการต่อสู้ของนักอุดมคติ และผลิตซ้ำภาพมายาคติของสังคมชนบทไทยที่หยุดนิ่ง ปราศจากการเปลี่ยนแปลง

จากมุมมองด้านนวนิยายกับสังคมดังกล่าว ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงพัฒนาการทางด้านการแปลในสังคมไทยที่เชื่อมโยงและเป็นรากฐานที่สำคัญของการเกิดขึ้นของวรรณกรรมสมัยใหม่

² ใช้นามปากกาว่า คำหมาน คนโต

ในเวลาต่อมา รวมไปถึงบริบทแวดล้อมทางด้านสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในช่วงเวลาต่างๆ จนอาจกล่าวได้ว่า ในการพิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเล่มหนึ่งๆ นั้น ไม่ได้เป็นเพียงแค่การวิเคราะห์ถึงความงดงามและเหมาะสมของภาษาเท่านั้น หากยังต้องสนใจวิเคราะห์บริบทแวดล้อมอื่นๆ ประกอบด้วย

2.2 บริบทของสังคมไทยช่วงก่อนปี พ.ศ. 2494

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เขียนเรื่อง *หลายชีวิต* ขึ้นในปี พ.ศ. 2494 หลังจากนั้นจึงได้ทยอยจัดพิมพ์ลงในนิตยสารชาวกรุงรายเดือน ระหว่างปี พ.ศ. 2495-2496 และได้รวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มในปี พ.ศ. 2497 โดยในช่วงเวลานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 จนถึงปี พ.ศ. 2494 ที่ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เขียนเรื่อง *หลายชีวิต* ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เป็นผลมาจากปัจจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยวรรณกรรมที่กล่าวถึงต่อไปนี้ จัดเป็นงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการอธิบายให้เห็นถึงการคลี่คลายของสังคมไทยนับตั้งแต่ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งถึงช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกับเรื่องราวและจุดเปลี่ยนในชีวิตของตัวละครหลายตัวในเรื่อง *หลายชีวิต* ดังนี้

หนังสือ*ประวัติศาสตร์แห่งชาติ: “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่*ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2549) อธิบายถึง ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสังคม กล่าวคือ จากเดิมที่มีการแบ่งคนเป็นลำดับชั้นตามหลักชาตวิชุดิ ทำให้โครงสร้างการเมืองจำกัดอยู่ที่กลุ่มคนชนชั้นสูง เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ใกล้ชิด ขุนนางที่มีความจงรักภักดี และเชื้อสายของตน ก็เปลี่ยนมาเป็นการให้ความสำคัญกับความรู้ความสามารถของบุคคลในการทำหน้าที่ต่อชาติมากขึ้น การสร้างบุคลากรของประเทศให้เป็นคนมีความรู้ความสามารถนี้สอดคล้องกับการขยายตัวของระบบการศึกษาในรูปแบบโรงเรียน ที่เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นประเทศกำลังเผชิญกับภัยคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคมและสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางการเมืองภายใน ยังผลให้มีการปฏิรูปประเทศเข้าสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่ (Modern state) ทั้งในด้านเทคโนโลยีและจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบในด้านต่างๆ จนมาถึงในสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ภายหลังจากที่คณะราษฎรประกาศให้เรื่องการศึกษาเป็นหนึ่งในหลัก 6 ประการ ซึ่งเป็นแนวทางในการบริหาร

ราชการแผ่นดิน โดยประกาศไว้ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างมากด้วยเช่นกัน

ในหนังสือ *คึกฤทธิ์กับประวัติศาสตร์ “ความเป็นไทย” เล่มที่ 1* ของ สายชล สัตยานุรักษ์ (2550, น. 26) วิเคราะห์ถึง การขยายตัวของโอกาสทางการศึกษานับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนมาถึงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ส่งผลให้ข้าราชการและชนชั้นกลางขยายตัวขึ้นอย่างมาก โดยข้าราชการและชนชั้นกลางจำนวนมากเหล่านี้มีภูมิหลังแตกต่างจากเดิมคือมิได้เป็นเชื้อสายของตระกูลราชการ แต่มาจากครอบครัวชาวเงินหรือครอบครัวพ่อค้าแม่ค้ารายย่อย ตลอดจนครอบครัวชาวนาชาวไร่ในชนบท ซึ่งสามารถไต่เต้าขึ้นมาสู่สถานะข้าราชการระดับกลางและระดับล่างทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ส่วนชนชั้นกลางนอกระบบราชการก็ขยายบทบาททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง โดยที่ส่วนใหญ่ของชนชั้นกลางเหล่านี้เป็นคนเชื้อสายจีน นอกจากนี้ ในบทความเรื่อง *ระบิลชาติในแบบเรียนภาษาไทย* ของ นุชจรี ใจเก่ง (2551, น.32) ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ว่า สมาชิกของคณะราษฎรหลายท่านก็เปลี่ยนแปลงสถานะจากลูกชาวนามาเป็นนักเรียนนอก ข้าราชการชั้นสูง และนายทหาร จากการปฏิรูปการศึกษา

ทั้งนี้ การเมืองไทยในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2475-2494 อยู่ในสถานะที่ผันผวนอย่างมาก มีความพยายามในการถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลพลเรือนและรัฐบาลทหารอยู่ตลอดเวลาในช่วงเวลาเดียวกัน สถานการณ์การเมืองโลกก็อยู่ในภาวะที่ตึงเครียดต่อเนื่องกันมานับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 อุบัติขึ้นในทวีปยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2481 และสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2488 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 9 ปี ระหว่างนั้นประเทศไทยอยู่ภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ซึ่งดำเนินนโยบาย “การสร้างชาติ” ในลักษณะของรัฐนิยม หรือในอีกนัยหนึ่งชาตินิยม (Nationalism) เพื่อสร้างความเป็นมหาอำนาจทางการเมือง โดยสร้างคำขวัญ “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ซึ่งนับว่าเป็นผลงานที่เรียกศรัทธาความนิยมชมชอบจากประชาชนได้มากพอสมควรจากหนังสือ *ประวัติการเมืองไทย 2475-2500* (2538) ของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ระบุว่า นโยบายของรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามยังดำเนินไปเพื่อมุ่งกวาดล้างและกำจัดขุนนางฝ่ายนิยมเจ้าและฝ่ายปรปักษ์เป็นจำนวนมาก เช่น ยกเลิกประเพณีตลอดจนองค์การที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์และบทบาทของสถาบันกษัตริย์ และยกเลิกพระราชพิธีต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ จากการกระตุ้นความ “รัก” ชาติ รัฐบาลก็เริ่มขยายไปสู่การสร้างอาณาจักรทางทหาร จัดตั้งยุวชนทหาร เผยแพร่วินัยทหารแบบบูชิโด ต่อต้านการครอบงำทางเศรษฐกิจจากคนจีน การเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส และท้ายสุดก็เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะสหายสงครามฝั่งอักษะของญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยซึ่งเป็น

ขบวนการไต้ดินขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและคอยให้ข้อมูลด้านการข่าวที่สำคัญกับฝ่ายสัมพันธมิตร ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า ในประเทศสหรัฐอเมริกา นำโดย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และในสหราชอาณาจักรมี หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เป็นแกนนำ

ผลการเข้าร่วมสงครามตามมติของรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จากการศึกษาของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2538, น.152) พบว่า สงครามส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และผู้มีรายได้เป็นเงินเดือนประจำ เช่น ข้าราชการ เสมียน-พนักงานของบริษัทห้างร้าน เพราะนอกจากจะต้องเผชิญกับการโจมตีทางอากาศของฝ่ายสัมพันธมิตร สงครามยังทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค หรือสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ เป็นต้นว่า ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม น้ำตาลทราย น้ำมันเชื้อเพลิง ไม้จืด แปรงสีฟัน และอุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นสินค้าอุตสาหกรรม ประกอบกับรัฐบาลไทยให้ญี่ปุ่นกู้เงินเพื่อนำไปใช้จ่ายในการทำสงคราม ทำให้สภาวะเกิดเงินเฟ้อขึ้นในประเทศ กล่าวคือ มีจำนวนเงินบาทเพิ่มมากขึ้นในระบบตลาด แต่จำนวนสินค้ากลับมีจำนวนน้อยและราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐบาลเริ่มการรณรงค์กระตุ้นให้ประชาชนในเมืองอพยพออกไปอยู่ตามต่างจังหวัดมากขึ้น เพราะวิถีชีวิตของคนที่อยู่ตามต่างจังหวัดได้รับผลกระทบจากสงครามน้อยกว่าคนที่อยู่ในเมือง เนื่องจากยังสามารถผลิตอาหารเพื่อการยังชีพของตนเองได้ แม้ว่าจะสูญเสียรายได้จากการที่ไม่สามารถส่งออกข้าวออกไปยังต่างประเทศได้ดังเช่นก่อนหน้านี้ก็ตาม

การรณรงค์เรื่องรัฐนิยมและลัทธิผู้นำได้จางหายไปจากวงการเมืองของไทย หลังจากจอมพลแปลก พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2487 เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรไม่ผ่านแผนการย้ายเมืองหลวงไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ และจากการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามของกลุ่มผู้นำขบวนการเสรีไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากสถานะผู้แพ้สงครามร่วมกับญี่ปุ่น ทว่าประเทศไทยก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจทรุดหนักหลังสงคราม การหยุดชะงักทางการผลิตระหว่างสงครามทำให้เกิดสภาพข้าวยากหมากแพง ประชาชนอดอยาก ใจร้ายชุกชุม เกิดการปล้นรายใหญ่หลายครั้ง

ทั้งนี้ รัฐบาลพลเรือนได้รับการแต่งตั้งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2487 -2490 หลังการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยเป็นความพยายามที่จะตั้งรัฐบาลแบบประชาธิปไตยขึ้น อย่างไรก็ตาม จากหนังสือการเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ ของทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2548) พบว่า รัฐบาลประชาธิปไตยนี้ก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะทหารได้ก่อการรัฐประหารขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 และยังผลให้จอมพลแปลก พิบูลสงครามได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี ทว่าการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลแปลก พิบูลสงครามในครั้งนี้ กลับไม่ได้รับการสนับสนุนจาก

ประชาชนดังเช่นก่อนหน้า เพราะเป็นการรัฐประหารเข้ายึดอำนาจการปกครองโดยไม่ถูกต้องตามกระบวนการทางเมืองระบอบรัฐสภา เป็นการนำประเทศไทยเข้าสู่ระบอบเผด็จการทางทหาร อำนาจทางการเมืองทางทหาร และทำให้อำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรสิ้นสุดลง กลุ่มทหารบกเข้ามามีอำนาจเพียงผู้เดียว

ขณะที่บริบททางการเมืองโลก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในเวทีโลกมากขึ้น แทนที่เหล่าประเทศจักรวรรดินิยมเก่าที่ต้องสูญเสียดินแดนอาณานิคมของตนไป กอปรกับชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนในปี พ.ศ. 2492 และสงครามในเกาหลีระหว่างฝ่ายเสรีนิยมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นตามมาในปี พ.ศ. 2493 ทำให้สหรัฐอเมริกายังต้องเพิ่มบทบาทของของตนมากขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในมุมมองของตรีศิตป์ บุญจรร (2542, น.124-125) ประเทศไทยกลายมาเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามโลก ที่สหรัฐอเมริกาใช้เพื่อป้องกันการแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์โดยการให้การสนับสนุนผู้นำชาตินิยม ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน อาวุธ และอุปกรณ์ทางเทคนิคต่างๆ แม้ว่าในความเป็นจริง การคุกคามของคอมมิวนิสต์ในทศวรรษ 2490 จะยังไม่รุนแรงดังเช่นในทศวรรษต่อมาก็ตาม

อนึ่ง สายชล สัตยานุรักษ์ (2550, น.150) แสดงความคิดเห็นว่า จากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจภายในประเทศที่ตกต่ำลง ปัญหาขาดแคลนข้าว ตลอดจนปัญหาการรื้อฟื้นทำให้ประชาชนทั่วไปประสบความเดือดร้อนอย่างมาก จนเกิดความรู้สึกถึงชีวิตที่ปราศจากความมั่นคงและความแน่นอน และมีความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจโดยปราศจากที่พึ่ง ทำให้คนไทยส่วนใหญ่อดไม่ได้ที่จะหวนรำลึกไปถึงชีวิตที่ดีกว่าในอดีตในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคิดเปรียบเทียบผลที่ไทยได้รับจากการเข้าร่วมสงครามโลกในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กับสมัยประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏว่า สงครามโลกครั้งที่ 1 ได้สิ้นสุดลงพร้อมกับชัยชนะของประเทศไทย ต่างกับผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งก่อปัญหาแก่สังคมไทยอย่างมาก

กล่าวโดยสรุป บริบททางสังคมไทย นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2494 มีเหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเกิดขึ้นภายในประเทศและต่างประเทศที่สำคัญหลากหลายเหตุการณ์เกิดขึ้น โดยแต่ละเหตุการณ์เป็นผลสืบเนื่องและสัมพันธ์กับบริบททางสังคมก่อนหน้า ซึ่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในทุกระดับชั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาถึงบริบททางสังคมโดยเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาของวรรณกรรมไม่เพียงช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชประพันธ์เรื่อง *หลายชีวิต* แต่ยังช่วยให้สามารถอธิบายถึงจุดพลิกผันในชีวิต

ของตัวละครหลายตัวในเรื่อง ในแง่ที่เหตุการณ์เหล่านั้นมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากที่ไปที่มาแต่เป็นเรื่องราวทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งผู้เขียนหยิบยกมาสอดแทรกไว้ในเนื้อหาของเรื่อง

2.3 การแปลในมิติทางด้านวัฒนธรรม

การแปลนับเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การสื่อสารไม่ถูกจำกัดด้วยความแตกต่างของภาษา มนุษย์สามารถรับรู้ข่าวสารตลอดจนเรียนรู้วิถีชีวิตของวัฒนธรรมอื่นแม้มีความแตกต่างกันได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การแปลไม่ได้เป็นเพียงแค่การถ่ายทอดภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการถ่ายทอดโลกทัศน์ มุมมองทางด้านวัฒนธรรมผ่านภาษาไปยังผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งให้ได้รับรู้อีกด้วย

2.3.1 หนังสือเรื่อง *การแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ* โดย พิมพันธุ์ เวสสะโกศล (2555) หนังสือเล่มนี้เป็นการเรียบเรียงประสบการณ์การเป็นผู้แปลและผู้สอนวิชาการแปลมาเป็นเวลานานนับสิบปีของพิมพันธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับผู้ต้องการศึกษาทางการแปลทั้งในเชิงทฤษฎีในฐานะที่เป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง และฝึกหัดการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษในลักษณะที่มีการใช้งานจริง ทั้งนี้ พิมพันธุ์สรุปคำนิยามของคำว่า “การแปล” จากการให้ความหมายของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศไว้ว่า “การแปลเป็นการถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับที่เขียนหรือพูด ด้วยภาษาหนึ่งมาเป็นฉบับแปลซึ่งใช้อีกภาษาหนึ่ง โดยพยายามคงความหมายและรูปแบบของต้นฉบับให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลเกิดความรู้สึกเท่าเทียมกับผู้อ่านต้นฉบับ” (พิมพันธุ์ เวสสะโกศล, 2555, น.4) โดยสามารถแบ่งเนื้อหาหลักของหนังสือออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ

1) หลักการแปล (Principle of Translation) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานเกี่ยวกับการแปลที่สามารถนำไปในการแปล โดยเริ่มตั้งแต่ (1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการแปล โดยยกตัวอย่าง รูปแบบกระบวนการแปลของโรเจอร์ ที. เบลล์ (Roger T. Bell) และดาเนียล ไซล์ (Daniel Gile) (2) กระบวนการหรือขั้นตอนที่ใช้ในการแปล เช่น การวิเคราะห์ต้นฉบับ การแปลต้นร่าง และการปรับแก้ไข เป็นต้น และ (3) กลวิธีที่ใช้ในการแปล เช่น การแปลทับศัพท์ การใช้การอธิบายเพิ่มเติม หรือการใช้การแปลตรง เป็นต้น โดยแต่ละบทจะมีแบบฝึกหัดและกิจกรรมท้ายบทให้ผู้วิจัยได้ลงมือปฏิบัติจริง

2) การแปลงานเขียนประเภทต่างๆ (Translating Different Genres) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาวิธีการแปลสำหรับงานเขียนประเภทต่างๆ ได้แก่ (1) การเขียนพรรณนาความ (Descriptive Genre) (2) การเขียนเล่าเหตุการณ์ (Narrative Genre) (3) การเขียนอธิบายความ

(Expository genre) (4) การเขียนจูงใจ (Persuasive Genre) เหตุผลที่ผู้แปลจำเป็นต้องรู้จักและเข้าใจถึงธรรมชาติของงานเขียนแต่ละประเภท ก็เพื่อจะสามารถรักษาลักษณะและบทบาทของงานเขียนต้นฉบับประเภทนั้นๆ ไว้ให้ได้มากที่สุด เพราะงานเขียนแต่ละประเภทต่างก็มีลักษณะการเรียบเรียงและลีลาภาษาที่บ่งบอกประเภทของงานเขียนที่แตกต่างกันไป

อย่างไรก็ตาม การแปลหรือการถ่ายทอดความหมาย นอกจากผู้แปลจะต้องมีความเข้าใจในภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลเป็นอย่างดีแล้ว สิ่งทีนอกเหนือไปจากภาษาที่แตกต่างกันแล้วนั้น ยังหมายรวมถึงนัยยะหรือความหมายในเชิงวัฒนธรรมที่มีประกอบอยู่ในคำๆ หนึ่งด้วย เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การใช้ภาษาในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมย่อมต้องมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสภาพแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของชนชาตินั้นๆ โดยที่ผ่านมา การศึกษาทางด้านการแปลมักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาในเชิงสุนทรียศาสตร์ทางภาษามากกว่าประเด็นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านการแปล ปราศจากความเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมในด้านต่างๆ เช่น ศาสนาและความเชื่อ หรือ เศรษฐกิจ เป็นต้น

2.3.2 บทความชื่อ *Linguistic and Ethnology in Translation-Problems* ของ ยูจีน ไนดา (Eugene Nida) (1964) ยกตัวอย่างการแปลพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ออกเป็นภาษาต่างๆ ว่า เนื้อหาของพระคัมภีร์ไบเบิลหลักๆ จะกล่าวถึงสถานการณ์ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าสถานที่อ้างอิงเหล่านั้นย่อมต้องมีความแตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมของผู้อ่านในอีกภาษาหนึ่งด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการแปลพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาของชาวอะบอริจิน จึงเกิดปัญหาทางด้านความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม (Cultural Equivalence) ระหว่างภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปล หรือการพยายามแปลตามตัวอักษรในสำนวนภาษาฮิบรูที่ว่า “*Children of the bride chamber*” เมื่อแปลเป็นภาษาบันตู ซึ่งเป็นภาษาหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ในแอฟริกา ปรากฏว่าผู้แปลแปลว่า “*Children of the house of the man who married the woman*” เนื่องจากผู้แปลเข้าใจว่าเด็กเป็นลูกของภรรยาคนก่อนของเจ้าบ่าว ประกอบกับลักษณะทางสังคมที่เป็นแบบ “หลายผัวหลายเมีย” (Polygamy)³ ที่มีส่วนในการกำหนดโลกทัศน์และความเข้าใจของผู้อ่าน อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเกิดจากผู้แปล

³ นักมานุษยวิทยาได้แบ่งประเภทของแบบแผนของครอบครัวไว้อย่างกว้างๆ ด้วยกัน 2 แบบ คือ

1. แบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) คือ อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีคู่สมรสได้เพียงคนเดียวในเวลาเดียวกัน
2. แบบหลายผัวหลายเมีย (Polygamy) คือ สังคมบางแห่งอนุญาตให้ชายหรือหญิงมีคู่สมรสได้หลายคนในเวลาเดียวกัน แยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ แบบแรก “ผัวเดียวหลายเมีย” (Polygyny) คือ ประเพณีการแต่งงานอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้

มากกว่า 1 คน และ แบบที่สอง “เมียเดียวหลายผัว” (Polyandry) คือ ประเพณีการแต่งงานอนุญาตให้ผู้หญิงแต่งงานมีสามีได้มากกว่า 1 คน (ยศ สันตสมบัติ, 2544, น. 119)

ไม่ได้ตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวยิว ซึ่งสำนวนดังกล่าวมีความหมายถึง 2 ความหมาย คือ แยกที่มาร่วมในงานฉลอง และเพื่อนของเจ้าบ่าว

ทั้งนี้ ไนดา (Nida, 1964) ได้สรุปว่า “คำศัพท์” ถือเป็นสัญลักษณ์พื้นฐานของลักษณะทางวัฒนธรรม โดยในการแปลจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมนั้น จะต้องเป็นที่รับรู้ได้อย่างใกล้เคียงและเทียบเท่ากันในทั้งสองภาษา

Words are fundamentally symbols for features of the culture.
Accordingly, the cultural situation in both languages must be known in translating, and the words designate the closest equivalence must be employed. (Nida, 1964, p.91)

(Nida, 1964, p.91) ยังเสนอประเภทของการแปลคำทางวัฒนธรรมไว้ 5 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1) วัฒนธรรมทางนิเวศวิทยา (Ecological Culture) หมายถึง ความแตกต่างทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพันธุ์และสัตว์ต่างๆ ความแตกต่างนี้ทำให้แต่ละชาติมีคำที่ใช้เรียกสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ในพื้นที่เขตทะเลทรายย่อมมีคำที่มีความหมายเกี่ยวกับความร้อน ความแห้งแล้ง รวมไปถึงคำเรียกชื่อพืชพันธุ์สัตว์ที่มากกว่าในประเทศที่อยู่ในเขตหนาว เป็นต้น

2) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้หรือวัตถุต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน เครื่องแต่งกาย รวมไปถึงสถาปัตยกรรมต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของตน

3) วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) หมายถึง วิถีการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ค่านิยม ความเชื่อ แบบแผนในการดำเนินชีวิต และมารยาทต่างๆ เช่น การทักทาย รวมไปถึงพิธีกรรมและการละเล่นต่างๆ ด้วย

4) วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious Culture) หมายถึง เรื่องความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดประเพณีและขนบธรรมเนียมต่างๆ และเป็นรากฐานทางความคิดของคนในสังคมนั้นๆ

5) วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic Culture) หมายถึง ระบบภาษาและการใช้ภาษาในสังคมนั้นๆ ซึ่งแต่ละภาษาย่อยมีระบบโครงสร้าง หน่วยคำ และการใช้แตกต่างกัน

จากประเภทของการแปลคำทางวัฒนธรรม 5 ประเภทตามที่ ไนดา (1964) ได้เสนอ เมื่อพิจารณาตามบริบททางการศึกษาที่เน้นไปที่การศึกษาการแปลและตีความพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ในสังคมต่างๆ ทำให้คำนิยามการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภทของ ไนดา (1964) ไม่สามารถนำมาอธิบายและปรับใช้ได้กับในสังคมที่มีพื้นฐานทางด้านความเชื่อและบริบทด้านประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากที่เขาได้เคยศึกษาไว้ อย่างไรก็ตาม คุณูปการที่สำคัญของการจำแนกประเภทของการแปลคำทางวัฒนธรรมของไนดา (1964) ได้ช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาด้านการแปลในเวลาต่อมา มีหลักหรือจุดตั้งต้นเพื่อวางแผนทางการศึกษาการแปลข้ามวัฒนธรรมของตนต่อไป

2.3.3 ในหนังสือชื่อ *ทฤษฎีและหลักการแปล* (2545) ของ วรรณาสงอร่ามเรือง อธิบายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการแปลและประเด็นทางวัฒนธรรมตามแนวคิด Skopostheorie ของ ไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss and Vermer) (1984) ซึ่งมุมมองของ ไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss and Vermer) การแปลไม่ใช่เพียงการสื่อสารสองตอนหรือสองชั้น และมีนักแปลเป็นผู้แปลรหัส แต่การแปลเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง (วรรณาสงอร่ามเรือง, 2545, น.11) และในทุกกระบวนการจะต้องเป็นการกระทำที่มีจุดหมาย ผู้แปลต้องรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายก่อนที่จะลงมือทำงานแปล ยกตัวอย่างเช่น ผู้แปลสามารถประเมินได้ว่าผู้รับสารเป็นใคร หลังจากนั้น ผู้แปลจะสามารถชั่งน้ำหนักความสำคัญของตัวบทต้นฉบับแต่ละส่วนก่อนการแปลได้อย่างถูกต้อง

ทั้งนี้ ไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss and Vermer) (1984) เห็นว่า ต้นฉบับเป็นผลิตผลภายใต้รูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง เมื่อมีการแปลเป็นอีกภาษาหนึ่งหรือผู้อ่านงานแปลอยู่ในอีกวัฒนธรรม ผู้แปลต้องคำนึงว่าควรจะให้งานแปลนั้นยังคงทำหน้าที่เดิมหรือไม่ ตัวอย่างที่วรรณาสงอร่ามเรือง อธิบายคือ งานของเซร์วาเต้ (Cervantes) เมื่อแปลเป็นอีกภาษาหนึ่ง หน้าทีนั้นก็จะเปลี่ยนไปเป็นเพียงหน้าที่การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการล้อเลียนสังคมในสมัยนั้น ไม่ได้ทำหน้าที่ล้อเลียนสังคมอีกต่อไป เป็นต้น (วรรณาสงอร่ามเรือง, 2545, น.14)

การที่ผู้แปลไม่อาจคงหน้าที่เดิมของตัวบทต้นฉบับไว้ได้ จะเกิดขึ้นเมื่อผู้แปลคำนึงถึงความสำคัญของวัฒนธรรมต้นฉบับและวัฒนธรรมปลายทางในการแปลแต่ละครั้ง รวมถึงประเมินได้ว่ากลุ่มผู้รับสารคือใคร มีความคาดหวังและพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมปลายทางเป็นอย่างไร เพราะในทัศนะของไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss and Vermer) (1984) การแปลไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายโอนตัวบทและองค์ประกอบต่างๆ ของภาษาที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่การแปลยังเป็นการสร้างตัวบทใหม่ของ “สาร” ที่ต้องการส่ง หรือที่ยუსต้า โฮล์ส-เมนต์แทร์ (Justa Holz-Mänttari)

เรียกว่า เป็นการนำเสนอข้อมูลในอีกรูปแบบหนึ่งตามความต้องการของสังคมใหม่นั้น ไม่ได้เน้นที่การถ่ายโอนภาษาเป็นสำคัญ (วรรณา แสงอร่ามเรือง, 2545, น.18)

จากทัศนะดังกล่าวของไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss and Vermer) (1984) สะท้อนให้เห็นว่า นักแปลสามารถปรับหรือเปลี่ยนแปลงตัวบทต้นฉบับได้ตรงเท่าที่นักแปลเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการแปลนั้นๆ ว่า เป็นการแปลเพื่อใครและการปรับบทแปลนั้นเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางด้านวัฒนธรรมของภาษาปลายทาง โดยขั้นตอนหรือหลักการในการปรับบทแปลควรต้องเป็นไปอย่างมีระบบและทำให้บทแปลยังสามารถหรือคงหน้าที่ในการสื่อความหมายเดิมไว้ได้มากที่สุด

2.3.4 หนังสือเรื่อง *หลักการแปล* ของ ศัญญวี สายบัว (2550, น.43-44) ได้อธิบายถึงวิธีการถ่ายทอดความหมายเป็นภาษาฉบับแปลว่าสามารถทำได้ด้วยกัน 2 วิธี คือ

1) การแปลแบบตรงตัว (literal translation) คือ การแปลที่พยายามรักษารูปแบบของการเสนอความคิด (form) ของต้นฉบับไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ รูปแบบที่ว่านี้หมายถึงคำข้อความที่ใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ และรวมถึงการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่างๆ ด้วย

2) การแปลแบบเอาความ (free translation) การแปลลักษณะนี้มีลักษณะที่แตกต่างกับการแปลแบบตรงตัวหลายประการ ประการแรกรูปแบบ (form) ที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดภาษาอาจจะแตกต่างไปจากรูปแบบที่ใช้ในต้นฉบับ อีกประการหนึ่งคือ การเรียงลำดับความคิดอาจจะไม่เหมือนกัน ประโยคหรือวลีที่กล่าวไว้เป็นอันดับต้นๆ ในต้นฉบับอาจถูกจัดให้อยู่ในลำดับหลังๆ ในฉบับแปล การเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้ต่างจากต้นฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายอยู่ประการเดียวคือ เพื่อให้งานแปลนี้สามารถทำหน้าที่สื่อความหมายของต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านได้อย่างแน่นอน ขจัดเหตุที่ทำให้ผู้อ่านอ่านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดพลาด

อย่างไรก็ตาม การสื่อความหมายโดยการแปลนั้น ผู้อ่านเป็นผู้รับสารซึ่งแสดงโดยตัวสื่อคือ ภาษา ซึ่งเป็นคนละชุดกับที่ผู้ส่งสารคนแรกหรือผู้เขียนต้นฉบับใช้ ภาษาทั้ง 2 ภาษา เป็นผลผลิตของสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ดังนั้น การนำเอาภาษาอีกภาษาหนึ่งมาสื่อความหมายของต้นฉบับจึงต้องมีการปรับบทแปลบ้างไม่ว่าจะเป็นการแปลที่มีลักษณะตรงตัว (literal) หรือการแปลเอาความ (free) ทั้งนี้ เพื่อให้บทแปลสามารถสื่อความหมายได้ดีที่สุด โดย ศัญญวี สายบัว (2550, น.63) อธิบายถึงเงื่อนไขการปรับบทแปลไว้ว่า การปรับไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขบทแปลให้แตกต่างไปจากต้นฉบับตามความพอใจของผู้แปล แต่สามารถทำได้ตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1) การปรับภาษาควรจะทำต่อเมื่อมีความจำเป็นในด้านที่จะทำให้บทแปลนั้นอ่านเข้าใจง่าย เช่น ลักษณะภาษาทางวิชาการ (Technical) มาเป็นลักษณะภาษาธรรมดา ถ้าผู้แปลมีเป้าหมายที่จะทำให้ผู้อ่านทั่วๆ ไปอ่าน ไม่เฉพาะแต่สำหรับนักวิชาการเท่านั้น

2) ในการแปลภาษาที่ใช้ในบทแปลนั้น ไม่ว่าจะปรับอะไรหรือปรับอย่างไร ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายของการแปลเป็นสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งหมายถึงการมุ่งที่จะทำให้ภาษาในบทแปลสามารถสื่อความหมายที่เทียบเคียงได้กับความหมายต้นฉบับ (Equivalent meaning)

ทั้งนี้ ศุภนาท (2550, น.64) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการปรับบทแปล ในกรณีที่ไม่สามารถแปลตรงตัวได้ โดยเฉพาะในระดับคำไว้ 5 วิธีด้วยกันคือ

1) การเติมคำอธิบาย สามารถทำได้ 2 วิธีคือ การเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาและการเติมคำอธิบายในรูปของเชิงอรรถหรือหมายเหตุ โดยศุภนาทเห็นว่า การเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาและการเติมคำอธิบายในรูปของเชิงอรรถควรมีเนื้อหาจะตัดรัดและกลมกลืนไปกับเนื้อหา สำหรับการเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาข้งแบ่งย่อยได้ออกเป็นการเติมลักษณะนามข้างหน้าและการเติมข้อความสั้นๆ เพื่ออธิบายคำศัพท์ดังกล่าว

2) การใช้วลีหรือประโยคแทนคำ คือการแทนที่คำศัพท์ด้วยประโยคหรือวลีเพื่อบอกลักษณะหรือกิจกรรมของสิ่งนั้นแทน ตัวอย่างเช่น การแปลคำว่า “Igloo” ด้วยวลีว่า “กระท่อมที่สร้างด้วยน้ำแข็ง” เป็นต้น

3) การใช้คำอ้างอิงถึงความหมายที่กว้างขึ้นแทนคำที่อ้างอิงถึงสิ่งที่เฉพาะกว่า วิธีนี้จะใช้ในกรณีที่คำศัพท์ในต้นฉบับอ้างอิงถึงสิ่งที่ไม่อยู่ในภาษาแปล หรือไม่เป็นที่รู้จักในสังคมของผู้อ่านฉบับแปล เช่น การใช้คำว่า “fish-oil” ในการแปลคำว่า “น้ำมันปลาสวาย” เป็นต้น

4) การเติมตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มความคิดต่างๆ แต่ละภาษามีระบบไวยากรณ์และโครงสร้างประโยคที่แตกต่างกัน และหากเป็นโครงสร้างประโยคที่ไม่มีในภาษาแปล ก็ควรมีการเติมคำศัพท์หรือวลีเพื่อบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของประโยคดังกล่าว

5) การตัดคำหรือสำนวนทิ้งไป สำหรับวิธีนี้ควรเลือกใช้กรณีที่ไม่สามารถหาคำที่มีความหมายเทียบเคียงได้ในภาษาแปล และคำศัพท์ดังกล่าวไม่ใช่สาระสำคัญของเรื่อง หรือคำศัพท์หรือสำนวนดังกล่าวมีการใช้ติดต่อกัน แต่สื่อความหมายอย่างเดียว ซึ่งผู้แปลสามารถตัดคำหรือสำนวนนั้นทิ้งไปได้ แต่ไม่ควรตัดข้อความทั้งตอนทิ้งไปได้ ควรตัดเพียงคำสั้นๆ และเล็กน้อยเท่านั้น

ส่วนการถ่ายถอดตัวอักษร (Transliteration) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งวิธีในการถ่ายถอดความหมายของคำศัพท์เฉพาะในภาษาต้นฉบับไปฉบับแปลนั้น ศุภนาท สายบัว (2550, น.57) อธิบาย

ว่า คือการนำคำในภาษาหนึ่งมาเขียนด้วยตัวอักษรของอีกภาษาหนึ่ง โดยพยายามให้การเขียนในภาษาใหม่นี้ถ่ายทอด “เสียง” ของคำในภาษาเดิมให้ได้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ การถ่ายทอดตัวอักษรมีบทบาทในการแปลจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่งในกรณีดังต่อไปนี้

1. เมื่อในภาษาต้นฉบับมีคำที่ใช้แทนชื่อเฉพาะของสิ่งต่างๆ เช่น ชื่อคน ชื่อสถานที่ ชื่อแม่น้ำ ภูเขา หรือแม้แต่ชื่อสถาบันต่างๆ

2. เมื่อคำในภาษาต้นฉบับมีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมที่ไม่มีในสังคมของภาษาฉบับแปลจึงไม่มีคำเทียบเคียงให้ เช่น คำที่ใช้เรียกต้นไม้ สัตว์ และกิจกรรมบางชนิด ความคิดบางประเภทซึ่งมีในภาษาอังกฤษแต่ไม่มีในภาษาไทยเนื่องจากยังไม่มีการบัญญัติศัพท์ขึ้น ในกรณีเช่นนี้ผู้แปลอาจแก้ปัญหาได้สองประการ คือ 1) ใช้วิธีให้คำนิยามหรือคำอธิบายที่บอกลักษณะตรงกับคำเดิมนั้น หรือ 2) ใช้ทับศัพท์

จากทั้งหมดนี้จะเห็นว่า นักแปลมิได้มีหน้าที่เพียงเป็นผู้ถ่ายทอดความหมายตามตัวอักษรเท่านั้น ทว่ายังทำหน้าที่เป็นนักค้นคว้าและนักวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากความเท่าเทียม (Equivalence) ของระดับภาษา แต่ยังรวมไปถึงการถ่ายทอดมุมมอง ค่านิยม ความเชื่อจากสังคมภาษาต้นฉบับไปสู่สังคมภาษาปลายทาง เพื่อให้ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งเกิดความเข้าใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการทางการแปลที่แตกต่างหลากหลายกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น ละทิ้งการแปลที่ถูกต้องตรงตัวตามต้นฉบับ แต่ใช้วิธีการเพิ่ม ตัดทอน หรือปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมและเป็นที่น่าสนใจได้ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม จากข้อจำกัดทางด้านคำอธิบายวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภทของไนดา (1984) ที่ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากบริบทของการศึกษาการแปลพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ในวัฒนธรรมต่างๆ ได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยคำอธิบายด้านวัฒนธรรมจากแง่มุมการศึกษาด้านอื่นๆ ซึ่งในที่นี้คือ การศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม มาใช้ประกอบเพิ่มเติมการอธิบายประเภทการแปลคำทางด้านวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภทของไนดา (1984) รวมไปถึงงานการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา ที่เกี่ยวกับลักษณะโครงสร้างทางสังคมของไทย เพื่อนำไปประกอบการอธิบายถึง ลักษณะทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง *หลายชีวิต* ดังจะเห็นได้จากหนังสือและบทความดังต่อไปนี้

2.3.5 หนังสือเรื่อง *มนุษย์กับวัฒนธรรม* ของ ชศ สันตสมบัติ (2544) เป็นความพยายามในการนำเสนอสาระ ประเด็น ขอบเขตความสนใจ และมโนทัศน์พื้นฐานของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมสำหรับผู้สนใจ มานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจมนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรม โดยชศได้สรุปขอบเขตของการศึกษามานุษยวิทยาอย่างคร่าวๆ ไว้ว่า ครอบคลุมประเด็นและคำถามทั้งหมดเกี่ยวกับตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ประเด็นเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ

มนุษย์ และสังคมวัฒนธรรม มนุษย์เริ่มปรากฏตัวบนโลกตั้งแต่เมื่อใด บรรพบุรุษของมนุษย์ยุคแรกมีลักษณะทางกายภาพและทางสังคมวัฒนธรรมอย่างไร สังคมเริ่มแรกอยู่ที่ใด ไปจนถึงประเด็นคำถามที่ว่า ทำไมสังคมมนุษย์กว่าสองพันแห่งทั่วโลกจึงได้พัฒนาลักษณะการรวมกลุ่ม โครงสร้างสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภาษาที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างเหล่านี้เป็นผลมาจากปัจจัยอะไร และมีพัฒนาการอย่างไร เป็นต้น (ยศ, 2544: 2)

ความหมายของ “วัฒนธรรม” ตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา จากการศึกษาเปรียบเทียบ วัฒนธรรมต่างๆ ทั่วโลก ยศได้สรุปลักษณะพื้นฐานสำคัญไว้มี 6 ประการคือ 1) วัฒนธรรมเป็นระบบความคิดและค่านิยมที่สมาชิกในสังคมมีร่วมกัน 2) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ 3) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ 4) วัฒนธรรมเป็นองค์รวมที่สะท้อนความรู้และภูมิปัญญา 5) วัฒนธรรมคือกระบวนการในการกำหนดนิยามความหมายของชีวิตและสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และ 6) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวตลอดเวลา (ยศ สันตสมบัติ, 2544, น.17)

อย่างไรก็ตาม กรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยานั้นมีอยู่ด้วยกันจำนวนมากและหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของประเด็นที่ศึกษาและบริบทของสังคมแต่ละแห่ง โดยจุดเด่นที่สำคัญของการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา คือ การศึกษาสังคมวัฒนธรรมแบบองค์รวม (Holistic) ทำให้มานุษยวิทยามีเนื้อหาครอบคลุมสัมพันธ์กับสาขาวิชาอื่นๆ ทั้งในทางสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา หรือในทางวิทยาศาสตร์ เช่น ชีววิทยา รวมไปถึงสาขาวิชาต่างๆ ในทางมนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา และภาษาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งยศได้ประมวลพัฒนาการทางด้านความคิดและความสัมพันธ์ของวิชามานุษยวิทยากับสถาบันต่างๆ ทางสังคม ควบคู่กับการยกตัวอย่างกรณีศึกษาสังคมต่างๆ ทั่วโลก เช่น บทที่กล่าวถึง มนุษย์กับศาสนา โดยศาสนาในทัศนะทางมานุษยวิทยาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงศาสนาหลักของโลกอย่าง ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่บ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ขณะเดียวกัน นักมานุษยวิทยาที่สนใจในประเด็นศาสนาต่างก็พัฒนาต่อยอดแนวความคิดเรื่องมานุษยวิทยากับศาสนาและความเชื่อเพิ่มเติมไป โดยประยุกต์ศาสตร์วิชาอื่นๆ เข้าไป ตัวอย่างเช่น เดอร์ไคหม์ (Durkheim) (ยศ สันตสมบัติ, 2545, น.226) ที่นำแนวคิดสังคมวิทยาเข้ามาผสมผสานนั้น เสนอว่าศาสนาคือระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติซึ่งแยกแยะระหว่าง “ความศักดิ์สิทธิ์” (Sacred) กับ “ความเลวร้าย” (Profane) ออกจากกัน ความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่มาของความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีและบรรทัดฐานทางสังคมที่ยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง เป็นต้น

ทั้งนี้ หนึ่งในแนวทางการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา คือ นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมและการแปลของ ไนดา (1964) ได้ โดยนิเวศวิทยาวัฒนธรรมสนใจศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และยังผลให้มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี การจัดการองค์กรทางสังคม และระบบความคิดที่สอดคล้องกับลักษณะสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่ ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือยังชีพประเภทเบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสะสมความรู้เกี่ยวกับทะเลและการจับปลา เป็นต้น ซึ่งประโยชน์ของการทบทวน ที่มาและพัฒนาการทางด้านการคิดทางมานุษยวิทยา คือ ช่วยเพิ่มมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่ หลากหลายมากขึ้นและตระหนักว่า ผลผลิตทางวัฒนธรรมหนึ่งๆ ทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุหรือระบบ ความเชื่อ ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและระบบ ความคิดของคนในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม การผนวกความรู้ทางด้านมานุษยวิทยา มาใช้ในทางการศึกษาทางด้านการแปลครั้งนี้ เป็นเพียงการหยิบยกความหมายและแง่มุมทางด้านวัฒนธรรมที่นักมานุษยวิทยาได้ ศึกษาและนิยามไว้มาประยุกต์ปรับใช้กับข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้เก็บรวบรวมมาจาก วรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives เท่านั้น* ไม่ได้เป็นการเลือกนำ ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาใดทฤษฎีหนึ่งมาใช้อธิบายข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมมา ด้วย เหตุที่ข้อมูลที่รวบรวมได้จากเรื่อง *หลายชีวิต* มานี้มีความหลากหลายและการวิจัยนี้จะดำเนินการ วิเคราะห์ตามการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมของไนดา (Nida, 1964) เป็นหลัก

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในที่นี้จะกล่าวถึง งานวิจัยทั้งทางด้านการแปลและที่เกี่ยวกับประเด็นทางสังคม โดย สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ด้วยกัน 3 หัวข้อดังนี้

- 2.4.1 กลวิธีการแปลและความสัมพันธ์ระหว่างงานแปลกับวัฒนธรรม
- 2.4.2 งานศึกษาวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ในด้านสังคม
- 2.4.3 วรรณกรรมที่สะท้อนความคิดของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

2.4.1 กลวิธีการแปลและความสัมพันธ์ระหว่างงานแปลกับวัฒนธรรม

2.4.1.1 การศึกษาพจน์จากหนังสือแปลภาษาอังกฤษเรื่อง *Many lives* (หลายชีวิต) ของ เมเรดิธ บอร์ธวิก (*A Study of Number from a translation version of Many Lives by Meredith Borthwick*) โดย โรจนา ชมนารถ (2543)

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการตีความการแปลพจน์จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษผ่านมุมมองของผู้แปลซึ่งเป็นเจ้าของภาษา อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านโครงสร้างของภาษาที่ทำให้วิธีการแบ่งกลุ่มและการนับของภาษาแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน และนำมาสู่ปัญหาทางด้านการแปลข้ามวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า พจน์ของคำนามในฉบับแปลภาษาอังกฤษสามารถจัดแบ่งออกเป็นสี่กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มเอกพจน์ กลุ่มพหูพจน์ กลุ่มคำนามที่ไม่มีพจน์ และกลุ่มที่มีความหมายกำกวม ซึ่งในภาษาอังกฤษ มีการระบุพจน์ของคำนามโดยใช้ “s” หรือ “es” ร่วมกับการใช้คำบอกจำนวน ส่วนในภาษาไทยมีการระบุพจน์ของคำนามโดยใช้ลักษณนามและคำบอกจำนวน อย่างไรก็ตาม คำนามภาษาไทยไม่จำเป็นต้องระบุพจน์เสมอไป ทั้งนี้ จากกรณีศึกษาวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* พบว่า การบอกพจน์ของคำนามในฉบับภาษาอังกฤษนั้นมักตรงกันกับในฉบับภาษาไทย และพจน์ของคำนามในภาษาไทยสามารถระบุได้จาก บริบทและโครงสร้างไวยากรณ์อื่นๆ เช่น ความหมายตรง ความหมายจากบริบท ในกรณีของคำนามเดี่ยวที่ไม่มีคำขยายบอกปริมาณ ผู้แปลต้องใช้วิจารณญาณในการแปลโดยอาจดูได้จากความหมายบริบท หรือต้องมีความรู้ทางวัฒนธรรมที่ดีพอสมควรเพื่อจะแปลพจน์ของคำนามได้ถูกต้อง ทั้งนี้ ประโยชน์ของการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นอกเหนือจากในฐานะของการใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งข้อมูลเดียวกัน คือวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็คือทำให้เห็นถึงปัญหาทางการแปลในระดับไวยากรณ์ที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง *หลายชีวิต* ซึ่งสัมพันธ์กับประเด็นทางด้านวัฒนธรรม รวมถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

2.4.1.2 การศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากนวนิยายเรื่อง “*Memoirs of a Geisha*” ของ Arthur Golden และฉบับแปลภาษาไทยโดย วิหยาสะก้า โดย พรรณี ภาระโกชน (2552)

พรรณีศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นในคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง *Memoirs of a Geisha* ฉบับภาษาอังกฤษของ อาร์เธอร์ โกลเด้น (Arthur Golden) และกลวิธีในการแปลและถ่ายทอดคำศัพท์ทางวัฒนธรรมจากนิยายเรื่องเดียวกันมาเป็นภาษาไทย โดย วิหยาสะก้า ความโดดเด่นของนวนิยายเรื่อง *Memoirs of a Geisha* อยู่ที่การสอดแทรกข้อมูลทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นเอาไว้จำนวนมากและหลากหลาย ทั้งในด้านธรรมชาติ วัตถุ สังคม ศาสนาและภาษา

เพราะผู้เขียนนวนิยายเรื่องดังกล่าวไม่ใช่เจ้าของวัฒนธรรมเอง แต่เป็นการเขียนโดยผ่านประสบการณ์การเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นในฐานะคนนอก ทำให้เกิดความน่าสนใจในด้านรูปแบบการนำเสนอตัวนวนิยายเองและกลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการสื่อความหมายต่างๆ ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่อง

ในส่วนของการกระบวนการวิเคราะห์ พรรณีได้แบ่งตามการวิเคราะห์ประเภทของการแปลคำทางด้านวัฒนธรรมของ ยูจิน ไนดา (1964) พบว่า เนื้อหาด้านวัฒนธรรมในนวนิยายเรื่อง *Memoirs of a Geisha* มีความหลากหลายและครอบคลุมเนื้อหาในแทบทุกด้านของ ไนดา (1964) แต่เนื้อหาที่พบมากที่สุดได้แก่ ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) ด้านศาสนา (Religious Culture) ด้านนิเวศวิทยา (Ecological Culture) และภาษา (Linguistic Culture) โดยส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงและเครื่องแต่งกายเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังสอดแทรกเรื่องราวทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นเอาไว้ด้วยเช่นกัน ในส่วนของการวิเคราะห์ด้านกลวิธีการแปล พรรณีพบว่า ผู้แปลเลือกใช้วิธีการแปลแบบเอาความ โดยเป็นการถ่ายทอดความหมายโดยรวมคำหรือข้อความในต้นฉบับ แทนที่การยึดรูปแบบการเรียงคำหรือประโยคตามต้นฉบับ และใช้กลวิธีการแปลที่หลากหลายในการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากบริบทที่เกิดขึ้นเพื่อให้บทแปลสามารถสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมชาติมากที่สุด

นอกจากนี้ พรรณียังได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุและอุปสรรคในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่อง *Memoirs of a Geisha* ไว้ด้วยกัน 2 ประเด็นคือ ประการแรก เกิดจากผู้แต่งเลือกใช้คำที่สื่อความหมายกว้างกว่าเรื่องราวความเป็นจริงทางวัฒนธรรม ทำให้การบรรยายถึงเนื้อหาบางตอนทำได้ยาก หากไม่ได้ศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำศัพท์ที่มีการถ่ายทอดเป็นภาษาอังกฤษ ประการที่สอง เกิดจากการถ่ายทอดความหมายที่คลาดเคลื่อนไปจากเจตนาของต้นฉบับ อีกทั้งการใช้กลวิธีการแปลที่หลากหลายในการสื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น ก็อาจส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความสับสนได้

2.4.1.3 *Bridging linguistic and cultural gaps in translating the being Thai column in Kinnaree magazine from Thai into English* โดย ณัฐพร เดชะ (2006)

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเด็นทางภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงกลวิธีการแปลคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ตามแนวคิดเรื่องประเภทของการแปลคำทางวัฒนธรรมของ ยูจิน ไนดา (Nida, 1964) โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากบทความในคอลัมน์ *Being Thai* ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารกิณี ตั้งแต่ฉบับเดือนพฤษภาคม 2537 ถึง ธันวาคม 2547

ในประเด็นทางภาษา พบว่ากลวิธีที่ผู้แปลเลือกใช้มากที่สุดคือ การแปลตรงตัวและแปลเอาความ ด้วยวิธีการเพิ่ม การละ และการเปลี่ยนรูป ซึ่งพบได้ทั้งในระดับประโยคและย่อหน้า แต่ในระดับย่อหน้าจะไม่มีการแปลแบบละย่อหน้า นอกจากนี้ ยังพบว่ากลวิธีการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางโครงสร้างทางภาษาของภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ในประเด็นทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมของ ยูจีน ไนดา (1964) พบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ คำที่เกี่ยวกับนิเวศวิทยา วัตถุ สถาปัตยกรรม และศาสนา โดยกลุ่มคำที่พบมากที่สุดคือ คำที่กล่าวถึงวัตถุ ในขณะที่คำที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพบได้น้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม ฌ็องพรได้ยกประเภทที่เกี่ยวกับภาษา (Linguistic) ซึ่งเป็นหนึ่งในประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมที่ ไนดา (1964) ได้แบ่งไว้มาเป็นหัวข้อใหญ่ โดยเชื่อมโยงเข้ากับประเด็นทางการแปล พบว่ามีด้วยกัน 3 กลวิธีใหญ่คือ 1) กลวิธีหลักการใช้คำเทียบเคียง การถ่ายอักษร การเพิ่มข้อมูลใหม่ การละ การเปลี่ยนคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การตีความและการอธิบายความ 2) การใช้กลวิธีหลัก 2 วิธีร่วมกันในการแปล พบว่า มีการใช้คำเทียบเคียงและอธิบายความ การถ่ายอักษรและใช้คำเทียบเคียง การถ่ายอักษรและการเพิ่มข้อมูลใหม่ และการถ่ายอักษรร่วมกับการเพิ่มส่วนขยาย และ 3) การใช้ 3 กลวิธีร่วมกัน พบว่ามีการถ่ายอักษรกับการเพิ่มส่วนขยายและเพิ่มข้อมูลใหม่ ในการแปลสำนวน พบว่า มีสำนวนไม่มากนักในคอลัมน์นี้ โดยกลวิธีการแปลหลักมี 2 กลวิธีด้วยกันคือ การแปลแบบตรงตัว และการแปลแบบเอาความ ในส่วนของการแปลแบบเอาความ พบว่ามีการใช้กลวิธีการตีความ และการทับศัพท์ควบคู่ไปกับการอธิบายความ นอกจากนี้ ฌ็องพรยังเสนอให้มีการศึกษาระบบไวยากรณ์ทางการแปล (Grammatical) ในเชิงลึก เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับสำนักพิมพ์และนักแปลในการทำงานต่อไป รวมไปถึงเสนอให้ขยายประเด็นทางการศึกษาไปสู่ศูนย์สารประเภทศิลปะและวัฒนธรรมต่อไป

2.4.1.4 การแปลสำนวนจากนวนิยายภาษาไทยของ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นภาษาอังกฤษ โดย ศิริลักษณ์ ทวีกิจรุ่งทวี (2547)

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการแปลสำนวนจากนวนิยายภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ และเพื่อวิเคราะห์ลักษณะความหมายของรูปภาษาที่ใช้ในการแปลสำนวนไทย โดยเลือกศึกษาด้านสำนวนจากวรรณกรรมของ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ จำนวน 3 เล่ม ได้แก่ *สี่แผ่นดิน* *ไผ่แดง* และ *หลายชีวิต* ภายใต้กรอบแนวคิดหรือหลักการวิเคราะห์ ดังนี้ 1) ด้านการวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานของความหมายเปรียบเทียบ ของ สตีเฟน อุลแมนน์ (Ullmann, 1962, p. 2) ทฤษฎีการแปลของนิวมาร์ค (Newmark, 1988) ใช้ในการวิเคราะห์กลวิธีการแปลสำนวน และ 3) ด้านการวิเคราะห์สำนวน ใช้แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential analysis) ของ ยู

จิน ไนดา (Nida, 1975) และแนวคิดเรื่องการจัดกลุ่มความหมาย (Semantic fields) ของ เอเดรียน เลห์เรอร์ (Lehrer, 1974) ในการจัดกลุ่มความหมายของสำนวน

ทั้งนี้ จะขอนำเสนอผลการศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ซึ่งเป็นหัวข้อหลักของการวิจัยในครั้งนี้ จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า กลวิธีการแปลสำนวนไทยเป็นอังกฤษ มี 4 กลวิธี ได้แก่

1) การแปลแบบคำต่อคำ ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* คือ “จมปลัก” โดยความหมายที่ต้องการสื่อคือ ไม่ก้าวหน้า และความหมายประจำรูปภาษา คือ จมอยู่ในแอ่งโคลน ผู้แปลแปลโดยแปลแบบคำต่อคำ คือ “drowned in a puddle”

2) กลวิธีการแปลแบบสำนวน ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* เช่น คำว่า “ขกชงขาว” ความหมายที่ต้องการสื่อคือ ขอมแพ้ ความหมายประจำรูปคำ พบว่า ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษต่างมีความหมายตรงกัน แปลว่า “ขกชงสีขาวขึ้น” และ “raise the white flag” โดยสำนวนทั้งสองมีอรรถลักษณะของความหมายประจำรูปภาษาและความหมายที่ต้องการสื่อเหมือนกัน คือ [+อาการ], [+ชง], [+ขกขึ้น], [+สีขาว] = [ขอมแพ้]

3) กลวิธีการแปลเชิงสื่อสาร คือ กลวิธีที่ผู้แปลจะแปลหลังจากที่เข้าใจถึงความหมายที่ต้องการสื่อของสำนวนในภาษาต้นฉบับแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องแปลแบบคำต่อคำหรือใช้สำนวนในภาษาฉบับแปล คำแปลที่ได้จากการแปลด้วยวิธีนี้จึงอาจเป็นคำอธิบายหรืออาจเป็นคำเดียวๆ โดยสามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1) การแปลโดยสรุปความหมาย ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* เช่น คำว่า “เก็บหอมรอมริบ” ความหมายที่ต้องการสื่อคือ เก็บรวบรวมทีละเล็กละน้อย โดยผู้แปลเลือกใช้สำนวนภาษาอังกฤษว่า “to scrimp and save” ทั้งนี้ อรรถลักษณะของความหมายประจำรูปภาษาที่ตรงกับอรรถลักษณะของความหมายที่ต้องการสื่อในภาษาไทย คือ [+ เก็บออม] และ [+ประหยัด] ซึ่งเป็นการแปลที่นำเอาใจความหลักที่มีความสำคัญของความหมายของสำนวนต้นฉบับว่า ต้องการสื่อคืออะไร แล้วจึงแปลออกมาเป็นภาษาฉบับแปล

3.2) การแปลโดยอธิบายความหมาย โดยอ้างอิงบริบท ภาษา และวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* เช่น “ตกที่นั่งลำบาก” ความหมายที่ต้องการสื่อ คือ ตกอยู่ในฐานะที่ลำบาก ความหมายประจำรูปภาษา ในภาษาไทยคือ กิริยาที่ลดลงสู่ระดับต่ำ ในอาการที่หล่นลงจากที่นั่ง ขณะที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “was in terrible straits” ที่หมายถึง อยู่ในช่องแคบที่เลวร้าย ทั้งนี้ คำแปลภาษาอังกฤษมีอรรถลักษณะของความหมายประจำรูปและอรรถลักษณะของความหมายที่ต้องการสื่อที่ตรงกับสำนวนในภาษาไทยคือ [+พื้นที่] และ [+สะดวกสบาย]

ดังนั้น การแปลเป็นภาษาอังกฤษจึงเป็นการอธิบายโดยการเปรียบเทียบเสมือนว่า ตกอยู่ในช่องแคบ ซึ่งไม่มีความสะดวกสบายใดๆ

4) การแปลโดยการละ หมายถึง การที่ผู้แปลเลือกที่จะไม่แปลสำนวนที่ปรากฏอยู่ในภาษาต้นฉบับ เนื่องจากเกิดความเย็นเฉื่อยหรือไม่สามารถหาถ้อยคำหรือสำนวนในภาษาฉบับแปลที่มีระดับที่เทียบเคียงกับต้นฉบับได้ จากการศึกษาพบ การแปลสำนวนโดยการละในฉบับแปลทั้งสิ้น 30 สำนวน ที่ปรากฏในเรื่อง *หลายชีวิต* เช่น เดินกินรำกิน เป็นต้น

การจัดกลุ่มทางความหมายของสำนวน สามารถแบ่งเป็นแฉก ความหมายต้นทางและแฉกความหมายปลายทาง โดยกลุ่มทางความหมายมีด้วยกัน 3 กลุ่ม คือ 1) สรรพสิ่ง (Entities) หมายถึง สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของโลก ซึ่งปรากฏอยู่ในสำนวนสามารถแบ่งเป็น สิ่งมีชีวิต และ สิ่งไม่มีชีวิต 2) เหตุการณ์ (Events) หมายถึง เรื่องราว การกระทำต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งปรากฏอยู่ในสำนวน แบ่งเป็น ทางกายภาพ การกระทำทางกาย และความรู้สึก และ 3) นามธรรม (Abstracts) หมายถึง สิ่งที่ไม่มีรูป เช่น สี จำนวน ลักษณะ วย ความเท็จจริง ความคิด เป็นต้น ทั้งนี้ พบการถ่ายโยงแฉกความหมายของสำนวนทั้งสิ้น 18 ลักษณะ และสามารถจัดเป็น 4 รูปแบบ

1) แฉกความหมายต้นทาง (Source Domain) และแฉกความหมายปลายทาง (Target Domain) ที่มีความหมายเหมือนกัน สรรพสิ่ง (Entities) คือ สรรพสิ่ง เช่น สำนวน “ขมื่นกับปูน” ซึ่งฉบับแปลภาษาอังกฤษของเรื่อง *สี่แผ่นดิน* ใช้คำว่า “Lime and turmeric” โดยทั้งสองคำก็อยู่ในแฉกสรรพสิ่ง (entities) และเมื่อนำความหมายที่ต้องการสื่อของสำนวนมาพิจารณา จะหมายถึงคนซึ่งจัดอยู่ในแฉกความหมายสรรพสิ่ง (entities) ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม คำในแฉกนี้ไม่ปรากฏในเรื่อง *หลายชีวิต*

2) แฉกความหมายต้นทาง (Source Domain) คือสำนวนไทยและสำนวนอังกฤษ เป็นแฉกความหมายที่เหมือนกัน แฉกความหมายปลายทาง (target domain) เป็นแฉกความหมายที่แตกต่างออกไป เช่น นามธรรม (Abstracts) เป็น เหตุการณ์ (Events) ในเรื่อง *หลายชีวิต* พบสำนวน “แบ่งรับแบ่งสู้” ซึ่งในภาษาฉบับแปลใช้คำว่า “But she replied noncommittally.” โดยทั้งสองภาษาต่างมีความหมายในเชิงนามธรรมเช่นเดียวกัน และเมื่อนำความหมายที่ต้องการสื่อของสำนวนมาพิจารณาจะพบว่า หมายถึงการรับหรือปฏิเสธแบบมีเงื่อนไข ซึ่งจัดอยู่ในแฉกความหมายที่เป็นเหตุการณ์

3) แฉกความหมายต้นทาง (Source Domain) คือสำนวนไทยและสำนวนอังกฤษ เป็นแฉกความหมายที่แตกต่างกัน แฉกความหมายปลายทาง (Target Domain) เหมือนความหมายแฉกใดแฉกหนึ่งของความหมายต้นทาง เช่น สรรพสิ่ง (Entities) + เหตุการณ์

(Events) เป็น เหตุการณ์ (Events) ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* คือ “มองเป็นตาเดียวกัน” ซึ่งในภาษาฉบับแปลใช้คำ “Stared” ทั้งนี้ คำว่า “ตา” จัดอยู่ในแวดวงความหมายที่เป็นสรรพสิ่ง และ “Stare” จัดอยู่ในแวดวงความหมายที่เป็นเหตุการณ์ เมื่อนำความหมายที่ต้องการสื่อของสำนวนมาพิจารณาจะพบว่า หมายถึงการมองไปยังจุดๆ เดียวกัน ซึ่งจัดอยู่ในแวดวงความหมายที่เป็นเหตุการณ์

4) แวดวงความหมายต้นทาง (Source Domain) คือ สำนวนไทยและสำนวนภาษาอังกฤษ และแวดวงความหมายปลายทาง (Target Domain) แตกต่างกัน เช่น สรรพสิ่ง (Entities) + นามธรรม (Abstracts) เป็น นามธรรม (Abstracts) ที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* คือ “ใจดำ” ซึ่งในภาษาฉบับแปลใช้คำว่า “so cruel” โดย “ใจดำ” จัดอยู่ในแวดวงของสรรพสิ่ง และ นามธรรม ขณะที่คำว่า “so cruel” จัดอยู่ในแวดวงนามธรรม และเมื่อนำความหมายที่ต้องการสื่อของสำนวนมาพิจารณาจะพบว่า หมายถึงผู้ที่ขาดความกรุณา ซึ่งจัดอยู่ในแวดวงความหมายที่เป็นนามธรรม

ศิริลักษณ์สรูปผลการศึกษาว่า การแปลสำนวนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้แปลจำนวนไม่น้อย เหตุเพราะสำนวนถือเป็นการใช้ภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละภาษา นอกจากผู้แปลจะใช้ทักษะและความรู้ทางด้านภาษาแล้ว ผู้แปลยังจำเป็นต้องใช้ความรู้อื่นๆ เช่น ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประกอบควบคู่ไปด้วย ทำให้งานแปลแต่ละเรื่องไม่สามารถใช้กฎหรือกลวิธีการแปลกลวิธีใดวิธีหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการผสมผสานแนวคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดงานแปลที่มีคุณภาพ

2.4.1.5 การแปลวรรณคดีเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ของ ฝาสุข พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์ เรื่อง “*The Tale of Khun Chang Khun Phaen: Siam’s Great Folk Epic of Love and War*” (2010)

เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาถึงการแปลข้ามวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์บริบททางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในภาษาต้นฉบับควบคู่ไปด้วยกัน โดยวรรณคดีเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ไม่ได้เป็นผลงานของกวีผู้ใดผู้หนึ่งแต่ผู้เดียว มีข้อสันนิษฐานว่าเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* มีเค้าโครงมาจากเรื่องจริงในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ต่อมาได้พัฒนาเป็นเรื่องเล่าในหมู่นักกลอนและนักเล่านิทานนิรนามหลายต่อหลายท่าน โดยเพิ่มบทสนทนา การบรรยายและรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ลงไป จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 เรื่องเล่าดังกล่าวก็กลายมาเป็นมหากาพย์หลายภาคและนิยมนำมาเล่าเพื่อความบันเทิง (Pasuk Phongpaichit & Chris Baker, 2010, p. ix)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ราชสำนักสยามจึงหันมาให้ความสนใจวรรณคดีเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ทั้งนี้ ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าเพราะเหตุใดราชสำนักสยาม จึงหันมาให้ความสนใจกับวรรณคดีเรื่องดังกล่าว เนื่องจากในช่วงต้นรัชกาลมีความพยายามที่จะรื้อฟื้นและ

ค้นหาเอกสารที่เกี่ยวกับกฎหมาย ศาสนา วรรณกรรมและประวัติศาสตร์จำนวนมากที่สูญหายไป ในช่วงระหว่างเสียกรุงศรีอยุธยาฯ แต่ไม่ปรากฏว่ามีเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* รวมอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ขุนวิจิตรมาตราสันนิษฐานว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะเป็นผู้รวบรวมบันทึกต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ไว้ ขณะที่บทนำของหนังสือ *ขุนช้างขุนแผน* ฉบับสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนอว่า ยามเฝ้าประตู่วังจากอยุธยาเป็นเพียงคนเดียวที่รู้และยังเล่าเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* อยู่ จนในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ได้รับการอุปถัมภ์โดยข้าราชการชั้นสูง ทำให้เรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* กลายมาเป็นสมบัติของราชสำนัก

คณะผู้แปล *ขุนช้างขุนแผน* เลือกใช้สำนวนสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้นฉบับหลักในการแปล แต่ก็สอดแทรก *ขุนช้างขุนแผน* สำนวนอื่นๆ ที่ได้จากการค้นคว้าเพิ่ม เช่น สำนวนวัดเกาะ หรือ สำนวนของครูแจ้ง โดยบางตอนของสำนวนเหล่านี้จะแตกต่างไปจากฉบับกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทั้งนี้ คณะผู้แปลได้เปลี่ยนเอาบทกวีมารทอง ในฉบับก่อนสำนวนสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพมาแทรกแทน โดยให้เหตุผลว่า ฉากการฆ่าผู้หญิงทั้งเป็นในสำนวนของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีลักษณะทารุณและโหดร้าย ขณะที่ในสำนวนฉบับก่อนหน้า *ขุนแผน* ใช้วิธีไปหาถูกกรอกมาจากศพผู้หญิงตายท้องกลมในป่าช้า (Pasuk Phongpaichit & Chris Baker, 2006, p.915) ในทางกลับกัน กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงแก้ไขบางตอนใหม่ เช่น ทรงแก้ไขบทที่นางวันทองเกี่ยวพาราสี *ขุนแผน* ขณะบวช เพราะทรงเกรงว่าจะไม่เหมาะสมกับผู้อ่านที่เป็นผู้หญิงในสมัยนั้น ซึ่งคณะผู้แปล *ขุนช้างขุนแผน* พิจารณาให้นำกลับมานำเสนอใหม่ในสมัยปัจจุบัน เพราะเล็งเห็นว่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นบันทึกทางวัฒนธรรม

ในส่วนของการกระบวนการแปลเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* คณะผู้แปลอธิบายว่าเกิดจากความตั้งใจที่ต้องการให้บทแปลที่ได้เป็นบทแปลที่อ่านง่ายและสนุก ดังนั้น จึงหลีกเลี่ยงการแปลแบบคำต่อคำ บรรทัดต่อบรรทัดที่ทำให้เนื้อเรื่องเย็นเฉื่อ แต่ใช้วิธีการแปลแบบรวบรวบกลอนสองบทเข้าด้วยกัน โดยยังคงรักษาความหมายของคำและวลีภายในบทไว้ รวมไปถึงรักษารูปแบบการจัดวางในลักษณะโคลงกลอนไว้ เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าเป็นการแปลมาจากบทร้อยกรอง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

Version 1

With that, he led Wanthong away, feeling cheerful,
and took her out through the main gate. She was crying pitifully. "Oh, I was
happy here. I sat embroidering curtains for display.
You stay here, Kao Kiriya. Don't be sorrowful like me. All the guardian
spirits and lords of this house, I salute you and bid you farewell.

(Pasuk Phongpaichit & Christ Baker, 2006, p.895)

ยกเว้นแต่บทโหมโรงเปิดเรื่อง ขุนช้างขุนแผน และบทที่ขุนแผนรำพึงถึงนางวันทองเท่านั้น ที่คณะผู้แปลใช้วิธีการแปลให้มีสัมผัสตรงตามฉันทลักษณ์กลอนแปดของไทย เนื่องจากเห็นว่า ทั้งสองบทมีความสำคัญและเป็นภาษาที่สละสลวย ประกอบกับธรรมชาติของเสภาที่นิยมใช้เพื่อการขับร้อง ดังนั้น เมื่อได้บทแปลในภาษาอังกฤษแล้ว คณะผู้แปลจะใช้วิธีการอ่านออกเสียง เพื่อตรวจสอบความไพเราะของเสียงที่ได้และเพื่อรักษาวัตถุประสงค์เดิมของต้นฉบับที่ไว้ใช้ขับเสภาเพื่อความไพเราะ

กลวิธีการแปลอื่นๆ ที่ใช้ในการแปลคำที่มีความหมายทางด้านวัฒนธรรม อาทิเช่น วิธีถ่ายเสียงคำในภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยคณะผู้แปลเลือกเฉพาะคำที่สามารถหาความหมายได้ง่าย เช่น ขวัญ (Soul) หรือคำที่เป็นคตินิยมในภาษาอังกฤษ เช่น ไหว้ (wai) และ วัด (wat) นอกจากนี้ คณะผู้แปลยังมีการประดิษฐ์คำขึ้นใหม่ในภาษาอังกฤษอย่างคำว่า “Sentinelle” ซึ่งมาจากคำว่า “Sentinel” ที่หมายถึงทหารยามผู้ชาย แต่ในบริบทเรื่อง ขุนช้างขุนแผน จะหมายถึงตำรวจที่เป็นผู้หญิง คณะผู้แปลจึงใช้การเติม “ie” ลงไปท้ายคำตามอย่างในภาษาฝรั่งเศสเพื่อแสดงถึงเพศภาวะ เช่นเดียวกันกับชื่อของพืชและสัตว์ชนิดต่างๆ ที่มีความหมายในเชิงอุปมา ซึ่งหากแปลตามรูปคำศัพท์ภาษาอังกฤษจะทำให้เนื้อหาของคำสูญหายไป คณะผู้แปลก็ใช้วิธีประดิษฐ์คำขึ้นใหม่พร้อมกับมีตารางอธิบายความหมายเพิ่มเติมให้ด้านหลัง แบ่งตามหมวดหมู่คำประดิษฐ์ประเภทต่างๆ ตามลำดับ

วรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เป็นเรื่องราวที่พัฒนาขึ้นมาจากเรื่องเล่าของชาวบ้าน จึงมีความแตกต่างไปจากวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ของไทยที่โดยมากจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนชนชั้นสูง หรือได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของตะวันตกหรือจากศาสนา ในบทส่งท้ายที่ชื่อว่า “Afterword” คณะผู้แปลได้สะท้อนภาพของสังคมไทยในด้านต่างๆ ผ่านวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน โดยเริ่มจากลำดับเวลาของโครงเรื่องและพัฒนาการจากนิทานมาเป็นสมุดข่อย วรรณกรรมกวีนิพนธ์ การแสดงรวมไปถึงการผลิตซ้ำออกมาในรูปของสื่อวัฒนธรรมสมัยใหม่ ภูมิหลังด้านสังคมไทยที่เชื่อมโยงเรื่องของระบบอุปถัมภ์ ระบบขุนนาง ทาส ระบบนายอากรบ่อนเบี้ย สถานภาพของผู้หญิง ความสัมพันธ์กับอาณาจักรข้างเคียง ความเชื่อและพิธีกรรม โดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ นอกจากนี้ คณะผู้แปลยังพบการปะทะระหว่างโลกทัศน์ของชาวบ้านและราชสำนัก จากสำนวนฉบับกวีชาวบ้านและกวีชาววัง เช่น เรื่องกรรม ซึ่งในสำนวนใหม่นำไปใช้เป็นเหตุผลในการกระทำแต่ในมุมมองชาวบ้าน เรื่องกรรม ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาในชีวิตที่สิ่งต่างๆ จะเกิดขึ้นและเป็นเช่นนั้น ไม่ใช่เป็นเหตุผลของการกระทำต่างๆ คณะผู้แปลยังทำหน้าที่ตีความเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ใหม่ กล่าวคือ จากเดิมที่วิพากษ์กันว่าวรรณคดีเรื่องดังกล่าวลดทอนคุณค่าของความเป็นผู้หญิง แต่คณะผู้แปลได้เสนอมุมมองใหม่ที่ว่า วรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ไม่ได้ต้องการถูกเพศหญิง แต่

ทำหน้าที่ในการอบรมและสั่งสอนผู้หญิงทางอ้อมเพื่อให้ทราบว่าควรดำเนินชีวิตภายใต้ระบบของสังคมที่ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) เช่นไร ยกตัวอย่างเช่น ผู้หญิงที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของสังคมที่ว่า ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องเชื่อฟังพ่อแม่สามี แต่บทของนางวันทอง เวลาที่คิดและพูดจะแสดงออกมาด้วยภาษาที่สละสลวย แสดงให้เห็นว่า วันทองเป็นคนช่างคิดไม่ว่าจะถูกชักนำโดยพ่อแม่ แต่เพียงแต่เดียว เป็นต้น

2.4.2 งานศึกษาวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ในด้านสังคม

2.4.2.1 การศึกษาวิจัย เรื่อง *บทบาทของคติชนในวรรณกรรมไทย: กรณีศึกษาคติชนในนวนิยายเรื่อง หลายชีวิต* โดย บรรพต ศิริชัย (2553)

งานวิจัยนี้ให้ความสนใจศึกษาเรื่อง *หลายชีวิต* ในเชิงการวิเคราะห์แบบคติชนวิทยา ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้ในสาขาวิชาอื่นๆ เช่น วรรณคดี จิตรกรรม ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ศาสนา เป็นต้น โดยในด้านวรรณกรรม คติชนที่แฝงอยู่ในวรรณคดีหรือวรรณกรรมล้วนมีคุณค่าและน่าสนใจ ด้วยสาเหตุที่ว่าวรรณกรรมและคติชนเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ และความเป็นอยู่บางอย่างของคนในสังคม รวมไปถึงความคิดเห็นและความเชื่อต่างๆ จากการสังเกตจากวรรณกรรมหรือวรรณคดี และคติชนของคนในสังคม ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการวิจัย ก็เพื่อศึกษาบทบาทของคติชนในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ ความเชื่อ (Beliefs) ละครพื้นบ้าน (Folk dramas) เพลงพื้นบ้าน (Folk Songs) ยา กลางบ้าน (Folk Medicine) การตั้งชื่อ (Naming) จากการศึกษาพบว่า คติชนในเรื่อง *หลายชีวิต* สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. คติชนวิทยาประเภทประสมประสาน (Partly Verbal Folklore) แบ่งย่อยออกเป็น 3 ข้อ ดังนี้

1.1.ความเชื่อ (Beliefs) โดยแบ่งแยกย่อยออกเป็น 7 ลักษณะ คือ

1) ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยการตายของตัวละครในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ถือเป็นผลกรรมของผู้ตายทั้งนั้น ทั้งผู้ที่ประกอบกรรมดีและกรรมชั่ว นอกจากผลของกรรมมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง ยังปรากฏความเชื่อเรื่องผลกรรมอีกหลายตอนซึ่งเป็นความคิดของตัวละครในเรื่อง เช่น เรื่องของ *พรรณี* แม่ของ *พรรณี* ซึ่งเชื่อในเรื่องผลกรรมในชาตินี้และชาติก่อนที่ทำให้ชีวิตของนางและลูกต้องประสบแต่ความทุกข์ยาก เป็นต้น

2) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และศาลเจ้า ซึ่งปรากฏอยู่

ตอนเดียวคือเรื่องของ *ลินจง* ที่ *ลินจง* และสามีเสาะแสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวเพื่อขอให้ตนเองได้ลูก

3) ความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ ปรากฏในนวนิยายเรื่องของ *จั่น* และ *หลวงพ่อบุญ* เช่น ตอนที่ *จั่น* ถูกเกณฑ์ทหาร พ่อแม่ของ *จั่น* ได้บนบานศาลกล่าวผีบ้านผีเรือนให้ช่วยเหลือเพื่อไม่ให้ *จั่น* ถูกเกณฑ์ทหาร

4) ความเชื่อเรื่องกาลอาคมหรือเวทมนตร์ ปรากฏในเรื่องของ *หลวงพ่อบุญ* *ผลพระเอกลิเก* และ *จั่น* เช่น เรื่องของ *ผลพระเอกลิเก* นั้น เป็นตอนที่นายทับทิมนายโรงยืมใช้คาถาหานิยม เป่ากระหม่อมและเสกหมากให้เขียวเมื่อ *ผล* จะออกเล่นลิเกเป็นครั้งแรก

5) ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ตอนเดียว ได้แก่ตอนที่กล่าวถึง *ท่านชายเล็ก* ว่าท่านต้องการจะแต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่ง จึงขอให้ลูกบุญสมเป็นผู้ใหญ่ไปสุ่ม ซึ่งลูกบุญสมก็เต็มใจและได้พูดถึงเรื่องการหาฤกษ์

6) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคล็ด ปรากฏในตอนที่เป็นเรื่องของ *ลินจง* ที่รับเป็นเจ้าภาพเทศน์มหาชาติเฉพาะกัณฑ์กุมารเท่านั้นเพราะต้องการได้ลูก

7) ความเชื่อเรื่องประเพณี มีประเพณีที่ปรากฏในเรื่อง *หลายชีวิต* ที่สำคัญ คือ ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับความตาย

1.2 ละครพื้นบ้าน (Folk dramas)

มหรสพพื้นบ้านที่ปรากฏในเรื่อง *หลายชีวิต* และเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่องตอนหนึ่งก็คือ “ลิเก” ในตอนของ *ผล* โดยเนื้อเรื่องตอนนี้ผู้แต่งได้บรรยายให้ผู้อ่านได้รับรู้เกี่ยวกับลิเกในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ความรู้เกี่ยวกับบรรยากาศในโรงลิเก ฉากที่ใช้ เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้เล่นลิเกและความเชื่อในวงการลิเก

1.3 ยากลางบ้าน (Folk medicines)

ยากลางบ้านที่ปรากฏในเรื่อง *หลายชีวิต* มีทั้งหมด 3 ครั้งแต่ไม่ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของยาและวิธีการรักษา และยังมีการกล่าวถึง “น้ำกระสายยา” ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของยากลางบ้าน และกล่าวถึงคุณธรรมของหมอแผนโบราณคือ หมอสุดที่ได้อบรมสั่งสอนหมอแสง ซึ่งสอดคล้องกับจรรยาบรรณแพทย์แผนปัจจุบันเป็นอย่างดี

2. คติชนวิทยาที่ดั่งอาศัภาษา (Verbal folklore) แบ่งย่อยออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

2.1 เพลงพื้นบ้าน (Folk songs)

เพลงพื้นบ้านไม่ได้มีปรากฏอยู่ในเรื่อง *หลายชีวิต* มากเท่าไรนัก มีเพียงแต่ในเรื่อง *ผลพระเอกเถิด* ได้กล่าวถึงเพลงพื้นบ้านของภาคกลางได้แก่ เพลงน้อย เพลงเรือ และ เพลงยี่เก โดยผู้เขียนไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง และวิธีการร้องเท่าไรนัก

2.2 การตั้งชื่อ (Naming)

ชื่อของตัวละครส่วนใหญ่เป็นชื่อที่ตั้งตามชอบใจ เป็นคำไทยแท้ และ ส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว ในเรื่องของความหมายก็เป็นไปตามคำการตั้งชื่อ คือ ชื่อเพศชายจะมีลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็ง มั่นคง มีอำนาจ ขณะที่ชื่อเพศหญิงจะมีความหมายเกี่ยวกับความงาม ความสุภาพ ความอ่อนโยน ความยินดีหรือความชื่นบาน

2.3 ชื่อบ้านนามเมือง

ชื่อบ้านนามเมืองส่วนใหญ่ตั้งตามชื่อพืชและสัตว์ที่มีอุดมสมบูรณ์ในบริเวณนั้น ได้แก่ ชื่อบ้านทุ่ง โสน ดอกไม้ สุก ผักไห่ หนองปลาเค้า ลาดปลาตุก ลาดชะโด เป็นต้น

2.4 สำนวนไทย

ปรากฏสำนวนไทย 7 สำนวน คือ ชวานากับงูเห่า เดินกินรำกิน ดันไม้ตาย เพราะลูก หน้าจอเหมือนม้าหมากรุก ผู้ชายพวยเรือ น้ำตาเซ็ดหัวเข้า และชายผ้าเหลือง ซึ่งสำนวนเหล่านี้ปรากฏอยู่ในเรื่องของ *ละม่อม* มากที่สุดถึง 4 สำนวน

ทั้งนี้ การศึกษาด้านคติชนในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* นับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาศึกษาต่อข้อถกเถียงด้านการแปลที่เกี่ยวกับคำที่มีความหมายทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากคำศัพท์ทางวัฒนธรรมหลายคำที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องจำเป็นต้องได้รับการแบ่งประเภทของคำและพร้อมกันให้คำอธิบายความหมายทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป ซึ่งข้อมูลทางด้านคติชนจะสามารถช่วยเติมเต็มข้อมูลที่จำเป็นต่อการอธิบายความหมายของคำ เมื่อมีการแปลข้ามวัฒนธรรม

2.4.2.2 วิทธานิพนธ์เรื่อง *วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต* โดย สมพร มั่นตะสูตร (2552)

งานการศึกษาเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากลวิธีในการสร้างวรรณกรรมสองเรื่อง ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา 2) เพื่อศึกษาศิลปะการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารต่างๆ 3) เพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง 4) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครสำคัญในเรื่อง *สี่แผ่นดิน* และ *หลายชีวิต* ตามแนวการวิจารณ์แผนใหม่ (The New Criticism) และ 5) เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่

วัฒนธรรมและประเพณีในราชสำนักไทยจากเรื่อง *สี่แผ่นดิน* และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และประเพณีของสามัญชนจาก *หลายชีวิต*

จากการศึกษา พบว่าสมพรแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง *สี่แผ่นดิน* และ *หลายชีวิต* ในด้านวรรณกรรม และส่วนของการวิเคราะห์ด้านสังคมที่สะท้อนผ่านเรื่อง *สี่แผ่นดิน* และ *หลายชีวิต* ในประเด็นต่างๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะขอมุ่งที่การวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นสำคัญ โดยสมพรวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างทางวรรณกรรมของเรื่อง *หลายชีวิต* ว่าเป็นการดำเนินชีวิตของบุคคลในระดับชาวบ้านในชนบทที่มีอาชีพต่างๆ กัน ตั้งแต่เป็นชาวนา ข้าราชการ แพทย์ นักประพันธ์ ศิลปิน และโสเภณี ขณะที่แก่นของเรื่อง แสดงให้เห็นแนวคิดทางพุทธปรัชญาเรื่องกฎแห่งกรรมและชวนให้ผู้อ่านพิจารณาชีวิตของแต่ละคน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยตัวละครแต่ละตัวนั้น หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย เลือกใช้การบรรยายลักษณะนิสัย พฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของตัวละครอย่างละเอียด เพราะพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครจะส่งเสริมให้โครงเรื่องและแก่นของเรื่องเด่นชัดขึ้นสำหรับสำนวนภาษาที่ใช้ พบว่า หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย ใช้ภาษาที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมาเหมาะกับเนื้อเรื่องและบุคลิกของตัวละครแต่ละตัว นอกจากนี้ มีการใช้การเปรียบเทียบทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีการใช้ภาษาสัญลักษณ์ และใช้สำนวนภาษาแบบไทยๆ และการบรรยายความ พรรณนาความ เพื่อสร้างความรู้สึกละเอียดและอารมณ์ ทั้งนี้ ในเรื่อง *หลายชีวิต* มีบทสนทนาน้อยมาก เพราะผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องหลัก โดยยกชีวิตของตัวละครแต่ละตัวมาเล่า มีการใช้บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะนิสัยของตัวละคร เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศในการเล่าเรื่องเพียงบางคน

ในส่วนของการวิเคราะห์ด้านสังคม พบว่า ผู้แต่งคือ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย แสดงทัศนะและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของชีวิต สังคม เศรษฐกิจ การปกครอง อาชีพ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีและศาสนา ผ่านความคิดและพฤติกรรมของตัวละคร รวมทั้งเรื่องของความเชื่อต่างๆ ตลอดจนแสดงแนวคิดทางพุทธปรัชญาหลายประการ เช่น เรื่องของความรู้จักภูมิรู้จักพอ เรื่องของความทุกข์ โดยเฉพาะกฎแห่งกรรม ด้านคุณค่าต่อสังคมไทย *หลายชีวิต* สะท้อนชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวชนบทในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม แสดงให้เห็นความสำคัญของครอบครัวในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมพื้นฐานที่จะคอยช่วยอบรมและปลูกฝังค่านิยมทางสังคมให้กับสมาชิก ด้านการศึกษา มีแหล่งการศึกษาที่สำคัญอยู่ 2 แห่งคือ วัดและโรงเรียน ขณะที่องค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพจะได้รับการปลูกฝังผ่านการช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในครอบครัวและระบบเศรษฐกิจ จะขึ้นอยู่กับการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ ก็มีอาชีพค้าขาย รับราชการ และอาชีพอื่นๆ ปรากฏอยู่บ้าง

ด้านประเพณีและค่านิยม พบว่า ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมในหลายๆ ด้านที่ชัดเจน เช่น การนับถือพระพุทธศาสนา ทศนคติที่ว่าอาชีพราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติ ความเชื่อในเรื่องโชคราง และการยกย่องคุณค่าของความดี เป็นต้น

ผู้วิจัยยังใช้ทฤษฎีทางด้านจิตวิเคราะห์ คือ เรื่องจิตใต้สำนึก (Subconscious Mind) ทฤษฎีว่าด้วยบุคลิกภาพของบุคคล (the Organization of Personality) ทฤษฎีว่าด้วยปมเพศ (Complex) และทฤษฎีว่าด้วยจิตไร้สำนึกร่วม (Collective Unconscious) โดยเริ่มจากการวิเคราะห์พฤติกรรมที่มีผลมาจากอิทธิพลของครอบครัวและอิทธิพลของสังคม จากวรรณกรรมทั้งสองเรื่องคือ *สี่แผ่นดิน* และ *หลายชีวิต* เปรียบเทียบกัน และอภิปรายต่อว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเข้าข่ายลักษณะพฤติกรรม 4 ประการ คือ 1) พฤติกรรมเป็นคุณต่อสังคม 2) พฤติกรรมเป็นโทษต่อสังคม 3) พฤติกรรมที่ไม่เป็นทั้งคุณและโทษต่อสังคม และ 4) พฤติกรรมเป็นทั้งคุณและโทษต่อสังคม ก่อนที่ผู้วิจัยจะสรุปภายหลังว่า พฤติกรรมต่างๆ ที่สะท้อนอยู่ในวรรณกรรมนั้น สิ่งแวดล้อมทางครอบครัวน่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยสร้างและพัฒนามุขลักษณะของตัวละคร ซึ่งทำให้ตัวละครของ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ในชีวิตจริงที่มีทั้งด้านที่ดีและด้านที่ชั่ว และเป็นเสน่ห์ที่ทำให้หนังสือของ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย เป็นที่ประทับใจผู้อ่านหลายคนเรื่อยมา

แม้ว่าหัวข้อและวัตถุประสงค์ของงานการศึกษาเรื่อง *วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต* ของ สมพร มั่นตะสูตร มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานที่จะศึกษาในครั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางด้านสังคมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* แต่ทว่าจากการศึกษาอย่างละเอียดพบว่า งานการศึกษาเรื่องนี้ยังไม่สามารถสะท้อนภาพทางสังคมที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของสังคมไทยในได้เท่าไรนัก เป็นแต่เพียงการอธิบายจากสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง *หลายชีวิต* แต่ไม่ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงมิติทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจและที่สะท้อนอยู่ในวรรณกรรม ทำให้ภาพของตัวละครในเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นเพียงภาพที่หยุดนิ่งและไม่เห็นถึงพลวัตทางสังคมที่ขับเคลื่อนและผลักดันให้ตัวละครบางตัวต้องดิ้นรนเพื่อแสวงหาชีวิตที่ตัวละครเหล่านั้นเชื่อว่าดีกว่า ขณะเดียวกันเป้าหมายของการแต่งวรรณกรรมของทั้งสองเรื่องของ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทัย ปราโมช ก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งมีผลให้การวางโครงเรื่องและกำหนดลักษณะของตัวละครระหว่างเรื่อง *สี่แผ่นดิน* และ *หลายชีวิต* ไม่เหมือนกัน ในบางกรณี จึงไม่สามารถนำตัวละครจากเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเปรียบเทียบกันได้

2.4.3 วรรณกรรมที่สะท้อนความคิดของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

2.4.3.1 หนังสือเรื่อง คึกฤทธิ์ ปราโมชกับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 1 และ 2 โดย สายชล สัตยานุรักษ์ (2550)

งานศึกษาวิจัยโครงการประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ. 2435 - 2525 ของสายชล สัตยานุรักษ์ ชุด “คึกฤทธิ์ ปราโมชกับประดิษฐกรรมความเป็นไทย” โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงเวลาดังกล่าวคือ เล่มที่ 1 ยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเล่ม 2 ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงปีทศวรรษ 2530 งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายหลักด้วยกัน 3 ประการคือ 1) มุ่งทำความเข้าใจเงื่อนไขหรือบริบททางการเมืองที่ส่งผลให้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เลือกการนิยามความหมายของ “ความเป็นไทย” (Thainess) เพื่อสถาปนา “อำนาจทางปัญญา” หรือ “ปัญญาบารมี” ซึ่งเป็นฐานอันสำคัญสำหรับการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง 2) มุ่งวิเคราะห์ “ความเป็นไทย” ที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ นิยามว่ามีจุดเน้นและได้รับการปรับเปลี่ยนอย่างไรในท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองและการท้าทายความคิดในแต่ละช่วงเวลา และ 3) มุ่งวิเคราะห์ “ความเป็นไทย” ที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ นิยามว่ามีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างไร (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, น.5)

สายชลได้อธิบายวิธีการศึกษาว่า ใช้วิธีทางประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญแก่บริบททางสังคมในการทำวิจัยเรื่องนี้ โดยเน้นการพิจารณาไปที่ความเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง และการเคลื่อนไหวทางความคิด ที่มีผลต่อการที่ ม.ร.ว คึกฤทธิ์ ปรับเปลี่ยนความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ในช่วงเวลาต่างๆ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นโดยนัยยะว่า ความสำเร็จของ ม.ร.ว คึกฤทธิ์ในการสถาปนาระบอบแห่งความจริง (Regime of truth) เกี่ยวกับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” นั้น มาจากการที่ระบอบแห่งความจริงได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังผ่านสื่อต่างๆ เช่น ตำราเรียน โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วรรณกรรม ตลอดจนการปาฐกถาต่อคนหลากหลายกลุ่ม เช่น ทหาร ข้าราชการ พ่อค้า พระสงฆ์ นักวิชาการ ครู-อาจารย์ นิสิตนักศึกษา ฯลฯ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, น.12)

จากผลการศึกษาสรุปว่า การนิยามความหมาย “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เกิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และจากสถานะความผันผวนทางการเมืองนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นต้น ก็ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมของไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง คนทุกกลุ่มใน “ชาติไทย” ทั้งพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ทหารที่สูญเสียเกียรติภูมิและความชอบธรรม ข้าราชการที่มีภูมิหลังใหม่ คนชนชั้นกลางรุ่นใหม่ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน ตลอดจนผู้ขายแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็น “ลาว” จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ย่อมจะต้องการแสวงหาความรู้

และข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างกระตือรือร้นพร้อมกันนั้นก็ต้องการแสวงหา อัตลักษณ์ใหม่ หรือ แสวงหาตำแหน่งแห่งที่ของตนใน “ชาติไทย” ที่จะทำให้อาณาเขตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมดีขึ้นและมั่นคงขึ้นในท่ามกลางสถานการณ์ใหม่ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งประจวบเหมาะกับความประสงค์ทางการเมืองของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่จะสร้างความหมายของ “ความเป็นไทย” เพื่อให้ตนเองมีความโดดเด่นในฐานะที่เป็น “ผู้นำทางปัญญา” อันจะเปิดโอกาสให้ได้รับเลือกเป็นผู้นำประเทศในอนาคต และเพื่อจัดวางกรอบความสัมพันธ์ทางสังคมให้กับคนหลากหลายกลุ่มในโครงสร้างสังคมไทยหลังยุคสงคราม

สายชลอธิบายถึง “ความเป็นไทย” แบบที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ นิยามว่ามีจุดเน้นอยู่ที่โครงสร้างสังคมที่แบ่งคนเป็นลำดับชั้น โดยที่คนแต่ละชั้นหรือแต่ละฐานันดรจะต้อง “รู้ที่ต่ำที่สูง” ภายใต้กรอบความคิดที่ว่า หัวใจของ “ความเป็นไทย” ได้แก่ “พระมหากษัตริย์ และ พระพุทธศาสนา” ซึ่งทำให้ “เมืองไทยนี้ดี” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, น.529) ดังนั้น การมี “จิตใจแบบไทย” อันเกิดจากความจงรักภักดีต่อ “พระมหากษัตริย์” ความยึดมั่นใน “พระพุทธศาสนา” การใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง การมีศีลธรรมแบบไทย การปฏิบัติตามมารยาทไทยอันงดงาม การเห็นสวयเห็นงามแบบไทย ฯลฯ นั้น ผูกพันอย่างลึกซึ้งกับการ “รู้จักที่ต่ำที่สูง” และเป็นแบบในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมในโครงสร้างที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น ซึ่งทำให้ความไม่เสมอภาคไม่เพียงแต่เป็นเรื่องปกติธรรมดาในทัศนะของคนไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องถูกต้องหรือเหมาะสมอีกด้วย และโครงสร้างสังคมเช่นนี้เองที่ทำให้ “ระบอบเผด็จการ” เกิดขึ้นได้และมีเสถียรภาพอย่างยิ่ง แม้ว่า “ตัวบุคคล” ที่ครอบครองอำนาจเผด็จการจะต้องสูญเสียอำนาจ เมื่อสังคมเห็นว่าไม่ใช่ “คนดี” หรือไม่สามรถจะเป็น “ผู้นำแบบไทย” ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ อัตลักษณ์ “ความเป็นไทย” แบบที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ นิยามเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิด “โครงสร้างความรุนแรง” ในสังคมไทย เพราะทำให้คนไทยไม่ยอมรับความแตกต่างทางชนชั้นและความไม่เป็นธรรมทางสังคม และมี “ความเจ็บทางการเมือง” หรือ “สังคมไม่มีการเมือง” เป็นสังคมอุดมคติ นอกจากนี้ “ความเป็นไทย” ในลักษณะดังกล่าวยังมีความคับแคบเกินไป จนไม่อาจรองรับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นแบบประชาธิปไตย เคารพในสิทธิและความเสมอภาคของบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายด้านวัฒนธรรม และที่สำคัญอนาคตของชาติไทย ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ปราศจากพรมแดนทางด้านเศรษฐกิจและข่าวสาร ควรจะอยู่ที่ความเข้มแข็งของ “ชุมชน” และสังคมโดยรวมมากกว่าจะขึ้นอยู่กับบุคคลอำนาจไว้ที่ “ผู้นำแบบไทย” ดังเช่นที่ผ่านมา

2.4.3.2 หนังสือเรื่อง *คึกฤทธิ์วิจารณ์นักเขียน วรรณกรรมจะดำรงอยู่ได้ด้วยไฟและพลัง* โดย ทองแถม นาถจำนง (2554)

หนังสือเล่มนี้เป็นงานการค้นคว้าของทองแถม นาถจำนง นักเขียนและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น เพื่อร่วมฉลองวาระที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ยกย่อง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกในปี พ.ศ. 2554 รวมไปถึงการเปิดสถาบันคึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2553 ที่ผ่านมา

เนื้อหาในหนังสือจะเป็นออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1) คึกฤทธิ์วิจารณ์นักเขียนต่างประเทศ 2) คึกฤทธิ์วิจารณ์นักเขียนไทย และ 3) คึกฤทธิ์วิจารณ์ตนเอง โดยในบทสุดท้ายนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เล่าถึงภูมิหลังที่มาของสถานที่ในเรื่อง *หลายชีวิต* คืออำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไว้ว่า ในสมัยก่อนที่จะมีการประกาศเลิกทาส ตระกูลปราโมชที่มีสถานะเป็นบุคคลชั้นสูงในสังคมก็นิยมมีข้าทาสบริวารไว้คอยรับใช้ เมื่อมีประกาศเลิกทาสอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2411 ส่งผลให้ทาสจำนวนมากมีอิสระและเดินทางกลับไปใช้ชีวิตในบ้านเกิดของตน โดยทาสส่วนใหญ่ในตระกูลปราโมชมีพื้นเพเป็นคนอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในช่วงหน้าทอดกฐิน ตระกูลปราโมชก็มักจะเดินทางไปทำบุญในตำบลนี้ ทำให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีความคุ้นเคยและรู้จักตำบลต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอำเภอผักไห่ จนนำมาใช้เป็นฉากหลักของนิยายเรื่อง *หลายชีวิต* ในเวลาต่อมา รวมไปถึงตัวละครบางตัวในเรื่องก็ได้รับแรงบันดาลใจหรือเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริงในอำเภอผักไห่ ยกตัวอย่างเช่น *ผลพระเอกลิเก*

“ไอ้ผล ยี่เก ผมก็รู้จักตัว เคยกินเหล้าคนละถ้วย รู้จักตัวจริงๆ มันยี่เกแถว
นั้นมันคนอย่างนั้นเลย แล้วไอ้เพลงที่ผมโค้ดเอา มาร้องมันก็ร้องจริงๆ ไอ้
ผลเป็นคนลาดปลาตุอยู่ใกล้ลาดชะโด มันร้องถึงลาดชะโดเหมือนคนมิ
ไง บ้านมุงสังกะสีอยู่กึ่งกลาง ลาดปลาตุมันคนจนหน่อย ทำนาไม่ค่อย
ได้ อ้ายบ้านฉันมันคน ยากมุงแต่จากแกมซัง” (ทองแถม นาถจำนง,
2554, น. 261)

นอกจากนี้ จากการค้นคว้าของทองแถม ยังทำให้ทราบว่าตัวละคร *เจ้า
ลอย* ในเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นตัวละครตัวหนึ่งที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ รักมากที่สุด

“แต่ไอ้ลอยนี่...รู้สึกว่ามันชั่วดี คือมันเป็นคาแร็คเตอร์ที่ผมสร้างขึ้น
มาแล้ว ผมรักมากที่สุด คือมันชั่วดี ไม่มีอะไรดีเลย คนอะไรไม่รู้ทำไมถึง

ระย่ายังงั้น ผู้มีพระเดชพระคุณเลี้ยงมันมาแต่อ่อน แต่ออกมามันฆ่าเล่น
สบาย” (ทองแถม นาถจำนง, 2554, น.261)

ทองแถมยังสะท้อนวิธีการทำงานของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ที่ยึดถือว่างานประพันธ์ไม่ว่าจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องใดก็ตามจะต้องออกมาจากใจ จึงจะทำให้งานที่ได้มีความสมจริงและเป็นธรรมชาติ ผู้อ่านเมื่อได้อ่านก็จะรู้สึกราวกับกำลังอ่านเรื่องที่เกิดขึ้นจริง

จากหนังสือเรื่อง *คึกฤทธิ์วิจารณ์นักเขียน* ทำให้ได้ข้อมูลเรื่อง *หลายชีวิต* ในแง่มุมที่หลากหลายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้เขียนคือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ กับอำเภอผักไห่และอำเภอต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การกำหนดลักษณะอุปนิสัยของตัวละครบางตัวในเรื่องที่มีที่มาจากบุคคลจริง เหล่านี้นับเป็นแรงบันดาลใจให้ตัวละครต่างๆ ในเรื่อง *หลายชีวิต* ดูราวกับมีชีวิตและสามารถพบเห็นได้ในชีวิตจริง

2.4.3.3 หนังสือเรื่อง *คึกฤทธิ์* โดย สมบัติ ภูกาญจน์ (2554)

หนังสือเรื่องนี้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการเผยแพร่ผลงานและเกียรติคุณของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เนื่องในวาระที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ทั้งนี้ สมบัติเป็นผู้ที่รู้จักและเคยปฏิบัติงานร่วมกับ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ มาช้านาน นับตั้งแต่เป็นลูกศิษย์เรียนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทยเมื่อครั้ง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เป็นผู้สอน และเข้าร่วมเป็นศิษย์โบราณคดีรุ่นแรกจนกระทั่งได้ทำงานที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐ และได้เป็นบรรณาธิการสยามรัฐรายวัน ในช่วงปี พ.ศ. 2521 - 2529 จากนั้นก็ทำงานรับใช้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ครอบคลุมถึงอสัญกรรมในปี พ.ศ. 2538

เนื้อหาโดยรวมของหนังสือจะแบ่งด้วยกันออกเป็น 3 ภาค คือ 1) เกี่ยวกับประวัติชีวิตของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ โดยสังเขป ตั้งแต่เกิดจนถึงแก่อสัญกรรม โดยแยกส่วนการดำเนินเนื้อหาออกเป็น ส่วนที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ พுகถึงตนเองในแต่ละช่วงชีวิตไว้ในโอกาสต่างๆ และส่วนที่บุคคลอื่นพுகถึง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ในแง่มุมต่างๆ โดยผู้เขียนพยายามนำเสนอทั้งในส่วนที่เป็นเสียงชื่นชมและตรงกันข้าม 2) เป็นการบรรยายถึงความรู้ความสามารถของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ในด้านต่างๆ ประกอบกับการยกตัวอย่าง เช่น บทบาทของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ในฐานะอาจารย์ หรือนักการเมือง รวมไปถึงผลงานเขียนในช่วงเวลาต่างๆ โดยหนึ่งในนั้นคือ เรื่อง *หลายชีวิต* ที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เริ่มเขียนลงในชาวกรุงฉบับเดือนมกราคม พ.ศ. 2495 และ 3) เป็นเนื้อหาถึงคุณความดีของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ต่อสังคมไทย 5 ประการ ซึ่งแต่ละหัวข้อจะนำเสนอผ่านการเล่าถึงพฤติกรรมของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เองบ้าง และเป็นการอ้างถ้อยคำหรือคำบอกเล่าของผู้คนที่ได้กล่าวถึง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ไว้ประกอบเข้าด้วยกัน อาทิเช่น บทบาทของ

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ในการค้นหาและส่งเสริมคุณค่าความเป็นไทย ซึ่งแสดงออกมาผ่านสัญลักษณ์ 3 ประการคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ประโยชน์ของหนังสือ *คือนักกฤทธิ* คือทำให้เห็นตัวตนของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผ่านมุมมองของบุคคลใกล้ชิดที่สะท้อนผ่านการเล่าเรื่องในช่วงเวลาต่างๆ และการจัดวางเนื้อหารายละเอียดของเรื่องราว ให้น้ำหนักและมุมมองที่ต่างออกไปจากงานการศึกษาที่เกี่ยวกับตัวตนและผลงานของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ผ่านสายตาคนนอก ซึ่งมุมมองที่แตกต่างกันทั้งสองด้านนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจภูมิหลังและเหตุผลในการผลิตงานเขียนของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รอบด้านมากยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานในส่วนการวิเคราะห์ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่ได้รวบรวมมาในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวคิดและข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวที่เกี่ยวกับการแปลและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางด้านภาษาในระดับคำในกระบวนการแปลเรื่อง *หลายชีวิต* และการตีความความหมายทางวัฒนธรรมที่ติดอยู่กับภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาฉบับแปลจากมุมมองทั้งทางด้านสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา รวมไปถึงตัวตนของผู้เขียนที่มีผลต่อการผลิตสร้างวรรณกรรม ส่วนในบทที่ 3 ที่จะกล่าวถึงต่อไปจะเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการศึกษาวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษา การศึกษากลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม เรื่อง หลายชีวิต ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives* โดย Meredith Borthwick ผู้วิจัยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

- 3.1 การเลือกหัวข้อศึกษา
- 3.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา
- 3.3 การเก็บข้อมูล
- 3.4 การแบ่งประเภทและตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์กลวิธีการแปล
- 3.6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

3.1 การเลือกหัวข้อศึกษา

หัวข้อที่ผู้วิจัยเลือกคือ “การศึกษากลวิธีการแปลและภาพสะท้อนทางสังคมไทย กรณีศึกษาเรื่อง หลายชีวิต ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ฉบับแปลภาษาอังกฤษ โดย Meredith Borthwick” เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องการแปลที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมทางด้านสังคม ที่สะท้อนผ่านในงานวรรณกรรม รวมถึงประเด็นทางด้านวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมฉบับแปลเมื่อเกิดการแปลข้ามวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ที่มีตัวละครหลากหลายทั้งด้านสถานภาพ เพศสถานะ การศึกษา อาชีพ ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาและเรื่องราวของตัวละครแต่ละตัวได้หลากหลายมากขึ้น ประกอบกับผู้แปลคือ เมเรดิธ บอร์ธวิค (Meredith Borthwick) ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้เพื่อบอกเล่าเรื่องราวทางด้านสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลาหนึ่งให้ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้รับรู้ด้วยเช่นเดียวกัน

3.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

หลังจากการศึกษางานวิจัยในขั้นตอนของการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้และพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย โดยเริ่มจากแบ่งประเภทของข้อมูลคำศัพท์ตามการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964) ซึ่งจำแนกคำทางวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ คำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา (Ecological Culture) คำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) คำทางวัฒนธรรมด้านสังคม (Social Culture) คำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา (Religious Culture) และ คำทางวัฒนธรรมทางด้านภาษา (Linguistic Culture) และผู้วิจัยยังใช้แนวคิดเรื่องการปรับบทแปลของสัจญ์วิ สายบัว (2550, น.64) มาวิเคราะห์ถึงกลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม โดยสัจญ์วิ สายบัว ได้จำแนกถึงวิธีการปรับบทแปลในระดับคำไว้ด้วยกัน 5 วิธี คือ

1) การเติมคำอธิบาย สามารถทำได้ 2 วิธีคือ การเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาและการเติมคำอธิบายในรูปของเชิงอรรถหรือหมายเหตุ โดยสัจญ์วิเห็นว่า การเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาและการเติมคำอธิบายในรูปของเชิงอรรถควรมีเนื้อหาเกะทัดรัดและกลมกลืนไปกับเนื้อหา สำหรับการเติมคำอธิบายลงไปในเรื่องหาซึ่งแบ่งย่อยได้ออกเป็นการเติมลักษณะนามข้างหน้าและการเติมข้อความสั้นๆ เพื่ออธิบายคำศัพท์ดังกล่าว

2) การใช้วลีหรือประโยคแทนคำ คือการแทนที่คำศัพท์ด้วยประโยคหรือวลีเพื่อบอกลักษณะหรือกิจกรรมของสิ่งนั้นแทน ตัวอย่างเช่น การแปลคำว่า “Igloo” ด้วยวลีว่า “กระท่อมที่สร้างด้วยน้ำแข็ง” เป็นต้น

3) การใช้คำอ้างอิงถึงความหมายที่กว้างขึ้นแทนคำที่อ้างอิงถึงสิ่งเฉพาะกว่า วิธีนี้จะใช้ในกรณีที่คำศัพท์ในต้นฉบับอ้างอิงถึงสิ่งที่ไม่มีในภาษาแปล หรือไม่เป็นที่รู้จักในสังคมของผู้อ่านฉบับแปล เช่น การใช้คำว่า “Curry” ในการแปลคำว่า “แกงเขียวหวาน” เป็นต้น

4) การเติมตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มความคิดต่างๆ แต่ละภาษามีระบบไวยากรณ์และโครงสร้างประโยคที่แตกต่างกัน และหากเป็นโครงสร้างประโยคที่ไม่มีในภาษาแปล ก็ควรมีการเติมคำศัพท์หรือวลีเพื่อบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของประโยคดังกล่าว

5) การตัดคำหรือสำนวนทิ้งไป สำหรับวิธีนี้ควรเลือกใช้กรณีที่ไม่สามารถหาคำที่มีความหมายเทียบเคียงได้ในภาษาแปล และคำศัพท์ดังกล่าวไม่ใช่สาระสำคัญของเรื่อง หรือคำศัพท์หรือสำนวนดังกล่าวมีการใช้ติดต่อกัน แต่สื่อความหมายอย่างเดียว ซึ่งผู้แปลสามารถตัดคำหรือสำนวนนั้นทิ้งไปได้ แต่ไม่ควรตัดข้อความทั้งตอนทิ้งไปได้ ควรตัดเพียงคำสั้นๆ และเล็กน้อยเท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังนำคำอธิบายทางด้านวัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยา มา เช่น แนวคิดเรื่องศาสนาและความเชื่อมาปรับใช้กับคำนิยามประเภทของวัฒนธรรมทางของไนดา (Nida, 1964) เนื่องจากข้อจำกัดด้านคำอธิบายทางวัฒนธรรมของไนดา ที่ไม่ครอบคลุมความหลากหลายและความซับซ้อนของวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ ประกอบกับยังศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานเขียนที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ การเมืองและเศรษฐกิจที่จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมได้ชัดเจนมากขึ้น

3.3 การเก็บข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องปัญหาทางวัฒนธรรมในการแปลของ ไนดา (Nida, 1964) เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล ซึ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลมีดังนี้

3.3.1 อ่านต้นฉบับภาษาไทยเพื่อศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมโดยรวม

3.3.2 อ่านฉบับแปลภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาข้อมูลและวิธีการแปลเรื่องราวทางวัฒนธรรมของผู้แปล

3.3.3 เก็บข้อมูลทั้งจากต้นฉบับภาษาไทยและฉบับแปลภาษาอังกฤษไปพร้อมๆ กัน โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ ตามที่ไนดา (Nida, 1964, p.91) แบ่งไว้ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (Material Culture) 2) วัฒนธรรมทางด้านนิเวศ (Ecological Culture) 3) วัฒนธรรมทางด้านสังคม (Social Culture) 4) วัฒนธรรมด้านศาสนา (Religious Culture) และ 5) วัฒนธรรมด้านภาษา (Linguistic Culture) รวมถึงข้อมูลที่ไม่สามารถจัดแบ่งได้ตามการแบ่งของไนดา (Nida, 1964) ทั้งจากต้นฉบับและฉบับแปลรวมถึงบริบทของเหตุการณ์นั้นๆ ประกอบด้วย

ตัวอย่างการเก็บข้อมูล

สถานการณ์ นายทับทิม ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะลิเกให้ผลขึ้นแสดงแทนนักแสดงลิเกที่ไม่มาแสดงในวันนั้น และเป็นครั้งแรกที่ผลจะได้ขึ้นแสดงลิเกต่อหน้าผู้ชม

ต้นฉบับ

คืนนั้นผลมันมิได้แสดงบทบาทอะไรมา เพราะไม่มีบทที่จะแสดงได้ แต่

เป็นเสนาคอยเฝ้าและเดินตามโรงให้เข้ากับจังหวะเพลงเชิด (น.127)

บทแปล

Phon had a minor part that night and did not have much acting to do.
He was only an official, attending on and following the hero in time to
the beat of the song. (p.111)

3.4 การแบ่งประเภทและการตรวจสอบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยจึงแบ่งประเภทและตรวจสอบข้อมูลที่ได้ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.4.1 แบ่งประเภทของข้อมูลตามแบ่งประเภทคำทางวัฒนธรรม 5 ประเภทของไนดา (Nida, 1964, p.91) และใช้แนวคิดเรื่องการปรับบทแปลของสัญญาวิ สายบัว (2550, น.63-70) มาวิเคราะห์ถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับไปสู่ฉบับแปล

1. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา

1.1 การแปลตรงตัว

1.2 การปรับบทแปล

2. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ

2.1 การแปลตรงตัว

2.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

2.2 การปรับบทแปล

3. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม

3.1 การแปลตรงตัว

3.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

3.3 การปรับบทแปล

4. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา

4.1 การแปลตรงตัว

4.2 การปรับบทแปล

5. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา

5.1 การแปลตรงตัว

5.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

3.4.2 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้และจัดกลุ่มไว้ในข้อ 3.4.1 โดยศึกษาอย่างละเอียดอีกครั้งว่า ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ตรงกับประเพณีวัฒนธรรมหรือไม่ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนคำนิยามด้านวัฒนธรรม จากสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรม เช่น มานุษยวิทยา คติชนวิทยา เป็นต้น รวมไปถึงคำจำกัดความลักษณะเฉพาะต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรม เช่น ความหมายของชื่อเพลง ประเภทต่างๆ จากแหล่งค้นคว้าต่างๆ เช่น หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (มหาชน) สถาบันกฤตพิราโมช (Kukrit Institute) และใช้วิธีการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3.4.3 พิจารณาข้อมูลอีกครั้งและจัดเรียงใหม่ โดยยึดหลักแนวทางการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของไนดา (Nida, 1964, p.91) พร้อมกับเพิ่มเติมคำนิยามด้านวัฒนธรรมในมุมมองทางมานุษยวิทยาในบางหมวด เพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่พบต้นฉบับภาษาไทย หลังจากนั้นจึงจัดประเภทข้อมูลและเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาที่พบ

3.5 การวิเคราะห์กลวิธีการแปล

หลังจากศึกษาและเก็บข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงเริ่มวิเคราะห์กลวิธีการแปล ที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการปรับบทแปลของสัญญาวิสายบัว (2550) มาใช้ประกอบการศึกษาการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ ผู้วิจัยถึงบริบททางด้านสังคมที่สะท้อนผ่านชีวิตของตัวละครในเรื่อง โดยใช้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ และการศึกษาโครงสร้างสังคมชนบทของไทย ประกอบการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร รวมไปถึงว่าภาพสะท้อนดังกล่าวปรากฏอยู่ในบทแปลหรือไม่

3.6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

เมื่อศึกษาครอบคลุมทั้งมิติในด้านวัฒนธรรม สังคม และการแปลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และสรุปผลการศึกษา โดยสรุปผลจากการศึกษาการแปลที่มีความหมายทางวัฒนธรรมที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* และฉบับแปล *Many Lives* ว่ามีลักษณะใดบ้าง และผู้แปลมีกลวิธีในการถ่ายทอดความหมายของคำอย่างไร รวมถึงประเด็นทางด้านสังคมที่

สอดคล้องอยู่ในเนื้อหาของทั้งต้นฉบับและบทแปล แล้วจึงอภิปรายถึงปัญหาและข้อสังเกตที่พบจากการศึกษา

ในบทต่อไป จะเป็นการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในต้นฉบับภาษาไทยและฉบับแปลภาษาอังกฤษ รวมไปถึงการวิเคราะห์ทางด้านสังคมที่สะท้อนอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต*

บทที่ 4

การแปลคำทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง หลายชีวิต

ในบทนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ถึงการถ่ายทอดความหมายของ เรื่อง หลายชีวิต ไปสู่ฉบับแปลภาษาอังกฤษเรื่อง *Many Lives* โดยแนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาใช้สำหรับวิเคราะห์การแปล คือ วิธีการปรับบทแปลของสัญญา ิ สายบัว (2550, น.64)

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้เขียน คือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และผู้แปล คือ เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) พบว่า ภูมิหลังและประสบการณ์ทางวัฒนธรรมมีผลอย่างมากต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาการแปลที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม กล่าวคือ นอกจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะได้รับแรงบันดาลใจในการประพันธ์เรื่อง หลายชีวิต จากที่ได้พบเห็นอุบัติเหตุรถยนต์ตกสะพาน จนทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากแล้ว การบรรยายถึงบรรยากาศ ฉาก และตัวละครบางตัวในเรื่อง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็เรียบเรียงขึ้นมาจากความทรงจำและประสบการณ์ของตนเอง ที่มีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตและผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรีมาอย่างยาวนาน ดังที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“คุณอย่าลืมนะว่าผลเป็นคนโบราณมาก ปู่ผมพ่อผมที่มีเลกสมสังกัด ซึ่งอยู่ในอยุธยาที่อำเภอผักไห่ บ้านผมนี่ก็เกณฑ์เลกมาปลูก คนกรุงเทพ ช่างกรุงเทพ ปลูกไม่ได้ แต่ก่อนทหารฝิพายปู่ผมพ่อผมคุมมาทั้งนั้น ก็รบทัพจับเจลงมาด้วยกัน เมื่อรัชกาลที่ห้าท่านเลิกเลกทาสทั้งหมด คนที่สังกัดทางราชการก็เลิกตามกฎหมาย แต่คนพวกนี้ก็ไม่ไปไหน ก็ยังถือว่าตระกูลผมนี้เป็นเจ้านายของเขา บ้านผมตอนเด็กๆ คนพวกนี้ก็ไปก็มา บางทีเขาก็มาอยู่ด้วย มารับใช้รับสอยมาเป็นมหาดเล็กพ่อผมเลย พ่อผมเป็นเจ้า บางคนก็ไปมาหาสู่กัน ถึงเวลาท่านจะไปทอดกฐินบ้านนอกท่านก็ไป คนต้อนรับดีมาก ผมเองทุกวันนี้ไปเขาก็ต้อนรับ รู้จักกันมา เลือกผู้แทนก็ต้องมาขอเสียงจากผม ตำบลนั้นเสียงอยู่ที่ผม ผมให้ใครคนนั้นก็ได้ นี่แหละชีวิตชาวนา ผมรู้จักกับพวกนี้นอกจากรู้จักฟังเขาพูดเขาคุยแล้ว ตอนเด็กๆ ก็เล่นกับเขา ทั่วๆ ที่เขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็เลยมารู้จักนิสัย

ใจคอ แล้วบ้านช่องเขาที่พักให้อยู่นานี้ ผมก็ไป พ่อผมก็ไปบ่อย ไปเที่ยว
ท่านเอาเรือไปผมก็ไปกับท่าน ได้เห็นชีวิตความเป็นอยู่อะไรๆ มาก
ที่สุด...” (ทองแถม นาถจำนง, 2554, น.260)

หรือแม้แต่ตัวละครบางตัวในเรื่อง หม่อมราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมชก็ได้แรงบันดาลใจ
มาจากบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริงๆ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี เช่น ผล พระเอกเถลิงที่ว่า

“ไอ้ผล ยี่เก ผมรู้จักตัว เคยกินเหล้าคนละถ้วย รู้จักตัวจริงๆ มันยี่เกแฉนี้
มันคนอย่างนั้นเลย แล้วไอ้เพลงที่ผม ไล่เอามาร้อง มันก็ร้องจริงๆ ไอ้ผล
มันเป็นคนลาดปลาตุก อยู่ใกล้ลาดชะโด มันร้องถึงลาดชะโดเหมือนคนมี
ไปบ้านมุงสังกะสีอยู่กึ่งกลาง ลาดปลาตุกมันจนหน่อย ทำนาไม่ค่อยได้
‘อ้ายบ้านฉันมันคนยาก มุงแต่จากแกมซัง’” (ทองแถม นาถจำนง, 2554,
น.260)

จากความคุ้นเคยดังกล่าวทำให้หม่อมราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมช สามารถเขียนบรรยาย
เล่าถึงวิถีชีวิตตามปฏิทินธรรมชาติของชาวนาในบริเวณลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรีได้อย่างมีชีวิตชีวา เช่น
เมื่อกล่าวถึงชีวิตในวัยเด็กของ ผล ที่พ่อแม่กำหนดหน้าที่ให้ช่วยงานตามฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป
หรือชีวิตของ โนรี ที่เข้ากรุงเทพฯ มาพักอาศัยอยู่ในบ้านของเจ้าพระยา เป็นต้น นอกจากนี้ หม่อม
ราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมชยังใช้การอ้างอิงถึงเหตุการณ์ทางสังคม เช่น การปรับมาใช้คำว่า “นาฏ
ดนตรี” เพื่อใช้เรียกแทนชื่อการแสดงยี่เกหรือลิเกในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมสมัยจอมพลแปลก พิบูล
สงคราม ความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาที่ทำให้การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรกลายเป็นของล้าสมัย
เมื่อเทียบกับยาแผนปัจจุบัน หรือความนิยมหนังสืออ่านเล่นประเภทพงศาวดารจีนในตอนของ โนรี
รวมไปถึงผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยสอดแทรกเหตุการณ์เหล่านี้ไว้ให้เป็นจุดเปลี่ยน
(turning point) ที่สำคัญในชีวิตของตัวละครหลายๆ ตัว เช่น จัน ละม่อม และพรรณี

สำหรับผู้แปลคือ เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) นั้น เป็นนักวิชาการด้าน
เอเชียศึกษาชาวออสเตรเลีย เมเรดิธ บอร์ธวิก เกิดที่กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ก่อนจะย้ายตาม
บิดา ซึ่งเป็นนักการทูตมายังสิงคโปร์ และย้ายต่อมายังประเทศไทย โดยระหว่างที่พำนักอยู่ใน
ประเทศไทยนั้น เมเรดิธได้เข้าศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพฯ จึงมีโอกาสดูแลศึกษา
ภาษาไทยและอ่านวรรณกรรมไทย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือเรื่อง หลายชีวิต และเกิดความประทับใจเป็น
การส่วนตัว ทำให้ในเวลาต่อมาตัดสินใจแปลเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ผู้แปลมิได้เพียงต้องการแปล

วรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* สำหรับการอ่านเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายที่จะให้วรรณกรรมซึ่งเป็นเสมือนเครื่องสะท้อนภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลาหนึ่งให้เป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่านฉบับแปล ด้วยเหตุนี้ ผู้แปลจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายที่ผู้อ่านฉบับแปลจะสามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน มากกว่าเน้นไปที่การแปลโดยยึดตามต้นฉบับอย่างเคร่งครัด แต่ถึงกระนั้น ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งเมเรดิธได้สะท้อนปัญหาดังกล่าวไว้ว่า

“I have encountered all of the problems inherent in translating a work of this nature, including the need to explain cultural reference points, the difficulty of finding comparable terminology in many spheres, and the different cultural valuation of stylistic features. My ‘solution’ in most cases has been to explain where necessary and where possible without impeding the flow of the translation.” (Borthwick Meredith, 1996, pp. x)

จากข้อมูลเบื้องต้นที่แสดงถึงมุมมองและประสบการณ์ของทั้งผู้เขียนคือ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช ที่มีผลต่อการวางโครงเรื่อง การกำหนดบุคลิกภาพของตัวละคร จาก รวมไปถึงการสอดแทรกแง่คิดต่างๆ ลงในเนื้อหาของเรื่อง และบทบาทของนักแปลที่มีใช้เป็นเพียงแค่ผู้ถ่ายทอดความหมายตามภาษาเท่านั้น แต่ยังต้องทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมในต้นฉบับไปสู่ฉบับแปลผู้อ่านฉบับแปล ซึ่งอยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจากประสบการณ์ทางวัฒนธรรมและความเชี่ยวชาญด้านภาษาไทยของผู้แปลมีผลต่อความเข้าใจเนื้อหา การตีความ การเลือกใช้คำ และวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างต้นฉบับกับฉบับแปลให้ได้อย่างเหมาะสม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเน้นศึกษาถึงการแปลในระดับคำ เพราะเห็นว่าจะช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการแก้ไขปัญหาคำทางวัฒนธรรมของผู้แปลได้ชัดเจนขึ้น เพราะ “คำ” ถือเป็นหน่วยสำคัญของภาษาที่ใช้แทนสิ่งของ ความรู้สึก ความคิด หรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสิ่งที่เกิดตามมาเป็นของคู่กันคือ การตีความหมาย ที่อาจสื่อถึงสิ่งที่คำคำนั้นอ้างอิงถึงโดยตรงหรืออาจสื่อถึงความหมายแฝง ที่เพิ่มเติมไปจากความหมายเดิมของคำ ทั้งนี้ เนื้อหาการวิเคราะห์จะแบ่งออกเป็นหัวข้อตามประเภทของคำทางวัฒนธรรม 5 ประเภทของไนดา (1964, p.91) จากนั้นจึงใช้แนวคิดเรื่องการปรับบทแปลของสัญญาวิ สายบัว (2550, น.64) มาใช้วิเคราะห์ถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการแปล แล้ว

จึงสรุปและอภิปรายถึงข้อสังเกตและปัญหาด้านการแปลที่พบในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมต่อไป ดังนี้

4.1 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา

4.1.1 การแปลตรงตัว

4.1.2 การปรับบทแปล

4.2 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ

4.2.1 การแปลตรงตัว

4.2.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

4.2.3 การปรับบทแปล

4.3 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม

4.3.1 การแปลตรงตัว

4.3.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

4.3.3 การปรับบทแปล

4.4 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา

4.4.1 การแปลตรงตัว

4.4.2 การปรับบทแปล

4.5 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา

4.5.1 การแปลตรงตัว

4.5.2 การถ่ายทอดตัวอักษร

ทั้งนี้ ในแต่ละหัวข้อจะเป็นการอธิบายถึงความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับ ควบคู่กับการวิเคราะห์วิธีการแปลที่ผู้แปลใช้ในการแก้ไขปัญหาวงวัฒนธรรมในบทแปล ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในต้นฉบับเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปล *Many Lives* มีดังต่อไปนี้

4.1 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา (Ecological Culture) วัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา ตามความหมายของไนดา (Eugene Nida, 1964, p.91) หมายถึง ความแตกต่างทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพันธุ์ และสัตว์ต่างๆ ความแตกต่างนี้ทำให้แต่ละชาติมีคำที่ใช้เรียกสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ โดยเรื่องของพืชพันธุ์และสภาพแวดล้อมที่อยู่

อาศัย เช่น ฤดูกาลหรือการบอกเวลา นับเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงบรรยากาศและเนื้อหาของเรื่องได้อย่างสมจริงยิ่งขึ้น

ข้อมูลคำทางนิเวศวิทยาทำให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับธรรมชาติรอบตัวเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการใช้คำบอกเวลาที่อิงอยู่กับช่วงเวลาการโคจรของดวงจันทร์หรือการบอกช่วงเวลาในรอบปีตามคำเรียกชื่อฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการศึกษาวิธีการแปลคำทางนิเวศวิทยา พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปลทั้งสิ้น 2 วิธี คือ การแปลตรงตัว จำนวน 7 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 6 ตัวอย่าง แบ่งแยกย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นประโยคหรือวลี จำนวน 4 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 1 ตัวอย่างและการใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 1 ตัวอย่าง โดยในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างกลวิธีการแปลบางส่วนจากที่พบทั้งหมดในเรื่อง *หลายชีวิต* และ *Many Lives* มากล่าวถึง ดังนี้

4.1.1 การแปลตรงตัว สัตยจิ สายบัว (2550, น.43) ได้อธิบายถึงการแปลตรงตัวว่า คือ การใช้คำที่มีความหมายเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษ และเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ในทันที โดยผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวกับการแปลคำทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเทียบเท่าหรือเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในวัฒนธรรมไทย ตัวอย่างที่พบมีดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 *สุรวุฒิ* เดินทางมาหากำนันของหมู่บ้าน เพื่อแสดงตัวให้รู้ว่าตนเองไม่ใช่ชาวบ้านธรรมดาๆ

ต้นฉบับ

เย็นวันนั้นหลังจากที่กินข้าวกับญาติ โดยวิธีร่วมวงกันเปิบมือ ซึ่งเขาทำได้อย่างคลุกคลีแก่งก้าง เพราะคุ้นต่อช้อนส้อมที่ไม่มีแล้ว สุรวุฒิก็ลงเรือลำเล็กให้หลานชายลูกเจ้าป่านพายไปที่บ้านกำนัน เวลานั้นเป็นเวลาพลบเข้าได้เข้าไฟ สุรวุฒิมองดูภูมิประเทศที่ตนได้จากไปเสียนานแล้ว ก็จำได้บ้างไม่ได้บ้าง เพราะทุกอย่างเปลี่ยนไปเกือบหมด (น.220)

ฉบับแปล

That evening, after a meal where his relatives sat in a circle and ate with their hands, and he managed clumsily because he was accustomed to a now unavailable spoon and fork, Surawut boarded the small boat

for Pan's son to take him to the headman's. It was **twilight**, and torches and fires were being lit. He looked around at the countryside he had left so long ago. He could only recognize bits and pieces, because nearly everything had changed. (p.200)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.770) อธิบายคำว่า “พลบ” หมายถึงเวลาย่ำค่ำ เวลาโพล้เพล้

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล พบว่าผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวคำว่า “พลบ” โดยเทียบเคียงความหมายของคำในต้นฉบับกับคำในภาษาอังกฤษที่สามารถสื่อความหมายถึงช่วงเวลาโพล้เพล้ ย่ำค่ำ คือ คำว่า “twilight” ที่หมายถึง “the period of the evening during which takes place, between daylight and darkness” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p.980) ซึ่งให้ความหมายที่ถูกต้องตรงและสามารถสื่อความถึงช่วงเวลาที่สุดวูฒิและหลานเดินทางไปบ้านกำนันได้อย่างชัดเจนและเป็นที่เข้าใจได้สำหรับผู้อ่านฉบับแปล

ตัวอย่างที่ 2 ผู้เขียนบรรยายถึงสภาพธรรมชาติ หลังพายุฝนผ่านพ้นไป

ต้นฉบับ

เช้าวันต่อมา พระอาทิตย์ทอแสงอันแจ่มใสเมื่อรุ่งอรุณ น้ำฝนที่ติดอยู่ตามใบไม้ กอหญ้า ต้องแสงอาทิตย์เป็นประกาย เมฆฝนที่ทะมึนอยู่เมื่อกกลางคืน คงเหลือในสภาพเหมือนปุยฝุ่นเล็กๆ ที่ถูกลมพัดปลิวไปติดขอบฟ้า นกยางฝูงหนึ่งบินผ่านท้องน้ำตรงคุ่มสำเภาไปอย่างเชื่องช้า มุ่งหน้าไปหากันกลางทุ่ง ธรรมชาติลึ้มโทสะที่บังเกิดเมื่อตอนกลางคืนนั้นแล้ว ลึ้นและเริ่มวันใหม่ด้วยอาการอันแจ่มใส เหมือนกับเด็กที่ยิ้มเบิกบานทั้งน้ำตา (น.9)

ฉบับแปล

At dawn next morning the sun shone brightly down, and the raindrops lingering on the leaves and clumps of grass shimmered in the light. The glowering rainclouds of the previous night were transformed into tiny balls of fluff brown to the farthest edge of the sky. A flock of **herons**

flew slowly over the surface of the water at Khung Samphao to gather in the field nearby. Nature had forgotten completely the rage of the night before, and was starting the new day with a bright countenance, like a child smiling through its tears. (p.2)

พจนานุกรมสัตว์และพืช (2546, น.338) อธิบายถึง “นกยาง” หรือ “นกกระยาง” ว่าเป็นนกที่อยู่ในประเภทนกกระสา ซึ่งอ้างว่า *Adrienne* ชื่อสามัญมี *Heron*, *Bittern* และ *Egret* มีลักษณะโดยรวมคือ เป็นนกน้ำขนาดใหญ่ มีคอและขายาว มักพบเดินท่องน้ำหากินหรือยืนนิ่งบนกอหญ้าหรือพืชน้ำ คอยใช้ปากแหลมยาวจับสัตว์น้ำเล็กๆ หรือแมลง ขณะบินจะพับหัวและคอแนบลำตัว เหยียดขาไปข้างหลัง ทำรังรวมกันอยู่เป็นกลุ่มบนต้นไม้ ไม้ไผ่กิ่งไม้สานกันอย่างหนาแน่น ในประเทศไทยพบทั้งสิ้น 20 ชนิด เช่น นกกระสาใหญ่ นกยางทะเล นกยางใหญ่แดง เป็นต้น

ในบทแปลผู้แปลใช้คำว่า “herons” ซึ่งเป็นวิธีการแปลตรงตัวมาจากคำว่า “นกยาง” ลักษณะของ “heron” เป็นนกน้ำประเภทหนึ่ง อยู่ในวงศ์เดียวกับ “*Adrienne*” ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับ “นกยาง” ผู้แปลคงพิจารณาจากลักษณะความคล้ายคลึงกันของ “นกยาง” และ “heron” ซึ่งอยู่ในวงศ์เดียวกัน เมื่อถ่ายทอดลงในบทแปล ผู้แปลจึงเลือกใช้กลวิธีการแปลตรง “herons” ซึ่งทำให้ผู้อ่านในฉบับแปลสามารถเข้าใจได้ว่าผู้เขียนกำลังสื่อสารถึงนกประเภทใด โดยไม่จำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติม

ตัวอย่างที่ 3 เถิก สอนการเอาตัวรอดต่างๆ ให้แก่ ลอย

ต้นฉบับ

ถ้าจะว่าไปแล้ว ถ้าหากว่าชายพริ้มมีคุณแก่ลอยในฐานะที่ได้ชุบเลี้ยงมัน มาให้มีชีวิต เจ้าเถิกก็มีคุณแก่มันในฐานะเป็นผู้ให้ความรู้ต่างๆ ที่จะดำรงชีวิตนั้นต่อไปได้ เจ้าเถิกสอนให้มันลงเบ็ดทอดแห บอกให้มันรู้ว่ารูปลาไหลอยู่ที่ไหน สอนให้มันหาลูกปลาหมอเป็นๆ มาเกี่ยวเบ็ดเป็นเหยื่อ ล่อปลาซ่อน สอนให้ตักนกคักหนูและจ๊กसान สอนให้มัดดอกเวลามุงหลังคา สอนให้เลื้อยไม้ไผ่กบและอื่นๆ อีกสารพัด (น.14)

ฉบับแปล

Even so, Loi was indebted to Thoek for teaching him the skills of survival, as he was indebted to Phrim for nurturing him and giving him

life. Thoeok taught him how to throw bait and cast a net, when to find eels, how to use little **climbing fish** as bait for catching **the serpent-head fish**, how to trap birds and mice, and how to make wickerwork. He taught Loi to bundle the thatch for roof making, to saw and plane wood, and much else besides. (p.7)

พจนานุกรมสัตว์และพืชในเมืองไทย (2546, น.440) อธิบายลักษณะของ “ปลาหมอ” ว่าเป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง อยู่ในวงศ์ *Anabantidae* ชื่อสามัญว่า *Common climbing perch* ลักษณะทั่วไปมีรูปร่างป้อม ลำตัวแบน ตาโต ปากกว้าง ขอบฝาปิดเหงือกหยักแข็ง ขอบฝาปิดเหงือกตอนบนมีแฉกสีคล้ำ มีอวัยวะช่วยหายใจเป็นแผ่นรวิ้นๆ อยู่ตอนบนของช่องเหงือก จึงสามารถสูบอากาศบนผิวน้ำได้โดยตรงโดยไม่ต้องรอให้ออกซิเจนละลายในน้ำ และสามารถอยู่บนบกหรือพื้นที่ขาดน้ำได้เป็นระยะเวลานานๆ ปลาหมอเป็นปลาที่สามารถพบได้ในทุกแหล่งน้ำ กระจายอยู่ทั่วไปในทวีปเอเชีย สำหรับประเทศไทยพบทุกภาค

ส่วน “ปลาช่อน” (2546, น.136) เป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Channa striatus* อยู่ในวงศ์ *Channidae* ชื่อสามัญ *striped snake-head fish* ลักษณะทั่วไปมีส่วนหัวค่อนข้างโต รูปร่างทรงกระบอก ครีบหางเรียวปลายมน ปากกว้าง ภายในปากมีฟันเขี้ยวบนเพดาน ลำตัวสีคล้ำอมมะกอกหรือสีน้ำตาลอ่อน โดยปลาช่อนมีความสามารถพิเศษ คือ สามารถแอ่ไถตัวคลืบคลานไปบนบกเพื่อหาที่อยู่ใหม่ได้ รวมทั้งสามารถหลบอยู่ใต้ดินในฤดูฝนแล้งเพื่อรอฝนในเดือนแรม โดยสะสมพลังงานไว้ เรียกว่า “ปลาช่อนจำศีล” ทั้งนี้ สามารถพบปลาช่อนได้ในแหล่งน้ำทั่วประเทศ

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัว เพื่อสื่อถึงทั้ง “ปลาหมอ” และ “ปลาช่อน” โดยคำว่า “ปลาหมอ” ผู้แปลเทียบเคียงด้วยคำว่า “climbing fish” ซึ่งเป็นชื่อพันธุ์ปลาหนึ่ง อยู่ในวงศ์ *Anabantidae* เช่นเดียวกับปลาหมอ ส่วนคำว่า “ปลาช่อน” นั้น ผู้แปลใช้คำว่า “the serpent-head fish” ซึ่งเป็นปลาที่อยู่ในวงศ์ *Charade* เช่นเดียวกับ “ปลาช่อน” เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้แปลเลือกใช้คำว่า “serpent” แทนคำว่า “snake” ซึ่งมีความหมายถึงงูในภาษาต้นฉบับ เพื่ออธิบายถึงลักษณะของหัวปลาช่อน โดย “serpent” นั้นเป็นงูที่มีขนาดใหญ่กว่า “snake” ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลต้องการเน้นให้เห็นลักษณะของหัวปลาช่อนที่นอกจากมีขนาดใหญ่แล้ว ยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงูอีกด้วย จึงเลือกใช้คำดังกล่าวเพื่อแทนความหมาย ทั้งคำแปลว่า “climbing fish” และ “the serpent-head fish” นั้น ต่างให้ความหมายที่ถูกต้องและสื่อความถึงชนิดของปลาที่ปรากฏในภาษาต้นฉบับได้อย่างชัดเจน

4.1.2 การปรับแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศ มีด้วยกันทั้งสิ้น 3 วิธี คือ

1) การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค สัตถ์วิ สายบัว (2550, น.67) อธิบายถึงการปรับเป็นวลีหรือประโยคว่า คือ การใช้วลีหรือประโยคที่บอกลักษณะของสิ่งของ หรือแทนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในภาษาต้นฉบับ ตัวอย่างที่พบมีดังนี้

ตัวอย่างที่ 4 เมื่อหาวันเวลาที่เหมาะสมได้ พระเสม ก็ให้สัตถ์จะกลับไปช่วย เจ้าคั่น

ต้นฉบับ

พระเสมนั่งตรึกตรองอยู่วันนั้นเป็นวันขึ้น 13 ค่ำ อีกสองวันก็จะถึงวันพระขึ้น 15 ค่ำ ตรึกตรองอยู่ครู่หนึ่งพระเสมก็พูดกับเจ้าคั่นว่า “คันเอ็งอย่าวิตก วิจารณ์ไปเลย รีบกินข้าวกินน้ำเสียเถิด เดี๋ยวจะเจ็บไข้มากไป คืนวันพระ 15 ค่ำมะรีนนี้ ข้าจะมาอีกทีหนึ่ง ถ้ามีอะไรที่ข้าจะช่วยได้ ข้าก็จะได้ช่วย” อีกสักครู่หนึ่ง พระเสมก็ลงเรือกลับวัด และในคืนวันพระขึ้น 15 ค่ำเดือนหงายสว่าง พระเสมก็กลับไปที่บ้านเจ้าคั่นจริงๆ ตามนัด (น.56)

ฉบับแปล

Sem sat thinking. It was the thirteenth day of the waxing moon, and in two days it would be the holy day of the full moon. After a moment's consideration he said, “Don't worry Dan. Have something to eat and drink or you'll feel worse. I'll come back on the night of the full moon and do what I can.” A few minutes later he returned to the temple by boat. Sem returned to Dan's on **the holy fifteenth day of the waxing moon, by the light of the now full moon**, as he had promised. (p.46)

ศ.พลาญน้อย (2548, น.18-19) อธิบายวิธีการดูเวลาจากพระจันทร์ว่า ในสมัยโบราณไทยกำหนดวันเดือนปีตามแบบจันทรคติ อาศัยการโคจรของดวงจันทร์เป็นหลัก คือ นับจำนวนวันตามดวงจันทร์ เริ่มตั้งแต่ดวงจันทร์มีแสงสว่างน้อยๆ ไปจนถึงสว่างเต็มดวง ระยะนี้เรียกว่าข้างขึ้นหรือเดือนหงาย เพราะรูปดวงจันทร์มีลักษณะหงายขึ้นจนกระทั่งโตเต็มดวง เริ่ม

นับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำไปจนถึง 15 ค่ำ ต่อจากนั้นดวงจันทร์ก็จะเริ่มแหวกมีแสงน้อยลงตามลำดับ ระยะนี้รูปดวงจันทร์ดูเหมือนคนว่า มีลักษณะเป็นเสี้ยวเล็กลงจนดับมืดดวง เรียกว่าข้างแรม เริ่มนับแต่แรม 1 ค่ำ เรื่อยไปจนถึงแรม 14 ค่ำและแรม 15 ค่ำ เดือนหนึ่งจึงมี 29 วันบ้าง 30 วันบ้าง แล้วแต่เดือนว่าเป็นเดือนขาดหรือเดือนเต็ม (เดือนขาด คือมี 29 วัน เพราะมีเพียงแรม 14 ค่ำ จะมีในเดือน 3,5,7,9 และ 11)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.1060) อธิบายถึง “วันพระ” ว่าเป็นวันประชุมถือศีลฟังธรรมในพระพุทธศาสนา เดือนหนึ่งมี 4 วัน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ถ้าเป็นเดือนขาดก็คือแรม 14 ค่ำ

ทั้งนี้ จากการศึกษาของสุภัค มหาวรากร (2555, น.1) ถึงความสัมพันธ์ของพระจันทร์กับพระพุทธศาสนาพบว่า ในอรรถกถาชาดกเปรียบพระจันทร์เป็นปัญญาของพระโพธิสัตว์และพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นว่าพระโพธิสัตว์ต้องผ่านการผจญกิเลสและอวิชชาต่างๆ จนกระทั่งบำเพ็ญบุญบารมีเต็มบริบูรณ์ ซึ่งเป็นการแสดงปัญญาช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์โลก และมีนัยสื่อถึงพระจริยวัตรอันงดงามของพระโพธิสัตว์ที่เน้นการบำเพ็ญบารมีเพื่อข้ามพ้นสังสารวัฏ

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลปรับคำว่า “วันพระขึ้น 15 ค่ำเดือนหงายสว่าง” เป็นวลีที่ว่า “the holy day of the full moon, by the light of the now full moon” โดยแปลตรงตัวคำว่า “วันพระ” กับคำว่า “holy day” ที่หมายถึง “a day on which a religious observance is held.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p. 432) เพื่อบอกให้ผู้อ่านรู้ว่าวันดังกล่าวเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่ง ส่วนคำว่า “full moon” ที่หมายถึง “the phase of the Moon when it is fully illuminated as seen from the Earth and lies opposite the Sun in the sky.” (Oxford Dictionary of Astronomy, 2007, p.185) นั้นหมายถึง วันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งเป็นวันที่พระจันทร์โตเต็มด้วย แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจการนับวันเวลาตามแบบจันทรคติของไทยเป็นอย่างดี จึงสามารถตีความหมายของคำว่า “วันขึ้น 15 ค่ำ” ออกมาเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่อธิบายถึงรูปทรงของดวงจันทร์ได้อย่างถูกต้อง ส่วนวลีที่ว่า “เดือนหงายสว่าง” ผู้แปลปรับเป็นวลีว่า “by the light of the now full moon” เพื่อขยายความประโยคที่กล่าวถึง “วันขึ้น 15 ค่ำ” และย้้าให้ผู้อ่านเห็นภาพของคืนที่เสมเดินทางกลับไปหาดันนั้น เป็นคืนที่พระจันทร์ส่องแสงสว่างมาก

ตัวอย่างที่ 5 สุรวุฒิ เดินทางมาหากำนันของหมู่บ้าน เพื่อแสดงตัวให้รู้ว่าตนเองไม่ใช่ชาวบ้านธรรมดาๆ

ต้นฉบับ

เย็นวันนั้นหลังจากที่กินข้าวกับญาติ โดยวิธีร่วมวงกันเปิบมือ ซึ่งเขาทำได้อย่าง ขลุกขลักแก้งก้าง เพราะคุ้นต่อช้อนส้อมที่ไม่มี แล้วสุรวุฒิก็ลงเรือลำเล็กให้หลานชายลูกเจ้าป่านพายไปที่บ้านกำนัน เวลานั้นเป็นเวลาพลบ **เข้าได้เข้าไฟ** สุรวุฒิมองดูภูมิประเทศที่ตนได้จากไปเสียนานแล้ว ก็จำได้บ้างไม่ได้บ้าง เพราะทุกอย่างเปลี่ยนไปเกือบหมด (น.220)

ฉบับแปล

That evening, after a meal where his relatives sat in a circle and ate with their hands, and he managed clumsily because he was accustomed to a now unavailable spoon and fork, Surawut boarded the small boat for Pan's son to take him to the headman's. It was twilight, and **torches and fires were being lit**. He looked around at the countryside he had left so long ago. He could only recognize bits and pieces, because nearly everything had changed. (p.200)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.201) อธิบายความหมายของคำว่า “เข้าได้เข้าไฟ” ว่าเป็นช่วงเวลามืดที่ต้องใช้แสงสว่าง

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลปรับคำว่า “เข้าได้เข้าไฟ” เป็นประโยคที่ว่า “torches and fires were being lit” เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเห็นภาพบรรยากาศในเรื่องว่า อากาศเริ่มมืดจำเป็นต้องจุดไฟให้แสงสว่าง การปรับเป็นประโยคในท่อนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจภาษาไทยเป็นอย่างดี จึงสามารถตีความออกมาเป็นบทแปลที่อ่านง่ายและสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะภาษาในต้นฉบับของคำว่า “เข้าได้เข้าไฟ” ที่จัดอยู่ในประเภทสำนวน ก็จะเห็นว่าบทแปลที่ได้ไม่สามารถสื่อความหมายด้านสำนวนได้เทียบเท่ากับภาษาในต้นฉบับ และไม่สามารถรักษารูปแบบของภาษาต้นฉบับไว้

2) การเพิ่มเติมคำอธิบาย คือ การแปลคำศัพท์โดยมีการเพิ่มคำหรือข้อความสั้นๆ ลงไป เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านบทแปลมากยิ่งขึ้น (ศัญฉวี สายบัว, 2550, น. 64) ในบทแปลเรื่อง *Many Lives* พบว่าผู้แปลใช้กลวิธีนี้ในการแปลคำศัพท์ภาษาไทยที่ไม่มีคำเทียบเคียงได้ชัดเจนในภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 6 ผู้เขียนเล่าถึงวิถีชีวิตของลูกชานา

ต้นฉบับ

ผลเป็นลูกคนหนึ่งในจำนวนหลายคนของพ่อแม่ที่มีอาชีพทำนา ถึงแม้ว่าพ่อแม่ของผลจะไม่ร่ำรวยนัก ก็พอจะมีทางทำมาหาเลี้ยงลูกทุกคนได้ โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อลูกทุกคนเติบโตขึ้นพอจะใช้การได้ ลูกแต่ละคนก็ต้องช่วยกันทำนา หรือช่วยกันทำกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ฉะนั้นผลจำได้ว่า ตั้งแต่ตัววิ่งได้ว่ายน้ำเป็น พ่อแม่ก็กำหนดหน้าที่ให้เลี้ยงควายในเวลาหน้าแล้งพ่อแม่พอลงหน้าน้ำควายขึ้นคอกแล้วเจ้าผลก็มีหน้าที่ต้องพายเรือออกไปเที่ยวเกี่ยวหญ้ามาให้ควายกิน (น.114)

ฉบับแปล

Phon was one of the many children of a farming couple. Though not very rich, they were able to bring up all of their children on the understanding that once the children reached a useful age they would help with the farming or otherwise earn their keep. From the time Phon could run and swim, his parents set him the tasks of tending the buffaloes in the fields during the dry months, and of rowing out to collect grass for them in **the wet season** when they were under shelter. (p.100)

ชาติชาย คชนชล (2554, น.3) อธิบายถึง “หน้าน้ำ” ว่า หมายถึงช่วงรอยต่อระหว่างฤดูฝนกับฤดูหนาวที่คนไทยมักจะเรียกว่า “ฤดูน้ำหลาก” ในเวลานี้ จะเป็นช่วงที่ปลาอยู่ในช่วงสะสมไขมันก่อนเข้าหน้าหนาว คนโบราณบอกว่ากินปลาตอนนี้จะอร่อยที่สุด และยังเป็น

ช่วงที่ใกล้เคียงกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตของชาวนา ทำให้มีข้าวใหม่ในยุ้งฉาง ถือเป็นฤดูกาลที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดฤดูกาลหนึ่ง และเป็นวิถีชีวิตตามปกติของผู้คนในสมัยก่อน โดยเฉพาะแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำภาคกลางทั้งหมด ทั้งนี้ คำว่า “หน้า” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.1245) ยังมีความหมายถึง “คราว” หรือ “ฤดู” อีกด้วย

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้การแปลตรงตัวคำว่า “หน้าน้ำ” ว่า “the wet season” ซึ่งหมายถึง “a period of the year in tropical countries when it rains a lot” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2001, p. 1198) เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพคร่าวๆ ของลักษณะสภาพภูมิอากาศในช่วงเวลานั้นว่าฝนตกค่อนข้างมาก ทว่าเมื่อพิจารณาถึงความหมายที่ ชาติชาย คชนชล ได้อธิบายไว้ข้างต้น จะพบว่า ช่วงเวลา “หน้าน้ำ” ของไทยนั้น ไม่ได้มีฝนตกแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลมหนาวพัดผ่านเข้ามาด้วย ดังนั้น การใช้คำว่า “the wet season” จึงอาจไม่สามารถสื่อความถึงช่วงเวลา “หน้าน้ำ” ได้ครบถ้วนเท่าไรนัก หากแต่เป็นการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างด้านภูมิอากาศที่มีผลต่อคำเรียกฤดูกาลที่หลากหลายแตกต่างกัน ซึ่งผู้แปลก็เลือกใช้คำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่บ่งบอกถึงฤดูกาลที่น่าจะเป็นที่รู้จักของผู้อ่านฉบับแปลแทน

3) การอ้างอิงถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้น ศัญฉวี สายบัว (2550, น.68) อธิบายถึงการอ้างอิงถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้นว่า คือ การแปลโดยใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงสิ่งที่เป็นหน่วยใหญ่มาแทนที่คำศัพท์ที่สื่อถึงหน่วยย่อยของสิ่งนั้น ตัวอย่างที่พบมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7 หลังจากเรือโดยสารที่ตัวละครทั้ง 11 ตัวโดยสารมาจมหายไปกลางพายุฝน สายฝนก็ยังคงโหมกระหน่ำอย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีทีท่าจะซาลง

ต้นฉบับ

ในที่สุดเสียงทุกอย่างก็หมดไป คงเหลือแต่เสียงลมเสียงฝน และเสียงกระแสน้ำกระทบผ่านต้นอ้อต้นแขมและรากลำพูที่ริมตลิ่ง ธรรมชาติยังคงสำแดงกำลังอำนาจอันมหิมา โดยปราศจากความรบกวนจากมนุษย์ (น.8)

ฉบับแปล

Eventually all the noise ceased, leaving only the sounds of wind and rain, and the current flowing past **the reeds** and the roots of the

sorghum grasses on the riverbank. Nature exercised its awesome powers undisturbed by humankind. (p.2)

หนังสือชื่อ *พรรณไม้ในเมืองไทย* (2525, น.415) อธิบายว่า “ต้นอ้อ” เป็นไม้ตระกูลหญ้าชนิดหนึ่งชอบขึ้นในที่ชุ่มชื้นหรือมีน้ำขัง จึงมักจะพบเห็นต้นอ้อ ขึ้นอยู่ริมหนองน้ำ บ่อหรือแม่น้ำพบได้ทั่วไป มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Around donax L.* ชื่อสามัญ *Red grass Giant reed* หรือ *Great reed*

“ต้นแขม” *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542* (2546, น. 207) อธิบายไว้ว่าคือ ชื่อไม้ล้มลุกชนิด *Saccharum arundinaceum Retz.* ในวงศ์ *Griminess* มักขึ้นตามชายน้ำ ชายป่า และชายเขาที่ชุ่มชื้น หรืออาจเรียกว่า พง

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้คำอ้างอิงถึงความหมายที่กว้างขึ้นเป็นหลัก โดยใช้ “the reeds” เพื่อสื่อความหมายรวมถึง “ต้นอ้อและต้นแขม” ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงลักษณะต้น “the reeds” พบว่า หมายถึง “a tall plant like grass with a hollow stem that grows in or near water.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2001, p.1109) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จากลักษณะความคล้ายคลึงกันของต้นอ้อและต้นแขม ที่ชอบขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงทำให้ผู้แปลเลือกใช้คำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่สามารถสื่อความหมายอย่างกว้าง ถึงภาพรวมของพืชทั้งสองชนิดที่ขึ้นอยู่ร่วมกันบริเวณริมน้ำ โดยความหมายที่ได้ในฉบับแปลนั้นสามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับชนิดของพืชที่ปรากฏในต้นฉบับเป็นอย่างดี

จากการศึกษาวิธีการแปลคำทางนิเวศวิทยา สรุปได้ว่า โดยส่วนใหญ่ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายทั้งด้านการสื่อความตามคำศัพท์และความหมายทางวัฒนธรรมออกมาได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะพบว่ามี บางตัวอย่างที่ผู้แปลไม่สามารถถ่ายทอดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมได้ครบถ้วนทั้งหมด เช่น การแปลสำนวน “เข้าได้เข้าไฟ” เป็นประโยคว่า “torches and fires were being lit” เป็นต้น แต่ความหมายทางวัฒนธรรมที่คลาดเคลื่อนไปนี้ก็ไม่ส่งผลต่อความหมายโดยรวมของบทแปลแต่อย่างใด

4.2 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) วัฒนธรรมด้านวัตถุ ตามความหมายของไนดา (Eugene Nida, 1964, p.92) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้หรือวัตถุต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน เครื่องแต่งกาย รวมไปถึงสถาปัตยกรรมต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของตน

จากข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงอยู่อีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น การเลือกใช้ไม้ไผ่ ซึ่งเป็นพืชที่พบได้ทั่วไปในประเทศไทยมาใช้เป็นอุปกรณ์หาลาปลา หรือการออกแบบบ้านให้มีลักษณะโปร่ง โล่ง สบายเพื่อให้ลมสามารถพัดพาได้สะดวก เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเห็นถึงการอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่ไทยได้รับเข้ามาผ่านการติดต่อค้าขาย การเคลื่อนย้ายของประชากร หรือแม้แต่จากการทำสงคราม เช่น โสร่ง ผ้าขาวม้า ขนมหอยทอง เครื่องจันทน์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อวันเวลาผ่านไปเครื่องใช้เหล่านี้ก็ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย

ทั้งนี้ วิธีที่ผู้แปลใช้เพื่อถ่ายทอดความหมายของวัฒนธรรมทางวัตถุที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* และในบทแปลเรื่อง *Many Lives* มีทั้งสิ้น 3 วิธี คือ การแปลตรงตัว จำนวน 20 ตัวอย่าง การถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 3 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 35 ตัวอย่าง แบ่งย่อยเป็น การเพิ่มเติมคำอธิบายจำนวน 17 ตัวอย่าง การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 16 ตัวอย่าง และการปรับคำเป็นวลีและประโยค จำนวน 2 ตัวอย่าง โดยตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเพียงบางส่วนของตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมวัตถุที่พบทั้งหมด

4.2.1 การแปลตรงตัว ในที่นี้ พบในการถ่ายทอดความหมายถึงสิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะความคล้ายคลึง หรือพบเห็นได้ทั่วไปในวัฒนธรรมฉบับแปล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 8 หลังรอกอยมาทั้งวัน ในที่สุด ผล ก็ได้คู่เก

ต้นฉบับ

พอปีพาทย์เข้านั่งในที่ครบแล้ว เสียงคนดูที่คงอยู่เมื่อกี้ดูเหมือนจะเงียบลง
ทุกคนต่างเพ่งไปข้างหน้าด้วยความหวัง ผู้ชายคนที่นั่งอยู่กับระนาดราง
หนึ่งที่ตั้งไว้หน้าเพื่อน หยิบไม้ระนาดขึ้นเคาะไปตามลูกกระเบาดเบาๆ
เหมือนกับจะทดลองให้เสียงแก่คนข้างหลัง (น.118)

ฉบับแปล

Once the orchestra had taken its place, the noisy audience fell silent.
Everyone looked eagerly ahead. A man sitting by a **xylophone** set up in

front picked up the wooden stick and ran it gently over the keys, as if to give the pitch to those behind. (p.104)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.932-933) ให้ความหมาย “ระนาด” ไว้ว่า เป็นเครื่องเป่าพาทย์ชนิดดี ประกอบด้วยลูกกระนาดทำด้วยไม้ร้อยเชือกหัวท้ายเข้าเป็นพื้นใช้แขวนบนรางระนาด หรือทำด้วยเหล็กหรือทองเหลืองใช้วางเรียงบนระนาดมีไม้ประกอบหัวท้าย ลูกกระนาดเรียงขนาดสั้นยาวให้ลดหลั่นกันไปตามลำดับเสียง มีตั้งแต่ 17-21 ลูก มีไม้ตีคู่หนึ่งเรียกว่า ไม้ตีสวด ระนาดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท โดยระนาดที่กล่าวถึงในตอนของ ผล เป็นระนาดแบบที่เรียกว่า “ระนาดเอก” ข้อมูลจาก สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาควิชาดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2540, น.134-135) ระบุว่า ระนาดเอกเป็นเครื่องดนตรีนำของวงเป่าพาทย์ เพราะไม่ว่าจะเริ่มเล่นเพลงหรือเปลี่ยนเพลง ทั้งวงจะยึดแนวของระนาดเอกเป็นหลัก นอกจากนี้ ระนาดเอกยังเป็นเครื่องดนตรีหลักในการนำไปผสมวง เช่น วงเป่าพาทย์มอญ วงเป่าพาทย์เครื่องคู่ และวงมโหรี เป็นต้น

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงความหมายของคำในภาษาต้นฉบับ คือ คำว่า “ระนาด” กับคำศัพท์ที่มีในภาษาอังกฤษ คำว่า “xylophone” ซึ่งหมายถึง “a musical instrument made of rows of wooden bars of different length that you hit with two small sticks.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2001, p.1562) ความคล้ายคลึงกันของ “xylophone” และ “ระนาด” คือ นอกจากจะจัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทตีเหมือนกันแล้ว ลูกกระนาดของ “xylophone” ก็ทำจากไม้เช่นเดียวกันกับ “ระนาด” ของไทยและเสียงของ “xylophone” ก็มีลักษณะแกร่ง คม สั้นห้วน และชัดเจน ใช้เล่นไล่เสียงไม่ต่างจาก “ระนาด” ด้วยเหตุนี้ จึงน่าจะเป็นเหตุผลให้ผู้แปลเลือกนำมาใช้เพื่อสื่อถึงเครื่องดนตรีในเรื่อง

ตัวอย่างที่ 9 สุรวุฒิ ให้หลานของตนพายเรือมาส่งที่บ้านกำนัน

ต้นฉบับ

เรือมาจอดที่หัวกระไดหน้าเรือนฝากระดานหลังใหญ่หลังหนึ่งมีหลักฐาน
สมเป็นบ้านกำนัน สุรวุฒิก้าวขึ้นกระไดเรือน แล้วก็เดินตรงเข้าไป
หลานชายเดินตามหลังมาติดๆ ที่ได้พะไลหน้าเรือนหลังใหญ่จู่ตะเกียง
สว่าง (น.220)

ฉบับแปล

The boat moored at the bottom of the step in front of a large wooden house. It was solid, as befitted the house of the village headman. Surawut went up the stairs and walked straight in, his nephew at his heels. A kerosene lamp blazed brightly under **the awning** at the front of the house. (p.201)

ตัวอย่างที่ 10 นายสังเวียน หายออกไปหาปลาตั้งแต่เย็นของเมื่อวาน

ต้นฉบับ

เวลาล่วงไปจนสาย ตะวันขึ้นแดดแจ่มแล้ว และกระดานที่นอกชานซึ่งเปียกน้ำในเมื่อคืน ถูกแดดตอนเช้าผาจนแห้ง เด็กหนุ่มๆ สามคนพายเรือมาจอดที่หัวกระไดเรือน แล้วคนเหล่านั้นก็ช่วยกันหามร่างของนายสังเวียนที่เปียกปอนและไร้ชีวิตขึ้นกระได และข้ามนอกชานไปวางเหยียดยาวอยู่ที่พื้นใต้พาไลหน้าเรือน (น.195)

ฉบับแปล

Time passed until late morning. The sun was up and burning day, and the boards on the verandah, wet from the previous night's rain, had been dried out by the sun's rays. Three or four young men rowed a boat up and moored it at the head of the steps, then jointly carried the sopping, lifeless body of Nai Sangwian up the stairs. They crossed the outer landing to lay it out on the floor underneath **the eaves** at the front of the house. (p.177)

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2536, น.61) อธิบายลักษณะของ “พะไล” หรือ “พาไล” ว่า หมายถึง ชายคาเรือนซึ่งต่อออกจากด้านสกัดหัวหรือท้ายเรือน เป็นชายคายื่นออกมาติดระเบียบ ลักษณะเป็นพื้นสี่เหลี่ยมแผ่เตลาดลงมา ประโยชน์ของพะไลคือ ใ้บังแดดกันฝน เป็นต้น ส่วน “เรือนพะไล” (2536, น.62) หมายถึงพื้นที่ต่อออกไปจากด้านข้างเรือนมีขนาดเล็กกว่า “พะไล” และ

ระดับต่ำลงเล็กน้อยขนาดยาวเท่ากับตัวเรือน ทำหลังคาเตื่อออกไปจากใต้กันสาดเรือนใหญ่ ใ้ใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือรับแขก

ตัวอย่างที่ 9 ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวคำว่า “พะไล” เป็นคำว่า “the awning” ซึ่งในพจนานุกรม Dictionary of Architecture and Construction (2000, p.63) ได้อธิบายไว้ว่าหมายถึง “A roof-like covering of canvas, or the like, often adjustable, over a window door, etc., provide the protection against the sun, rain, and wind.” ส่วนตัวอย่างที่ 10 ผู้แปลเทียบเคียงกับคำว่า “the eaves” ซึ่งหมายถึง “The part of a roof that projects beyond the exterior wall, usually the lower edge of a sloped roof.” (2000, p.323) ทำให้เห็นว่า สาเหตุที่ผู้แปลเลือกใช้คำแปลที่แตกต่างกันนั้น เป็นเพราะผู้แปลพิจารณาจากตำแหน่งที่มีการกล่าวถึง “พะไล” และ “พาไล” แล้วจึงเทียบเคียงกับชื่อเรียกส่วนประกอบอาคารที่ยื่นต่อออกมาจากหลังคา ตามอย่างวัฒนธรรมการก่อสร้างบ้านของตะวันตก ที่ จะช่วยให้ผู้อ่านฉบับแปลเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายขึ้น

นอกเหนือจากการเทียบเคียงคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับกับภาษาฉบับแปล แล้ว ยังพบว่า ผู้แปลมีการปรับใช้วิธีผสมผสานกลวิธีการแปลแบบอื่นเข้ากับการแปลตรงตัว เพื่อสื่อความถึงประเภทของคำทางวัตถุที่พบอีกด้วย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 11 ผู้เขียนบรรยายถึงวิถีชีวิตของ ผล

ต้นฉบับ

ตามปกติเจ้าผลลงเรือไปผักไห่เดือนหนึ่งก็ครั้งหนึ่งหรือสองครั้ง เพื่อเอาปลาที่จับได้ขังใส่กระชังไว้ขาย เพราะได้ราคาดีกว่าขายที่หน้าบ้าน และเพื่อซื้อของบางอย่างที่ต้องการ เพราะถูกกว่าที่จะซื้อจากที่เขาพายเรือมาขาย และมีของให้เลือกมากกว่า (น.114)

ฉบับแปล

Phon's mother usually went to Pak Hai once or twice a month, to sell the fish that had been caught and kept in a **basket in the water**, because she got a better price than by selling them in front of her house; and to buy what she needed, for it was cheaper than buying from the boat vendor and there was a wider choice of goods. (p.101)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.27) อธิบาย “กระชัง” ว่าเป็นเครื่องสำหรับขังปลาชนิดหนึ่ง ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นกง 4 อัน แล้วผูกด้วยซี่ไม้ไผ่โดยรอบ รูปกลม หัวท้ายเรียว ตอนบนเจาะเป็นช่อง มีฝาปิด ใช้ไม้ขัดฝา 2 ข้าง ใช้ไม้ไผ่กระหนาบเพื่อให้ลอยได้ ในขณะที่ออกไปจับปลาตามกรำ¹ เมื่อจับปลาหรือกุ้งได้ก็เอาใส่ไว้ในนั้นชั่วคราว อีกชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ มีปากเปิดกว้างคล้ายๆ ตะกร้อหรือเข่งใส่ของ แต่ใหญ่กว่ากระชังชั่วคราวนั้นหลายเท่า เป็นที่สำหรับจับปลาขนาดใหญ่มาขังไว้หรือเลี้ยงลูกปลาให้โตตามที่ต้องการ เพื่อบริโภคหรือค้าขาย

ในตัวอย่างที่ 11 นี้ จะพบว่า ผู้แปลใช้การแปลตรงตัวคำว่า “กระชัง” เป็น “basket in the water” โดยเลือกใช้คำที่มีความหมายที่กว้างขึ้น อย่างคำว่า “basket” ที่หมายถึง “a container used to hold or carry things, typically made from interwoven strips of cane or wire.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.70) เพื่อสื่อความหมายถึงลักษณะ ของ “กระชัง” ที่เป็นภาชนะสำหรับใส่ของ นิยมทำจากไม้ นำมาสานเป็นรูปทรงต่างๆ และเพื่อระบุให้ชัดเจนถึงการใช้งาน และตำแหน่งที่กระชังปรากฏในเรื่อง ผู้แปลจึงเพิ่มวลีพบพบว่า “in the water” ลงไปด้านหลังคำว่า “basket” ให้รู้ว่า “basket” ที่กล่าวถึงนี้ลอยอยู่ในน้ำ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงความหมายโดยรวมของคำว่า “basket in the water” จะเห็นว่า เพียงคำว่า “basket” คำเดียวนั้นไม่สามารถสื่อถึงกระชังได้อย่างครบถ้วน แต่เมื่อมีวลี “in the water” ต่อเชื่อมด้านหลัง ทำให้สามารถสื่อความหมายของกระชังได้ชัดเจนขึ้น และแสดงให้เห็นว่า ผู้แปลรู้จักวัตถุนิพนธ์นี้เป็นอย่างดี จึงสามารถเลือกใช้คำศัพท์ที่อธิบายด้านลักษณะรูปทรงการและตำแหน่งที่ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏอยู่จริงในวัฒนธรรมต้นฉบับ

ตัวอย่างที่ 12 ภายในวัดที่ พระสม จำพรรษาอยู่มีชายชราคนหนึ่งอาศัยอยู่

ต้นฉบับ

พระสมไปได้สติ ได้คิดจากแหล่งที่มีได้นึกฝันว่าควรจะได้ ที่สาละน้ำทำวัดนั้น มีชายชราคนหนึ่งมาอาศัยนอนทุกคืนพระในวัดและคนในละแวกบ้านพากันเรียกชายชราคนนั้นว่า “ตาชมบ้ำ” เพราะตาชมแกหัวเราะได้ในเรื่องที่คนอื่นเห็นว่าไม่น่าหัวเราะ และพูดด้วยถ้อยคำที่บางครั้งไม่มีใครเข้าใจ ตาชมไม่มีสมบัติติดตัวอะไรมากนัก นอกจากเรือสุก ลำหนึ่งที่ใช้เป็นพาหนะออกเที่ยวภิกขาจารตามบ้านคนหม้อข้าวแตก เตาไฟ

¹ กรำ ที่ล่อปลาให้เข้าไปอยู่ ใช้ไม้ปักตามชายฝั่งลำแม่น้ำ เป็นรูปกลมบ้าง รีบ้าง ภายในสวมด้วยกิ่งไม้ เพื่อล่อให้ปลาเข้าไปอาศัย เขียนเป็น กรำ ก็มี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, 2546, น.68)

และกระเบื้องถ้วยกะลาแตกอีกสองสามชิ้นที่ตาหมแก่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาหาร และบ๊องกัญชาอีกอันหนึ่งที่เรียกได้ว่าเป็นของรักที่สุดของแก (น.48)

ฉบับแปล

Sem was brought to his sense by something from an unexpected quarter, An old man used to bed down each night in **the riverside shelter of the temple pavilion**. The monks and local people called him ‘mad old Chom’, because he used to laugh at things other people did not consider funny and sometimes talked in a way that no-one could understand. He had few possessions other than a broken-down boat in which he did the round begging from house to house, a cracked cooking pot, a stove and a few chipped cups and plates which were his culinary equipment, and a marijuana pipe, his favorite object. (p.39)

สมคิด จิระทัศนกุลอธิบายลักษณะของ “ศาลาท่าน้ำ” ไว้ในหนังสือ *รู้เรื่องวัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย* (2554, น.185-186) ว่าเป็นชื่อเรียกศาลาประเภทหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมน้ำ โดยมีท่าเทียบเรือขนาดเล็กๆ ประกอบ สำหรับบรรพชาใช้เป็นที่นั่งพัก หลังขึ้นจากเรือเพื่อมาทำบุญที่วัด หรือนั่งพักคอยเรือมารับ หรือสำหรับพระสงฆ์ใช้เป็นท่าลงเรือออกบิณฑบาตตอนเช้า เนื่องจากสมัยโบราณการตั้งถิ่นฐานชุมชนมักอาศัยอยู่ริมคลองหรือริมแม่น้ำจึงต้องอาศัยแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรไปมา วัดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม จึงถูกแทรกเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบหนึ่งบนแนวริมฝั่งเหล่านี้ด้วย การสร้าง “ศาลา” สำหรับเป็นทางเข้าหลักของวัดจึงเป็นสิ่งจำเป็น การออกแบบศาลาท่าน้ำของวัดทั่วไป นิยมทำให้มีลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นอาคารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา จึงมักประดับตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ จนกลายเป็นความโดดเด่นที่แตกต่างออกไปจากศาลาท่าน้ำของชาวบ้านทั่วไป แสดงถึงที่ตั้งของวัดสำหรับผู้สัญจรผ่านไปมาโดยปริยาย

ในบทแปล ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวคำว่า “ศาลาท่าน้ำ” เป็น “the riverside shelter of the temple pavilion” โดยคำว่า “temple pavilion” นั้น เป็นการแปลมาจากคำว่า “ศาลา” ผู้แปลเทียบเคียงรูปทรงอาคารแบบศาลากับอาคารแบบ “pavilion” ที่หมายถึง “a building or similar structure used for a specific purpose, in particular.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary,

1992, p.1291) และเพิ่มคำว่า “temple” เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้อ่านถึงที่ตั้งของอาคารดังกล่าวว่าเป็นของวัด ส่วนคำว่า “ท่าน้ำ” ผู้แปลก็ใช้การแปลตรงตัวเช่นเดียวกันว่า “riverside” ที่หมายถึง “the ground along either side of a river.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2000, p.1152) หากแต่สิ่งที่ต่างไปจากการแปลตรงตัวโดยปกติในตัวอย่างนี้ คือการที่ผู้แปลเพิ่มส่วนขยายที่รับมาจากบริบท ตอนที่กล่าวถึงตมที่มามีอาศัยพักนอนที่ศาลา ว่าเป็น “shelter” แบบหนึ่ง โดยคำว่า “shelter” มีความหมายถึง “a structure built to give protection, especially from the weather or from attack.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.836) ทั้งนี้ จะเห็นว่าบทแปลที่ได้ของคำว่า “ศาลาท่าน้ำ” ด้วยกลวิธีการแปลตรงตัวในที่นี้นั้น มีความแตกต่างไปจากการแปลตรงตัวในตัวอย่างก่อนหน้านี้ เพราะไม่ได้เป็นเพียงแค่การเทียบคำศัพท์ทางวัฒนธรรม แต่ผู้แปลผนวกส่วนขยายที่รับมาจากบริบทในเรื่องเข้าไปในคำแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมด้วย โดยนอกจากจะสามารถสื่อความหมายทางวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วนแล้ว ยังเป็นลักษณะการใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติสำหรับผู้อ่านฉบับแปลมากขึ้นอีกด้วย

4.2.2 การถ่ายทอดตัวอักษร ตามความหมายที่สัญญาวิ สายบัว (2550, น.57) ได้อธิบายไว้หมายถึง การนำคำในภาษาหนึ่งมาเขียนด้วยตัวอักษรของอีกภาษาหนึ่ง โดยพยายามให้การเขียนในภาษาใหม่นี้ถ่ายทอด “เสียง” ของคำในภาษาเดิมให้ได้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ ในการแปลคำทางวัฒนธรรมวัตถุ มีความน่าสนใจคือ ผู้แปลใช้การถ่ายทอดตัวอักษรควบคู่กับกลวิธีอื่นๆ ประกอบด้วย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 13 ผล ให้ความสนใจบางคนในวงยี่เกเป็นพิเศษ

ต้นฉบับ

ในหมู่คนที่อยู่ด้วยกันในโรงนั้น ที่เจ้าผลมันสนใจมาก มีอยู่สามคน คนแรกคือนายทับทิมนายโรง ซึ่งเมื่อผลมันเข้ามาฝากตัวอยู่ด้วย มันก็ต้องเห็นสำคัญอย่างไม่มีปัญหา คนที่สองคือตาปลอด คนระนาดเอก ที่ผลมันสนใจต่อตาปลอดก็เพราะตาปลอดมีลูกสาวอยู่คนหนึ่งซึ่งติดตามแกไปทุกทิศ (น.125)

ฉบับแปล

Phon was especially interested in three people in the company. The first was the stage manager, Thapthim. As Phon had placed himself in Thapthim's hand it was natural that he should be conscious of his importance. Second was Plot, **the principal xylophone *ranat* -- player.** Phon was interested in him only because he had a daughter, Phén, who accompanied him everywhere. (p.112)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.932-933) ให้ความหมาย “ระนาด” ไว้ว่า เป็นเครื่องเป่าพาทย์ชนิดดี ประกอบด้วยลูกระนาดทำด้วยไม้ร้อยเชือกหัวท้ายเข้าเป็นพื้นใช้แขวนบนรางระนาด หรือทำด้วยเหล็กหรือทองเหลืองใช้วางเรียงบนระนาดมีไม้ประกอบหัวท้าย ลูกระนาดเรียงขนาดสั้นยาวให้ลดหลั่นกันไปตามลำดับเสียง มีตั้งแต่ 17-21 ลูก มีไม้ตีคู่หนึ่งเรียกว่า ไม้ตีระนาด ระนาดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท โดยระนาดที่กล่าวถึงในตอนของ ผล เป็นระนาดแบบที่เรียกว่า “ระนาดเอก” ข้อมูลจาก สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2540, น.134-135) ระบุว่า ระนาดเอกเป็นเครื่องดนตรีนำของวงพาทย์ เพราะไม่ว่าจะเริ่มเล่นเพลงหรือเปลี่ยนเพลง ทั้งวงจะยึดแนวของระนาดเอกเป็นหลัก นอกจากนี้ ระนาดเอกยังเป็นเครื่องดนตรีหลักในการนำไปผสมวง เช่น วงพาทย์มอญ วงพาทย์เครื่องคู่ และวงมโหรี เป็นต้น

ในตัวอย่างที่ 13 นี้ พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลมากกว่า 1 กลวิธีในการถ่ายทอดความหมายของ “คนระนาด” โดยผู้แปลใช้การทับศัพท์ เนื่องจาก “ระนาด” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีอย่างหนึ่งของไทยนั้นไม่มีในสังคมของภาษาฉบับแปล ว่า “*ranat*” และเพิ่มคำอธิบายว่า “player” ที่หมายถึง “a person who plays a musical instrument.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p.1346) เพื่อขยายความให้ผู้อ่านทราบว่า “*ranat*” ในที่นี้นั้น เป็นชื่อเรียกนักดนตรีประเภทหนึ่ง จากนั้นเพื่อให้ความหมายที่ได้ชัดเจนขึ้นถึงความสำคัญของ “คนระนาดเอก” ผู้แปลได้ใช้กลวิธีการแปลตรงตัวควบคู่กันด้วย โดยเทียบเคียงความหมายของ “ระนาด” กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อถึงเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือคำว่า “xylophone” ซึ่ง หมายถึง “a musical instrument played by striking a row of wooden bars of graduated length with one or more small wooden or plastic beaters.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2001, p.1563) นอกจากนี้ ก็เพิ่มคำคุณศัพท์ คำว่า “principal” ที่หมายถึง “(only before noun) most important; main” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2001, p.1046) เพื่อขยายความถึงความสำคัญของคน

ระนาดในวงดนตรี การที่ผู้แปลเลือกใช้ทั้งการทับศัพท์ การแปลตรงตัว และการใช้คำคุณศัพท์ขยายความ ก็เพื่อเก็บความหมายของคำศัพท์และการสื่อความทางวัฒนธรรมไปสู่ผู้อ่านฉบับแปลให้ได้ครบถ้วนที่สุด

4.2.3 การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ มีด้วยกันทั้งสิ้น 3 วิธี ดังต่อไปนี้

1) การเพิ่มเติมคำอธิบาย พบในการแปลคำเรียกชื่อสิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม และไม่ค่อยพบในวัฒนธรรมฉบับแปล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 14 ผู้เขียนบรรยายสิ่งก่อสร้างภายในวัดกลาง และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัดอื่นๆ ข้างเคียง

ต้นฉบับ

อีกยี่สิบปีต่อมา หลวงพ่อเสมก็เป็นสมภารวัดกลางด้วยอาวุโสพรรษา ลูกศิษย์ลูกหาที่มีมากมายสุดจะประมาณ แต่ทุกคนย่อมแปลกใจที่เห็นวัดกลางยังอยู่ในสภาพเก่า ทุกอย่างในวัดซ่อมแซมไว้บริบูรณ์แข็งแรง เรียบร้อย แต่โบสถ์นั้นก็ยังเป็นโบสถ์อิฐของโบราณ ศาลาการเปรียญก็ยังคงเป็นศาลาไม้ กุฏิก็ยังเป็นกุฏิไม้หลังคาจากอย่างที่ทุกคนเคยเห็นมา แต่เมื่อยังเป็นเด็ก ขณะเดียวกับวัดอื่นๆ ใกล้เคียง ได้เปลี่ยนสภาพแปลกไปจนแทบจำไม่ได้ ทุกวัดมีโบสถ์คอนกรีต ศาลาคอนกรีต ทำน้ำคอนกรีต ใหญ่บ้างน้อยบ้าง กุฏินั้นกลายเป็นกุฏิตึก สลับด้วยโรงเรียน นักรรรมถึก ถังน้ำฝนใหญ่โต หอระฆัง ฯลฯ (น.60-61)

ฉบับแปล

Twenty years later, Sem's seniority made him abbot of Wat Klang. He had countless followers, who were at one in their puzzlement over the unimproved state of the temple. Everything in it was in good repair, but the chapel was made of old bricks, **the teaching pavilion** was of wood, and the cells were still the kind with thatched roofs that everyone

remembered from their childhood. The surrounding temples had changed beyond recognition, with concrete halls, chapels, and jetties of various sizes. The cells now were made of brick, interspersed with schools for preachers, large rainwater tanks, bell towers and so on. (p.51)

“ศาลาการเปรียญ” ตามความหมายจาก *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนานุกรม “คำวัด”* (2555, น.957) หมายถึง ศาลาหลังใหญ่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ทำบุญ ฟังธรรม เป็นที่ประชุม และอื่นๆ คล้ายกับศาลาอเนกประสงค์ ศาลาการเปรียญ จัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของวัดรองลงมาจากอุโบสถ เพราะเป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์เผยแผ่ธรรมคำสั่งสอน ดังนั้น ศาลาการเปรียญจึงนิยมสร้างให้ใหญ่พอที่จะรองรับคนเป็นจำนวนมากได้ วัดใดมีชาวบ้านมาทำบุญมาก ก็ต้องสร้างศาลาให้ใหญ่เข้าไว้ ทั้งนี้ สันนิษฐานว่าแต่เดิมศาลาการเปรียญใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณรด้วยเช่นกัน

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้การอธิบายความหมายทางวัฒนธรรมของคำว่า “ศาลาการเปรียญ” ด้วยการแปลตรงตัวว่า “the teaching pavilion” โดยเทียบเคียงลักษณะของอาคารทรง ศาลากับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษคือคำว่า “pavilion” ที่หมายถึง “a building or similar structure used for a specific purpose, in particular.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.1291) และเพิ่มเติมคำอธิบายคำว่า “the teaching” เพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับผู้อ่านถึงหน้าที่การใช้งานอาคารทรง “pavilion” ว่าเป็นอาคารที่ใช้สำหรับศึกษาเล่าเรียน ซึ่งการเพิ่มเติมคำอธิบายมีส่วนช่วยให้บทแปลที่ได้สื่อความได้ชัดเจนขึ้นและเข้าใจได้ง่าย แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้สื่อความหมายได้แคบกว่าต้นฉบับด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างที่ 15 ท่านชายเล็ก รำลึกถึงสถานที่เก็บพระศพเสด็จพ่อ

ต้นฉบับ

พระศพเสด็จพ่อนั้นถูกเก็บไว้ในที่ห้องโถงบนดำนก ซึ่งคนในวังเรียกว่า ห้องพระโรงหลายปี จนท่านชายเล็กเติบโตขึ้นจนน่าจะทำได้แล้ว ก็ยังมีได้ถวายพระเพลิง ทุกครั้งที่ท่านชายเล็กนึกถึงพระโกศที่ตั้งอยู่บนฐานอันสูงภายในห้องพระโรงที่ปิดไว้มิดๆ ภาพที่ท่านชายเล็กทรงรำลึกได้จึงมิใช่ภาพที่รื่นรมย์นัก ท่านชายเล็กทรงจำได้ดีว่าห้องพระโรงที่เก็บพระ

โกศนั้นมีดและอับ เพราะเก็บไว้นาน มีหยากไย่และใยแมงมุมติดอยู่ตาม
หน้าต่าง ตามฐานตั้งโกศบนลายสลักรอบโกศ และตาม ฉัตรที่ตั้งอยู่
รอบๆ เพราะพระศพเสด็จพอนั้นปิดไว้ มิได้มีใครดูแลเอาใจใส่เท่าไรนัก
(น.92)

ฉบับแปล

His father's body had been kept for many years in an upper hall, and
had still not been cremated when Prince Lek grown old enough to
remember. Hence every time he thought of his father, he recalled the
urn set on a high raised platform in the closed, darkened throne hall
which housed the urn was dark and stuffy because it had been closed
for so long. Cobwebs had settled on the windows, on the intricate
carving for the urn's platform, and on **the ceremonial umbrella**
surrounding it. As his father's body was shut away, no-one had paid it
much attention. (p.80)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.334) อธิบายถึง
“ฉัตร” ว่าเป็นเครื่องสูงชนิดหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ ชั้นบนมีขนาดเล็กกว่า
ชั้นล่างลดหลั่นกันไปโดยลำดับ สำหรับแขวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่ ฉัตรถือเป็นของสูง
เปรียบเสมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาล โดยฉัตรที่ใช้ประดับยอดกระโกศที่บรรจุพระบรม อัฐิ
ของพระราชวงศ์ แบ่งย่อยเป็น 5 ระดับด้วยกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลำดับชั้นยศ

ในบทแปล พบคำว่า “the ceremonial umbrella” ซึ่งสื่อความถึง “ฉัตร”
ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงลักษณะของ “ฉัตร” กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อถึง
สิ่งที่มีความคล้ายคลึงกันคือ “umbrella” ที่หมายถึง “a thing that contains or includes many
different parts or elements.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p.984) และเพิ่ม
คำอธิบายว่า “the ceremonial” เพื่อบอกให้ผู้ผู้อ่านรู้ว่า “umbrella” ในที่นี้ เป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรม
ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลต้องการที่จะรักษาความหมายของ “ฉัตร” ในแง่การสื่อความให้ผู้ผู้อ่านรู้ถึง
ลักษณะของสิ่งของชิ้นนี้ แต่อาจไม่สามารถสื่อถึงความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่แสดงว่า “ฉัตร”
เป็นเครื่องใช้ที่บ่งบอกถึงสถานภาพของคนชั้นสูงได้ อีกทั้งผู้เขียนก็ไม่ได้อธิบายถึงแนวคิดทาง

สังคมที่แฝงอยู่ จึงอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่า “ฉัตร” เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่พบได้ทั่วไป

2) การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น พบว่า ผู้แปลใช้การอ้างถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้นเพื่อขยายความถึงวัตถุที่มีลักษณะเฉพาะในวัฒนธรรมไทย ให้ผู้อ่านที่ไม่มีความคุ้นเคยสามารถจินตนาการเห็นภาพของสิ่งของประเภทนั้นๆ ได้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างที่พบ มีดังนี้

ตัวอย่างที่ 16 ลินจง ทำบุญไปก็เฝ้าภาวนาให้ความปรารถนาของตนเป็นจริง

ต้นฉบับ

ไม่ว่าใครจะบอกบุญเรียไรสร้างโบสถ์สร้างวิหารหรือกุฏิ ไม่ว่าจะมีการทอดกฐินทอดผ้าป่า ลินจงก็จะรีบหยิบเงินออกส่งให้เพื่อร่วมการกุศล พลายยกมือขึ้นจบบเงินนั้นอธิษฐานขอให้ได้นุตรสมดังความปรารถนาทุกครั้งไป (น.192)

ฉบับแปล

Wherever there was a collection for a new **temple** or prayer hall or monastery, or for giving new robes to the monks, Linchong quickly handed over some money as her share. As she did so she always prayed for the fulfillment of her wish for a child. (p.175)

“โบสถ์” ตามความหมายจาก พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุด “คำวัด” (2551, น.486) หมายถึง คำเรียกสถานที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมกันทำสังฆกรรมตามพระวินัย เช่น สวดพระปาฏิโมกข์ โดยคำว่า โบสถ์ เรียกเต็มคำว่า อุโบสถ หรือ โรงอุโบสถ ถ้าเป็นพระอารามหลวง เรียกว่า พระอุโบสถ บางถิ่นเรียกว่า สิม่า หรือ สิม เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะมาเป็น โบสถ์ที่ถูกต้องตามพระวินัย จะต้องมีสังฆกรรมที่เรียกว่า ผูกสิม่า หรือ ผูกพันธิม่า ก่อน ในปัจจุบัน จากการมีผู้บวชมากขึ้น อีกทั้งภายในพระอุโบสถมักประดิษฐานพระประธานที่เป็นพระพุทธรูปองค์สำคัญ ๆ ทำให้มีผู้มาสักการบูชา และร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก พระอุโบสถจึงถูกสร้างขึ้นเป็นอาคารถาวรและมักมีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม

ผู้แปลใช้วิธีการใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น อย่างคำว่า “temple” มาแทนคำว่า “โบสถ์” ในต้นฉบับ ซึ่งหากพิจารณาความหมายของคำว่า “temple” จะพบว่าหมายถึง “a building devoted to the worship of a god or gods.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.940) ผู้แปลตีความคำว่า “โบสถ์” ตามบริบทในเรื่องตอนนี้เป็นสถานที่สำหรับสักการบูชาพระพุทธเจ้า จากนั้นจึงเลือกใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้นมาแทนมาใช้สื่อถึงโบสถ์ และยังเพิ่มคำอธิบายสั้นๆ ลงไปว่า “new” เพื่อเน้นให้ความหมายที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า เป็นการรวบรวมเงินสำหรับสร้าง “temple” แห่งใหม่อีกด้วย

สถานการณ์ที่ 17 ผู้เขียนให้รายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพของยายพริม

ต้นฉบับ

ยายพริมมีอาชีพขายผักผลไม้และของกินจุจิกอีกหลายอย่าง เช่น พุทรา
แห้งและเครื่องจันอับ (น.13)

ฉบับแปล

Old Phrim made her living selling fruit and vegetables and other
foodstuffs, such as preserved woodapple and **dried goods**. (p. 5)

ส.พลายน้อย (2527, น. 71-72) เขียนเล่าไว้ในหนังสือ *ขนมแม่เอ๊ย* ว่า “จันอับ” มาจากภาษาจีนแต้จิ๋ว ออกเสียงว่า “จั้งอับ” หมายถึง กุ้งที่ใช้ถวายเป็นบูชาเจ้าของ ในกล่องเป็นขนม เวลาไหว้หรือบูชาเจ้าก็เอาขนมออกจากกล่อง เครื่องจันอับเป็นขนมหวานหลายๆ อย่างรวมกัน มีพวกถั่วตัด งาตัด ชื่นปัก ข้าวพอง แต่ละอย่างเป็นชิ้นพอดีคำ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จันอับนับว่าเป็นขนมที่ขายดีมาก จนถึงกับมีการเก็บภาษีจันอับและขนมต่างๆ

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปลพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการใช้คำที่มีความหมายที่กว้างขึ้น นั่นคือ คำว่า “goods” ซึ่งหมายถึง “things that are produced to be sold.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.390) มาใช้เพื่อสื่อถึง “จันอับ” และเพิ่มคำอธิบายว่าเป็น “dried” เพื่อบอกถึงลักษณะของสินค้าทั้งหมดให้ผู้อ่านรู้ว่าเป็นของแห้ง ซึ่งจะช่วยให้ความหมายที่กว้างขึ้นจากการใช้คำว่า “goods” นั้นแคบและกระชับลง ทว่า ความหมายทางวัฒนธรรมที่ยังคงถูกลดทอนลงไปในที่นี้ คือ ผู้อ่านฉบับแปลอาจไม่ทราบว่าอาหารแห้งที่กล่าวถึงนี้จัดอยู่ในประเภทขนมหวานประเภททานเล่นแบบหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 18 ยายพริ้ม ได้ยินเสียงเด็กร้องมาจากทำน้ำ จึงเดินไปดู

ต้นฉบับ

เสียงนั้นดังมาจากทำน้ำหน้าเรือน แต่ในที่สุดเมื่อเสียงนั้นดังอยู่เรื่อยๆ ไม่ยอมหยุด ยายพริ้มก็ผละจากกองไฟ นวตตะเกียงที่ตามด้วยน้ำมันปลา สร้อยมีแสงริบหรี่ เดินออกจากเรือนไปยังดินท่า พอถึงดินท่า ยายพริ้มก็รู้ แน่ว่าเสียงนั้นมีใช่เสียงอื่น แต่เป็นเสียงเด็กเกิดใหม่ อายุไม่เกินสิบวัน (น.12)

ฉบับแปล

Eventually, as the noise kept getting louder and clearly was not going to stop, Phrim abandoned the fire, grabbed the flickering **fish-oil** lantern, and went down to the landing. By the time she got there she was convinced that it was the cry of a newborn baby, no more than ten days old. (p.5)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 1 (2539, น.140) อธิบายถึง น้ำมันปลา ว่าเป็น น้ำมันที่ทำจากปลา ส่วนมากจะใช้น้ำมันปลาจากปลาสร้อย ปลาช่อน และปลาตะเพียน โดยนำมาหมักใส่ไห ไหจะลอยขึ้นมา ให้ช้อนแล้วนำไปเคี้ยว จากนั้นเก็บใส่ถังไว้จึงจะสามารถนำมาใช้ใส่ตะเกียง นอกจากนี้ยังสามารถนำมาใช้ประกอบอาหาร แทนการใช้น้ำมันพืชดังเช่นในปัจจุบัน

ในบทแปล ผู้แปลใช้กลวิธีอ้างอิงถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้นอย่างคำว่า “fish-oil” เพื่อสื่อถึง “น้ำมันปลาสร้อย” โดยคำว่า “fish-oil” หมายถึง “a fatty oil from the bodies of various fishes (as menhaden or sardines) that contains large amounts of unsaturated fatty acids and is used in making various products (as cosmetics and paints).” (The American Heritage Dictionary, 2000, p.655) ซึ่งจะเห็นว่า ในวัฒนธรรมตะวันตกก็มีการนำน้ำมันปลามาใช้เป็นเชื้อเพลิงเช่นกัน ผู้วิจัย มีความเห็นว่า เพราะผู้แปลคำนึงถึงความสำคัญของผู้รับสารในวัฒนธรรมฉบับแปล จึงเลือกใช้คำว่า “fish-oil” ซึ่งไม่ได้ระบุชนิดของปลา หากแต่เป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านฉบับแปล อีกทั้งความหมายทางวัฒนธรรมที่ละทิ้งไปก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อเนื้อหาโดยรวมของเรื่องแต่อย่างใด

3) การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค ผู้แปลใช้กลวิธีนี้ในการอธิบายความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเทียบเคียงเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษ จึงจำเป็นต้องปรับให้เป็นวลีหรือประโยคเพื่อให้คำศัพท์นั้นสื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่ได้พบมีดังนี้

ตัวอย่างที่ 19 หมอแสง นึกทบทวนถึงโรคภัยไข้เจ็บและยารักษาโรคเมื่อครั้งตามพ่อไปรักษาชาวบ้าน

ต้นฉบับ

สมัยนั้น คนทั่วไปยังต้องอาศัยแพทย์แผนโบราณ และเครื่องยาสมุนไพรต่างๆ เป็นเครื่องบำบัดโรค แสงจำได้ว่าโรคภัยไข้เจ็บในสมัยนั้นดูเหมือนจะมีไม่มาก คนไข้แต่ละรายของบิดานั้นปรากฏว่า ถ้าไม่เป็นหวัด ไข้หัวลม ก็เป็นกระษัย หรือมีฉะนั้นก็เป็นโรคพยาธิหนังต่างๆ ได้รับความได้ตรวจอาการและเจียดยาให้ไปก็มักจะหาย สมัยนั้นยังไม่มีใครรู้จักยาฉีด ยังไม่มีใครกินยาฝรั่ง โรคต่างๆ ก็ยังมีอยู่น้อย มิได้พิศดารอย่างที่มิอยู่ในปัจจุบัน แสงขึ้นก็ได้ศึกษาดารามรดารายาจากพ่อ รู้จักโรคต่างๆ เท่าที่มีอยู่ในตำรา รู้จักว่าอาหารอย่างใดแสดงสำหรับโรคอย่างไร และรู้ว่ายาร้อนนั้นใช้แก้ลม ยาเย็นยาสุขุมให้แก้ไข ไข้นักเบาอย่างไรจึงจะควรให้ยาถ่ายยาถู รู้จักกวาดยาเด็กและรักษาโรคกุมาร ตลอดจนรู้จักบิดเป็นน้ากระสายยา ทำให้ยาอย่างเดียวสามารถบำบัดโรคได้หลายอย่าง (น.235)

ฉบับแปล

In those days, people still depended on traditional doctors and herbal medicines to cure disease. Saeng recalled distinctly that there were fewer diseases around in those days. All his father's patients if they did not have colds, had fevers from the onset of the cool season, or wasting diseases or various skin parasites. An examination of the symptoms and a small dose of medicine usually cured them. No-one knew about injections, or took western medicine. But diseases were few, with none of the strange new illnesses we have today. When Saeng grew up, he

studied the medical and medicinal treaties with his father, and knew all the diseases contained therein. He knew which foods exacerbated which diseases; that ‘hot’ medicine cured wind fevers whereas delicate ‘cold’ medicines were used for fever; which fevers needed laxatives or purgatives; how to prepare children’s dosages and treat infant ailments; and how to alter **the liquid content of the medicine** in order to cure a range of diseases. (p.214)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.58) ให้ความหมาย “กระสาย” ไว้ว่าเป็น เครื่องแทรกยา เช่น น้ำเหล้า โดยได้ให้ที่มาของคำว่ามาจากภาษาสันสกฤต “กษาย” ซึ่งในความหมายเดิมหมายถึง ยาที่เกี่ยวเอาแต่ 1 ใน 4 ส่วน ในภาษาทมิฬ ใช้ในความหมายว่า เป็นเครื่องแทรกยาทุกชนิด ตามปกติเป็นน้ำ ส่วนวิธีการใช้และประโยชน์ของ “น้ำกระสายยา” นั้น ชยันต์ พิเชียรสุมทร และวิเชียร วีรวงส์ (2548, น.4) ได้อธิบาย ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะเป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัวอันโดดเด่นของการแพทย์แผนไทย ที่ได้สร้างความรู้ในการเลือกใช้กระสายให้ถูกต้องตรงตามโรคและอาการที่ต้องการบำบัด เพื่อให้ยานั้นมีผลตามต้องการ ทั้งยังสามารถช่วยเสริมฤทธิ์และสรรพคุณให้กับตัวยาคืออีกด้วย ยาชนิดหนึ่ง ถ้าใช้กระสายยาอย่างหนึ่งก็จะให้ผลอย่างหนึ่ง หากใช้กระสายอีกอย่างหนึ่ง ก็จะให้ผลแตกต่างออกไป ยกตัวอย่างเช่น ยาธาตุบรรจบ ซึ่งเป็นยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ สำหรับแก้ท้องเสีย ธาตุไม่ปกติ ท้องอืด ท้องเฟ้อ ในกรณีที่ใช้เป็นยาแก้ธาตุไม่ปกติหรือแก้ท้องเสีย แพทย์โบราณเลือกใช้เปลือกแคว หรือเปลือกสะเดา หรือเปลือกลูกท้อต้มฝนกับน้ำ เป็นน้ำกระสายยา แต่ถ้าใช้แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ โบราณใช้กระเทียม 3 กลีบ ทูปพอแหลก ชงน้ำร้อน เป็นน้ำกระสายยา เป็นต้น การเลือกใช้น้ำกระสายต่างๆ กัน เพื่อแก้อาการหรืออาการร่วมของโรคที่เกิดขึ้นพร้อมกับอาการหลักที่เป็น ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไปเปลี่ยนแปลงไปได้ตามอาการแห่งโรค ขึ้นอยู่กับแพทย์ผู้ชำนาญการแห่งโรคนั้นๆ เป็นสำคัญ

ในบทแปลพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับเป็นวลีว่า “the liquid content of the medicine” เพื่อสื่อความหมายถึง “น้ำกระสายยา” การใช้คำว่า “the liquid content” น่าจะเป็นการอธิบายถึงลักษณะกว้างๆ ของน้ำยากระสาย และเพิ่มเติมคำว่า “medicine” เพื่อขยายความให้ผู้อ่าน รู้ว่า ของเหลวที่กล่าวถึงในตอนนี้เป็นยาน้ำแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านฉบับแปลที่ไม่คุ้นเคยกับการรักษาด้วยน้ำกระสายยาสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะเป็นการเทียบเคียงกับยาแบบน้ำซึ่งผู้อ่านน่าจะมีความคุ้นเคยมากกว่าการอธิบายถึงการใช้น้ำกระสายยาเพื่อปรุงยา ทว่าก็ยังไม้อาจสื่อความหมายของ “น้ำกระสายยา” ที่ครบถ้วนตามที่ปรากฏในวัฒนธรรมไทยได้

ตัวอย่างที่ 20 ผู้เขียนบรรยายสิ่งก่อสร้างภายในวัดกลางและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัดอื่นๆ ข้างเคียง

ต้นฉบับ

อีกยี่สิบปีต่อมา หลวงพ่อเสม ก็เป็นสมภารวัดกลางด้วยอาวสุพรรณ หลูกศิษย์ลูกหาก็มีมากมายสุดจะประมาณ แต่ทุกคนย่อมแปลกใจที่เห็นวัดกลางยังอยู่ในสภาพเก่า ทุกอย่างในวัดซ่อมแซมไว้บริบูรณ์แข็งแรงเรียบร้อย แต่โบสถ์นั้นก็ยังเป็นโบสถ์อิฐของโบราณ ศาลาการเปรียญก็ยังเป็นศาลาไม้ กุฏิก็ยังเป็นกุฏิไม้หลังจากอย่างที่ทุกคนเคยเห็นมา แต่เมื่อยังเป็นเด็ก ขณะเดียวกับวัดอื่นๆ ใกล้เคียง ได้เปลี่ยนสภาพแปลกไปจนแทบจำไม่ได้ ทุกวัดมีโบสถ์คอนกรีต ศาลาคอนกรีต ทำน้ำคอนกรีต ใหญ่บ้างน้อยบ้าง กุฏินั้นกลายเป็นกุฏิตึก สลับด้วยโรงเรียน นักรรณกถิก ถังน้ำฝนใหญ่โต หอระฆัง ฯลฯ (น.60-61)

ฉบับแปล

Twenty years later, Sem's seniority made him abbot of Wat Klang. He had countless followers, who were at one in their puzzlement over the unimproved state of the temple. Everything in it was in good repair, but the chapel was made of old bricks, the teaching pavilion was of wood, and the cells were still the kind with thatched roofs that everyone remembered from their childhood. The surrounding temples had changed beyond recognition, with concrete halls, chapels, and jetties of various sizes. The cells now were made of brick, interspersed with **schools for preachers**, large rainwater tanks, bell towers and so on. (p.51)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.553) อธิบาย “รณกถิก” ว่าเป็นคำที่ใช้เรียกพระที่เป็นนักเทศน์ผู้แสดงธรรมว่า “พระรณกถิก” โรงเรียนนักรรณกถิกจึงเป็นสถานที่เล่าเรียนของภิกษุสามเณร ในอดีต การศึกษานักรรณเป็นที่ยอมรับและ

เป็นที่ยกย่องทั้งในวงการคณะสงฆ์และในทางราชการ ผู้ที่สอบได้ประโยคนักธรรม เมื่อลาสิกขาไปก็สามารถรับราชการเป็นครูสอนตามโรงเรียนต่างๆ ได้

ในบทแปล พบว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการปรับคำว่า “โรงเรียนนักธรรมเถิก” เป็นวลีว่า “school for preachers” ความหมายของคำว่า “preachers” หมายถึง “a person who preaches, especially a minister of religion.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.1360) ทั้งนี้ ผู้ทำหน้าที่เป็น “preacher” ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นนักบวชในศาสนา แต่ต้องเป็นผู้วิญญูพระคัมภีร์ มาเป็นอย่างดี สำหรับคำว่า “school” ก็เป็นการถ่ายทอดความหมายของคำว่า “โรงเรียน” ด้วยกลวิธีการแปลตรงตัว เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านทราบว่ “โรงเรียนนักธรรมเถิก” นั้นเป็นสถานที่ฝึกสอนนักธรรม การปรับเป็นวลีดังกล่าว ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวัตถุประสงค์หลักของสถานที่ในเรื่องได้ง่ายขึ้น และแสดงให้เห็นว่าผู้แปลมีความเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอเป็นอย่างดี จึงสามารถเลือกใช้คำที่สามารถสื่อความออกมาได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับ

จากตัวอย่างการแปลที่ยกมานี้จะเห็นว่า สิ่งที่น่าสนใจในกระบวนการแปลคำทางวัฒนธรรมวัตถุ คือการที่ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวที่นอกเหนือจากแค่การเทียบเคียงคำศัพท์ทางวัฒนธรรมระหว่างภาษาต้นฉบับและฉบับแปล แต่เป็นการปรับการแปลตรงตัวที่ปรับให้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ภาพรวมของการแปลคำทางวัฒนธรรมวัตถุ ผู้แปลสามารถสื่อความหมายออกได้อย่างชัดเจน เป็นที่เข้าใจง่าย อาจมีบ้างในบางครั้งที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้แปลเลือกมานั้น ไม่อาจสื่อถึงลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมบางประการได้ อย่างครบถ้วนเนื่องจากวัฒนธรรมทางวัตถุประเภทนั้นๆ เป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของผู้แปล หรือเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความหมายที่คลาดเคลื่อนไปได้ เช่น คำว่า “ฉัตร” ซึ่งเป็นเครื่องใช้ที่บ่งบอกสถานภาพของชนชั้นสูงได้ หรือการใช้ “น้ำกระสายยา” เพื่อปรุงยา เป็นต้น

4.3 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม (Social Culture) วัฒนธรรมด้านสังคมตามความหมายของไนดา (Eugene Nida, 1964, p.93) หมายถึง วิธีการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ค่านิยม ความเชื่อ แบบแผนในการดำเนินชีวิต และมารยาทต่างๆ เช่น การทักทาย รวมไปถึงพิธีกรรมและการละเล่นต่างๆ เป็นต้น

จากข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคมที่พบ สะท้อนให้เห็นถึงระบอบการปกครองของในสังคมไทย ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ แบบเป็นทางการนั้นได้แก่การปกครองโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำแหน่งผู้ช่วยปลัดกระทรวง นายอำเภอ ส่วนการ

ปกครองแบบไม่เป็นทางการผ่านการคัดเลือกของชาวบ้าน ในสมัยที่ประเทศไทยยังไม่มีกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังส่วนท้องถิ่น ชาวบ้านจะเลือกผู้ปกครองแบบไม่เป็นทางการจากบุคคลในชุมชนที่ทุกคนเลื่อมใส และแต่งตั้งให้มีหน้าที่ทำงานประสานงานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน เช่น ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ดังเช่นที่ปรากฏในเรื่อง *ทวนชายเล็ก* นอกจากนี้ ข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคมดังกล่าว ยังแสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านด้านวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยในยุคหนึ่ง คือช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่กำหนดให้เปลี่ยนการเรียกชื่อยี่เก มาเป็น นาฏะดนตรี ทั้งนี้ ก็เพื่อยกระดับการแสดงพื้นบ้านของไทยให้เทียบเคียงกับการแสดงละครรูปแบบตะวันตก ทว่าภายหลังสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คำว่า “นาฏะดนตรี” ก็เลือนหายไปจากสังคมไทยและกลับมาใช้คำว่า ยี่เก หรือลิเก ดังเดิม

จากการเก็บข้อมูลวิธีการแปลที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายของคำทางวัฒนธรรมสังคม พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปล ทั้งสิ้น 3 วิธีด้วยกัน คือ ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวและการถ่ายทอดตัวอักษรในจำนวนที่เท่ากัน วิธีละ 14 ตัวอย่าง รองลงมาคือการปรับบทแปล จำนวนทั้งสิ้น 19 ตัวอย่าง แบ่งแยกย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 12 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 6 ตัวอย่าง และการตัดคำหรือสำนวน จำนวน 1 ตัวอย่าง โดยตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเพียงบางส่วนของตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมสังคมที่พบทั้งหมด

4.3.1 การแปลตรงตัว พบว่า ผู้แปลใช้วิธีดังกล่าวกับการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่สามารถเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 21 หลังจากได้ฟัง *ดาชม* พูดเดือนสติ *พระเสม* ก็กลับมาฝึกฝนวิปัสสนาแทน

ต้นฉบับ

ตั้งแต่นั้นมา พระเสมก็เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา หันเข้ามาทางวิปัสสนาธุระอย่างจริงจัง นั่งสมาธิเพ่งทางเจตสิกก็แล้ว แต่มิได้บังเกิดผล (น.51)

ฉบับแปล

From then, Sem gave up the practice of extreme asceticism and turned seriously to **meditation**. He tried concentrating on entering into a trance, but failed. (p. 43)

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุด “คำวัด” (2551, น.913) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วิปัสสนาธุระ” ไว้ว่า หมายถึงงานด้านวิปัสสนา งานด้านการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน โดยมุ่งอบรมปัญญาให้เกิดโดยการปล่อยวางภาระทั้งปวง ทำกายใจให้เบา ยินดีในเสนาสนะที่สงบเงียบ พิจารณาถึงความเสื่อมไปสิ้นไปในสังขารร่างกายทั้งปวงว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วถอนความยึดมั่นในสังขารนั้นเสีย

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงคำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “meditation” เพื่อสื่อความหมายถึง “วิปัสสนาธุระ” ในภาษาไทย เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “meditate” จะพบว่าคือ “focus one's mind for a period of time, in silence or with the aid of chanting, for religious or spiritual purposes or as a method of relaxation.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p. 559) ผู้แปลมีความเข้าใจถึงความหมายของการทำวิปัสสนาธุระ จึงเลือกคำที่ผู้อ่านฉบับแปลน่าจะมีความคุ้นเคยและทราบกันโดยทั่วไป ว่าสื่อความหมายถึงการฝึกฝนทางจิตอย่างหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 22 หลังจากย้ายไปใช้ชีวิตอยู่ต่างจังหวัด ชีวิต ท่านชายเล็ก ก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

ต้นฉบับ

นายเล็กมีอะไรบางอย่างในตัว ซึ่งทำให้ชาวบ้านทุกคนเคารพเลื่อมใส เมื่อตำแหน่งมรรคนายกที่วัดว่างลง ชาวบ้านก็พร้อมใจกันมอบให้นายเล็กเป็นมรรคนายก และต่อมาเมื่อผู้ใหญ่บ้านคนเก่าตายลง ชาวบ้านก็พร้อมใจกันเลือกนายเล็กขึ้นเป็นผู้ใหญ่เล็ก และเมื่อนายเล็กรับเป็น ทุกคนก็ถอนหายใจโล่งอก ผู้ใหญ่เล็กเป็นคนไม่มีลูกเมีย อยู่แต่คนเดียวในบ้าน ได้ข่าวว่ามีเด็กกำพร้าที่ไหน ผู้ใหญ่เล็กก็เอามาเลี้ยงเป็นลูกจนมีลูกบุญธรรมอยู่หลายคน (น.110)

ฉบับแปล

Something about him made the villagers look up to and respect him. When the position of president of the temple fell vacant, the villager presented it to Lek. Then when the old **headman** died, they elected Lek in his place, and everyone breathed a sigh of relief when he accepted.

He lived alone, without a wife or children. There was talk that whenever he encountered an orphan he would adopt it or rise as his own, and that he now had a number of adopted children. (p.97)

คำว่า “ผู้ใหญ่บ้าน” ตาม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.740) นั้นหมายถึง ตำแหน่งผู้ปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดารายการที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน ทั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งพิเศษที่ไม่ใช่ข้าราชการแบบทั่วๆ ไป แต่ได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ เหมือนกับข้าราชการ เปรียบเสมือนผู้ช่วยของราชการก็ได้

ผู้แปลใช้วิธีการแปลคำว่า “ผู้ใหญ่บ้าน” แบบตรงตัวโดยเทียบเคียงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษคือคำว่า “headman” ซึ่งหมายถึง “the chief or leader of a community or tribe.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.417) เพื่อสื่อความหมายถึงตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ของท่านชายเล็ก ให้ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมไทยมากที่สุด และเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปล ซึ่งการถ่ายทอดความหมายของคำว่าผู้ใหญ่บ้านในที่นี้นั้น ถูกต้องตามความหมายของคำศัพท์ภาษาไทย และยังสามารถรักษาความหมายทางวัฒนธรรมไว้ได้ด้วยเช่นกัน

จากตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคมด้วยวิธีการแปลตรงตัว พบว่า ผู้แปลมีการปรับใช้กลวิธีการแปลตรงตัว ที่นอกเหนือจากการเทียบเคียงข้อมูลทางวัฒนธรรมระหว่างคำในภาษาต้นฉบับกับฉบับแปล และถ่ายทอดออกมาเป็นคำแปลเดี่ยวๆ หนึ่งคำ ตัวอย่างที่พบมีดังนี้

ตัวอย่างที่ 23 ภายหลังจากคลอดลูกแล้ว ลินจง ก็อยู่ไฟตามประเพณี

ต้นฉบับ

ลินจงพยายามข่มใจไม่ให้นึกถึงสามีที่ตายไป ไม่ยอมร้องไห้เป็นทุกข์ เพราะเกรงว่าน้ำนมของตนจะบูดเปรี้ยวเกิดเป็นพิษกับลูก ขณะที่นอนกระดานไฟก็ได้แต่มองหน้าลูกที่นอนอยู่ในกระด้ง (น.196)

ฉบับแปล

She tried to stop herself from thinking of her dead husband, and refused to shed tears of sorrow for fear that her milk would sour and poison the

child. As she lay by **the birth-fire**, she gazed on the face of the child
asleep in the bamboo cradle. (p.178)

การอยู่ไฟหลังคลอด เป็นประเพณีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากจะเป็นการช่วยฟื้นฟูสุขภาพของแม่หลังคลอด กระตุ้นการไหลเวียนโลหิตให้ดีขึ้น ลดภาวะความรู้สึกลึบหนาวเหน็บร้อน บรรเทาอาการเมื่อยล้าของกล้ามเนื้อที่อึดอัดมานานนับ 9 เดือนแล้ว เสฐียร โกเศศ (2551, น.55-58) วิเคราะห์ประเพณีการอยู่ไฟ ไว้ว่า น่าจะเป็นไปเพื่อชำระล้างมลทินจากการออกลูกมากกว่าเป็นเรื่องบำบัดรักษา โดยการชำระล้างมลทินให้หมดไปมีอยู่สองอย่างคือ ชำระล้างด้วยน้ำหรือไฟ เพราะสิ่งสกปรกบางประเภท เช่น น้ำคาวปลาจากการคลอดลูกนั้นไม่สามารถใช้น้ำชำระล้างกันตามธรรมดาไม่หมดจด ก็จะต้องใช้ความร้อนช่วย สำหรับวิธีการอยู่ไฟนั้น เสฐียร โกเศศยังอธิบายต่อว่า มีด้วยกันหลายขั้นตอน เช่น การเข้ากระโจมประคบตัว การอาบน้ำทัพบมือเกลือ และนั่งถ่าน ตามลำดับ สำหรับวิธีการอยู่ไฟนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ ไฟข้าง หมายถึงก่อไฟอยู่ข้างตัวบริเวณท้อง และไฟแครง หมายถึง เตาไฟอยู่ใต้แครง มีแผ่นสังกะสีรองทับอีกที ทั้งนี้ ระยะเวลาในการอยู่ไฟก็จะกำหนดไว้เป็นเลขคู่ เริ่มตั้งแต่ 7, 9, 11, 15, 17, 21 จนถึง 29 วันก็มี

ในบทแปล ผู้แปลสร้างคำแปลใหม่ ด้วยกลวิธีการแปลตรงตัวว่า “the birth-fire” เพื่อสื่อถึงไฟหรือกองไฟที่ใช้ในการอยู่ไฟ ซึ่งประเพณีการอยู่ไฟหลังคลอดถือเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมการแพทย์แผนไทย ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมแบบตะวันตก ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะความหมายของคำศัพท์คำนี้ จะพบว่า ไม่ตรงกับ ความหมายของต้นฉบับ จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับบริบทแวดล้อมจึงจะสามารถจินตนาการได้ถึงสถานการณ์ในตอนนี ซึ่งในประโยคก่อนหน้ามีการอธิบายลักษณะท่าทางของลินจง ไว้ว่า “As she lay by” ซึ่งหมายถึง ขณะนั้นลินจง กำลังนอนราบอยู่ข้างๆ “the birth-fire” ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลอาศัยการตีความจากวิธีการบำบัดที่ใช้ความร้อนเป็นตัวชำระล้างน้ำคาวปลาจากการคลอดลูก จากนั้นจึงสร้างคำแปลที่สื่อถึงการให้กำเนิดและใช้ความร้อนจากไฟ อย่างไรก็ตาม คำแปลดังกล่าวอาจไม่สามารถสื่อความและอธิบายได้ถึงความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของการปฐมพยาบาลแม่หลังคลอดด้วยการอยู่ไฟได้ครบถ้วน เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยและความเชื่อที่สัมพันธ์กับการให้กำเนิดให้กับผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้เป็นที่เข้าใจภายในคำแปลเดียว โดยไม่เกิดคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับ

ตัวอย่างที่ 24 หมอแสง นึกทบทวนถึงโรคภัยไข้เจ็บและยารักษาโรคเมื่อครั้งตามพ่อไปรักษาชาวบ้าน

ต้นฉบับ

สมัยนั้น คนทั่วไปยังต้องอาศัยแพทย์แผนโบราณ และเครื่องยาสมุนไพรต่างๆ เป็นเครื่องบำบัดโรค แสงจำได้ว่าโรคภัยไข้เจ็บในสมัยนั้นดูเหมือนจะมีไม่มาก คนไข้แต่ละรายของบิดานั้นปรากฏว่า ถ้าไม่เป็นหวัด **ไข้หัวลม** ก็เป็นกระษัย หรือมีฉนั้นก็เป็นโรคพยาธิหนังต่างๆ ได้รักษาได้ตรวจอาการและเจียดยาให้ไปก็มักจะหาย” (น.235)

ฉบับแปล

“In those days, people still depended on traditional doctors and herbal medicines to cure disease. Saeng recalled distinctly that there were fewer diseases around in those days. All his father’s patients if they did not have colds, had **fevers from the onset of the cool season**, or wasting diseases or various skin parasites. An examination of the symptoms and a small dose of medicine usually cured them. (p.214)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.345) อธิบายถึง ความหมายของ “หัวลม” ว่าคือ ต้นลม ลมต้นฤดูหนาว นิยมเรียกไข้ที่มักเกิดขึ้นเพราะถูกอากาศเย็นต้นฤดูหนาวว่า “ไข้หัวลม” จากหนังสือ *ศัพท์แพทย์ไทย* (2535, น.50) ขยายความเพิ่มเติมถึงอาการของ “ไข้หัวลม” ว่าเกิดจากอากาศเปลี่ยนแปลง เช่น เปลี่ยนฤดูจากฤดูร้อนเป็นฤดูฝน จากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว จากฤดูหนาวเป็นฤดูร้อน อาการโดยทั่วไปจะเริ่มด้วยระวิงระไว ไอจาม และอาจมีน้ำมูกร่วมด้วยก็ได้ ครั่นเนื้อครั่นตัว เพลีย เหนื่อย ถ้าป่วยในช่วงเปลี่ยนจากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว ทางแพทย์แผนไทยอธิบายว่า เป็นเพราะร่างกายมีไคความร้อนค้างอยู่ตอนหน้าฝน พออากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว ร่างกายจึงปรับตัวไม่ทัน เกิดภาวะธาตุไฟพิการทำให้ป่วย

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว คำว่า “ไข้หัวลม” ว่า “Fevers from the onset of the cool season” โดยคำว่า “fever” ที่หมายถึง “a medical condition in which a person has a temperature that is higher than normal.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2000, p.491) เป็นการแปลตรงตัวมาจากคำว่า “ไข้” ส่วน “from the onset of the cool

season” นั้น เป็นการแปลตรงตัวจากคำว่า “ห้วงลม” เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจถึงที่มาของอาการป่วยว่าเกิดจากฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ฤดูหนาว ทั้งนี้ แม้ว่ารูปประโยคของบทแปลที่ว่า “fevers from the onset of the cool season” นั้น จะแตกต่างไปจากการแปลตรงตัวที่พบในตัวอย่างก่อนหน้านี้ แต่เมื่อพิจารณาตามคำในภาษาต้นฉบับ จะเห็นว่า ผู้แปลถอดความหมายของคำว่า “ไข้ห้วงลม” มาไว้ไว้ในบทแปลอย่างครบถ้วนตรงตามลักษณะอาการและสาเหตุของโรค และยังเป็นที่น่าสนใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านฉบับแปล

ตัวอย่างที่ 25 พระเสม พยายามสงบจิตเพื่อระงับกิเลส

ต้นฉบับ

บางครั้งพระเสมต้องนอนบิตตัวด้วยความร่ำร้อนแห่งกิเลส หลับตาลงก็เห็นแต่เครื่องชั่ววนที่เต็มไปด้วยรูป รส กลิ่น เสียง บางครั้งพระเสมต้องนอนหอบหายใจแรง และเหงื่อแตกเต็มตัว เหมือนกับคนที่ได้ต่อสู้กับอีกคนหนึ่งอย่างหนักด้วยกำลังกายบ่อยครั้งที่พระเสมต้องลงจากกุฏิในยามดึก ออกเดินจงกรมไปรอบๆ ป่าช้า เพื่อข่มกายให้หยุดยั้ง (น.42)

ฉบับแปล

Some night he lay tossing with the heat of his passion. Every time he closed his eyes he saw temptations, abounding in sights, savors, smells and sounds. Sometimes he lay panting and broke out in swear as if he had just been in a vigorous fight. On many occasions, late at night, Sem had to leave his cell and **pace in meditation** around the graveyard. (p.34)

“เดินจงกรม” ตามพจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด” (2551, น.143) หมายถึง การเดินไปมาในที่ที่กำหนดไว้ มิใช่แปลว่าเดินเป็นวงกลม จงกรมคือการเดินไปมาอย่างช้าๆ โดยมีสติ กำหนดอยู่ที่เท้าทั้งสองข้าง เช่นเมื่อก้าวเท้าขวาก็กำหนดรู้ว่ากำลังก้าวเท้าขวา เมื่อก้าวเท้าซ้ายก็กำหนดรู้ว่ากำลังก้าวเท้าซ้าย โดยจะเดินไปแล้ว กลับในทางเดียวกันหรือเดินเป็นวงกลมก็ได้ แล้วแต่สถานที่ที่จะอำนวย ทั้งนี้ การเดินจงกรม เป็นอุบายวิธีบริหารกาย คือทำให้กายผ่อนคลาย

ช่วยย่อยอาหาร บริหารจิตคือทำให้จิตคลายเครียด บริหารสติคือทำให้สติตั้งมั่นอยู่กับอารมณ์ไม่สั่นไหว เป็นการปฏิกรรมฐานอย่างหนึ่งที่นิยมปฏิบัติกัน

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลใช้การแปลตรงตัวคำว่า “เดินจงกรม” ว่า “pace in meditation” โดยคำว่า “pace” ในที่นี้นั้น หมายถึง “a single step taken when walking or running.” (Oxford Advanced’s Learner’s Dictionary, 2000, p.947) เป็นการให้ความหมายอย่างกว้างว่าเป็นการก้าวเดินแบบหนึ่ง และผู้แปลก็กลัวว่าจะช่วยให้ความหมายของการเดินแคบลงว่า “in meditation” ซึ่งเป็นการตีความมาจากคำว่า “จงกรม” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสิ่งที่พระสมณกำลังปฏิบัติอยู่ คือการเดินทำสมาธิ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงความหมายโดยรวมของบทแปล “pace in meditation” จะเห็นว่าสามารถสื่อความถึงคำว่า “เดินจงกรม” ได้อย่างชัดเจน และยังแสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจและรู้จักการปฏิบัติธรรมด้วยการเดินจงกรมเป็นอย่างดี จึงสามารถแก้ไขปัญหาคำที่ไม่มีคำทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงการเดินจงกรมได้ด้วยการผสมผสานการใช้คำที่มีความหมายที่กว้างกับคำขยายที่บอกให้รู้ว่าเป็นการเดินเพื่อทำสมาธิ

4.3.2 การถ่ายทอดตัวอักษร พบว่าผู้แปลใช้วิธีการถ่ายทอดตัวอักษรด้วยการทับศัพท์ในการแปลชื่อเฉพาะทางวัฒนธรรมไทย ที่ไม่สามารถหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือเทียบเคียงได้ในภาษาอังกฤษ โดยพบในต้นฉบับเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปล *Many Lives* ดังนี้

ตัวอย่างที่ 26 ผล ปรับตัวเข้ากับคณะลูกได้เป็นอย่างดี

ต้นฉบับ

ไม่นานนักผลก็ท่อมเทร่างกายและจิตใจ ให้เข้ากลมกลืนกับชีวิตใหม่อย่างสนิทราวกับว่ามันเกิดมาในโรงยี่เก จะหลับจะนอนมันก็นึกถึงคุณครูซึ่งเป็นที่เคารพของยี่เกทั่วไป จะเดินผ่านหน้าถ้ำห้าวครู่มันก็ก้มตัว ทุกครั้งที่จะไปจะต้องมันก้มมือไหว้ เย็นมันก็จูดรูปเทียนบูชาอยู่เป็นนิตย์ เสียงดนตรีปี่พาทย์ที่ได้ยินนั้นมิได้ทำให้ใจคอเบิกบานแต่อย่างเดียวเหมือนแต่ก่อน แต่กลายมาเป็นของสำคัญ เป็นของจำเป็นของชีวิต เสียงกลองเสียงตะโพนเป็นจังหวะลีลาแห่งชีวิตทั้งมวล เปรียบเหมือนการเดินของหัวใจ ซึ่งตราบไคที่ยังดังระทึกอยู่ ร่างกายก็ยังดำเนินไปได้เป็นปกติ เพลงทุกเพลงมีความหมายสะเทือนใจ สะเทือนอารมณ์ บางเพลงก็เป็นของสูงของศักดิ์สิทธิ์ เช่น สาธุการ โคมเวียน หรือมือทั้งสองยกขึ้นพนม

ตระนิมิตรได้ยื่นเข้าก้นลูกเกรียวไปทั้งตัว ไหว้เองโดยสมองไม่ต้องสั่ง
(น.124)

ฉบับแปล

In short time he had thrown himself into his new life body and soul, as if he had been born to the stage. As he went to sleep, he paid homage to the early teachers venerated by all performers. He bowed every time he passed the image of the sage, symbol of the first teacher, and made obeisance each time he touched it. Every evening he lit a candle and incense and paid his respect. Musical sounds did not merely please him as before, but became important and essential elements of life, the beating of the heart which, while it lasted, signified that all was well with the body. Each song had its own meaning which touched the heart and aroused the emotions. Some were exalted and sacred, like the consecration, **the Khom Wian**, and **the Tra Nimit**. When he heard these his whole being experienced a shiver of awe, and he automatically raised his hands in prayerful solutions. (p.111)

สารานุกรมเพลงไทย (2536, น.50) อธิบายลักษณะ “โคมเวียน” ไว้ว่าเป็นเพลงพาทย์ใช้ประกอบกริยาไปมาทางอากาศของตัวละครสูงศักดิ์ เช่น การเสด็จมาของเหล่าเทพดาทั้งหลาย หากเป็นเทพดาที่มีศักดิ์สูงมาก เช่น พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ พระอินทร์ จะใช้เพลงกลมแทน ในพิธีไหว้ครูจะบรรเลงเพลงนี้โดยมีความหมายว่าเป็นการอัญเชิญเทพบุตร นางฟ้า มาสู่พิธีอย่างเป็นทางการ

ส่วนเพลง “ตระ” (สารานุกรมเพลงไทย, 2536, น.98) เป็นลักษณะของเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง สำหรับใช้ประกอบกริยาของตัวละครตามอารมณ์ และโอกาสที่แตกต่างกัน เช่น ตระนิมิตร ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ สำหรับประกอบการเนรมิตร่างใหม่ของตัวละครที่มีศักดิ์สูงทั้ง พระ นางยักษ์ ลิง เป็นเพลงตระที่มีทำนอง นอกจากใช้ประกอบการเนรมิตร่างใหม่ แล้วยังใช้ต่อท้ายระบำสำคัญๆ เช่น การรำถวายพระพรในโอกาสต่างๆ เป็นต้น

ในบทแปล ผู้แปลใช้วิธีการทับศัพท์ว่า “the Khom Wain” และ “the Tra Nimit” เพื่อนำเสนอคำว่า “เพลงโคมเวียน” และ “เพลงตระนิมิตร” แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลศึกษาความหมายของ

เพลงทั้งสองเพลงมาเป็นอย่างดีและพบว่าไม่มีคำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่สามารถถ่ายทอดความหมาย และสื่อความทางวัฒนธรรมได้ใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาไทย จึงเลือกใช้การทับศัพท์ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการถ่ายทอดตัวอักษรและเสียงมาใช้สื่อถึงสิ่งที่ต้นฉบับต้องการนำเสนอ โดยพยายามให้มีเสียงอ่านที่เป็นธรรมชาติในภาษาแปล อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเรื่องยากที่ผู้อ่านฉบับแปลจะสามารถเข้าใจถึงความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของ “เพลงโคมเวียน” และ “เพลงตระนิมิตร” ได้ เพราะแม้แต่ผู้อ่านในภาษาไทยเองหากไม่มีความคุ้นเคยกับการแสดงลิเกหรือเพลงไทยเดิมก็อาจจะไม่สามารถเข้าใจถึงความหมายของการบรรเลงเพลงเหล่านี้ได้เช่นกัน

ทั้งนี้ นอกเหนือจากการทับศัพท์เสียงในภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ยังพบว่าผู้แปลใช้กลวิธีการแปลอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย เพื่อขยายความหมายของคำศัพท์ที่ทับศัพท์มาให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

ตัวอย่างที่ 27 โนรี ช่วยชายจีเมาคคนหนึ่งไว้ ภายหลังจึงรู้ว่าชายคนดังกล่าว เป็นนักเขียนชื่อดัง

ต้นฉบับ

โนรีพูดพลางพยายามจะแกะมือที่กำแขนเขาไว้แน่นทั้งสองข้างนั้นออก แต่มือทั้งสองนั้นยิ่งบีบแน่นเข้าไปอีกไม่ยอมปล่อย เจ้าของมือร้องว่า “อ้าย! เป็นไรซิหน้า ไม่เป็นไรได้ยังไง! ผมนายจวง ชมภูสวด นักประพันธ์เอกชื่อ ‘พญานาค’ นามปากกาสำหรับบทความเผ็ดร้อน ‘ก้นขบ’ สำหรับเรื่องกระจุ้มกระจิม ‘ปี่แก้ว’ สำหรับเรื่องหวานจ้อยคนคนเดียวกัน ชื่อเป็นงูทั้งนั้นเพราะผมเกิดปีงู พ่อบอกว่าปีมะโรง แม่เถียงว่าปีมะเส็ง งูใหญ่บ้างงูเล็กบ้าง ไม่เป็นไร คนอ่านเยอะแยะ นักประพันธ์เอก” นายจวงเอื้อมมือมาเกาะที่ไหลโนรี แล้วเอาหัวขบลงทำท่าว่าจะหลับ (น.173)

ฉบับแปล

“It doesn’t matter,” Nori said as he tried to loosen the hands that held both his arms in a tight grip. But the hands squeezed even more tightly and would not let go. The owner of the hands yells out, “Hey! It does matter! How can it not matter! I’m Nai Chuang Chomphusot, a man of

gratitude. People who saves lives have to be repaid I've repaid many - people are often saving me, so I keep repaying — I'm Chung Chomphusot, the famous author. **'Phaya Nak'** (serpent king) is the pen-name for the tale of passion, hot and spicy; **'Kon Khop'** (red-tailed pipe snake) for the cute pieces; **'Pi Kaeo'** (ashy kukri snake) for love stories, because I was born in the year of the snake. My father said it was the year of the dragon. My mother argued that it was the year of snake. Dragon or snake, it doesn't matter, there are plenty of readers first-class writer" Nai Chuang reached over and learnt on Nori's shoulder, dropped his head, and fell asleep. (p.158)

ปกรณ์ กล้าส้ม (2545, น.35-37) อธิบายถึง “พญานาค” ว่าเป็นความเชื่อในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเรียกชื่อต่างๆ กัน แต่มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นงูขนาดใหญ่ มีหงอน เป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของบันไดสู่จักรวาลอีกด้วย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.7) อธิบายว่า “ก้นขบ” เป็นชื่องูชนิด *Cylindrophis ruffus* ในวงศ์ *Aniline* หรือ *Uropeltidae* มีสีดำแกมม่วง ลายขาวเป็นปล้องๆ ไม่มีพิษ แต่เข้าใจกันว่ามีพิษข้างหางเพราะงูและแผ่หางซึ่งปลายมีสีแดงส้ม เพื่อยุ้ศัตรูให้เข้าใจผิด แต่เมื่อถูกคุกคามหรือจับตัว มักจะแก้งตาย เป็นงูที่หากินบนดิน รวมทั้งอาศัยอยู่ในโพรงใต้พื้นดิน

ไพบุลย์ จินตกุล (2547, น.69) อธิบายถึงลักษณะของงู “ปีแก้ว” ว่าเป็นชื่องูชนิด *Oligodon cinereus* เป็นงูขนาดปานกลางที่หากินอยู่บนพื้นดิน สีลำตัวออกสีน้ำตาลเทา ดูคล้ายสีของกะปิ แต่จะเกล็ดบนลำตัวและหางมีลายแฉกสีคล้ำเล็กๆ ซึ่งจะเรียงกันเป็นแถวเฉียงๆ หรือเป็นแถวยาวตรง มีจุดเด่นอยู่ที่เกล็ดปลายจมูกจะมีขนาดใหญ่และหนา สังเกตเห็นได้จากทางด้านบนของหัว บางครั้งก็เรียกงูปีแก้วว่า งูจอด

ในบริบทนี้ พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการทับศัพท์ควบคู่กับการแปลตรงตัวเป็นกลวิธีหลักในการแปลคำศัพท์หลายๆ คำ ดังนี้

ผู้แปลทับศัพท์คำว่า “พญานาค” ว่า “Phaya Nak” และเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความหมายของคำดังกล่าวมากขึ้น ผู้แปลจึงใช้กลวิธีการแปลตรงตัวควบคู่กันด้วย โดยเทียบเคียงความหมายของ “พญานาค” กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อความใกล้เคียงกันคือคำว่า “serpent king” ที่หมายถึงงูขนาดใหญ่ หรือพญางู ซึ่งน่าจะเป็นที่เข้าใจได้ง่ายขึ้นสำหรับผู้อ่าน

ผู้แปลทับศัพท์เสียงอ่านคำว่า “ก้นขบ” สู่ภาษาฉบับแปลว่า ‘Kon Khop’ และใช้กลวิธีการแปลตัว เพื่อให้สื่อความกับผู้อ่านมากขึ้นด้วยคำว่า “red-tailed pipe snake” ซึ่งเป็นชื่อเรียก งูชนิดหนึ่งที่พบในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ผู้แปลทับศัพท์เสียงคำว่า “ปีแก้ว” สู่ภาษาฉบับแปลว่า ‘Pi Kaeo’ และใช้กลวิธีการแปลตรงตัวควบคู่กัน โดยแปลว่า “ashy kukri snake” เพื่อบอกให้ผู้อ่านรู้ว่าคำที่ทับศัพท์เสียงมานั้นเป็นชื่อของงูชนิดหนึ่ง

จากทั้งสามตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า บริบทในตอนนี้เป็นการถ่ายทอดชื่อที่ใช้เป็นนามปากกาของนักเขียนในเรื่อง ซึ่งนามแฝงแต่ละชื่อก็เป็นเสมือนตัวแทนของงานเขียนแต่ละประเภทที่แตกต่างกัน โดยผู้แปลพิจารณาเห็นว่า การทับศัพท์ควบคู่กับขยายความคำอธิบายจะช่วยให้สื่อความหมายได้ชัดเจนขึ้น และต้องการรักษาลักษณะเฉพาะของนามแฝงแต่ละชื่อไว้ จึงใช้วิธีการ ทับศัพท์เสียงจากภาษาต้นฉบับมาสู่ฉบับแปล เพื่อให้ผู้อ่านรู้ว่าชื่อเหล่านั้นเป็นชื่อเฉพาะในภาษาต้นฉบับ แต่เพราะชื่อที่ทับศัพท์มาเป็นภาษาอังกฤษเหล่านั้นน่าจะไม่ใช่ที่คุ้นเคยของผู้อ่าน ผู้แปลจึงเพิ่มเติมกลวิธีการแปลตรงตัวลงไป โดยเทียบเคียงความหมายกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของคำศัพท์ที่ทับศัพท์มาได้ดียิ่งขึ้นว่า เป็นชื่อของงูประเภทต่างๆ เช่น “Phaya Nak” เทียบเคียงได้กับคำว่า “serpent king” ที่หมายถึงงูขนาดใหญ่ หรือพญางู เป็นต้น การใช้กลวิธีการแปลทับศัพท์และแปลตรงตัวกันนอกจากจะช่วยรักษาความหมายของต้นฉบับไว้แล้ว ยังถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมได้อย่างครบถ้วนอีกด้วย

ตัวอย่างที่ 28 แม่ค้าคนอื่นๆ ต่างพยายามพุดชักจูงโน้มน้าวให้แม่ของ ผล อยู่คู่ยี่เกด้วยกันในตอนกลางคืน

ต้นฉบับ

วันนั้นเขามียี่เกที่ตลาด แสดงโดยคณะยี่เกที่มีชื่อเสียงจากอยุธยา เสียงคนโหยงจันที่ตลาดเรื่องยี่เกตั้งแต่กลางวัน เสียงลือกันว่ายี่เกโรงนี้ดีนักหนา ใครไม่ได้ดูก็เท่ากับว่าเสียเที่ยวเกิด พวกยี่เกเขาจะมาเล่นที่ตลาดเพียงสามคืน ใครพอจะมีเวลาดูได้ก็น่าจะได้ดูเสียให้ถึงใจ แม่เจ้าผลเป็นคนที่มีจู้จกคนที่ตลาดมากพอดู เพราะเคยไปมาค้าขายอยู่เสมอ ฉะนั้นเมื่อพบคนรู้จู้จกต่างคนก็ต่างพุดเรื่อง ยี่เกอยู่แข็งแซ่ และทุกคนก็ชวนให้แม่เจ้าผลอยู่คู่ยี่เก แต่แม่แกก็แบ่งรับแบ่งสู้บอกว่า “ฉันไม่ได้มาคนเดียว เอาเจ้าผลมาด้วย

ยี่เกเล็กแล้วดึกคืนลำบาก ต้องอุ้มมันลงเรือกลับบ้านเพราะมันคงหลับ”
(น.115)

ฉบับแปล

There was a **musical folk drama, *like***, at the market that day, put on by a famous company from Ayuthaya. People had been discussing it since midday, and the word was that to miss such an outstanding company was to have been born in vain. The Company was going to perform at the market for three nights, so those who could spare the time had the opportunity to see their fill. Through her trading Phon's mother knew a few number of people at the market. Everyone she bumped into the chanting about the *like*. They all urged her to stay on for it, but she replied noncommittally, "I didn't come alone; I've got young Phon with me. The opera won't be over till late, so it'd be a nuisance. I'd have to carry him down to the boat to go home, because he'll be asleep."
(p.102)

ตัวอย่างที่ 29 ผล ถูกขับออกจากวงยี่เกของตน และชมชานกลับมาที่บ้านเกิด ขณะที่กำลังนอนฟังวิทยุ ก็มีประกาศจากทางรัฐว่าจะจัดให้มีการประกวดลิเกระดับประเทศขึ้น

ต้นฉบับ

เสียงใครคนหนึ่งกำลังพูดฉาดฉานมาจากวิทยุว่ารัฐบาลจะส่งเสริมการเล่นนาฏะดนตรีหรือลิเก จะมีการประกวดลิเกทางวิทยุ หากคณะใดเล่นได้ดี ก็จะได้รับถ้วยทองของท่านนายกรัฐมนตรีเป็นรางวัล เลือดยี่ห้อไหนๆ เล่นชู้ไปทั่วสรรพางค์กายของผลจริง! ยี่เกทางวิทยุ! (น.136)

ฉบับแปล

Someone on the radio was saying distinctly that the government would promote **the performance of musical drama or *like***. There was to be a *like* competition on the radio. Whichever troupe performed best would

receive a gold trophy from the prime minister. Hot blood started to race through his body. Right! Nobody could see how old you were on the radio; they only listened to the voice and words. Phon was certain of one thing — that no-one could beat him. *Radio like!* (p.123)

พลดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ (2539, น.10) เล่าถึงความเป็นมาของ “ยี่เก” ว่าเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “ดิเก้” หรือ “คจิก” ซึ่งเป็นแสดงเชิงศาสนาประกอบดนตรีของศาสนาอิสลาม นิยายชีอะห์จากเปอร์เซีย โดยเป็นการร้องเพลงสวดอวยพรเพื่อความเป็นสิริมงคล สันนิษฐานว่า เริ่มเข้ามาสวดในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2423 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นก็พัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบเรื่อยมา จนกระทั่งในราว พ.ศ.2433-2434 ก็ปรับมาเป็นการเล่นละครร้องรำ ทั้งนี้ สันนิษฐานเพิ่มเติมว่า คงเกิดขึ้นพร้อมกับละครนอกที่เผยแพร่มาสู่ชาวบ้าน ลิเกนั้น เป็นการแสดงที่ตัวละครต้องร้องเอง รำเองและเจรจาเอง และเปลี่ยนจากการใช้วงรำนมาอย่างการเล่นลำตัดมาใช้วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบ

สำหรับคำเรียกลิเกที่แตกต่างกันนั้น ตามที่ พลดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ (2539, น.63) ได้เรียบเรียงไว้ คำว่า “ยี่เก” เป็นคำภาษาปาก ภาษาเรียกทางการจะเรียกว่า “ลิเก” ส่วนคำว่า “นาฏดนตรี” เป็นคำที่ใช้ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยในปี พ.ศ.2485 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละคร ซึ่งมีการบัญญัติกฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ของละครขึ้นตามแบบอย่างสากล โดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้แบ่งการละครของไทยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ อุปรากร นาฏกรรม และนาฏกรรมดนตรี ซึ่ง “ลิเก” ถูกจัดอยู่ในประเภทนาฏดนตรี ที่หมายรวมถึงการแสดงดนตรี การขับร้อง คำพูดและบทบาท อย่างไรก็ตาม ภายหลังสิ้นสุดสมัยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ก็กลับมาใช้คำว่า “ลิเก” ดังเดิม

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้การทับศัพท์เสียงคำว่า “ยี่เก” และ “ลิเก” ด้วยคำว่า “like” และเพิ่มเติมคำอธิบายสั้นๆ ไว้เพื่อรักษาคำอธิบายความหมายของคำว่า “ยี่เก” และ “ลิเก” ที่แม้ว่าจะหมายถึงการแสดงละครร้องแบบหนึ่งเหมือนกัน แต่มีนัยยะการใช้งานที่แตกต่างกัน โดยสถานการณ์ที่ 28 ผู้แปลทับศัพท์คำว่า “ยี่เก” ว่า “like” และเพิ่มเติมคำอธิบายสั้นๆ ว่า “a musical folk drama” เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านรู้ว่าการแสดงยี่เกในที่นี้ เป็นการแสดงละครเพลงร้องพื้นบ้านแบบหนึ่ง อนึ่ง การใช้คำว่า “folk” ที่หมายถึง “relating to the traditional art or culture of a community or nation.” (Oxford Advanced Learner Dictionary. 1992. p.346) ในที่นี้ เป็นการพยายามรักษานัยแฝงด้านวัฒนธรรมของคำว่า “ยี่เก” ที่เป็นภาษาปากไว้ และเพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความแตกต่างของ

การแสดงลิเกหรือนาฏดนตรีในบริบทต่อไป อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่ 29 ซึ่งมีการกล่าวถึง “ลิเก” พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการทับศัพท์เสียงว่า “like” เช่นเดียวกันกับการทับศัพท์เสียงคำว่า “อีเก” ผู้วิจัยคาดว่า น่าจะเป็นไปเพื่อไม่ให้ผู้อ่านฉบับแปลเกิดความสับสนระหว่างการออกเสียงของคำทั้งสองคำนี้ เพราะนอกจากการทับศัพท์เสียงแล้ว ผู้แปลยังปรับคำว่า “นาฏดนตรี” เป็นวลีที่ว่า “the performance of musical drama” โดยคำว่า “performance” หมายถึง “an act of presenting a play, concert, or other form of entertainment.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.664) เพื่อขยายความหมายของคำว่า “ลิเก” และ “นาฏดนตรี” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าเป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นทางการมากกว่า “folk” และรักษานัยยะของคำที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างการแสดงของชาวบ้านกับการแสดงที่รัฐเป็นผู้จัด

4.3.3 การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม ประกอบด้วย การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค การเพิ่มเติมคำอธิบาย และการตัดคำหรือสำนวน โดยตัวอย่างที่พบในบทแปลเรื่อง *Many Lives* มีดังต่อไปนี้

1) **การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค** ในการถ่ายทอดความหมายเป็นภาษาแปลเพื่อให้สื่อความหมายแก่ผู้อ่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือเพิ่มคำอธิบายเข้าไป สำหรับตัวอย่างที่พบในกลวิธีการแปลนี้ มีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 30 หลังจากย้ายไปใช้ชีวิตอยู่ต่างจังหวัด ชีวิต *ท่านชายเล็ก* ก็เปลี่ยนไป

ต้นฉบับ

นายเล็กมีอะไรบางอย่างในตัว ซึ่งทำให้ชาวบ้านทุกคนเคารพเลื่อมใส เมื่อตำแหน่งมรรคนายกที่ว่างลง ชาวบ้านก็พร้อมใจกันมอบให้นายเล็กเป็นมรรคนายก และต่อมาเมื่อผู้ใหญ่บ้านคนเก่าตายลง ชาวบ้านก็พร้อมใจกันเลือกนายเล็กขึ้นเป็นผู้ใหญ่เล็ก และเมื่อนายเล็กรับเป็น ทุกคนก็ถอนหายใจโล่งอก ผู้ใหญ่เล็กเป็นคนไม่มีลูกเมีย อยู่แต่คนเดียวในบ้าน ได้ข่าวว่ามีเด็กกำพร้าที่ไหน ผู้ใหญ่เล็กก็เอามาเลี้ยงเป็นลูกจนมีลูกบุญธรรมอยู่หลายคน (น.110)

ฉบับแปล

Something about him made the villagers look up to and respect him.

When the position of **president of the temple** fell vacant, the villager presented it to Lek. Then when the old headman died, they elected Lek in his place, and everyone breathed a sigh of relief when he accepted.

He lived alone, without a wife or children. There was talk that whenever he encountered an orphan he would adopt it or raise as his own, and that he now had a number of adopted children. (p.97)

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด (2548, น.749) ให้คำจำกัดความ “มรรคทายก” ไว้ว่า ผู้นำทาง คือผู้นำบุญ ผู้แนะนำทางบุญ ผู้ชี้ทางบุญ ใช้เรียกคฤหัสถ์ผู้ประสานติดต่อระหว่างวัดกับชาวบ้านในกิจกรรมต่างๆ ของวัดหรือผู้เป็นหัวหน้าในพิธีทำบุญในวัด เช่น นำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร นำถวายทาน ตลอดจนจัดแจงดูแลศาสนพิธีอื่นให้ถูกต้องเรียบร้อย อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ และแต่ละวัดอาจมีหลายคนก็ได้ มรรคทายกที่ดีและเก่งจะทำให้งานบุญต่างๆ ในวัดสำเร็จเรียบร้อยโดยเป็นระเบียบสวยงาม และราบรื่นไม่ติดขัด

พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับคำว่า “มรรคทายก” เป็นวลีว่า “president of the temple” โดยผู้แปลตีความจากบทบาทของมรรคทายก ซึ่งเป็นหัวหน้าการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และเทียบเคียงกับคำศัพท์คำว่า “president” ซึ่งหมายถึง “the head of a society, council, or other organization.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.708) เพื่อให้ความหมายที่ได้สื่อถึงตำแหน่งที่เป็นผู้นำ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทแปลดังกล่าว อาจ ไม่สามารถสื่อความถึงบทบาทของมรรคทายกที่ไม่เพียงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดีเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นคนกลาง ประสานงานระหว่างวัดกับชาวบ้าน อีกทั้งตำแหน่งมรรคทายกนั้นก็ไม่ได้เป็นตำแหน่งที่ตั้งอย่างเป็นทางการ แต่เลือกสรรจากบุคคลที่ชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่า มีความน่าเชื่อถือ และที่สำคัญคือ มีความรู้ทางด้านธรรมะ การจัดพิธีกรรมทางศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างไปจากนัยยะของคำว่า “president” ที่ให้ความหมายที่เป็นทางการมากกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า ความหมายทั้งด้านการสื่อความและทางวัฒนธรรมในบทแปลนี้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับเป็นค่อนข้างมาก

ตัวอย่างที่ 31 ชื่อเสียงด้านของดีของคลังของ พระเสม เป็นที่รู้จักกันไปทั่ว

ต้นฉบับ

วันหนึ่งเจ้าคณะแขวงนั่งเรือมาจากวัดที่อำเภอ ท่านได้ขึ้นชื่อเสียงกิตติคุณ หลวงพ่อเสมที่แวะเข้ามาเยี่ยมถึงวัด ถึงแม้ว่าเจ้าคณะแขวงจะมีอายุน้อยกว่าพระเสมหลายปี อายุพรรษาก็น้อยกว่า แต่ท่านก็เป็นพระเปรียญมีสมณศักดิ์เป็นพระครู หลวงพ่อเสมก็ต้อนรับ แสดงการวะต่อท่านก่อน โดยมีได้เรียงเกียจ (น.59)

ฉบับแปล

One day the leader of the monastic council for the region, having heard of Sem's reputation, came by the boat from the temple in the district town. Even though he was many years younger than Sem and his junior in a monastic life as well, he had attained the title *Phra Khru* (venerable teacher) through his studies in Buddhism. Sem received him and ungrudgingly accorded him due respect (p.50)

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุด “คำวัด” (2555, น.181)

อธิบายถึงตำแหน่ง “เจ้าคณะแขวง” ไว้ว่าเป็นคำเรียกสมณศักดิ์ของ “เจ้าคณะตำบล” ในอดีต เป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนตำบล ด้านคุณสมบัติจะพิจารณาทั้งคุณสมบัติส่วนบุคคลและส่วนวัด ถ้าเป็นเจ้าคณะตำบลจะต้องมีพรรษา 5 พรรษาขึ้นไป กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลอยู่ในตำบลนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือเป็นภิกษุที่มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญ หรือเป็นนักธรรมเอก

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับคำว่า “เจ้าคณะแขวง” เป็นวลีว่า “the leader of the monastic council for the region” โดยวลีที่ว่า “the leader of the monastic council” ในที่นี้ เป็นความพยายามที่จะอธิบายความหมายของ “เจ้าคณะ” ให้ออกมาเป็นบทแปลที่เข้าใจได้ง่าย และให้ข้อมูลถึงตำแหน่งของพระที่เดินทางมาพบกับพระเสมว่าเป็นผู้ปกครองด้านใด โดยคำว่า “council” นั้น มีความหมายถึง “an advisory, deliberative, or administrative body of people formally constituted and meeting regularly.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary,

2001, p.205) ส่วนคำว่า “monastic” หมายถึง “connected with monks or monasteries.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2001, p.856) นั้นเป็นการขยายความคำว่า “council” ว่าเชื่อมโยงกับศาสนา ส่วนคำบุพบทที่ต่อท้ายว่า “for the region” นั้นเป็นการอธิบายขยายความคำว่า “แขวง” ซึ่งในภาษาไทยหมายถึง เขต แคน ส่วน ฝ่าย อาณาบริเวณที่กำหนดไว้เพื่อสะดวกในการปฏิบัติราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, 2546, น. 207) โดยผู้แปลตีความออกมาเป็นคำว่า “region” ที่หมายถึง “an area or division, esp. part of a country or the world having definable characteristics but not always fixed boundaries” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2001, p.1113) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลต้องการเก็บรักษาความหมายของคำว่า “เจ้าคณะแขวง” ไว้ให้ได้มากที่สุด จึงเลือกใช้การปรับเป็นวลีเพื่อให้สามารถอธิบายความหมายของคำให้ได้ชัดเจน และสื่อความได้ใกล้เคียงกับความหมายในภาษาดั้งเดิมที่สุด

ตัวอย่างที่ 32 ลิณจง ตื่นตอนเช้าเพื่อมาเตรียมอาหารสำหรับดักบาตรพระ

ต้นฉบับ

ทุกๆ วันลิณจงจะต้องตื่นแต่เช้าหุงข้าวใส่บาตร และจะนั่งรอใส่บาตรอยู่ที่หัวกระไดบ้าน จนกว่าพระที่พายเรือรับบาตรจะหมดแม่น้ำลำคลอง (น.192)

ฉบับแปล

She rose early every day **to cook rice for the monks**, and waited at the head of the stair until all the monks paddling by on their daily begging round had left the waterways. (p.175)

การบิณฑบาต ถือเป็นกิจวัตรของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปคำนี้ ตามความหมายที่ พระธรรมกิตติวงศ์ (2551, น.463) ได้ประมวลไว้ หมายถึง กิจวัตรของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในพระพุทธศาสนา ในการออกเดินถือบาตรรับการถวายภัตตาหารหรือสิ่งของจากชาวบ้านในเวลาเช้า เรียกว่า การออกบิณฑบาต การออกบิณฑบาตของพระภิกษุ เป็นกิจวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการบิณฑบาตว่า เป็นกิจอันประเสริฐ หรือในสามัญเรียกว่าการโปรดสัตว์ เพราะการออกบิณฑบาตนั้น นับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนาทางหนึ่งด้วย แต่

หากทำหน้าที่เป็นกริยา (Verb) ในประโยคจะหมายถึง กริยาที่พระภิกษุสามเณรรับของที่เขานำมาใส่บาตร หรืออาจหมายถึงกริยาที่พระภิกษุสามเณรขอหรือขอร้อง เช่น เรื่องนี้ขอขมาบาปให้เลิกแล้วต่อกัน เป็นต้น

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับคำว่า “ใส่บาตร” เป็นวลีว่า “to cook rice for the monks” เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านฉบับแปลรู้ว่าอาหารที่ลิงจงกำลังเตรียมนั้นมีไว้สำหรับถวายพระสงฆ์ แสดงให้เห็นว่าผู้แปลมีความเข้าใจในต้นฉบับเป็นอย่างดี จึงสามารถเลือกปรับเป็นบทแปลที่สามารถอธิบายกิจกรรมดังกล่าวได้ถูกต้องและชัดเจนแล้ว

ตัวอย่างที่ 33 ขณะที่ พระเสม กำลังเจริญจิตภาวนาก็เกิดสิ่งมหัศจรรย์ขึ้น

ต้นฉบับ

พระเสมก็นึกถึงพระพุทธคุณยิ่งนึกไปก็ยิ่งปิดอิมเอิบใจ พระเสมภาวนาอยู่ในใจว่า “พุทฺธ สรณํ คจฺฉามิ” และภาวนาซ้าอยู่เช่นนั้น มิได้มีความปรารถนาต้องการสิ่งใดโดยเฉพาะ จับเอาพระพุทธคุณนั้นมาเป็นจุดศูนย์กลางแห่งความนึกคิด กิเลสตัณหาต่างๆ หลุดลอยไปไกล พระเสมรู้ตัวบริบูรณ์ว่านั่งอยู่หน้าพระในกุฏิมิได้เลื่อนลอยไปไหน มีความรู้สึกเป็นเอกัคตาหรือสมาธิ (น.53)

ฉบับแปล

His satisfaction deepened as he reflected. He recited the common prayer ‘I take refuge in the Buddha’ over and over again, with no particular objective. Through his concentration on the Buddha’s qualities, all desires and temptations fell away. Sem was fully aware that he had not soared into another realms but was sitting in front of an image in his cell. But he was in **a state of perfection concentration.** (p.44)

คำว่า “เอกัคตา” ตาม พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสนา “คำวัด” (2551, น.1202) หมายถึง ความมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว คือจิตสงบนิ่งแน่ว จิตเป็นสมาธิเกิดขึ้นในขณะที่เข้าฌาน โดยการฝึกทำสมาธิ นั้นมีด้วยกันหลากหลายวิธี วิธีการหนึ่งทางพุทธศาสนา

ก็คือ การบำเพ็ญสมณธรรมฐาน พระธรรมกิตติวงศ์ (2551, น.1202) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการปฏิบัติธรรมด้วยการบริกรรม เป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิตโดยใช้สมาธิเป็นหลัก ไม่เกี่ยวกับการใช้ปัญญา และมุ่งให้จิตสงบ ระดับจากนิรณ² ซึ่งเป็นตัวขัดขวางจิตไม่ให้บรรลุความดี เมื่อละนิรณ²ได้แล้วก็จะเกิดความสุข ปราโมทย์ เมื่อเกิดความสุขแล้วก็เกิดความสุขุม เมื่อมีปีติในใจ กายย่อมสงบ เมื่อกายสงบแล้ว ย่อมได้เสวยสุข เมื่อกายมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ต่อจากนั้นย่อมสกัดจากกาม สังขารอกุศล ย่อมได้บรรลุปฐมฌาน

ในส่วนการแปล ผู้แปลตีความหมายของคำว่า “เอกัคตาหรือสมาธิ” และใช้กลวิธีการปรับเป็นวลีที่ว่า “a state of perfection concentration” เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่มีคำศัพท์ที่เทียบเคียงได้ และอธิบายความถึงระดับของการภาวนาที่นำมาซึ่งความสงบแน่วแน่ของจิตอย่างสมบูรณ์ อันเป็นประสบการณ์ที่ตัวละครในเรื่องกำลังได้รับอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวให้ผู้อ่านในฉบับแปลสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น แสดงให้เห็นว่าผู้แปลมีความเข้าใจภาษาไทยและคำศัพท์ทางพุทธศาสนา อย่างคำว่า “เอกัคตา” เป็นอย่างดี จึงสามารถปรับคำศัพท์ที่แม้แต่คนไทยยังจำเป็นต้องค้นหาความหมายของคำดังกล่าว ออกมาเป็นบทแปลที่สื่อสารได้อย่างถูกต้องและเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านในอีกรัศมีวัฒนธรรมหนึ่ง

2) การเพิ่มคำอธิบาย ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลแบบเพิ่มเติมคำอธิบาย เพื่อขยายความของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่แปลตรงตัวจากภาษาต้นฉบับมาเป็นภาษาอังกฤษให้ได้ความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับตัวอย่างที่พบ มีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 34 ขณะยี่เกเริ่มเปิดการแสดง

ต้นฉบับ

ปีพาทย์เริ่มทำเพลงโหมโรงเริ่มด้วยเพลงสาธุการ เสียงตะโพนแห่งแรก และเสียงกลองตุ้มแรกดูเหมือนจะทำให้หัวใจของผลเด็นข้ามจังหวะไป และจากนั้นไปประสาททุกส่วนของเจ้าผลก็ดูเหมือนจะเคลื่อนไหวไปตามจังหวะและลีลาของเพลง ไม่มีจิตใจเหลือที่คิดเรื่องอื่น (น.118)

² นิรณ หมายถึงธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี สิ่งที่ยึดขวางไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม อกุศลธรรมที่ก่อกวนจิต ปิดกั้นปัญหามี 5 อย่างด้วยกันคือ กามฉันท พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554, น.169)

ฉบับแปล

The orchestra began to play the consecration, starting with a **devotional song**. At first resonant sound of the drums, Phon's heart missed a beat, and from then on his every nerve seemed to move with the rhythm of the song, oblivious to everything else. (p. 104-105)

สารานุกรมเพลงไทย (2536, น.223-224) อธิบายว่า “เพลงสาธุการ” นั้นเป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง มีความหมายของเพลงเพื่อแสดงการน้อมไหว้และเคารพบูชา เป็นเพลงประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ มีบทบาทสำคัญทั้งในงานพระราชพิธีและพิธีของประชาชนทั่วไป ในวัฒนธรรมดนตรีของไทย ใช้เพลงสาธุการเป็นเพลงแรก ฝึกหัด ข้องวงใหญ่ก่อนที่จะเรียนเพลงอื่น ๆ โดยผู้เรียนจะต้องผ่านการครอบหรือยกครู ทำนองทางฆ้องเพลงสาธุการเป็นลูกฆ้องอิสระที่เอื้ออำนวยให้นักดนตรี แสดงภูมิปัญญา สร้างสรรค์ พัฒนาทำนองและการใช้มือฆ้อง ทำให้เพลงนี้มีทางเพลงมากมายในปัจจุบัน โดยในทางการแสดงลิเกจะบรรเลงเพลงสาธุการ ให้ผู้แสดงไหว้ครู แล้วจึงออกแขก

ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว เพื่อถ่ายทอดความหมายของคำว่า “เพลงสาธุการ” เป็นบทแปลที่ว่า “devotional song” โดยเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “devotional” คือ “connected with or used in religious services.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p. 246) และผู้แปลยังเพิ่มคำอธิบายคำว่า “song” ลงไปเพื่อให้บอกให้รู้ว่าเป็นเพลงแบบหนึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลเข้าใจถึงความหมายของการบรรเลง “เพลงสาธุการ” จากนั้นจึงเลือกใช้คำที่มีนัยแฝงถึงความศักดิ์สิทธิ์หรือการบูชาทางศาสนา เพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับ ทว่า เมื่อพิจารณาถึงการสื่อความทางวัฒนธรรม ซึ่งโลกทัศน์เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ (sacred) ของดนตรีไทยนั้นอยู่นอกเหนือบริบทความเชื่อทางศาสนาพุทธ แต่เป็นส่วนหนึ่งของรากฐานทางวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีในดินแดนสุวรรณภูมิ จึงเป็นสิ่งที่ยากเกินกว่าที่คำแปลเพียงหนึ่งคำจะสามารถถ่ายทอดความแนวคิดทางความเชื่อที่แฝงอยู่ออกมาได้ครบ ถ้วน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้แปลก็พยายามที่รักษาความหมายทั้งในด้านการสื่อความ และเทียบเคียงความหมายทางวัฒนธรรมกับคำศัพท์ที่เชื่อมโยงถึงรูปแบบความเชื่อที่ผู้อ่านน่าจะมีความคุ้นเคยอยู่แล้วให้ได้มากที่สุด

3) การตัดคำหรือสำนวน พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการนี้เมื่อคำในภาษาต้นฉบับเป็นคำที่ไม่มีในภาษาฉบับแปล และไม่สามารถหาคำอื่นทางวัฒนธรรมมาเทียบเคียงได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 35 พรรณี ใช้จ่ายเงินที่หามาได้จากการทำงานไปกับการพนัน

ต้นฉบับ

สิ่งที่พรรณีคาดไม่ถึงก็คือเงินนั้นเป็นของแปลกที่ไม่อยู่นิ่งเป็นที่ ยิ่งหาได้มากก็ดูเหมือนว่าจะมีทางใช้มาก บางครั้งพรรณีก็รู้สึกเหมือนกับว่าตนเป็นเศรษฐี ใช้จ่ายได้อย่างฟุ่มเฟือยและหัดการเล่นได้ทุกชนิด ตั้งแต่แข่งม้าไปจนถึงโป๊วและไพ่ บางครั้งพรรณีก็รู้สึกว่าตนกลับไปอยู่ในสภาพยากจนอย่างเดิม มีความขาดแคลนเร้นแค้นเป็นอย่างยิ่ง (น.82)

ฉบับแปล

She had not reckoned with the strange properties of money: it did not stay still, and the more one earned, the more ways of spending it there seemed to be. Sometimes she felt like a millionaire, and spent freely, learning the ropes of gambling on anything **from races to cards**. At other time she felt as poor and deprived as ever. (p.71)

สมเด็จพระยาเจ้าบรมราชานุภาพ (2465, น.1-55) ได้ทรงเล่าถึงประวัติการเล่น “ถั่ว” “โป” และ “หอย” ที่เคยแพร่หลายอยู่ในสังคมไทยมาช้านานว่า ล้วนแล้วแต่เป็นการพนันของคนจีนที่คิดเล่นกันในหมู่คนจีนก่อน คนจีนเริ่มเข้ามาค้าขายกับกรุงสุโขทัยตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 และ เรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา การเล่น ถั่ว โป ที่พวกจีนพาเข้ามาเล่นในสยาม แต่เดิมนิยมเล่นกันในหมู่ชาวจีนก่อนจะแพร่หลายมาในหมู่คนไทย ซึ่งในคำไทยเรียกว่า “บ่อนเบี้ย” การเล่นถั่วสันนิษฐานว่าอาจเล่นกันตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ส่วนการเล่นโปอาจจะเพิ่มมีการเล่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนการเล่นหอยเพิ่งเริ่มต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.719) อธิบายวิธีการเล่น “โป” ว่า ประกอบด้วยหลักทำด้วยทองเหลืองสี่เหลี่ยม มีลูกแดงขาวข้างในใช้ปั่น เล่นโดยเจ้ามือเอาลิ้นโปใส่ลงในฝาคอบโป ไม่ให้

คนแทงเห็น ปิดฝาครอบโปแล้วตั้งให้แทง โดยยอมให้คนแทงปั่นโปไปได้ตามใจชอบ เมื่อเปิด ถ้า ลื่นชักโปชักยาวตรงกับช่องแฉกไหน ก็นับว่าโปออกแฉกนั้น การเล่นเกมนี้ “โป” ยังนิยมเรียกว่า “โปกำ” หรือ “โปปั่น” อีกด้วย ส่วน “โปถั่ว” หรือ “กำถั่ว” นั้น วิธีแทงและการใช้เงินเช่นเดียวกับ โปกำ และโปปั่น มีแตกต่างกันที่ใช้มือกำเบี่ยงแทนการใช้ถ้วยครอบ ส่วน “ไฟ” ที่กล่าวถึงในบริบท นี้ คาดว่าน่าจะหมายถึง ไฟตอง หรือไฟฟ่องไทย ซึ่งเป็นการพนันที่คนไทยนิยมเล่นมาตั้งแต่อดีต โดยไฟที่ใช้ในการเล่นจะแตกต่างจากไฟประเภทอื่น คือ เป็นไฟรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วย ไฟ 10 ชุด โดยแต่ละชุด จะมีไฟประเภทอีกละ 4 ใบ รวมชุดหนึ่งจะมีทั้งสิ้น 12 ใบ และทั้งสำรับจะ ประกอบด้วยไฟทั้งสิ้น 120 ใบ

ในบทแปลนั้น ผู้แปลละการแปลความคำว่า “โปถั่ว” แต่ใช้การปรับเป็น วลีในการถ่ายทอดความหมายแทนว่า “from races to cards” เพื่ออธิบายถึงประเภทของพนันที่ พรรณิณเล่นว่ามีตั้งแต่การแข่งม้าไปจนถึงเล่นไฟ ซึ่งน่าจะเป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านฉบับแปล ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้ว่าผู้แปลจะละการแปลคำว่า “โปถั่ว” ออกไป แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อเนื้อหา โดยรวมของบทแปล ในทางกลับกัน กลับทำให้บทแปลที่ได้มีความชัดเจนและกระชับมากขึ้น และ บทแปล ที่ว่า “from races to cards” ก็น่าจะเป็นประเภทของการพนันที่ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง มีความคุ้นเคยมากกว่าอีกด้วย

จากตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมสังคม ผู้แปลมีการแก้ไขปัญหาการไม่มีคำศัพท์ ทางวัฒนธรรมที่เทียบเท่ากับความหมายในภาษาต้นฉบับที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็น เพราะคำทางวัฒนธรรมด้านสังคมสะท้อนถึงแนวคิด ค่านิยม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของ ผู้คนในวัฒนธรรมต้นฉบับค่อนข้างชัดเจนกว่าคำทางด้านวัตถุ ซึ่งสามารถหาข้อมูลทางวัฒนธรรมมา เทียบเคียงได้ง่ายกว่า จึงเห็นได้ว่า ผู้แปลมีการสร้างคำแปลขึ้นใหม่ เพื่ออธิบายถึงการนอน “กระดาน ไฟ” หรือ ใช้กลวิธีการทับศัพท์ควบคู่กับกลวิธีการถ่ายทอดความหมายอื่นๆ เพื่อให้รักษานัยแฝงทาง สังคมที่อยู่ในภาษาต้นฉบับนั้น เช่น การแปลชื่อ “ยี่เก” และ “ลิเก” สามารถสื่อสารไปถึงผู้อ่านฉบับ แปลได้บ้าง อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบว่า คำที่ผู้แปลเลือกมาใช้บางครั้งนั้นไม่สามารถสื่อถึงนัยแฝง หรือแง่ คิดทางสังคมที่สอดแทรกอยู่ได้ เพราะเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เช่น การแปลชื่อเพลงต่างๆ อย่าง “เพลงโคมเวียน” และ “ตระนิมิตร” ด้วยการทับศัพท์ว่า “the Khom Wain” และ “the Tra Nimit” หรือ การแปลชื่อ “เพลงสาธุการ” ด้วยการเพิ่มเติมคำอธิบายเป็น “devotional song” เป็นต้น โดยเพลงทั้งสามเพลงที่กล่าวมานี้เป็นเพลงใช้ประกอบ การรำราชของตัวละครที่ต่างเผ่าพันธุ์ในการแสดงลิเก ซึ่งความหมายทางวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความเฉพาะ

เป็นอย่างมาก เพราะแม้แต่คนในวัฒนธรรม หากไม่มีความคุ้นเคยกับเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงลิเกก็อาจจะไม่สามารถเข้าใจอุดมการณ์ของการบรรเลงเพลงดังกล่าวได้

4.4. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา (Religious Culture) วัฒนธรรมด้านศาสนา ตามความหมายของไนดา (Eugene Nida, 1964, p.94) หมายถึง เรื่องความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดประเพณีและขนบธรรมเนียมต่างๆ และเป็นรากฐานทางความคิดของคนในสังคมนั้นๆ เช่น พิธีกรรมและประเพณีทางศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น

จากข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนาที่พบในเรื่อง *หลายชีวิต* ทำให้เห็นว่า สังคมไทยนั้น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อท้องถิ่นล้วนผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยจนยากจะแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้จาก ความเลื่อมใสในเรื่องรางของขลัง โดยผ่านการปลุกเสกโดยพระที่เป็นที่เคารพนับถือ หรือการบำบัดรักษาโรคด้วยเครื่องคาถาอาคม เป็นต้น นอกจากนี้ คำทางวัฒนธรรมด้านศาสนาที่พบยังสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจเหนือธรรมชาติและระบบเครือญาติของไทยผ่านความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือน โดยส่วนใหญ่ เชื่อกันว่า ผีบ้านผีเรือนเหล่านี้ก็คือ ผีบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ทว่าก็ยังคอยดูแลปกป้องให้คุ้มภัยให้โทษกับคนในสายตระกูลของตนอยู่

ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลการแปลคำทางวัฒนธรรมศาสนา พบว่า วิธีการแปลที่ผู้แปลใช้ มีทั้งหมด 2 วิธี คือ การแปลตรงตัว จำนวน 11 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 15 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งเป็น กลวิธีการปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 8 ตัวอย่าง และการเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 7 ตัวอย่าง โดยตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเพียงบางส่วนของตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมศาสนาที่พบทั้งหมดในการศึกษา

4.4.1 การแปลตรงตัว ในการถ่ายทอดความหมายของวัฒนธรรมทางศาสนาพบว่า มีคำศัพท์ภาษาไทยที่สามารถเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในภาษาฉบับแปล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 36 เมื่อ เสม อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็เข้าพิธีอุปสมบทบวช โดยก่อนจะเข้าสู่พิธีบวชนั้นจำเป็นต้องผ่านพิธีบวชนาคก่อนจึงจะสามารถบวชเป็นพระภิกษุในศาสนาพุทธได้

ต้นฉบับ

เมื่อเสมอายุครบบวช มารดาก็นำตัวไปอุปสมบทที่วัดกลาง อันเป็นวัดที่ครอบครัวของเสมขึ้นอยู่เมื่อวันทำขวัญนาค เมื่อมีคนมาให้อาหารนาให้

สิดให้พรในพิธีทำขวัญ เสมได้เห็นมารดาของตนร้องไห้ด้วยความปีติ
ยินดีที่ได้บวชลูก (น.41)

ฉบับแปล

When the time came for Sem's novitiate his mother took him to Wat Klang, the temple his family always went to for the ceremonial blessing of the new **postulants**. As people came to bless him and wish him well at the propitiation ceremony, Sem saw his mother weep with joy at seeing her son ordained. (p.32)

สถานการณ์ที่ 37 หลังผ่านพิธีบวชนาค *เสม* เข้าสู่พิธีอุปสมบทบวช

ต้นฉบับ

เมื่อเขาแห่เจ้านาคมาถึงวัด เสมก็อุ้มผ้าไตรเข้าขอบรรพชาอุปสมบทด้วย
สำเนียงที่แจ่มใสกังวาน เพราะในใจเสมขณะนั้น ปราศจากความกังวล
ใดๆ ทั้งสิ้น (น.41)

ฉบับแปล

After **novice Sem** had been paraded back to the temple, he took the offering of robes to ask formal permission for ordination with clear and resounding voice. At that moment, his heart was entirely free from anxiety. (p.33)

หนังสือ *ประเพณีพิธีกรรมและวันสำคัญของไทย* (2543, น.68-69) อธิบายถึงขั้นตอนการทำขวัญนาค ได้ว่า ครั้นถึงฤกษ์ยามยามดีเจ้าภาพจึงนำเจ้านาคมานั่งกลางวงพิธี แวดล้อมด้วยบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่และผู้ร่วมอนุโมทนา เตรียมเครื่องอัฐบริขารที่จะใช้ในการบวชนาวางตั้งไว้ให้พร้อม เมื่อทำขวัญแล้วจะมีการเวียนเทียน เบิกบายศรีรับขวัญ ฯลฯ หมอทำขวัญในพิธีจะสามารถพรรณนาถึงคุณบิดามารดาได้อย่างซาบซึ้งกินใจ เป็นการเตือนให้เจ้านาคมีความตั้งใจในการบวชทดแทนคุณให้กับพ่อแม่ หลังจากทำพิธีทำขวัญเสร็จแล้ว จะมีการเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมอนุโมทนา และมีการร้องรำทำเพลงกันเป็นที่สนุกสนาน เรียกว่า “งานฉลองนาค”

ทั้งนี้ คำว่า “นาค” มีความหมายถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายงู อาศัยอยู่ในเมืองใต้บาดาล มีฤทธิ์สามารถแปลงตัวเป็นมนุษย์ได้ แต่มนตร์จะเสื่อมร่างกลับกลายเป็นนาคดั้งเดิมเมื่อเวลาผ่านไป จากตำนานที่มีกล่าวถึงในพุทธชาดในสมัยพุทธกาล จากหนังสือ *ประเพณี พิธีกรรม และวันสำคัญของไทย* (2553, น.14) กล่าวว่า เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ มีพญานาคผู้หนึ่งได้แปรร่างเป็นมนุษย์เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ อยู่มาวันหนึ่งได้เผลอนอนหลับ ร่างจึงกลับกลายเป็นพญานาคดั้งเดิม ภิกษุอื่นๆ ไปพบเข้าก็รู้สึกเกรงกลัว เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงทราบ จึงเรียกมาตรัสถาม ได้ความว่าเพราะเกิดศรัทธาในพระพุทธรูปจึงปลอมตัวมาบวช พระพุทธรูปทรงดำริว่าสัตว์เดรัจฉานไม่อยู่ในฐานะที่ควรบวช จึงโปรดให้ลาเพศบรรพชิตกลับไปเป็นนาคตามเดิม แต่ภิกษุนั้นมีความอาลัยจึงขอฝากชื่อนาคไว้ในพระศาสนา ดังนั้น จึงมีคำเรียกขานคนที่ต้องการจะบวชว่า “นาค” สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ในสถานการณ์ที่ 36 และ สถานการณ์ที่ 37 ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัว แต่มีการปรับใช้คำที่แตกต่างกันเพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของเรื่อง กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่ 36 ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “postulant” ซึ่งหมายถึง “a candidate, especially one seeking admission into a religious order.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.700) โดยผู้แปลอาจพิจารณาจากสถานการณ์ซึ่งผู้ขอบวชยังไม่มีสถานภาพของนักบวชเต็มตัว จนกว่าจะผ่านพิธีกรรมและกล่าวคำขอบวชแล้ว จึงตีความหมายของพิธีกรรมออกมาเป็นคำแปลดังกล่าว อนึ่ง การใช้คำว่า “postulant” อาจทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ของคำว่า “นาค” ขาดหายไป เพราะผู้อ่านฉบับแปลจำเป็นต้องมีความรู้ถึงความหมายที่มาของตำนานการบวชนาค จึงจะสามารถเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของคำเรียกขานคนที่ต้องการจะบวชว่า “นาค” ได้ ซึ่งในกรณีนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้แปลเลือกตัดทอนรายละเอียดทางวัฒนธรรมก็เพื่อทำให้บทแปลเป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านฉบับมากที่สุด

ในสถานการณ์ที่ 37 ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “novice” ซึ่งหมายถึง “a person who has entered a religious order and is under probation, before taking vows.” (The Oxford Dictionary of the Christian Church, 1974 p.985) เมื่อพิจารณาจากบทแปลแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลสามารถเข้าใจความหมายของการเป็นนาคเป็นอย่างดี จึงสามารถตีความจากสถานภาพของการ เป็นนาคที่อยู่ในสถานะกึ่งระหว่างฆราวาสและนักบวช จนเมื่อได้เข้าสู่พิธีอุปสมบทบวชจึงจะพ้นไปสู่สถานภาพใหม่คือการเป็นพระอย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกับการเป็น “novice” ที่ต้องใช้เวลาศึกษาศาสนาเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี จึงจะสามารถปฎิญาณถวายตัวต่อพระเจ้าได้ การเลือกใช้คำแปลว่า “novice” จึงเป็นการถ่ายทอดความหมายที่กระชับและน่าจะเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 38 ผู้เขียนชวนให้ผู้อ่านย้อนกลับไปศึกษาชีวิตของแต่ละคนแต่ละตัว

ต้นฉบับ

หลายชีวิต.....มาร่วมทางกันครั้งเดียวจากที่ต่างๆ แต่ละชีวิตเคยประกอบกรรมมาแล้วทั้งสิ้น มากน้อยก็สุดแล้วแต่บุคคล แต่เหตุไฉนชีวิตเหล่านั้นจึงต้องมาสิ้นสุดลงด้วยเหตุผลอันเดียวกัน ในเวลาเดียวกัน สถานที่เดียวกัน ชีวิตเหล่านี้มากมายนักประสพเคราะห์กรรมจนน้ำตายลงพร้อมๆ กันซึ่งกับว่าเป็นเคราะห์อันหนัก แต่ชีวิตจะเคยประกอบกรรมอันร้ายแรงมาเหมือนกันหมดทีเดียวหรือ? ดูไม่น่าจะเป็นไปได้ ทางที่ดีเราควรจะศึกษาชีวิตเหล่านี้ทีละชีวิต บางทีจะรู้ได้ว่ากรรมอันใดบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น (น.9-10)

ฉบับแปล

Thus many lives....came together at one time from different places. Each life already had its own share of **karma** — whether more or less, depended on the individual. But why did all those lives have to end in the same incident, at the same time, in the same place? Many lives, yet all met the same end, death by carried the same weight of heinous karma? That does not seem possible. But if we study each life separately, we might be able to discover how this course of event was ordained. (p.3)

บรรพต ศิริชัย (2553, น.22-23) อธิบายเรื่อง “กรรม” ว่า แปลว่าการกระทำ แต่ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การกระทำไม่จำเป็นจะต้องเป็นกรรมเสมอไป การกระทำที่จัดเป็นกรรมและมีผลทางศีลธรรมนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือมีความจงใจในการกระทำ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจที่จัดเป็นกรรมเกิดได้ 3 ทาง คือ การกาย เรียกว่า “กายกรรม” ทางวาจาเรียกว่า “วจีกรรม” และทางใจเรียกว่า “มโนกรรม” การกระทำทางกายและทางวาจาที่จัดเป็นกรรมจะต้องมีใจเข้าไปประกอบด้วยเสมอ นั่นคือ ต้องมีเจตนาในการกระทำ แต่ทางกระทำทางใจนั้นถ้าพึงความจงใจอย่างเดียวก็จัดเป็นกรรมได้ ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งประเภทของกรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) กุศลกรรม แปลว่ากรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากกุศลเจตนาหรือเจตนาที่ดี กุศลกรรมนี้อาจเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจก็ได้

2) อกุศลกรรม แปลว่ากรรมไม่ดี หรือกรรมชั่ว เป็นการกระทำที่เกิดอกุศลเจตนาหรือเจตนาไม่ดีอกุศลกรรมนี้อาจเกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจก็ได้

ทั้งนี้ ตามความเชื่อของคนไทยนั้น กรรมกับการให้ผลเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน จนไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ เพราะการกระทำที่จัดเป็นกรรมย่อมก่อให้เกิดผลต่อไป ใครทำกรรมอะไรไว้ก็จะได้ผลเช่นนั้นเสมอ

ในบทแปล พบว่าผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบความหมายกับคำว่า “กรรม” ของภาษาต้นฉบับกับคำว่า “*karma*” ซึ่งหมายถึง “(in Hinduism and Buddhism) the sum of a person's actions in this and previous states of existence, viewed as deciding their fate in future existences.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.493) ซึ่งแสดงว่า ผู้แปลมีเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านเป็นอย่างดี จากนั้นจึงเลือกคำในภาษาอังกฤษ ที่สามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกันกับคำในภาษาต้นฉบับ

ตัวอย่างที่ 39 ท่านชายเล็ก รำลึกถึงบรรยากาศในช่วงพิธีพระศพของเสด็จพ่อ

ต้นฉบับ

ระยะเวลาสี่ห้าวันนั้น สภาพภายในวังดุจลึกลับกว่าที่ท่านชายเล็กเคยเห็นมาแต่ก่อน ผู้คนไปมาทั้งกลางวันกลางคืน คนอีกกลุ่มหนึ่งแต่งตัวด้วยเสื้อกางเกงแดง มาตั้งกองอยู่ที่ศาลาข้างๆ ตำนานก์ใหญ่ และเป่าปี่ตีกลองอยู่เป็นระยะๆ หม่อมแม่บอกว่า เขามา**ประกอบพระศพเสด็จพ่อ** และท่านชายเล็กไม่เข้าใจว่า ทำไมหม่อมแม่จึงต้องร้องไห้ทุกครั้งที่มีเสียงปี่กลองดังขึ้น ท่านชายเล็กยังเด็กเกินไปที่จะรู้ว่า เสียงดนตรีนั้นทำให้เกิดอารมณ์ทุกข์ได้ มิใช่เกิดอารมณ์สุขแต่อย่างเดียว (น.93-94)

ฉบับแปล

Over the next four or five days, the atmosphere in the palace was livelier than Prince Lek had ever known it. People came and went, day and night. Another group of people, dressed in red coats and trouser, set themselves up in the pavilion next to the main palace and played flutes

and beat drums at intervals. His mother said they were **proclaiming** his father's death. But he did not understand why she had to cry every time the flutes and drums sounded one. He was too young to realize that music can cause sorrow as well as happiness. (p.81)

คำว่า “ประโคม” ใน *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542* (2546, น.655) ว่า การบรรเลงดนตรีเพื่อเป็นสัญญาณในพิธีบางอย่างเพื่อสักการบูชาหรือยกย่อง เป็นต้น นนทพร อยู่มั่งมี (2551, น.161-163) อธิบายเพิ่มเติมถึง “การประโคม” ว่า ดนตรีและการมหรสพเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในงานพระบรมศพ พระศพ เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติและเป็นการส่งเจ้านายเสด็จสู่สวรรคต อีกทั้งเป็นการแสดงพระกรุณาธิคุณต่อเหล่าราษฎรในการเป็นเครื่องปลอบประโลมให้คลายความทุกข์โศก ด้วยความรื่นเริงจากมหรสพนานาชนิด หนึ่งในนั้น คือ “การประโคมย่ำยาม” ซึ่งเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศอย่างหนึ่งในงานพระบรมศพ พระศพเจ้านายชั้นสูง และยังแฝงคติความเชื่อทางพุทธและพราหมณ์ ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเกิด ตั้งอยู่ และดับไป ส่วนของพราหมณ์เชื่อว่า พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์เป็นสมมติเทพจากสรวงสวรรค์ลงมาจุติ เพราะฉะนั้น เวลาที่สิ้นพระชนม์ ก็จะมีการประโคมย่ำยาม เป็นการส่งเสด็จขึ้นสู่เขาพระสุเมรุบนสรวงสวรรค์ โดยจะประโคมหลังสวดพระอภิธรรมจบ กระทำทุก 3 ชั่วโมง เริ่มจาก 6 นาฬิกา 9 นาฬิกา เรื่อยไปจนครบ 24 นาฬิกา ในสมัยรัตนโกสินทร์ การประโคมย่ำยามตามแบบเดิมจะใช้วงเครื่องสูง ของสำนักพระราชวังประกอบด้วย ปี่โหม กลองชนะ สังข์ และแตรงอน

ในบทแปล พบคำว่า “proclaiming” ซึ่งหมายถึง “to publicity and officially tell people about something.” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p.715) ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงคำในภาษาต้นฉบับกับคำในภาษาอังกฤษที่สามารถอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในตอนนี้ การใช้คำว่า “proclaim” เพื่อสื่อถึงคำว่า “ประโคม” ในด้านการสื่อความหมายตามคำศัพท์ถือว่า สามารถทำออกมาได้อย่างถูกต้อง ทว่าการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรม อาจทำได้ไม่ครบถ้วน เพราะผู้อ่านจะไม่สามารถเข้าใจความหมายของการ “ประโคม” ดนตรีในตอนนี้เป็น การถวายเกียรติและเป็นการส่งเจ้านายเสด็จสู่สวรรคตตามคติความเชื่อในแบบพุทธ และพราหมณ์ และยังเป็น การประโลมความเศร้าให้กับผู้ที่อยู่เบื้องหลัง เหล่านี้เป็นความหมายแฝงของคำทางวัฒนธรรมที่ขาดหายไป เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปลด้วยกลวิธีการแปลตรงตัวดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 40 ลินจง พยายามทุกวิถีทางเพื่อหาทางรักษาลูกของตนเอง

ต้นฉบับ

เมื่อได้ยอมรับกับตนเองแล้วว่า ลูกตนผิดปกติสามัญมนุษย์ ลินจงก็รับความจริงต่อไปอีกข้อหนึ่งว่า การที่จะปล่อยให้เจ้าแดงเป็นไปตามยถากรรมนั้นเป็นสิ่งไม่พึงกระทำ ลินจงได้เคยหวังแล้วหวังอีกว่า สักวันหนึ่งบุญกุศลจะบันดาลให้เจ้าแดงกลับเป็นปกติขึ้นมาได้เฉยๆ แต่ความหวังนั้นดูไม่มีท่าว่าจะบรรลุผล ลินจงไม่สามารถผัดกับตัวเอง หรือรอเวลาได้อีกต่อไป ตั้งแต่นั้นมา พอรู้ว่ามีหมอที่ไหนดี ลินจงก็ไปรับมารักษาลูก ไม่ว่าจะเป็นหมอยา หมอคาถาหรือหมอน้ำมนต์ แต่ผลที่เกิดขึ้นนั้นก็เป็นอย่างเดียวกันทุกครั้งไป หมอต่างคนต่างก็มารักษาเยียวยาเจ้าแดงอยู่พักหนึ่ง ระหว่างนั้นลินจงก็ได้แต่จ่ายเงินค่ารักษาโดยไม่เสียดมเสียดาย แต่แล้วหมอกทุกหมอก็หายหน้าไปไม่กลับมาอีก ทั้งเจ้าแดงไว้ในลักษณะอย่างเก่าไม่มีอาการว่าจะดีขึ้นได้พอรู้แน่ว่าหมอทั้งไปคนอื่น ลินจงก็กอดลูกร้องไห้แล้วก็กัดฟันสู้กับอนาคตที่ไร้ความหวังอันแน่นอนต่อไป (น.203)

ฉบับแปล

Once she had accepted that her child was different, Linchong also admitted that she could not simply leave Daeng to see out his destiny. She had hoped against hope that one day he would miraculously recover, but her hope went unfulfilled. She could not put it off, or wait any longer. From then on, she brought any good doctor she heard of to treat her child, whether a medical doctor, a **doctor of spells** or a **doctor of unguents**. But the result was always the same. Each doctor treated Daeng for a time, and then disappeared, after Linchong had paid unstintingly for the cost of treatment. Daeng was left in his original condition, with no sign of improvement. When she realized that a doctor had left, she hugged her son and cried, then gritted her teeth and set to work with a future devoid of all hope. (น.185)

หมอลาถา หรือ หมอเป่า เป็นกลุ่มหมอพื้นบ้านที่มีบทบาทต่อสังคมของคนในชนบท การเป่า เป็นวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้าน รักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้เวทมนตร์คาถาเป่าไปตามร่างกายผู้ป่วย บางครั้งอาจจะใช้สมุนไพรในการรักษาไปด้วย นอกจากนี้ การงานศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านไทย: กรณีศึกษาพ่อใหญ่จารย์เคนลาวงศ์ (2541, น.26-27) พบว่า ขั้นตอนการเรียนคาถาของหมอจะเริ่มต้นจากคาถาเก็บยา เพราะเชื่อว่าต้นยามีพระแม่ธรณีรักษาอยู่ การเก็บยาจึงต้องขออนุญาตทุกครั้ง และต้องมีคาถาก่อนยา คือปลุกยาให้ตื่นจากหลับใหลกระตุ้นให้ตัวยามีฤทธิ์ทางยาเพิ่มขึ้น เมื่อเก็บยาแล้วจะต้องมีคาถาผาบ (ปราบ) ทิพยาธรเพื่อไม่ให้มาแก้งสุบเอาฤทธิ์ยาไป และเสกคาถาถึงจะนำไปใช้ได้ ซึ่งระหว่างนำไปใช้รักษาจะต้องเสกยาทุกครั้ง เพื่อให้ยาศักดิ์สิทธิ์ โดยคาถาปลุกเสกยามีว่า “นะโรคาหาย หายด้วยนะ โมโรคาหาย หายด้วยโม พุทธโรคาหาย หายด้วยพุทธ ธาโรคาหาย หายด้วยธา ะโนคาหาย หายด้วยยะ แล้วท่องนะโมพุทธา ยะ 3 จบ ทั้งนี้ หากไม่ทำพิธีปลุกเสกยาก่อนการรักษาผู้ป่วยก็สามารถหายจากโรคได้เหมือนกัน เพียงแต่อาจจะหายช้ากว่าปกติ หมอพื้นบ้านเชื่อว่า การใช้คาถาก็คือการที่หมอส่งพลังจิตของตนเข้าไปข้างในตัวของคนไข้นั่นเอง

ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวคำว่า “หมอลาถา” เป็น “doctor of spell” โดยคำว่า “spell” มีความหมายถึง “a form of words used as a magical charm or incantation.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.877) เพื่อขยายความให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวิธีการรักษาของหมอในบริบทนี้ อนึ่ง การใช้คำว่า “doctor of spell” อาจทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่บิดเบือนไปได้ เนื่องจากการรักษาด้วยวิธีการเป่า ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของความเชื่อในเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ยังสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาพุทธด้วย ดังที่อธิบายไว้แล้วในข้างต้นว่า โลกทัศน์การรักษาแบบแพทย์พื้นบ้านเชื่อกันว่า ความเจ็บป่วยส่วนหนึ่งเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติอีกแบบหนึ่ง วิธีการรักษาก็คือการกำราบหรือปราบผีด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การใช้เวทมนต์คาถาอาคมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งคำว่า “doctor of spell” อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนได้ระหว่างการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่กับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และอาจทำให้นัยทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ขาดหายหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.583) ให้คำจำกัดความ คำว่า “น้ำมันต์” หรือ “น้ำมันตร์” ว่าเป็น น้ำที่เสกเพื่ออาบ กิน หรือประพรม เป็นต้น ถือกันว่าเป็นมงคลทั้งนี้ วัลยา นามธรรม (2548, น.104) อธิบายถึงวิธีการรักษาด้วยน้ำมันต์ว่า หมอที่รักษาจะอาบน้ำมันต์พร้อมกับท่องคาถาไปด้วย ซึ่งเป็นคาถาถอนอาถรรพ์ที่ทำให้ผู้มารักษาล้มป่วยลง บางครั้งอาจต้องอาบน้ำมันต์ให้ผู้ป่วยเป็นสิบๆ ครั้ง เพราะต้องค่อยเป็นค่อยไป จนกว่าจะสามารถถอน

อาการทั้งหมด แต่ถ้าต้องการจะให้หายเร็วขึ้น อาจต้องใช้ยาสมุนไพรเพื่อแก้และถอนอาการที่ควบคุมกันไป

ในบทแปลพบว่า ผู้แปลแปลตรงตัวคำว่า “หมอน้ำมันต์” ว่า “doctor of unguents” โดยผู้แปลเทียบเคียงลักษณะของ “น้ำมันต์” กับคำในภาษาอังกฤษคำว่า “unguent” ที่หมายถึง “a soft greasy or viscous substance used as ointment or for lubrication.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.989) เพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงลักษณะของยาหมอยใช้ในการรักษา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงความหมายของ “unguent” จะพบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับน้ำมันคือ เหนียวและลื่น นิยมใช้ทาจี๋ผิหรือใช้เป็นสารช่วยหล่อลื่น ซึ่งจากจุดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าคำว่า “unguent” อธิบายถึงลักษณะแท้จริงของ “น้ำมันต์” ได้ไม่ชัดเจนเท่าไรนัก ซึ่งทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมคลาดเคลื่อนไปได้

4.4.2 การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา ประกอบด้วยการปรับคำเป็นวลีหรือประโยค และการเพิ่มเติมคำอธิบาย โดยตัวอย่างที่พบในบทแปลเรื่อง *Many Lives* มีดังต่อไปนี้

1) การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค พบว่าผู้แปลนิยมใช้กลวิธีการปรับคำเป็นวลีหรือประโยคกับการแปลคำทางวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นจำนวนมาก สำหรับอธิบายหรือขยายความหมายของคำ ดังตัวอย่างที่พบต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 41 ภายหลังจากพิธีบวชนาคเสร็จสิ้นลง นิยมจัดให้มีงานเฉลิมฉลองแก่นาคใหม่ เพื่อเป็นการตอบแทนผู้มาร่วมงาน

ต้นฉบับ

เมื่อเจ้าพลอายุได้สิบหกกว่าๆ โอกาสที่มันรอคอยอยู่อย่างใจเย็นนั้นก็มาถึง ที่บ้านทิศเปลี่ยนคนมีอันจะกินแถวนั้น เขาจะบวชลูกชายและจะมีการฉลองนาคเป็นงานใหญ่ (น.121)

ฉบับแปล

When Phon was just over sixteen, the opportunity he had awaited so patiently came to him. Thit Plain, a well-off villager, was about to mark

his son's ritual entry into monkhood with a lavish celebration.

(p.108)

หนังสือ *ประเพณี พิธีกรรม และวันสำคัญของไทย* (2543, น.68-69) อธิบายถึงพิธีการ “งานฉลองนาค” ว่าเป็นงานเฉลิมฉลองที่ทำหลังจากพิธีทำขวัญนาคเสร็จสิ้นลง โดยจะมีการเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมอนุโมทนาบุญ และมีการร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน หรือ หากเจ้าภาพเป็นคนมีฐานะดี ก็อาจจะมีการจัดมหรสพการแสดง สร้างความบันเทิงให้กับผู้ร่วมงาน ก่อนที่นาคจะเข้าสู่พิธีอุปสมบทบวชในวันถัดไป

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล พบว่าที่ผู้แปลใช้การปรับคำว่า “ฉลองนาค” เป็นวลีที่ว่า “his son's ritual entry into monkhood with a lavish celebration” เพื่ออธิบายคำว่า “งานฉลองนาค” ว่าเป็นงานเลี้ยงที่ลูกชายของบิดาเปลี่ยน ซึ่งกำลังจะเข้าพิธีบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลพิจารณาจากบริบทโดยรวมในตอนนี ที่ใจความสำคัญอยู่ที่การจัดงานเฉลิมฉลอง แล้วจึงตีความออกมาเป็นบทแปลซึ่งช่วยขยายความถึงเป้าหมายของการจัดงานเฉลิมฉลองดังกล่าวให้ เข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้อ่านฉบับแปล

ตัวอย่างที่ 42 *ลินจง* กับสามีพยายามสะสมบุญให้มากขึ้น เพราะหวังว่าผลบุญที่ ทำจะส่งผลให้ตนเองมีลูกสมความปรารถนา

ต้นฉบับ

ไม่ว่าใครจะบอกบุญเรียไรสร้างโบสถ์สร้างวิหารหรือกุฏิ ไม่ว่าจะมีการทอดกฐินทอดผ้าป่า ลินจงก็จะรีบหยิบเงินออกส่งให้เพื่อร่วมการกุศล พลายขมมือขึ้นจบบเงินนั้นอธิษฐานขอให้ได้นุตรสมดังความปรารถนาทุกครั้งไป (น.192)

ฉบับแปล

Whenever there was a collection for a new temple or prayer hall or monastery, or **for giving new robes to the monks**, Linchong quickly handed over some money as her share. As she did so she always prayed for the fulfillment of her wish for a child. (p.175)

ชนากิต เรียบเรียง (2543, น.102-108) อธิบายถึง พิธีทอด “กฐิน” ว่า หมายถึง การที่ทายกทายิกาผู้มีศรัทธา นำผ้าพร้อมทั้งบริวารไปถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาครบ 3 เดือน ที่วัดใดวันหนึ่ง ภายในเขตกำหนด เพื่อให้สงฆ์วัดนั้นประกอบสังฆกรรมทำเป็นกฐินแล้วอนุโมทนา รับอานิสงส์ ตามพระวินัยต่อไป เรียกกฐินทานโดยทั่วไปว่า ทอดกฐิน บ้าง ถวายกฐิน บ้าง ทั้งนี้ มิใช่ เฉพาะทายกทายิกากหรือชาวบ้านเท่านั้นที่ทำได้ แม้ภิกษุสามเณรก็สามารถทำคือ เป็นเจ้าภาพกฐิน และทอดกฐินได้ แต่ต้องไม่ใช่วัดที่ตนเองจำพรรษาอยู่ ต้องไปทอดที่วัดอื่นๆ กฐินยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กฐินราษฎร์ และ กฐินหลวง โดยกฐินราษฎร์นี้ ส่วนใหญ่ทำกันเป็นงานใหญ่เอิกเกริก ถือว่าเป็นบุญใหญ่ได้บุญอานิสงส์มาก เช่น ทำบุญฉลองก่อนนำไปทอด เวลานั้นไปวัดก็แห่แห่นไป ทางน้ำ หรือทางบก บ้างก็นำขึ้นหลังช้าง หลังม้า หรือหลังรถแห่แห่นกันไป ทำให้ดูเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่และสำคัญ ขณะที่ กฐินหลวง คือผ้ากฐินและบริวารกฐินที่เป็นของทางราชการ มีงบประมาณ จัดไว้โดยเฉพาะ และมีจำนวนวัดเท่าวัดหลวงในประเทศทั้งหมด ซึ่งผู้ขอพระราชทานทอดกฐินหลวงสามารถจัดบริหารกฐินเพิ่มเติมได้ ไม่มีข้อห้าม

“ผ้าป่า” (ชนากิต เรียบเรียง, 2543, น.109-111) คือ ผ้าที่ผู้ถวายนำไปวาง พาดไว้บนกิ่งไม้เพื่อให้พระชักเอาไปเอง โดยไม่กล่าวคำถวายหรือประเคนเหมือนถวายของทั่วไป ที่เรียกดังนี้เพราะถือคติโบราณที่ว่า ในสมัยพุทธกาลผ้าหายาก ภิกษุต้องแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามป่า ชำมาทำจีวรนุ่งห่ม คนใจบุญสมัยนั้นจึงนำผ้าไปแขวนไว้ตามต้นไม้ข้างทางที่พระเดินผ่าน ทำนองว่า ทิ้งแล้ว พระไปพบเข้าจึงหยิบมาทำจีวรโดยถือว่าเป็นผ้าไม่มีเจ้าของ โดยกิริยาที่พระหยิบผ้าไปใช้นั้น เรียกว่า ชักผ้าป่า การทอดผ้าป่านิยมจัดของใช้เป็นบริวารผ้าป่าเหมือนบริวารกฐินด้วยเช่นกัน

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลปรับการแปลคำว่า “กฐิน” และ “ผ้าป่า” เป็นวลีที่ว่า “for giving new robes to the monks” เพื่อสื่อความหมายถึงพิธีกรรมดังกล่าวทั้งสองพิธี โดยผู้แปลตีความหมายจากรูปแบบของพิธีกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีการถวายผ้าให้กับพระสงฆ์ จากนั้นจึงปรับเป็นบทแปลที่สามารถอธิบายให้เห็นภาพของพิธีกรรมดังกล่าว เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น แม้ว่าจะส่งผลให้รายละเอียดทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความแตกต่างกันระหว่าง “กฐิน” และ “ผ้าป่า” ถูกลดทอนลงไปก็ตาม ส่วนนี้อาจเนื่องมาจากการยากที่จะใส่คำ อธิบายถึง “กฐิน” และ “ผ้าป่า” อย่างครบถ้วนลงในเนื้อหา เพราะจะไปขัดจังหวะการดำเนินเรื่องได้

2) การเพิ่มคำอธิบาย นอกเหนือจากการแปลตรงตัวแล้ว ผู้แปลยังใช้กลวิธีการเพิ่มเติมคำอธิบาย เพื่อขยายความหมายของคำศัพท์ในภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาฉบับให้ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 43 แม้ว่าฐานะการเงินของลินจงจะแย่แย่ลง แต่ลินจงก็ยังคงไม่หมดหวังที่จะหาทางรักษาลูกชาย

ต้นฉบับ

เนื่องจากรายจ่ายค่าหมอค่ายา มีรู้จักก็สืบทอด ประกอบกับความทุกข์ขมขื่นใจ ที่ไม่อำนวยความสะดวกให้ตั้งหน้าทำมาหากิน ฐานะของลินจงก็ยากจนลงกว่าแต่ก่อน ลังใจให้ตั้งหน้าทำมาหากิน ฐานะ ลินจงก็ได้แต่มองอนาคตด้วยความประหวั่นพรั่นพรึง เพราะไหนจะจน ไหนจะเลี้ยงลูก ซึ่งไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ลินจงนึกถึงวันที่ตนจะต้องตายลง และนึกถึงเจ้าแดง แล้วรู้สึกวุ่นวายในใจว่าในโลกนี้ช่างมืดมิดเสียนี้กระไร

แต่ตราบดีที่ชีวิตยังอยู่ ตราบนั้นความหวังยังไม่สิ้น เมื่อลินจงได้ทราบข่าวว่า มีพระหมอศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่งที่จังหวัดนนทบุรีมีคาถาอาคมอาบนํ้ามนคนที่ป่วยเป็นโรคต่างๆ ให้หายได้เป็นปกติ ลินจงก็ไม่ต้องใช้เวลาตัดสินใจเลยแม้แต่แต่น้อย รีบเก็บข้าวของเล็กๆ น้อยๆ เท้าที่จำเป็นแล้วก็พาเจ้าแดงลงเรือเล็กล่องมาอำเภอสนา (น.203)

ฉบับแปล

Linchong's situation worsened. The expense of numerous doctors and medicines, coupled with the sorrow and bitterness, gave her little spirit to set herself to earning a living. Poor, with a helpless, dependent child to support, she looked fearfully to the future. Linchong thought ahead to her own death, and to Dengue's. The world seemed a very bleak place.

But where there was life there was hope. When Linchong heard of a learned and **holy monk** in Nonthaburi province, who cured the sick with incantations and **holy water**, she wasted no time. Quickly, she packed a few necessities and took Daeng by boat to Sena district. (p.185)

ทิพย์สุตา เฌรทอง (2540, น.243-244) กล่าวถึง หมอโบราณอีกประเภทหนึ่งที่สังคมมองข้ามบทบาทและความสำคัญไปคือ “หมอพระ” หรือหมอวัด ซึ่งก็คือหมอที่เป็นพระสงฆ์ ซึ่งมีความรู้ทางการแพทย์แผนโบราณพอสมควร การรักษาจะเป็นลักษณะการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยโดยไม่หวังผลตอบแทน รักษาโดยวิธีพุทธไสยศาสตร์ เช่นการรดน้ำมันต์ การตรวจดวงชะตา ควบคู่กับการใช้สมุนไพร ในการรักษา โดยมีกระบวนการที่ไม่สลับซับซ้อน ผู้ป่วยที่มารับการรักษามีทั้งผู้ป่วยที่มีอาการปรากฏทางกายชัดเจนสามารถมองเห็นและรู้ได้ด้วยตัวเอง และผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากความเชื่อที่ว่าความเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของสิ่งที่มีอำนาจลึกลับ

ในการแปลคำว่า “หมอพระ” ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวว่า “holy monk” โดยเทียบเคียงความหมายกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ โดยคำว่า “holy” ที่ผู้แปลเพิ่มเติมลงไปนั้น หมายถึง “dedicated or consecrated to God or a religious purpose; sacred.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.432) เพื่อขยายความคำว่า “monk” แต่หากพิจารณาเฉพาะความหมายของคำศัพท์คำนี้จะพบว่า ไม่สามารถอธิบายได้ถึงความสามารถของพระองค์นี้ จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับบริบทแวดล้อมจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่าพระองค์นี้มีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านใด ซึ่งในประโยคถัดมาเป็นการอธิบายขยายความเพิ่มว่า “who cured the sick with incantations and holy water.” จึงทำให้สามารถตีความได้ว่า “holy monk” ในที่นี้ สามารถรักษาคนป่วยได้ด้วยคาถาอาคมและน้ำศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจในเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี จากนั้นจึงพิจารณาเลือกใช้คำแปลที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงสถานะภาพของพระในเรื่องได้ง่ายขึ้น

“น้ำมัน” ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น. 582) หมายถึง ของเหลวที่มีลักษณะเป็นมัน ลื่น ไม่ละลายน้ำ สำหรับการใช้เพื่อการบำบัดรักษา ส่วนมากที่พบในประเทศไทย คือ หมอรักษากระดูก สีไพร พลอยทรัพย์ (2553, น.73) อธิบายถึงวิธีการรักษาด้วยน้ำมันของหมอกระดูกว่า หมอพื้นบ้านแต่ละคนก็มีสูตรน้ำมันเฉพาะ เช่น ทำจากหัวเลียงพา พืชสมุนไพรต่างๆ และจะทำขึ้นมาเองจากตำราที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ พิธีกรรมจะเริ่มจากการสวดมนต์ ท่องคาถา จากนั้นจึงใช้น้ำมันชโลมบริเวณที่เจ็บปวด เชื่อกันว่าการทำน้ำมันจะต้องทำบริเวณกลางแจ้งและทำเฉพาะในวันพระ เพราะจะช่วยให้น้ำมันมีประสิทธิภาพในการรักษามากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่ามีการประกอบพิธีกรรมอาบน้ำมันในช่วงงานประเพณีถือศีลกินเจ ซึ่งตามความเชื่อในศาสนาพุทธ นิยามหาญาณเชื่อว่า การนำน้ำมันที่ผ่านพิธีมานวดตามร่างกายจะทำให้โรคภัยไข้เจ็บหายไป โดยผู้ถือศีลทุกคนจะต้องละเว้นความชั่ว แต่งกายด้วยชุดขาวสะอาด งดเบียดเบียนสัตว์และละเว้นการกินเนื้อสัตว์ทุกชนิด

ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวว่า “holy water” เพื่อสื่อถึงการอาบ “น้ำมัน” โดยผู้แปลใช้กลวิธีเดียวกันกับการแปลคำว่า “หมอพระ” ด้วยการเพิ่มเติมคำว่า “holy” ที่หมายถึง “dedicated or consecrated to God or a religious purpose; sacred.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.432) เพื่อขยายความหมายของคำว่า “water” ที่หมายถึง “a colorless, transparent, odorless, tasteless liquid that forms the seas, lakes, rivers, and rain and is the basis of the fluids of living organisms.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.432) และบอกให้ผู้อ่านรู้ว่าของเหลวที่ผู้เขียนกล่าวถึงมีความศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงความหมายของ “น้ำมัน” กับความหมายของ “water” จะพบว่า ของเหลวทั้งสองชนิดนี้มีลักษณะสัมผัสที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ “น้ำมัน” จะมีลักษณะเหนียวกว่า “water” ดังนั้น การแทนที่ด้วยคำว่า “holy water” ในบริบทนี้จึงอาจทำให้ความหมายที่ได้ทั้งด้านการสื่อความและทางวัฒนธรรมคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ปรากฏจริงในวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ผู้แปลยังตัดทอนรายละเอียดทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงวิธีการรักษาด้วยการอาบหรือชโลมออกไปด้วยเช่นเดียวกัน

สถานการณ์ที่ 44 แม่จันไม่อยากให้ จัน เป็นทหาร จึงพยายามทำทุกหนทางที่จะช่วยไม่ให้ จัน จับได้ใบแดง

ต้นฉบับ

ชีวิตของจันมาเริ่มเอาจริงจังในปีที่ถูกเกณฑ์ทหาร หรือที่เรียกกันในบ้านแถวนั้นว่า ถูกไล่ทหาร ก่อนถึงวันที่เขาจะมาวัดหน้าอกไล่ทหารพ่อแม่ของจันโดยเฉพาะแม่ คู้ช่างเคียดแค้นร้อนใจเสียนี้กระไร ได้ข่าวมีอาจารย์ลงกระหม่อมที่ไหนหรือมีน้ำมันต์ที่เขาว่าช่วยคนมิให้ต้องเป็นทหารได้ แม่จันก็พาจันไปเที่ยวลงกระหม่อมไปเที่ยวรดน้ำมันต์จนทั่ว นอกจากนั้นก็ยังบนบานศาลกล่าวผีบ้านผีเรือน และเจ้าตามศาลเจ้าต่างๆ ไว้อีกหลายแห่ง เพื่อให้ช่วยคุ้มครองจันมิให้ถูกเกณฑ์เป็นทหาร เพราะแม่แกตั้งใจไว้ว่าถ้ารอดทหารคราวนี้ ก็จะให้จันได้บวชเรียนต่อไป แกจะได้อะไรมาฝากเลี้ยงลูกชายคนโตขึ้นสวรรค์ (น.208)

ฉบับแปล

Life took a serious turn the year he was conscripted, or, as they said in the neighborhood, sent off to the soldiery. Chan’s parents, especially

his mother, seemed very agitated before the selection for military service. Whenever she heard word of any master of magical rites or any holy water that could help save men from military service, she took Chan to take part in the rites or be anointed with the lustral water. She also made pledges to **the household deities** and the spirits of various shrines to protect him. She planned that he would become a monk if he escaped conscription this time. Then she would be able to get to heaven on the tail of her oldest son's saffron robe. (p.189)

เสฐียร โกเศศ (2549, 44-45) อธิบายถึงความเชื่อเรื่อง “ผีบ้านผีเรือน” ไว้ว่า คือ ผีรักษาบ้าน คำว่า “ผี” คือภูตผีปิศาจ ส่วน “เรือน” ได้แก่บ้าน คนเราเชื่อสืบต่อกันมาว่าบ้านทุกบ้านมีผี ถ้าคนใดในบ้านประพฤติปฏิบัติตัวดีต่อผี ผีก็จะช่วยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำไม่ดี ก็จะทำให้ผีโกรธและก่อให้เกิดทุกข์ภัยขึ้นได้ ทั้งนี้ ชาวบ้านในอดีตเชื่อกันว่า วิญญาณของสมาชิกในครอบครัว เช่น ปู่ย่า ตายาย เมื่อตายไปแล้ว ก็มักจะไม่ได้ไปไหน แต่จะกลับมาสิงประจำอยู่เป็นผีเรือนของตน เป็นผีไม่มีศาลหรือหอเฉพาะ มักถือกันว่าผีเรือนสิงอยู่ที่เสาเอกของเรือนบ้าน ถ้าจะมีเช่นไรหัวก็มักจะทำกันที่โคนเสานั้น โดยการถือผีและศาสนารวมกันถือว่าไม่เป็นเหตุขัดแย้งกัน เพราะพ่อแม่ปู่ย่าตายายเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา แม้ตายไปเป็นผีแล้ว ก็เป็นผีในพุทธศาสนา หาใช่ผีมิฉะไรไม่

ในบทแปล พบคำว่า “the household deities” ซึ่งสื่อถึง “ผีบ้านผีเรือน” ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียง “ผี” ในบริบทนี้กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้คุณกับมนุษย์เหมือนกัน คือคำว่า “deities” ซึ่งหมายถึง “a god or goddess (in a polytheistic religion)” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1992, p.237) และเพิ่มเติมคำอธิบายว่า “the household” เพื่อบอกให้ผู้อ่านรู้ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว อนึ่ง การใช้คำว่า “deities” นั้น อาจทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่คลาดเคลื่อนไป เนื่องจากคำว่า “deities” เป็นคำที่สื่อความหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั่วไป อาจปรากฏกายมาในรูปของเทพยดา นางฟ้า ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความเชื่อในศาสนา ขณะที่ความเชื่อเรื่อง “ผีบ้านผีเรือน” ในบริบทของสังคมไทยนั้นแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติและระบบเครือญาติ เพราะผีส่วนใหญ่เหล่านี้จะเป็นผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ดังนั้น การเลือกใช้คำว่า “household deities” เพื่อแทนความหมายของ “ผีบ้านผีเรือน” ในบริบทนี้ ก็อาจทำให้นัยทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ไม่เป็นที่รับรู้ของผู้อ่านฉบับแปล เนื่องจากผู้อ่าน

จำเป็นต้องมีความคุ้นเคยหรือเข้าใจวิธีคิดเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษของไทย จึงจะสามารถเข้าใจได้ว่า “ผีบ้านผีเรือน” ในที่นี้คือ ผีบรรพบุรุษที่คอยดูแลให้คุณให้โทษกับคนในสายตระกูล

ตัวอย่างที่ 45 หมอสุด สอนเรื่องจรรยาบรรณของหมอให้หมอแสง ฟัง

ต้นฉบับ

อีกอย่างหนึ่ง ที่หมอสุดผู้เป็นพ่อพูดให้แสงได้ยินอยู่บ่อยๆ ก็คือ “ถ้าเอ็งอยากร่ำอยากรวย ก็อย่าคิดเป็นหมอเลย เอ็งคิดดูให้ดีๆ เถิด คนที่ยังโลกยังเห็นแก่เงินทอง ก็ไม่ควรจะไว้ใจให้ดูแลเรื่องเป็นเรื่องตาย ชีวิตคนใช้นั้นอยู่ในกำมือหมอ ถ้าหมอยังมีกิเลสก็เสี่ยงหนักเสี่ยงหนา ข้าว่าครูบาอาจารย์แต่โบราณท่านก็คงคิดอย่างนี้ ท่านจึงกำหนดไว้ในคำรับตำรา เรียกค่าตั้งขวัญข้าวบูชาครูทีละสิ่งทีละบาทไม่มากไม่เกินกว่านั้น (น.236)

ฉบับแปล

Another thing his father often said was “If you want to be rich, don’t consider being a doctor. Think about it -- greedy people, only interested in making a fortune, aren’t to be trusted with matters of life and death. The patient’s life is in the hands of the doctor. If the doctor is motivated by greed, what a terrible risk the patient takes! I think the **ancient masters** must have felt this way, when they laid down in the text that fees were not to be more than a *salung* or *bath* at a time.” (p.215)

สถาบันการแพทย์แผนไทย (2537, น.1) ได้กล่าวถึง “หมอชีวกโกมารภัจจ์” ซึ่งเป็นบุคคลที่หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่นับถือบูชาเป็นบรมครูด้านการแพทย์แผนโบราณสืบทอดต่อกันมาว่า ประวัติของหมอชีวกโกมารภัจจ์ นั้น เคยเป็นแพทย์ประจำตัวของพระพุทธเจ้า และด้วยความที่เป็นคนบำเพ็ญแต่สิ่งที่ดีงาม ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ไม่เลือกฐานะ จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะในด้านเป็นที่รักของปวงชน ทั้งนี้ หนังสือ *การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน* (2539, น.29) ได้อธิบายถึง ความเชื่อของหมอพื้นบ้านต่อท่านชีวกโกมารภัจจ์ว่า ขณะรักษาหมอพื้นบ้านจะปลุกเสกยาด้วยการนึกถึงท่านชีวกโกมารภัจจ์ด้วยความเคารพบูชาทุกครั้ง การเรียน

ตำราชาแต่ละครั้งจึงต้องทำพิธียกครู ไหว้ครู อันเป็นการแสดงความเคารพทั้งบรมครูแพทย์ชีวกโกมารภัจจ์ และครูคนที่ผู้เรียนมอบตัวเป็นศิษย์

ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวว่า “ancient masters” เพื่อแทนความหมายของ “ครูบาอาจารย์แต่โบราณ” โดยเทียบเคียงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษคำว่า “master” ซึ่งหมายถึง a skilled practitioner of a particular art or activity” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.554) และยังเพิ่มคำว่า “ancient” เพื่อระบุให้ผู้อ่านรู้ว่าหมายถึงบรมครูในอดีต ผู้แปลสามารถเลือกคำที่สามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมไทย และเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ง่าย แม้ว่าคำว่า “ancient master” จะไม่สามารถสื่อถึงความหมายแฝงด้านวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องเล่าในพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับความเชื่อในทางแพทย์แผนไทยได้ก็ตาม

ตัวอย่างที่ 46 พระเสม ยืนยันกับลูกศิษย์ว่าไม่มีของดีของขลังแต่ก็ไม่มีใครเชื่อ

ต้นฉบับ

เพียงเท่านั้นเอง สงบเก่าตัวนั้นก็ถูกฉีกออกเป็นฝอยแบ่งปันกันและกากใบชานั้นก็แบ่งกันคนละหยิบมือจนหมดถาดในพริบตาเดียว เศษสบงและกากใบชาถูกนำมาให้หลวงพ่อเสมเสกเป่า และเพื่อตัดความรำคาญ หลวงพ่อเสมที่ตั้งจิตให้พร้อมด้วยเมตตา รับเศษสบงหรือกากใบชามาถือไว้ในอุ้งมือครู่หนึ่ง ระลึถึงพระพุทธรูป แล้วก็นั่งเข้าของไป พร้อมกับคำสั่งสอนว่า “ได้ไปแล้วจงมีเมตตาสัตว์ อย่าเบียดเบียนกัน จะอยู่เย็นเป็นสุขด้วยกันเทอญ” ชายสบงและกากใบชาของหลวงพ่อเสม กลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นทุกวัน และทุกคนต้องขอชายสบงหรือกากใบชาไปเป็นเครื่องราง ว่ากันว่าของดีที่ขลังในทางเมตตาใครได้ไปไว้ย่อมคิดสิ่งใดสำเร็จปรารถนาทำมาค้าขึ้น และศัตรูหมู่มารก็หมดไปสิ้น (น.59)

ฉบับแปล

With that, they instantly ripped the robe apart and divided it. The tea leaves vanished in a second, shared out by the handful. They brought the bits of cloth and tea leaves to Sem for blessing. To avoid uproar, he

fixed his mind in a state of compassion and took the objects in his hand while concentrating on the Buddha. Then he returned them to the claimants, with the precept, “Show compassion for all living beings, oppress no-one, and live in harmony with others.” The shreds of robes and tea leaves became **sacred objects**. Every day more people offered to be his disciples. Each asked for a piece of cloth or a handful of tea leaves as a talisman, renowned for effectiveness in compassion. Those who had got hold of them were reputed to have fulfilled their wishes and dissipated all enemies and ill feeling towards them. (p.49)

วรนุช งามเลิศกิตติยา (2547, น.17-18) อธิบายความหมายของ “เครื่องราง” ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ เป็นสิ่งที่คนในสังคมให้ความหมายในแง่บวก เชื่อกันว่าสามารถปกป้องคุ้มครองอันตรายต่างๆ แก่ผู้พกพา หรือหมายถึงสิ่งที่บรรจุพลังเหนือธรรมชาติไว้ สิ่งที่ถือ เป็นเครื่องรางสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องรางจากธรรมชาติ ได้แก่ วัตถุหรือสิ่งของที่เชื่อกันว่ามีอาถรรพ์อยู่ในตัวของมันเอง เช่น อวัยวะบางส่วนของสัตว์บางชนิด หรือวัตถุมงคลทางศาสนา
2. เครื่องรางที่เกิดจากการปลุกเสก เช่น พระเครื่อง ผ้ายันต์ ตะกรุด เป็นต้น
3. เครื่องรางที่เป็นผลพลอยได้จากการปลุกเสก เช่น สายสิญจน์ น้ำตาเทียน เป็นต้น

เครื่องรางแต่ละประเภทต่างก็มีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เช่น เป็นเครื่องยับยั้ง หมายความว่า การพกพาเครื่องรางประเภทนี้จะมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติที่เคร่งครัด ทำให้ผู้พกต้องยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะกระทำการใดๆ เช่น ห้ามกล่าวคำด่าบรรพบุรุษ เป็นต้น หรือ เป็นเครื่องเตือนสติ ไม่ให้ผู้พกหลงลืมว่าต้องรีบทำความดีเสียแต่วันนี้

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลแทนที่คำว่า “เครื่องราง” ด้วยคำว่า “sacred object” ผู้แปลเลือกใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้นอย่างคำว่า “object” ที่หมายถึง “a material thing that can be seen and touched” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.618) ซึ่งให้ความหมายที่ครอบคลุมถึงชายสงบและกากใบชา หรืออาจหมายรวมถึงสิ่งอื่นๆ ที่นอกเหนือจากวัตถุที่ปรากฏอยู่ในดินฉาบ และเพิ่มคำว่า “sacred” ที่หมายถึง “connected with God or a god or dedicated to a religious purpose and so deserving veneration.” (Oxford Advanced Learner’s

Dictionary, 1992, p.795) เพื่อสื่อว่าวัตถุดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เมื่อพิจารณาถึงคำว่า “sacred object” ในแง่การสื่อความหมายจะพบว่า สามารถสื่อความได้อย่างถูกต้องและน่าจะเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้โดยง่าย เพราะเป็นการยากที่ผู้แปลจะสามารถอธิบายถึงรายละเอียดและความเชื่อเรื่องเครื่องรางของคลังของคนไทยกับผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้อย่างครบถ้วน

จากตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมศาสนา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการแปลคำทางวัฒนธรรมศาสนานั้น เพื่อสื่อสารกับผู้อ่านที่อยู่ในสังคมที่มีพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างออกไปจากสังคมไทย จำเป็นต้องมีการปรับความหมายของคำศัพท์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งในบางครั้งก็ส่งผลให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่ได้อาจคลาดเคลื่อนหรือถูกลดทอนความหมายลงไป เช่น การแปลคำว่า “กฐิน” และ “ผ้าป่า” โดยผู้แปลปรับเป็นวลีว่า “for giving new robes to the monk” ทำให้ความหมายของผ้ากฐินและผ้าป่า ที่แม้จะเป็นผ้าที่พุทธศาสนิกชนนิยมนถวายให้กับพระสงฆ์ หากแต่มีช่วงเวลาการถวายและความหมายที่แตกต่างกันขาดหายไป นอกจากนี้ ยังพบว่า ในการแปลคำว่า “หมอน้ำมันต์” และ “การอาบน้ำมนต์” ผู้แปลเทียบเคียงความหมายของคำว่าน้ำมันต์ด้วยคำว่า “unguent” และแทนคำว่า “น้ำมัน” ด้วยคำว่า “holy water” ซึ่ง เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “unguent” ที่หมายถึง “a soft greasy or viscous substance used as ointment or for lubrication.” แปลได้ว่าของเหลว ซึ่งลักษณะเป็นเหนียว และลื่น ส่วน “holy water” หมายถึง “water blessed by a priest and used for religious purposes.” ที่แปลได้ว่า น้ำที่ผ่านการทำพิธีกรรมโดยนักบวช เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เทียบเคียงกับความหมายในภาษาต้นฉบับถึงลักษณะของ “น้ำมันต์” และ “น้ำมัน” การแทนที่ด้วยคำแปลดังกล่าว ส่งผลให้ความหมายทางวัฒนธรรมและสื่อความคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมต้นฉบับอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในจุดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นช่องว่างที่เกิดขึ้นในกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวัฒนธรรมไทยสู่ภาษาอังกฤษ

4.5 การแปลคำทางวัฒนธรรมทางด้านภาษา (Linguistic Culture) วัฒนธรรมทางด้าน

ภาษา ตามความหมายของไนดา (Eugene Nida, 1964, p.94) หมายถึง ระบบภาษาและการใช้ภาษาในสังคมนั้นๆ ซึ่งแต่ละภาษาย่อยมีระบบโครงสร้าง หน่วยคำ และการใช้แตกต่างกัน เช่น สรรพนาม การเรียกชื่อ บทร้องลึก เป็นต้น

จากข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา ทำให้เห็นถึงลักษณะของสังคมไทยผ่านการใช้ภาษา กล่าวคือ แม้ว่าสังคมไทยจะไม่มีระบบแบ่งชนชั้นที่เข้มข้นและชัดเจนเหมือนระบบวรรณะอย่างในอินเดีย แต่ก็มีข้อกำหนดคำเรียกขานและคำศัพท์ที่ควรใช้เฉพาะกับบุคคลในสถานะต่างๆ ที่

แตกต่างกัน เช่น การสนทนากับพระสงฆ์ ก็จะมีชุดคำสรรพนามแทนตัวผู้พูดและเรียกแทนคู่สนทนาที่แตกต่างออกไป เพื่อแสดงความเคารพและเน้นถึงสถานภาพที่ต่างกันของคู่สนทนา นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียกขานญาติของสังคมไทย ที่นิยมใช้เป็นสรรพนามเรียกแทนคนแปลกหน้าด้วยเช่นกัน เช่น คำว่า “ลุง” ที่ใช้เรียกแทนชายสูงอายุที่น่าจะมีอายุมากกว่าพ่อหรือแม่ของผู้เรียก เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปล ทั้งสิ้น 2 วิธี คือ การแปลตรงตัว จำนวน 3 ตัวอย่าง และการถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 4 โดยในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์กลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรมภาษา ด้วยการทับศัพท์และการแปลตรงตัวจากบางส่วนของเรื่อง *หลายชีวิต* และ *Many Lives* ดังนี้

4.5.1 การแปลตรงตัว ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวกับคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา ในเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปล *Many Lives* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 47 ผล มีโอกาสได้ออกแสดงยี่เกเรื่อยๆ และแสดงความสามารถด้าน ยี่เกให้ทุกคนได้เห็น

ต้นฉบับ

ผลมันจึงร้องบทเพลงนี้ได้โดยรวดเร็วคล่องแคล่วมิได้ติดขัด ทำให้นายทับทิมมองดูมันอย่างพอใจ และตาพลอดชอบใจหัวเราะเห็นเหงือก ดีระนากรับด้วยกลเม็ดเด็ดพรายเป็นพิเศษ และเจ้าผลมันได้ศึกษามาเจียบๆ พอที่จะรู้จักใช้ถ้อยคำด้วยน้ำเสียงภาษาอันพิเศษของยี่เก เช่น สุวรรณ ก็จะต้องร้องว่า สุวัลล ออกเสียงตัว ล ให้หนักๆ หรือหิรัญ ก็จะต้องร้อง หิรัลล ดังนั้น เป็นต้น จนต่อมานายทับทิมก็ไฉ่วางใจ เพียงแต่บอกเรื่องกำหนดให้เจ้าผลเล่นเป็นตัวอะไร แล้วก็ปล่อยให้เจ้าผลใช้ท่าทางและคิดค้นบทร้องเอาเอง ไม่ค่อยควบคุมเหมือนแต่ก่อน (น.126)

ฉบับแปล

Phon sang these parts fluently and fast without stumbling, pleasing Thapthim and making Plot laugh with amusement, showing his gums and playing the *ranat* with greater finesse than usual. Phon studied the

songs unobtrusively, to the pint where he could use words with the accents of the special *likae* dialogue. For instance, **gold** had to be ‘**gol-I**’, with the emphasis on a final ‘I’, and ‘**silver**’ had to be ‘**silver-I-I**’. So as time went on Thapthin came to trust him, and only had to tell him which character he was playing for him to come up with the appropriate actions and songs. He no longer needed supervision. (p.115)

หนังสือ *วรรณกรรมประกอบการเล่นลิเก* (2522, น.26-27) อธิบายการร้องลิเกไว้ว่า มีลักษณะพิเศษการใช้คำในแม่กน จะออกเสียงกระดกลิ้นเป็น “ล” จนมีคำล้อคนที่พูดกระดกที่พูดกระดกลิ้นเป็นคำ “ล” ว่าพูดเหมือน ลิเก การค้นกลอนจะมีความคล้ายคลึงกับภาษาพูดที่มีการสัมผัสบ้าง แบบกลอนแปดและกลอนลำตัด แต่ชอบเล่นคำ และใช้การเปรียบเทียบ

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงความหมายว่าของคำว่า “สุวัลล” เป็น “gold” และคำว่า “หิรัญ” แปลว่า “silver” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น ส่วนการสื่อความหมายถึงลักษณะพิเศษของเพลงร้องลิเก พบว่า ผู้แปลก็ใช้การแปลตรงตัว เป็น ‘gol-I-I’ และ ‘silver-I-I-I’ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเสียงสุดท้ายของคำนั้นมีการลากเสียงให้ยาวขึ้น นอกจากนี้ ในประโยคถัดมาก็มีการกล่าวถึงวิธีการออกเสียงว่า “with the emphasis on a final ‘I’ ” ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวิธีการออกเสียงแบบโดยเน้นเสียงพยางค์สุดท้าย ที่เป็นลักษณะเฉพาะของลิเก ทั้งนี้ จะพบว่า กลวิธีการแปลแบบตรงตัว ในบริบทนี้เป็นการสื่อความหมายที่ชัดเจนและถูกต้องตามความหมายของคำในภาษาต้นฉบับมากที่สุด และน่าจะเป็นที่เข้าใจได้ของผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างที่ 48 นายรอด และครอบครัวรู้ความจริงว่า ท่านชายเล็ก เป็นใคร

ต้นฉบับ

ท่านชายเล็กก็ถือวิสาสะเดินเข้าไป หลังห้องนายรอดนั่งเล่นตามสบาย เช่นเคย นุ่งโสร่งตัวหนึ่ง และมีผ้าขาวม้าคาดไหล่ครึ่งนั่งครึ่งเอกเขนกข้างๆ ตัวนายรอดมีขวดเหล้าและแก้ววางอยู่ตามปกติ และในปากนั้นมีบุหรี่ตอขาวอยู่ครึ่งตัว เมื่อเห็นท่านชายเล็ก นายรอดก็สะดุ้งเหมือนกับมีอะไรมาทำให้แฉกใจ รีบลุกขึ้นจับชายโสร่งมาโจงไว้แบบผ้าโจง

กระเบน และรีบหยิบผ้าขาวม้ามาเคียนพุงไว้อย่างเรียบร้อย นายรอตลงนั่งพับเพียบ เอามือประสานไว้บนตักอย่างสงบเสงี่ยม เมื่อท่านชายเล็กเห็นอาการกริยานายรอตก็รู้ได้ทันทีว่า ลุงบุญสมได้บอกกับครอบครัวนี้เสียแล้วว่าท่านชายเล็กคือใคร นายรอตพูดอย่างตะกุกตะกักว่า

“คุณมา....เฮ้ย! ท่านเสด็จมาถึงนี่!”

ท่านชายเล็กห่อหน้าองค์ลงนั่ง ถึงนายรอตจะไม่เชื่อเชิญให้นั่งเป็นกันเองเหมือนแต่ก่อน ท่านชายเล็กก็จะถือวิสาสะเอาอย่างเคย

“ถวิลอยู่ไหมลุง?” ท่านชายเล็กถามขึ้น

“อยู่ครับ อยู่พะยะค่ะ” นายรอตพูดอย่างลำบาก เพราะไม่รู้จะใช้ถ้อยคำอย่างไร แล้วก็รีบเรียกลูกสาวให้ลงมาจากข้างบน ท่านชายเล็กรู้สึกถึงความสนิทสนมที่นายรอตเคยให้นั้นหมดไปแล้ว ไม่มีวันจะกลับมาอีก” (น.106-107)

ฉบับแปล

There he saw Nai Rot sitting relaxing in his sarong, a sash draped over one shoulder. He was reclining with a bottle of whiskey and a glass beside him as always, puffing on a half-ashed cigarette. When he saw Prince Lek he sat up abruptly, with a shock, drawing his sarong through his legs like a respectable loincloth and tying his sash neatly around his middle. He sat politely, legs to one side, hands in his lap. Prince Lek knew instantly that uncle Bunsom had told the family who he was. Nai Rot said haltingly, in ordinary, then royal, language, “You, I mean, **Your Highness** has arrived.”

Prince Lek sat down. Although Nai Rot had not asked him to, he took the liberty of doing what he was used to.

“Where’s Thawin, uncle?” he asked.

“She’s here.....**Your Highness**.” He spoke with difficulty, not knowing that correct forms. He called his daughter. Prince Lek already felt that the intimacy and informality which Nai Rot had shared with him had vanished, never to return.” (p.94)

วิเชียร เกษประทุม (2550, น.9) อธิบายถึงความเข้าใจโดยทั่วไปของคนไทยส่วนใหญ่ถึง “คำราชาศัพท์” ว่า หมายถึงภาษาไทยที่ใช้ในการกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี และใช้เมื่อกรอบบังคมทูลพระบรมวงศานุวงศ์ บ้างก็เข้าใจว่าเป็นคำพูดที่พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ทรงใช้โดยเฉพาะ ดูราวกับเป็นอีกภาษาหนึ่งทีเดียว ต่อมาคงเนื่องจากการคลี่คลายของภาษาราชศัพท์ที่ขยายออกไป มีศัพท์สำหรับใช้กับพระภิกษุ ข้าราชการ และกว้างขวางออกไปจนถึงคำสุภาพ จึงพออนุมานได้ว่า “ราชาศัพท์” หมายถึง ถ้อยคำสุภาพไพเราะที่ใช้ให้เหมาะกับฐานะของบุคคลในสภาพสังคมไทย ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ พระภิกษุ ขุนนางข้าราชการ และสุภาพชน

พบคำว่า “Your Highness” ซึ่งใช้แทนความหมายของ “ท่าน” และ “พะย่ะค่ะ” ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว โดยเทียบเคียงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ที่เป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ในทันที ในบริบทนี้คำว่า “Your Highness” หมายถึง “Highness used with His, Her, or Your as a title and form of address for a prince or princess” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.426) ซึ่งการถ่ายทอดความหมายในที่นี้ถูกต้องตามความหมายของคำศัพท์ในภาษาไทย และยังสามารถสื่อความหมายทางวัฒนธรรมให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจได้ถึงสถานภาพของท่านชายเล็กที่เปลี่ยนแปลงไปในครอบครัวนายรูด หลังรู้ความจริงว่าท่านชายเล็กเป็นใคร

4.2.2 การถ่ายทอดตัวอักษร โดยวิธีการที่พบมากที่สุดคือ การทับศัพท์ และยังเป็นกลวิธีการแปลที่พบมากที่สุดในการแปลคำทางวัฒนธรรมภาษา ซึ่งนอกเหนือจากการแปลด้วยวิธีการทับศัพท์แล้ว พบว่าผู้แปลมีการใช้กลวิธีการแปลอื่นๆ ควบคู่ด้วยอย่างการแปลตรงตัว เพื่อให้คำที่ทับศัพท์มานั้นสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนและเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านมากขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 49 ชื่อเสียงของพระเสมเป็นที่เลื่องลือไปทั่วสารทิศ

ต้นฉบับ

อันความเชื่อถือของคนเรานั้นเป็นโรคติดต่ออย่างรุนแรงชนิดหนึ่ง เพราะเชื้อแห่งศรัทธาของคนเรานั้นมีอยู่อย่างมากมายในหัวใจของคนทุกคน เปรียบเหมือนฟืนที่สุ่มไว้กองใหญ่ พอมีผู้ใดนำเพลิงไปจุดเข้าแม้แต่ถ้อยกองฟืนนั้นก็จะลุกเป็นไฟไปทั่วในเวลาไม่นานนักชื่อเสียงของพระเสมกระจายออกไปโดยรวดเร็ว นามที่คนเรียกกันทั่วไปนั้นก็กลายเป็นจาก

หลวงพี่เสมหรือหลวงน้ำเสมไปเป็น “หลวงพ่อเสม” ในแคว้นเจ้าเจ็ด
แคว้นสุวรรณคอดจนถึงอยุธยา คนรู้จักหลวงพ่อเสมไปทั่ว วันหนึ่งๆ
คนมาขึ้นกุฏิหลวงพ่อกันมา วัดมณฑลนั้นก็เพื่อจะขอของดี ในเมื่อแรก
หลวงพ่อเสมไม่มีของดีอะไรจะให้ และบอกกับหมู่ภุคหุสัถย์ที่มาหาของดี
ขึ้นว่า “อาตมาไม่มีของดีจะให้อย่างที่คนเล่าลือกันนั้นดอก” แต่หมู่
ภุคหุสัถย์ที่เลื่อมใสศรัทธาก็กหาเชื้อไม่ (น.58)

ฉบับแปล

FAITH is like virulent strain of infection. The germs exist in abundance in every heart, and like bonfire which burst into flame as soon as someone applies a match. Sem's fame spread like wildfire. Instead of calling him '*Luang Phi*' or '*Luang Lung*', they called him '*Luang Pho*'. Everyone had heard of him, from the direction of Chao Chet, Suphan Buri, all the way to Ayutthaya. People flocked to his cell, asking for consecrated objects. At first he had nothing to give them, and told the lay people who came to him, "Despite what everyone says, I don't have any consecrated objects to give you." But the faithful refused to believe him, and stood firm in their demand. (p.49)

คำว่า “หลวง” ตามความหมายที่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.1269) ให้ความหมายไว้ คือ ภาษาปากแบบไม่เป็นทางการ ใช้เรียกพระภิกษุด้วยความเคารพ เช่น หลวงปู่ หลวงพี่ หลวงน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ คำว่า “น้ำ” ตามความหมายของ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.572) หมายถึง น่องของแม่ หรือเรียกผู้ที่มีวัยอ่อนกว่าแม่ ส่วนคำว่า “พี่” นั้นหมายถึง ผู้ร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันและเกิดก่อน ผู้ที่มีศักดิ์เสมอพี่ ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อคนที่มียศต่ำกว่าหรือมีศักดิ์เสมอพี่ เช่น พี่นั้น พี่นี้

ในบทแปล ผู้แปลใช้กลวิธีการทับศัพท์เพื่อสื่อความถึงคำว่า “หลวงพี่” และ “หลวงน้ำ” ว่า “*Luang Phi*” และ “*Luang Lung*” และใช้การพิมพ์ด้วยตัวเอียง เพื่อเน้นให้ผู้อ่านรู้ว่าคำศัพท์เหล่านี้เป็นคำที่ทับศัพท์มาจากภาษาอื่น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาคำว่า “หลวงน้ำ” ในต้นฉบับกับบทแปลคำว่า “*Luang Lung*” คำว่า “Lung” ในที่นี้นั้น เมื่ออ่านออกเสียงในภาษาไทยจะเท่ากับคำว่า “lung” ซึ่ง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น.1019) อธิบายว่า หมายถึงคำเรียก

พี่ชายของพ่อหรือแม่ หรือชายที่มีวัยไล่เลี่ยแต่แก่กว่าพ่อหรือแม่ หรืออาจเป็นคำเรียกชายที่ไม่รู้จักแต่ มักจะมีอายุแก่กว่าพ่อหรือแม่ จากจุดนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความหมายของคำว่า “Lung” ที่ คลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับแปลอาจเกิดจากเนื่องจากในวัฒนธรรมไทยนั้นมีคำเรียกขานญาติที่ ชับซ้อนกว่าในวัฒนธรรมฉบับแปล กอปรกับคำเรียกญาติสายตระกูลฝั่งพ่อและแม่บางคำก็มีความ แตกต่างกัน จึงอาจทำให้เกิดความสับสนได้ ซึ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดจากช่องว่างระหว่างสอง วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม โดยรวมผู้แปลก็สามารถเลือกใช้วิธีการถ่ายทอดความหมาย ของคำว่า “หลวงพี่” และ “หลวงน้า” ออกมาได้เป็นที่น่าพอใจได้สำหรับผู้อ่านฉบับแปลที่ไม่รู้ ภาษาไทย เพราะสามารถคาดเดาได้จากบริบทที่ว่า “Instead of calling him ‘Luang Phi’ or ‘Luang Lung’” ซึ่งน่าจะอนุมานได้ว่าคำที่ทับศัพท์มาทั้งสองคำเป็นชื่อเรียกแบบหนึ่ง แต่ก็ยังไม่อาจสื่อความ ถึงอายุของผู้ถูกเรียกได้เท่ากับภาษาต้นฉบับ

ตัวอย่างที่ 50 พระเสมเดินทางไปเยี่ยมเจ้าฉัน ที่กำลังป่วยหนักจากโรคที่ไม่ทราบ สาเหตุ

ต้นฉบับ

พ่อแม่เจ้าฉันดีใจที่เห็นพระไปเยี่ยม พาพระเสมเข้าไปนั่งใกล้ๆ ที่นอนที่ เจ้าฉันนอนอยู่ พระเสมเห็นสารรูปเจ้าฉันแล้วก็อนาใจ เพราะเจ้าฉัน ผอมตาลิกลวงเหลือแต่กระดูก พระเสมเข้าไปนั่งใกล้ๆ ยกมือลูก หน้าผากเจ้าฉันเบาๆ ด้วยความเมตตา เจ้าฉันก็ลืมตาลิกลวงนั้นขึ้นดู พอ เห็นพระเสมเจ้าฉันก็พูดเบาๆ เรียกพระเสมเป็นคนแรกว่า “หลวงพ่อ”

ฉบับแปล

Dan's parents were pleased to have a monk visit him, and took Sem into Dan's bedroom. Sem was moved by pity when he saw Dan's bedroom. He sat beside Dan and gently stroked his forehead, with compassion. Dan opened his hollowed eyes. When he saw Sem he called softly to him, “*Luang Pho* (reverend father).”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, น.1269) อธิบายความหมายของ “หลวงพ่อ” ว่า เป็นภาษาปาก ใช้เรียกพระพุทธรูปด้วยความเคารพ เช่น หลวงพ่อโสธร หรืออาจใช้

เป็นคำเรียกพระภิกษุที่เป็นพ่อหรืออยู่ในวัยเดียวกับพ่อ ส่วนคำว่า “ประสก” (2546, น.666) หมายถึงชายผู้แสดงตนเป็นคนถือพระพุทธศาสนา หรือคำที่บรรพชิตเรียก ภคหัตถ์ผู้ชาย ใช้คู่กับคำว่า สีกา

ในบทแปล พบว่า ผู้แปลแทนที่คำว่า “หลวงพ่อ” ด้วยคำว่า “*Luang Pho* (reverend father)” ผู้แปลใช้กลวิธีการทับศัพท์เสียงในภาษาต้นฉบับ และใช้การเพิ่มเติมคำอธิบายประกอบไว้ด้านท้ายด้วยคำว่า “reverend father” ที่หมายถึง “an affectionate, devotional or pietistic way of referring to a priest who accepted the term “Father.” (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1992, p.1491) เพื่อขยายความหมายของเสียงที่ทับศัพท์มาให้ชัดเจนขึ้น และเป็นคำที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่างที่ 51 พรรณี มาทำงานในโรงเดินรำ ทำให้มีโอกาสนเจอกับลูกคำที่เป็นชาวต่างชาติ

ต้นฉบับ

เมื่อได้สมาคมกับฝรั่งนานเข้าพรรณีก็พูดฝรั่งได้ และพูดได้โดยเร็วเช่นคนที่ไม่เคยเรียนหนังสือ ไม่รู้จักความสำคัญของภาษา จึงไม่ปล่อยให้ศัพท์และไวยากรณ์อันยุ่งยากมาผูกมัดการแสดงความคิดหรือเจตนาของตนในภาษาอื่น พรรณีเห็นว่าภาษาฝรั่งเป็นภาษาคนอีกภาษาหนึ่งเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อพรรณีพอรู้คำฝรั่งเพียงไม่กี่คำ พรรณีก็สามารถส่งภาษาให้เพื่อนฝูงชาวต่างประเทศเข้าใจได้โดยแจ่มแจ้ง ทุกประโยคของพรรณีที่พูดออกมา อาจทำให้ผู้ฟังต้องสะดุ้ง แต่ฝรั่งได้ยินพรรณีพูดก็เข้าใจทุกคนไป ประโยคเหล่านั้นได้แก่ “ยูโกก่อนซี! แล้วไอจะฟอบบ์โล่” หรือ “ไอสลีบวิธยู ฟอร์ทรีอันเดร็ดทีก ...ออลไนท์” และ “โน! โน! ไอ้น็อทโก ฟอร์ทรีอันเดร็ดบัทฟอร์ทรีอันเดร็ดฟิฟตี้ ไอโก! หรือ “ทุมอร์โร ยูคัมอะเกนนะ!” (น.85-86)

ฉบับแปล

Through mixing with foreigners, Phanni picked up their language with the agility of one who has never undergone formal training. She had no preconceptions about the importance of language, so she did not let complex grammar or vocabulary hamper the free expression of her

thoughts or feeling in a foreign tongue. To her, English was just another of the world's many languages, and with only a few words of it she could make herself clearly understood to her foreign friends. Her every sentence would alarm anyone who had studied the language, yet all the foreigners understood. These sentences were, "You go ***kon si (before)***! ***Laeo (then)*** I ***cha (will)*** follow," or "I sleep with you - for three hundred tic -- all night," and "No! No! I not go for two hundred but for two hundred fifty I go! Or "Tomorrow you come again ***na (Okay)***?" (p.74)

ยศ สันตสมบัติ (2535, น.127-142) อธิบายถึงจากการขยายตัวของการค้าประเวณีในไทยที่เกิดขึ้นพร้อมกับการแผ่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจชาติตะวันตกสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวจะต้องใช้จ่ายไปกับการท่องเที่ยวประเวณีแล้ว หญิงบริการทุกคนต่างก็ต้องลงทุนเพื่อปรุงแต่งร่างกายของเธอให้มีเสน่ห์ดึงดูดใจลูกค้า ด้วยการสรรหาเสื้อผ้า เครื่องสำอางและเครื่องประดับอื่นๆ รวมไปถึงความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการสื่อสาร ผ่านการจดจำประโยคหรือคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่อาจไม่ใช่ภาษาอังกฤษที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ที่สอนกันในสถานศึกษาเท่าไรนัก

เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการทับศัพท์ควบคู่กับการแปลตรงตัว โดยคำที่ผู้แปลถ่ายทอดเสียงลงมานั้นได้แก่ "kon" "Laeo" "cha" และ "na" ซึ่งคำเหล่านี้ทำหน้าที่ในประโยคที่แตกต่างกันไป เช่น เป็นคำกริยา คำวิเศษณ์ และเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสับสน ผู้แปลจึงวางเส้นคำแปลไว้ด้านหลัง ดังนี้ "before" "then" "will" และ "Okay" ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยเข้าใจว่า ผู้แปลมีความเห็นว่าการคงความหมายตามต้นฉบับไว้น่าจะรักษานัยวิธีการใช้ภาษาอังกฤษของพรรณี ได้ชัดเจนที่สุดและครบถ้วนที่สุด อีกทั้งการพิมพ์ด้วยอักษรตัวเอียงในบทแปล ก็ช่วยเน้นให้ความหมายว่าคำเหล่านี้เป็นศัพท์เฉพาะที่ไม่ได้มีความหมายทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลสามารถตีความคำศัพท์ภาษาไทยและมีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างภาษาไทยในระดับที่ดี เมื่อประมวลทั้งสองสิ่งเข้าด้วยกัน จึงสามารถอธิบายสิ่งที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

จากตัวอย่างการแปลคำทางวัฒนธรรมภาษาตามที่ยกมานี้ จะสังเกตเห็นว่า ภาษาไทยนั้นนับเป็นวัฒนธรรมที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะของสังคมไทยได้ค่อนข้างชัดเจนในระดับหนึ่ง

เพราะแม้ว่าจะไม่ใช่สังคมที่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะกันอย่างชัดเจน อย่างเช่น ในประเทศอินเดีย แต่การเน้นให้ความสำคัญเรื่องลำดับชั้นและความเคารพนบถนอบต่อคนที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าก็สามารถสะท้อนผ่านให้เห็นจากระดับภาษาที่ตัวละครเลือกใช้ เช่น การที่นายรอดเปลี่ยนสรรพนามเรียกแทนท่านชายเล็กว่า “ท่าน” และใช้คำลงท้ายประโยคว่า “พะยะค่ะ” หลังรู้ความจริงว่าท่านชายเล็กมีเชื้อสายเจ้า โดยเมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลก็ใช้คำว่า “Your Highness” เพื่อแทนความหมายของทั้งคำว่า “ท่าน” และ “พะยะค่ะ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เป็นความแตกต่างหนึ่งของวัฒนธรรมภาษาอังกฤษ ซึ่งมีคำสรรพนามเรียกชื่อที่จำกัดกว่าในภาษาไทย ในขณะที่เดียวกัน การแปลคำสรรพนามเรียกขานญาติในสถานการณ์ที่ 50 คำว่า “หลวงน้ำ” ซึ่งผู้แปลทับศัพท์ว่า “*luang lung*” ก็ทำให้ความหมายที่ได้แตกต่างและคลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับเป็นอย่างมาก เพราะแม้ว่าคำว่า “น้ำ” จะเป็นคำเรียกญาติแบบหนึ่งเช่นเดียวกับคำว่า “*lung*” ที่ออกเสียงได้ว่า “ลุง” ในภาษาไทย แต่สถานภาพและลำดับชั้นทางเครือญาติของคำทั้งสองคำก็มีความต่างกันค่อนข้างชัดเจน

ในบทที่ 4 นี้ กล่าวโดยสรุปพบว่า การนำแนวคิดเรื่องการจัดประเภทวัฒนธรรม 5 ประเภทของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964) มาใช้เพื่อจำแนกประเภทคำทางวัฒนธรรมในเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปล *Many Lives* ช่วยให้ง่ายและสะดวกต่อการนำมาวิเคราะห์ข้อมูลถึงกลวิธีการทางแปล และปัญหาทางการแปลที่เกิดขึ้นจากการแปลข้ามวัฒนธรรม เนื่องจากข้อมูลแต่ละประเภทนั้น นอกจากจะมีความหมายตามคำศัพท์แล้ว ยังมีความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับชื่อประเภทนั้นๆ เช่น คำที่ใช้บอกฤดูกาลหรือเวลา ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละภูมิภาคก็อาจมีคำเรียกขานเวลาหรือฤดูกาลที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เป็นต้น ทว่าในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมขอบเขตการศึกษาคำศัพท์ทางวัฒนธรรมทางศาสนา (Religious Culture) จากเดิมที่จำกัดอยู่เฉพาะความเชื่อทางศาสนานั้น ให้ขยายครอบคลุมถึงความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติผีวิญญาณ รวมไปถึงคาถาอาคมต่างๆ ซึ่งอยู่นอกเหนือบริบททางด้านศาสนาตามการศึกษาของไนดา เนื่องจากลักษณะของสังคมไทยนั้นเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม กล่าวคือมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีเข้ากับศาสนาพุทธ รวมไปถึงศาสนาพราหมณ์และฮินดู ทำให้ยากที่จะแยกความเชื่อเหล่านี้ออกจากศาสนาได้อย่างเด็ดขาด ซึ่งเหล่านี้ก็สะท้อนอยู่ในพิธีกรรม วิถีคิด และประเพณีต่างๆ ในเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปล *Many Lives*

ภาพสะท้อนทางด้านสังคมที่ได้จากการเก็บข้อมูลคำทางวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภทผ่านวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* พบว่า คำทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท ต่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงข้อมูลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ ก็ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงที่จะไม่

กล่าวถึงลักษณะทางนิเวศวิทยาได้ เนื่องจากเครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นก็ทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การใช้งานตามสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่ ในอีกแง่หนึ่ง เครื่องมือเครื่องใช้ก็สามารถใช้เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถานภาพหรือชนชั้นทางสังคมของบุคคลได้ด้วย ทั้งนี้ ประโยชน์ของการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมไทยผ่านคำทางวัฒนธรรมไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้แปลเห็นถึงพัฒนาการทางความหมายของคำในแต่ละช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงสภาพทางสังคม อิทธิพลทางการเมือง ความเชื่อ หรือการเข้ามาของวัฒนธรรมภายนอกที่ส่งผลต่อการสร้างและรับรู้ทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับ ซึ่งเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในเรื่องราวในตัวบทวรรณกรรมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ในด้านการแปล จากการเก็บข้อมูลกลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภท พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการปรับบทแปลในการถ่ายทอดความหมายของคำทางวัฒนธรรมมากที่สุด รวมจำนวน 75 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 31 ตัวอย่าง ผู้แปลใช้กลวิธีการดังกล่าว ในกรณีที่ไม่สามารถหาคำแปลเทียบเคียง จำเป็นต้องเพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องลงไปเพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 26 การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 17 ตัวอย่าง และการตัดคำหรือสำนวน จำนวน 1 ตัวอย่าง ซึ่งรายละเอียดทางวัฒนธรรมที่ตัดออกไปนั้นมักจะเป็นคำที่ไม่มีผลกระทบต่อการสื่อความหมายโดยรวมของเรื่องมากนัก รองลงมาคือ วิธีการแปลตรงตัว จำนวนทั้งสิ้น 55 และสุดท้ายคือวิธีการถ่ายทอดตัวอักษรด้วยการทับศัพท์ พบทั้งสิ้นจำนวน 21 ตัวอย่าง ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น ทับศัพท์ควบคู่กับการแปลตรงตัว และการทับศัพท์ควบคู่กับการเพิ่มเติมคำอธิบาย

เป็นที่น่าสังเกตว่า การปรับเป็นวลีหรือประโยคนั้น พบมากในการแปลคำที่เกี่ยวกับความเชื่อ หรือพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากเป็นคำเหล่านี้ที่มีความหมายเฉพาะ จำเป็นต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาพุทธจึงจะสามารถเข้าใจถึงความสำคัญของพิธีกรรมเหล่านี้ได้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับเป็นคำศัพท์ที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปใช้คำศัพท์คำอื่นได้ การที่ผู้แปลเลือกใช้การปรับคำมาเป็นวลีหรือประโยค มาอธิบายถึงความหมายของพิธีกรรมหรือความเชื่อนับเป็นการตีความเบื้องต้นเพื่อให้เนื้อหามีความต่อเนื่อง และผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงเหตุการณ์ได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้แปลยังคำนึงถึงบริบทแวดล้อมของเนื้อหาและสถานการณ์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการถ่ายทอดความหมายของคำให้เหมาะสมกับเนื้อหาในตอนนั้นๆ โดยในการแปลคำศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะหรือมีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง ผู้แปลจะใช้วิธีการทับศัพท์ หรืออาจเป็นการทับศัพท์ควบคู่กับการแปลตรงตัว และการเพิ่มเติมคำอธิบาย ในกรณีที่คำศัพท์คำนั้นไม่เป็นรู้จักของผู้อ่าน และเพื่อรักษานัยที่แฝงอยู่ในภาษาต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านฉบับแปล

สำหรับปัญหาที่ผู้วิจัยพบจากการศึกษาการแปลในครั้งนี้ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประการด้วยกัน ดังนี้

1) แม้ว่ากลวิธีการแปลตรงตัวจะเป็นวิธีที่สามารถสื่อความหมายของคำจากภาษาต้นฉบับมาสู่ภาษาปลายทางได้อย่างถูกต้องและเป็นที่ยอมรับได้ง่ายที่สุดสำหรับผู้อ่านฉบับแปล แต่ในหลายครั้งพบว่า ความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่ได้นั้นคลาดเคลื่อนหรือสื่อความได้ไม่ตรงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมไทย เนื่องจากผู้แปลใช้การเทียบเคียงความหมายของคำศัพท์เพื่อนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรม จึงทำให้ความหมายที่ได้ไม่สามารถสื่อความได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์

2) คำทางวัฒนธรรมบางคำที่พบ เมื่อถ่ายทอดมาสู่ภาษาแปลความหมายที่ได้กลับไม่ตรงกับสิ่งที่ปรากฏในต้นฉบับ เช่น การแปลคำว่า “น้ำมันต์” “น้ำมัน” และ “หลวงน้ำ” ซึ่งความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนี้อาจเกิดขึ้นจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรือช่องว่างในกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวัฒนธรรมไทยไปสู่วัฒนธรรมตะวันตกที่มีความแตกต่างกัน ทำให้บทแปลที่ได้แม้ว่าจะเป็นที่ยอมรับได้สำหรับผู้อ่านฉบับแปล แต่ในแง่การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมนั้นไม่สอดคล้องกับความหมายในต้นฉบับ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงการถ่ายทอดความโดยรวมพบว่า ผู้แปลสามารถสื่อความโดยรวมของเรื่องได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง สามารถสื่ออารมณ์ ความรู้สึกของตัวละคร และบรรยายถึงฉาก สถานการณ์ต่างๆ ในเรื่องออกมาได้อย่างสละสลวย เป็นธรรมชาติ และเรียบง่าย แต่ยังแฝงมุมมองและแง่คิดเกี่ยวกับชีวิตไว้ได้ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้เขียน สำหรับการสื่อความด้านวัฒนธรรม ผู้แปลสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ตรงตามสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมหรือสามารถเทียบเคียงให้เห็นภาพชัดเจน แม้จะมีความหมายอาจคลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริง แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อเนื้อหาหรือแนวคิดของเรื่องได้

สำหรับในบทต่อไป คือบทที่ 5 จะเป็นการสรุปเนื้อหาทั้งหมดในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวมไปถึงการอภิปรายผลการศึกษา ข้อสังเกตและปัญหาที่พบในการศึกษา รวมไปถึงนำเสนอ มุมมองและข้อเสนอแนะต่าง ๆ สำหรับผู้สนใจต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 5 นี้จะเป็นการสรุปเนื้อหาทั้งหมดของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และอภิปรายถึงข้อสังเกตและปัญหาที่พบจากการศึกษาที่ผ่านมา รวมไปถึงข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการแปลคำทางวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงระหว่างบริบททางสังคมกับการแปลต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาถึงกลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม และการแก้ไขปัญหาด้านการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางผ่านวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* และบทแปลภาษาอังกฤษเรื่อง *Many Lives* ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

เมื่อจำแนกประเภทการศึกษาทางวัฒนธรรมตามแนวคิดการแปลคำทางวัฒนธรรมของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964, p.91) พบว่า ประเภทของคำทางวัฒนธรรมที่มีการนำเสนอเป็นจำนวนมากที่สุดในเรื่อง *หลายชีวิต* ได้แก่ วัฒนธรรมประเภทวัตถุ จำนวนทั้งสิ้น 57 คำ รองลงมาคือ วัฒนธรรมทางสังคม จำนวน 47 คำ วัฒนธรรมทางศาสนา จำนวน 26 คำ วัฒนธรรมทางนิเวศวิทยา จำนวน 12 คำ และวัฒนธรรมทางภาษา จำนวน 7 คำ ตามลำดับ โดยคำศัพท์ทางวัฒนธรรมศาสนา (Religious Culture) นั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทางวัฒนธรรมทางมานุษยวิทยามาปรับใช้ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลที่พบ และลักษณะความเชื่อท้องถิ่นของไทย เพราะคำอธิบายทางวัฒนธรรมศาสนาของไนดาได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากการแปลคำศัพท์ทางคริสต์ศาสนาไปสู่ภาษาอื่นๆ ทำให้ไม่ครอบคลุมถึงคำศัพท์ทางความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติ ผีวิญญาณ รวมไปถึงคาถาอาคมต่างๆ ตามที่ปรากฏในต้นฉบับเรื่อง *หลายชีวิต*

สำหรับกลวิธีการแปลของผู้แปล ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการปรับบทแปลของสัจฉวิสาขบัว (2550, น.54) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงกลวิธีการแปล โดยกลวิธีการแปลที่พบในเรื่องเรียงลำดับจากกลวิธีการแปลที่พบมากที่สุดไปน้อยที่สุดในแต่ละประเภทของคำทางวัฒนธรรม ได้แก่

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา พบการแปลตรงตัว จำนวน 7 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 6 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น วิธีการปรับคำเป็นประโยคหรือวลี จำนวน 4 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 1 ตัวอย่าง และการใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 1 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ พบการแปลตรงตัว จำนวน 20 ตัวอย่าง การถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 3 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล รวมทั้งสิ้น 35 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การเพิ่มเติมคำอธิบายจำนวน 17 ตัวอย่าง การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 16 ตัวอย่าง และการปรับคำเป็นวลีและประโยค จำนวน 2 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวและการถ่ายทอดตัวอักษรในจำนวนที่เท่ากัน คือ กลวิธีละ 14 ตัวอย่าง รองลงมาคือวิธีการปรับบทแปล จำนวน 19 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 12 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 6 ตัวอย่าง และการตัดคำหรือสำนวน จำนวน 1 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา พบการแปลตรงตัว จำนวน 11 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 15 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 8 ตัวอย่าง รองลงมาคือ และการเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 7 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา พบกลวิธีการถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 4 ตัวอย่าง และการแปลตรงตัว จำนวน 3 ตัวอย่าง

สำหรับความถูกต้องของบทแปลโดยรวม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายและอารมณ์ของเรื่องได้อย่างถูกต้อง เป็นภาษาที่สละสลวยและยังสามารถหาวิธีการแปลที่ยังรักษานัยแฝงที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านไว้ได้ เช่น การแปลความหมายของคำว่า “อีเก” และ “ลิเก” เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในบางตัวอย่างที่พบนั้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้แปลเลือกใช้ยังไม่สามารถสื่อสารถึงสิ่งที่ปรากฏในต้นฉบับได้อย่างชัดเจนและครบถ้วน เนื่องจากสิ่งที่ปรากฏนั้นมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก หรือเป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของผู้แปลหรือเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการสื่อความหมายที่คลาดเคลื่อนไปได้ สำหรับความผิดพลาดที่พบ ซึ่งเกิดจากการตีความหมายของคำทางวัฒนธรรมต้นฉบับสลับกัน เช่น ในกรณีการแปลคำว่า “น้ำมัน” และ “น้ำมันต์” เป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับเนื้อหาทั้งหมด และไม่ส่งกระทบต่อเนื้อหาและบทแปลโดยรวม

นอกจากนี้ จากการศึกษาการแปลคำทางวัฒนธรรมผ่านการเก็บข้อมูลความหมายของคำทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท ยังช่วยให้ผู้วิจัยเห็นถึงพัฒนาการความหมายของคำในแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นมาของคำศัพท์แต่ละคำที่เชื่อมโยงกับมิติ

อื่นๆ ทางสังคม อย่างเช่น อิทธิพลทางการเมือง ความเชื่อ หรือการเข้ามาของวัฒนธรรมจากภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างและรับรู้ทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ยกตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อการแสดง ยี่เก ลิเก และนาฏยดนตรี ซึ่งคำทั้งสามคำนี้แม้ว่าจะหมายถึงการแสดงละครร้องพื้นบ้านเหมือนกัน แต่กลับมีนัยทางสังคมที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากผู้แปลมีความรู้ความเข้าใจถึงความหมายแฝงทางสังคมที่แตกต่างกันของคำทั้งสามคำนี้ ก็น่าจะช่วยให้สามารถเลือกกลวิธีการแปลที่เหมาะสมมากขึ้น เพื่อให้สามารถสื่อสารถึงนัยแฝงของคำให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับรู้เช่นเดียวกับในภาษาต้นฉบับ ทั้งนี้ การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของทั้งผู้เขียนและผู้แปล ยังพบว่า นอกเหนือจากที่หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมชจะได้รับแรงบันดาลใจในการแต่งเรื่อง หลายชีวิต จากการไปพบเหตุการณ์ตลก สะพานแล้ว ในส่วนของบรรยากาศ ฉาก และลักษณะบุคลิกตัวนิสัยของละครบางตัวในเรื่อง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ก็เรียบเรียงขึ้นจากความประสบการณ์และความทรงจำที่มีต่อผู้คน ซึ่งมีชีวิตอยู่จริง ในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำสุพรรณบุรี รวมไปถึงยังสอดแทรกเหตุการณ์ทางสังคมบางส่วนเอาไว้ในเรื่อง เพื่อใช้เป็นจุดเปลี่ยนผัน (Turning point) ในชีวิตของตัวละคร สำหรับผู้แปลคือ เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) นั้น ประสบการณ์จากการที่เคยมาอาศัยและเรียนหนังสืออยู่ที่ประเทศไทย มีส่วนเอื้อต่อการทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมในต้นฉบับไปสู่ฉบับแปล จากความคุ้นเคยกับภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี ซึ่งมีผลต่อความเข้าใจเนื้อหา การตีความ การเลือกใช้คำ และวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างต้นฉบับกับฉบับแปล

จากการศึกษาการแปลคำทางวัฒนธรรมและบริบทแวดล้อมทางประวัติศาสตร์สังคมของไทยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ พบว่าผลที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ รวมไปถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยทำให้เข้าใจถึงวิธีการตีความคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับของผู้แปล และการเลือกใช้วิธีทางการแปลเพื่อแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เพื่อให้บทแปลที่ได้สามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ต้นฉบับต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน อีกทั้ง การศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียน ผู้แปล ยังช่วยให้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทผู้เขียนที่มีผลต่อการวางโครงเรื่อง การใช้ภาษา การกำหนดนิสัยของตัวละคร ฉากและแง่คิดต่างๆ รวมไปถึงประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของผู้แปลที่มีผลต่อการถ่ายทอดภาษา นอกจากนี้ ยังช่วยให้เกิดมุมมองใหม่ๆ ต่อการศึกษากลวิธีการแปลข้ามวัฒนธรรม ที่ไม่เพียงจำกัดอยู่เพียงแค่ในระดับคำ แต่ควรต้องขยายไปสู่การศึกษาการแปลในขอบเขตที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

5.2 อภิปรายผล

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหารายละเอียดต่างๆ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้อยู่ 2 ประเด็นด้วยกัน โดยจะขออภิปรายดังต่อไปนี้

5.2.1 การศึกษาประวัติศาสตร์และสังคมเพิ่มเติมจากตัวบทวรรณกรรม

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์และสังคมเพิ่มเติมจากการศึกษาเฉพาะตัวบทวรรณกรรมช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคมและงานวรรณกรรม เพราะนับตั้งแต่ช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2494 ที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเขียนเรื่อง *หลายชีวิต* นั้น ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและสังคม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย การขยายตัวของระบบการศึกษาแบบใหม่ การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 และการขยายอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เหล่านี้ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยง และแม้ว่าเรื่อง *หลายชีวิต* จะไม่ได้เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างชัดเจนเฉกเช่นผลงานเขียนเรื่องอื่นๆ ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ หากแต่เนื้อหาบางส่วนใน *หลายชีวิต* ก็เป็นการจำลองเอาผลของเหตุการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตัวละครในเรื่อง โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นำเหตุการณ์มาสอดแทรกไว้ให้เป็นจุดเปลี่ยน (turning point) ในชีวิตที่สำคัญของตัวละครหลายตัว เช่น *จั่น ละม่อม* และ *พรรณี* เป็นต้น

คุณค่าของวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* นั้นไม่เพียงแต่เป็นวรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวชีวิตที่แตกต่างกันทั้งทางด้านที่มา สถานะ เพศสภาพ อาชีพ และการศึกษา แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ และค่านิยมของคนที่มีสถานภาพที่แตกต่างกันได้ที่น่าสนใจและลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การเลือกคู่ครอง หรือการใช้ชีวิต

อย่างไรก็ตาม ในแง่หนึ่งก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า โลกทัศน์และค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง *หลายชีวิต* นี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากมุมมองและโลกทัศน์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ที่มีต่อสังคมไทย โดยประเด็นหนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ในเรื่อง *หลายชีวิต* ก็คือ การจัดระเบียบช่วงชั้นของคนในสังคมผ่านระบบความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่อง *ไตรภูมิิกถา* หรือ *ไตรภูมิพระร่วง* ที่อธิบายถึงความแตกต่างของบุคคลว่าเป็นผลมาจากบุญบาปมีและผลกรรมที่ได้กระทำมาในชาติปางก่อน ที่ส่งผลให้คนเราเกิดมาแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อเกิดคำถามว่าทำไมคนเกิดมาไม่เท่าเทียมกัน บางคนร่ำรวย บางคนยากจน ปัญหาเหล่านี้ก็สามารถตอบได้โดยยกให้เป็นปัญหาของการสั่งสมบุญบาปที่มีไม่เท่าเทียมกันของบุคคลแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น ตอนของ *ทองโปรย*

และ ลอย ที่ครอบครัวของทั้งคู่ต่างเชื่อว่า ผลบุญที่ติดตัวเด็กทั้งสองสะสมมาตั้งแต่ชาติปางก่อนช่วยให้ครอบครัวของตนมีฐานะดีขึ้น เป็นต้น ความเชื่อเรื่องการมีบุญบารมีไม่เท่ากันนี้ยังเชื่อมโยงกับการจัดลำดับความสัมพันธ์ทางสังคมไทยที่อยู่ภายใต้กรอบวิธีคิดเรื่อง *รู้ที่ต่ำที่สูง* ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่านิยม มารยาท และพฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม ดังจะเห็นได้ว่า ในภาษาไทยมีสำนวน สุภาษิตที่ไว้ใช้เตือนให้คนรู้จักที่ต่ำที่สูง หรือเตือนไม่ให้คนที่มิฐานะต่ำด้อยแสดงกิริยาท่าทางอวดดีเกินตัว เช่น สำนวนว่า ไฟสูงแผ่นดินต่ำ วัวลี้มดิน คางคกขึ้นวอ เป็นต้น

โดยสรุป ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากวรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกส่องสะท้อนสังคมที่วรรณกรรมนั้นถูกสร้างขึ้น ตัวบทวรรณกรรมเองก็ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นความรู้สึกลึกในจิตใจของคน เห็นค่านิยมในบางเรื่องของยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังสามารถสะท้อนโลกทัศน์และมุมมองความคิดของผู้เขียนไว้ได้ด้วยเช่นกัน

5.2.2 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้วยกลวิธีมากกว่าหนึ่งวิธี

จากการเก็บข้อมูลกลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรมในฉบับแปลเรื่อง *Many Lives* โดยส่วนใหญ่ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัว เพื่อสื่อความถึงคำทางวัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภท การแปลตรงตัวคือ การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเทียบเคียงได้กับคำในภาษาต้นฉบับ และเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ในทันที ซึ่งนอกเหนือจากการแปลตรงตัวด้วยการเทียบเคียงคำศัพท์แล้ว ผู้วิจัยพบว่า ไม่เพียงแต่ผู้แปลจะใช้การเทียบเคียงคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในภาษาต้นฉบับและฉบับแปลเท่านั้น แต่ยังปรับใช้วิธีการแปลอื่นๆ เข้ากับการแปลตรงตัวด้วย เพื่อให้บทแปลที่ได้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 แบบด้วยกัน คือ

1) การใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าความหมายของคำในภาษาต้นฉบับ และใช้การเพิ่มเติมส่วนขยาย เพื่อให้ความหมายที่ได้มีลักษณะเฉพาะมากขึ้น

2) การปรับตามบริบท นอกเหนือจากการเทียบเคียงความหมายหรือลักษณะทางวัฒนธรรมของคำในภาษาต้นฉบับกับฉบับแปลแล้ว ผู้แปลยังผนวกคำศัพท์ที่เพิ่มเติมมาจากบริบทของเรื่องลงไปในกาแปลด้วย

3) การสร้างคำแปลใหม่ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรมระหว่างต้นฉบับกับภาษาฉบับแปล เนื่องจากคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในต้นฉบับเป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏในฉบับแปล จึงยังไม่มีกรณีบัญญัติคำศัพท์ที่เป็นทางการใช้ในฉบับแปล ทำให้ผู้แปลต้องสร้างความแปลทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้น เพื่ออธิบายความหมายของสิ่งที่ปรากฏในต้นฉบับให้ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมได้ทราบ

การใช้กลวิธีการแปลมากกว่าหนึ่งวิธีในการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมคำหนึ่ง ยังพบในวิธีการแปลแบบถ่ายถอดตัวอักษร ด้วยการทับศัพท์คำในภาษาต้นฉบับที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรมที่ไม่มีในสังคมของภาษาฉบับแปล ซึ่งผู้แปลเลือกใช้การแปลตรงตัวหรือการเพิ่มคำอธิบายควบคู่กับการทับศัพท์ด้วย เนื่องจากคำที่ผู้แปลถ่ายถอดเสียงมานั้นมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมค่อนข้างมากขึ้นหรือเป็นคำที่มีนัยแฝงที่สำคัญในเรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องยากสำหรับผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งจะเข้าใจหรือเห็นภาพได้ชัดเจน ผู้แปลจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการใส่คำขยายหรืออธิบายลงไปเพิ่มเติม เพื่อรักษานัยแฝงและสื่อความได้ครบถ้วนมากขึ้น

จากตัวอย่างการแปลที่พบในบทแปลเรื่อง *Many Lives* ด้วยวิธีการแปลมากกว่าหนึ่งวิธีแสดงให้เห็นว่า ในกระบวนการถ่ายถอดความหมายนั้น โดยเฉพาะการแปลตรงตัวมีความหลากหลายมากกว่าเพียงแค่การเทียบเคียงลักษณะทางวัฒนธรรมระหว่างคำศัพท์ในภาษาต้นฉบับกับฉบับแปลเท่านั้น และในบางครั้งเป็นเรื่องยากที่จะจำแนกการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมด้วยกลวิธีการแปลแบบใดแบบหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว เพราะคำทางวัฒนธรรมแต่ละคำที่ผู้แปลสื่อสารออกไปนั้นต้องการผ่านกระบวนการคิดและตีความของนักแปลทั้งในแง่การทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและควรต้องคงไว้ซึ่งความหมายทางวัฒนธรรม ซึ่งการเทียบเคียงความหมายอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอจำเป็นต้องใช้การขยายความให้ความหมายที่ได้ชัดเจนและเฉพาะมากยิ่งขึ้นควบคู่ไปด้วย

ผลการศึกษาในครั้งนี้น่าจะเป็นแนวทางการศึกษาและแก้ปัญหาการแปลด้วยบทที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ซึ่งมีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่เข้มข้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและตัวบทวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เจกเช่นเดียวกับการหาความรู้ด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากเรื่องราวในวรรณกรรม ได้แก่ กลวิธีการประพันธ์ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวถึงในเรื่อง รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับนักประพันธ์และบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยของนักประพันธ์ เพราะนอกจากจะช่วยให้ผู้แปลมีความเข้าใจในเนื้อหาได้ชัดเจนและถ่องแท้มากขึ้นแล้ว ก็ยังจะช่วยให้สามารถถ่ายถอดความหมายและรักษาลีลาของนักประพันธ์ได้ครบถ้วนและถูกต้องอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการแปลและวัฒนธรรมนั้น มีดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาวรรณกรรมที่มีการแปลจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย โดยเลือกวรรณกรรมที่มีการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยมากกว่าหนึ่งครั้ง ควบคู่กับการศึกษาบริบททางด้านสังคม

และวัฒนธรรมในช่วงที่วรรณกรรมเล่มดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ เพื่อศึกษาถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้ถ่ายทอดความหมายในแต่ละช่วงเวลาว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร และอะไรคือสาเหตุให้เกิดความแตกต่างนั้น

2) ผนวกการศึกษาในศาสตร์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเมือง หรือสังคม เข้ากับการศึกษาด้านการแปล เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ต่อยอดกับสาขาวิชาอื่นๆ และขยายขอบเขตการศึกษาทางด้านการแปลออกไปมากกว่าการศึกษาถึงการเทียบเคียงความหมายของภาษาและวัฒนธรรม

การศึกษาทวิวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรม เรื่อง *หลายชีวิต* ของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช และฉบับแปลภาษาอังกฤษ *Many Lives* โดย Meredith Borthwick”

A STUDY OF TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY OF “LAI CHIWIT” BY M.R.KUKRIT PRAMOJ AND “MANY LIVES” TRANSLATED BY MEREDITH BORTHWICK

นิพนธ์ ศึกษานิพนธ์ 5236076 LCCD/M

ศศ.ม. (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ดวงพร คำคุณวัฒน์, Ph.D., สุจริตลักษณ์ ศิผดุง, Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนักเขียนที่ได้รับการยกย่องและยอมรับอย่างมากในสังคมไทย ผลงานของท่านไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี หลายเรื่องยังคงได้รับกล่าวถึงและผลิตซ้ำในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นละครโทรทัศน์ ละครเวที โดยหนึ่งในผลงานประพันธ์ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นที่รู้จักกันดีก็คือเรื่อง *หลายชีวิต* โดยแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่อง *หลายชีวิต* นั้น หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวไว้ในคำนำหนังสือของตนเองว่า มีที่มาจากได้เห็นอุบัติเหตุรถตกสะพาน ระหว่างการเดินทางพร้อมเพื่อนนักเขียนเพื่อไปยังอำเภอศรีราชา สันนิษฐานว่าในอุบัติเหตุครั้งนั้นจะมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ทำให้ขณะเดินทางพากันโง้งจนถึงสาเหตุที่ชักนำให้ผู้คนจำนวนมากต้องมาเสียชีวิตในคราวเดียวกัน จนนำมาสู่แนวคิดที่จะให้นักเขียนแต่ละคนเขียนนิยายชีวิตตัวละครแต่ละตัวที่สุดท้ายต่างต้องมาจบชีวิตพร้อมกัน แต่ในท้ายที่สุดปรากฏว่า มีเพียง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเพียงท่านเดียวที่ เป็นผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวจนจบสมบูรณ์ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์, 2553, น.6) ทั้งนี้ *หลายชีวิต* เป็นเรื่องราวที่หลากหลายของตัวละคร ทั้งสิ้น 11 ชีวิต ประกอบด้วย *เจ้าลอย หลวงพ่อเสม พรหม* ท่านชายเล็ก ผล ละม่อม โนรี ลินจง จั่น ทองโปรย และ หมอแสง ซึ่งล้วนแตกต่างกันด้วยเพศ วัย อาชีพ และสถานะ โดยแต่ละตัวแม้จะมีภูมิหลังและทางเดินของชีวิตที่แตกต่างกัน ทว่าสิ่งที่ทุกตัวละครมี

เหมือนกันนั่นคือ “กรรม” ตัวละครบางตัวสร้างกรรมดี และตัวละครบางตัวก็สร้างกรรมชั่ว แต่เพราะสาเหตุใดที่ทำให้ตัวละครเหล่านี้ต้องมาพบเจอและจบชีวิตลงพร้อมกัน เป็นปริศนาธรรมหรือ โศกนาฏกรรมที่ผู้เขียนมุ่งหวังจะทิ้งไว้ให้ผู้อ่านได้ขบคิดทบทวนในภายหลังจากการอ่านวรรณกรรม

เรื่อง *หลายชีวิต* แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) ตีพิมพ์เป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2538 ชื่อภาษาอังกฤษว่า *Many Lives* ผู้แปลเป็นนักวิชาการด้านเอเชียศึกษาชาวออสเตรเลีย ซึ่งเคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยในช่วงเวลาหนึ่ง จึงมีโอกาสดูรู้จักวรรณกรรมของไทยหลายเล่ม โดยสาเหตุที่เลือกแปลเรื่อง *หลายชีวิต* ผู้แปลได้สะท้อนไว้ในบทนำผู้แปลว่า ประการแรก เกิดจากความประทับใจในวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เป็นการส่วนตัว ประการที่สอง เกิดจากประสบปัญหาในการถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์ทางด้านวรรณกรรมไทยให้กับชาวออสเตรเลีย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมไทย (Borthwick, 1996, p.ix-x) เหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ผู้แปลสนใจจะแปลเรื่อง *หลายชีวิต* ในเวลาต่อมา

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีการแปลและการแก้ปัญหาทางการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม

3. ขอบเขตของการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ รวบรวมจากวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* เขียนโดย หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์ครั้งที่ 12 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2000 มีความหนาทั้งสิ้น 248 หน้า และฉบับแปลภาษาอังกฤษเรื่อง *Many Lives* โดย เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) ครั้งแรก ปี ค.ศ. 1996 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Silkworm Books มีความหนาจำนวน 228 หน้า

4. วิธิดำเนินการวิจัย

4.1 การเลือกหัวข้อศึกษา

หัวข้อที่ผู้วิจัยเลือกคือ “การศึกษาทฤษฎีการแปล กรณีศึกษาเรื่อง *หลายชีวิต* ของหม่อมราชวงศ์ศีกฤษณ์ ปราโมช และ ฉบับแปลภาษาอังกฤษ โดย Meredith Borthwick” เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องการแปลที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมทางด้านสังคม ที่สะท้อนผ่านในงานวรรณกรรม รวมถึงประเด็นทางด้านวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมฉบับแปลเมื่อเกิดการแปลข้ามวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่อง *หลายชีวิต* ที่มีตัวละครหลากหลายทั้งด้านสถานภาพ เพศสภาวะ การศึกษา อาชีพ ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาและเรื่องราวของตัวละครแต่ละตัวได้หลากหลายมากขึ้น ประกอบกับผู้แปลคือ เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้เพื่อบอกเล่าเรื่องราวทางด้านสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลาหนึ่งให้ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้รับรู้ด้วยเช่นเดียวกัน

4.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

หลังจากการศึกษางานวิจัยในขั้นตอนของการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้และพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีหลักที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ด้านการแปลคือ แนวคิดการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964) และแนวคิดการปรับบทแปลของสัญญาวิ สายบัว (2550, น.64) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังนำคำอธิบายทางด้านวัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยา มา เช่น แนวคิดเรื่องศาสนา และความเชื่อมาปรับใช้กับคำนิยามประเภทของวัฒนธรรมทางของไนดา (Nida, 1964) เนื่องจากข้อจำกัดด้านคำอธิบายทางวัฒนธรรมของไนดา ที่ไม่ครอบคลุมความหลากหลายและความซับซ้อนของวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ

ผู้วิจัยยังศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานเขียนที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ การเมืองและเศรษฐกิจที่จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมได้ชัดเจนมากขึ้น

4.3 การเก็บข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องปัญหาทางวัฒนธรรมในการแปลของ ไนดา (Nida, 1964) เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล ซึ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลมีดังนี้

- 1) อ่านต้นฉบับภาษาไทยเพื่อศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมโดยรวม
- 2) อ่านฉบับแปลภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาข้อมูลและวิธีการแปลเรื่องราวทางวัฒนธรรมของผู้แปล
- 3) เก็บข้อมูลทั้งจากต้นฉบับภาษาไทยและฉบับแปลภาษาอังกฤษไปพร้อมๆ กัน โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ ตามที่ไนดา (Nida, 1964, p.91) รวมถึงบริบทของเหตุการณ์จากทั้งต้นฉบับและฉบับแปลประกอบด้วย

4.4 การแบ่งประเภทและการตรวจสอบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยจึงแบ่งประเภทและตรวจสอบข้อมูลที่ได้โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) แบ่งประเภทของข้อมูลตามการจัดประเภทวัฒนธรรม 5 ประเภทของไนดา (Nida, 1964, p.91)
- 2) ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จัดกลุ่มเอาไว้ในข้อ 1) โดยทำการศึกษาความหมายของคำในแต่ละประเภทอย่างละเอียดอีกครั้ง
- 3) พิจารณาข้อมูลอีกครั้งและจัดเรียงใหม่ โดยยึดหลักแนวทางการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของไนดา (Nida, 1964, p.91) พร้อมกับเพิ่มเติมคำนิยามด้านวัฒนธรรมในมุมมองทางมานุษยวิทยาในบางหมวด เพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่พบต้นฉบับภาษาไทย

4.5 การวิเคราะห์กลวิธีการแปล

หลังจากศึกษาและเก็บข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงเริ่มวิเคราะห์กลวิธีการแปล ที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการปรับบทแปลของสัจฉวิสาขบัว (2550) มาใช้ประกอบการศึกษาการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษาถึงบริบททางด้านสังคมที่สะท้อนผ่านชีวิตของตัวละครในเรื่อง

4.6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

เมื่อศึกษาครอบคลุมทั้งมิติในด้านวัฒนธรรม สังคม และการแปลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และสรุปผลการศึกษาว่ามีการแปลประเภทใดบ้างที่พบในการแปลเรื่อง *Many Lives* และผู้แปลมีกลวิธีในแก้ปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างไร แล้วจึงอภิปรายถึงปัญหาและข้อสังเกตที่พบจากการศึกษา

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกมาเป็นหัวข้อตามประเภทของคำทางวัฒนธรรม 5 ประเภทของไนดา (Nida, 1964, p.91) มาใช้วิเคราะห์ถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการแปล แล้วจึงสรุปและอภิปรายถึงข้อสังเกตและปัญหาด้านการแปลที่พบในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมต่อไป

5.1 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา

1) การแปลตรงตัว คือ การใช้คำที่มีความหมายเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ภาษาอังกฤษและเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ในทันที โดยผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวกับการแปลคำทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเทียบเท่าหรือเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในวัฒนธรรมไทย โดยคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยาที่ถ่ายทอดผ่านการแปลตรงตัวที่พบในบทแปลเรื่อง *Many Lives* พบว่า ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายออกมาได้ชัดเจน และสามารถสื่อความถึงลักษณะทางนิเวศของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

2) การปรับบทแปล

การปรับบทแปล คือ ไม่ใช่การปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขตัวบทให้แตกต่างไปจากต้นฉบับ แต่คือการแก้ไขปัญหาทางการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างต้นฉบับและฉบับแปล ทั้งนี้ การปรับบทแปลที่พบในการแปลคำทางนิเวศวิทยา มีด้วยกัน 3 วิธี คือ

2.1 การปรับคำป็นวลีหรือประโยค คือ การอธิบายถึงการปรับเป็นวลีหรือประโยคว่า คือ การใช้วลีหรือประโยคที่บอกลักษณะของสิ่งของ หรือแทนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในภาษาต้นฉบับ สำหรับวิธีการแปลในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจการนับวันเวลาตามแบบจันทรคติของไทยเป็นอย่างดี จึงสามารถตีความหมายออกมาเป็นบทแปลได้อย่างถูกต้อง

2.2 การเพิ่มเติมคำอธิบาย คือ การแปลด้วยการเพิ่มเติมคำอธิบายว่า คือ การแปลคำศัพท์โดยมีการเพิ่มคำหรือข้อความสั้นๆ ลงไป เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านบทแปลมากยิ่งขึ้น พบว่าผู้แปลใช้กลวิธีนี้ในการแปลคำศัพท์ภาษาไทยที่ไม่มีคำเทียบเคียงได้ชัดเจนในภาษาอังกฤษ ในตัวอย่างนี้ พบว่า โดยรวมผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายออกมาได้อย่างชัดเจนเป็นที่เข้าใจได้ง่าย แม้ว่าจะพบว่ามี บางตัวอย่างที่ผู้แปลไม่สามารถถ่ายทอดลักษณะเฉพาะทาง

วัฒนธรรมได้ครบถ้วน เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะฤดูกาลตามท้องถิ่นของไทยได้ แต่ความหมายทางวัฒนธรรมที่คลาดเคลื่อนไปนี้ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อความหมายโดยรวมของบทแปลแต่อย่างใด

2.3 การอ้างอิงถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้น คือ การแปลโดยใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงสิ่งที่เป็นหน่วยใหญ่มาแทนที่คำศัพท์ที่สื่อถึงหน่วยย่อยของสิ่งนั้น สำหรับกลวิธีนี้สามารถสื่อความหมายโดยรวมของลักษณะของพืชพันธุ์ท้องถิ่นไทยได้เป็นอย่างดี โดยไม่ทำให้ความหมายโดยรวมคลาดเคลื่อนไป

5.2 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture)

1) การแปลตรงตัว ในที่นี้ พบในการถ่ายทอดความหมายถึงสิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะความคล้ายคลึง หรือพบเห็นได้ทั่วไปในวัฒนธรรมฉบับแปล อย่างไรก็ตาม พบว่า นอกจากการแปลตรงตัวด้วยการเทียบเคียงคำศัพท์ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษแล้ว ผู้แปลยังผสมผสานกลวิธีการแปลแบบอื่นๆ เข้ากับการแปลตรงตัวด้วย คือ การใช้คำที่มีความหมายกว้างและเพิ่มเติมส่วนขยาย มาช่วยเพื่อให้ความหมายที่ได้มีลักษณะเฉพาะมากขึ้น และการปรับคำแปลตามบริบท เพื่อให้บทแปลที่ได้สามารถสื่อความได้อย่างครบถ้วนและผู้อ่านสามารถเห็นภาพเครื่องมือเครื่องใช้ที่ไม่คุ้นเคยได้ชัดเจนขึ้น

2) การถ่ายทอดตัวอักษร คือ การนำคำในภาษาหนึ่งมาเขียนด้วยตัวอักษรของอีกภาษาหนึ่ง โดยพยายามให้การเขียนในภาษาใหม่นี้ถ่ายทอด “เสียง” ของคำในภาษาเดิมให้ได้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งลักษณะของการถ่ายทอดตัวอักษรที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมวัตถุคือการทับศัพท์ โดยผู้แปลใช้การทับศัพท์ควบคู่กับการเพิ่มเติมคำอธิบาย เพื่ออธิบายถึงความหมายของ “เสียง” ที่ทับศัพท์มาให้ชัดเจนขึ้น

3) การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ มีด้วยกัน 3 วิธี ดังนี้

3.1 การเพิ่มเติมคำอธิบาย พบในการแปลคำเรียกชื่อสิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม และไม่ค่อยพบในวัฒนธรรมฉบับแปล ผู้แปลจึงจำเป็นต้องเพิ่มเติมคำขยายที่จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุที่พบในเรื่องให้ชัดเจนขึ้น แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลรู้จักการใช้งานของสิ่งของที่ปรากฏในเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี จึงสามารถอธิบายถึงการใช้งานได้อย่างถูกต้อง

3.2 การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น พบว่า ผู้แปลใช้การอ้างถึงคำที่มีความหมายกว้างขึ้นเพื่อขยายความถึงวัตถุที่มีลักษณะเฉพาะในวัฒนธรรมไทย ให้ผู้อ่านที่ไม่มี ความคุ้นเคยสามารถจินตนาการเห็นภาพของสิ่งของประเภทนั้นๆ ได้ชัดเจนขึ้น สำหรับกลวิธีนี้ แม้ว่า จะสามารถสื่อความถึงความหมายโดยรวมได้เป็นอย่างดี แต่ความหมายเฉพาะทางวัฒนธรรมอาจถูก ตัดทอนลง

3.3 การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค ผู้แปลใช้กลวิธีนี้ในการอธิบาย ความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเทียบเคียงเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษ จึงจำเป็นต้อง ปรับให้เป็นวลีหรือประโยคเพื่อให้คำศัพท์นั้นสื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็น ว่า ผู้แปลมีความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเป็นอย่างดี จึงสามารถตีความออกมาเป็น บทแปลที่เข้าใจได้ง่ายและสื่อความได้อย่างถูกต้อง

5.3 การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม (Social Culture)

1) การแปลตรงตัว พบว่า ผู้แปลใช้วิธีดังกล่าวกับการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่ สามารถเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ ยังพบว่า ผู้แปลมีการสร้างคำแปลใหม่ เพื่อ แก้ไขปัญหาการความไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรมระหว่างต้นฉบับกับภาษาฉบับแปล เนื่องจากสิ่ง ที่ต้นฉบับต้องการสื่อสารนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมฉบับแปล ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ แปลมีความเข้าใจเนื้อหาทางวัฒนธรรมในเรื่องเป็นอย่างดี จึงเลือกใช้กลวิธีการแปลที่หลากหลาย ตามความเหมาะสม อีกทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนคำตามความเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงตาม คำศัพท์ในภาษาฉบับแปลแต่อย่างใด

2) การถ่ายทอดตัวอักษร พบว่า ผู้แปลใช้การทับศัพท์ในการแปลชื่อเฉพาะทาง วัฒนธรรมไทย ที่ไม่สามารถหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือเทียบเคียงได้ในภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเรื่องยากที่ผู้อ่านฉบับแปลจะสามารถเข้าใจถึงความหมายแฝงทาง วัฒนธรรมของชื่อเพลงที่ทับศัพท์มาได้ เพราะแม้แต่ผู้อ่านในภาษาไทยหากไม่มีความคุ้นเคยกับการ แสดงลิเกหรือเพลงไทยเดิมก็อาจจะไม่สามารถเข้าใจถึงความหมายของการบรรเลงเพลงเหล่านี้ได้ เช่นกัน นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลแบบอื่นๆ ควบคู่กับศัพท์ด้วย โดยเป้าหมายหลัก ก็เพื่อรักษาความหมายแฝงทางสังคมที่ซ่อนอยู่ในต้นฉบับ ที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารไว้ คือ

2.1 การทับศัพท์ควบคู่กับการแปลตรงตัว เนื่องจากคำทางวัฒนธรรมบางคำที่พบไม่สามารถใช้การทับศัพท์แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้อ่านฉบับแปลจะไม่สามารถเข้าใจถึงความหมายแฝงที่ผู้แต่งต้องการสื่อสารกับผู้อ่านผ่านชื่อเฉพาะทางวัฒนธรรม

2.2 การทับศัพท์ควบคู่กับการเพิ่มเติมคำอธิบาย พบในการแปลชื่อเฉพาะทางวัฒนธรรมที่มีการกล่าวซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง โดยคำที่ทับศัพท์เสียงมานั้นมีนัยยะแตกต่างกัน

3) การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม มีด้วยกัน 3 วิธี ดังนี้

3.1 การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายของชื่อเฉพาะทางสังคมของไทย และเพื่อให้บทแปลที่ได้สามารถสื่อความหมายแก่ผู้อ่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือเพิ่มคำอธิบายเข้าไป ทั้งนี้ แม้ว่าโดยรวมกลวิธีดังกล่าวจะสามารถสื่อความถึงความหมายของคำในภาษาต้นฉบับได้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย แต่ก็พบว่าบางตัวอย่างการปรับเป็นวลีก็ส่งผลให้ความหมายเฉพาะบางส่วนทางวัฒนธรรมก็อาจคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ปรากฏจริงในวัฒนธรรม

3.2 การเพิ่มคำอธิบาย ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลแบบเพิ่มเติมคำอธิบาย เพื่อขยายความของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่แปลตรงตัวจากภาษาต้นฉบับมาเป็นภาษาอังกฤษให้ได้ความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยพยายามรักษาความหมายทั้งในด้านการสื่อความ และเทียบเคียงความหมายทางวัฒนธรรมของคำทางวัฒนธรรมด้านสังคมเอาไว้ แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลมีความเข้าใจถึงและเห็นถึงความสำคัญของความหมายทางด้านวัฒนธรรม โดยพยายามเลือกใช้คำที่สื่อความหมายได้ใกล้เคียง และเป็นที่เข้าใจได้สำหรับผู้อ่านในอีกรั้ววัฒนธรรมหนึ่งด้วย

3.3 การตัดคำหรือถ่วงน พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการนี้เมื่อคำในภาษาต้นฉบับเป็นคำที่ไม่มีในภาษาฉบับแปล และไม่สามารถหาคำอื่นทางวัฒนธรรมมาเทียบเคียงได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้ว่าผู้แปลจะละการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมบางคำออกไป แต่ก็ไม่ส่งผลต่อเนื้อหาโดยรวมของบทแปล ในทางกลับกัน กลับทำให้บทแปลที่ได้มีความชัดเจนและกระชับมากขึ้น

5.4. การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา (Religious Culture)

1) การแปลตรงตัว โดยรวมผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมด้านศาสนาออกมาได้อย่างชัดเจน และเป็นที่เข้าใจได้ง่าย แม้ว่าความหมายที่ได้อาจคลาดเคลื่อนหรือสื่อความหมายได้ไม่ตรงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมไทย เนื่องจากผู้แปลใช้การเทียบเคียงความหมายเพื่อนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรม ทำให้คำศัพท์ในภาษาฉบับแปลไม่สามารถสื่อความหมายได้ครบถ้วน หรืออาจเกิดความผิดพลาดจากการตีความได้

2) การปรับบทแปล ที่พบในการแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา มีด้วยกัน 2 วิธี ดังนี้

2.1 การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค ช่วยให้สามารถอธิบายหรือขยายความหมายของคำศัพท์ทางศาสนาให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้มีข้อเสียเช่นเดียวกัน เนื่องจากคำศัพท์บางคำที่ผู้แปลนำมาใช้นั้นเป็นการเทียบเคียงกับคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในภาษาฉบับแปลอย่างกว้าง ส่งผลให้รายละเอียดทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความแตกต่างกันระหว่างคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในเรื่องถูกลดทอนลงไปตามไปด้วย โดยส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากเป็นการยากที่จะใส่คำอธิบายอย่างครบถ้วนลงในเนื้อหา เพราะจะไปขัดจังหวะการดำเนินเรื่องได้

2.2 การเพิ่มคำอธิบาย นอกเหนือจากการแปลตรงตัวแล้ว ผู้แปลยังใช้กลวิธีการเพิ่มเติมคำอธิบาย เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านบทแปลมากขึ้น กลวิธีการเพิ่มคำอธิบายเป็นวิธีที่ช่วยให้ความหมายของคำศัพท์ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ พบว่า คำศัพท์ทางวัฒนธรรมด้านศาสนาที่ผู้แปลใช้การเพิ่มคำอธิบายดังกล่าว สามารถสื่อความได้กระชับและสามารถให้ข้อมูลคร่าวๆ ถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

5.5 การแปลคำทางวัฒนธรรมทางด้านภาษา (Linguistic Culture)

1) การแปลตรงตัว ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัวกับคำทางวัฒนธรรมด้านภาษาที่สามารถเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษ ผลที่ได้คือ ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายของบทแปลได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตรงตามสิ่งที่ปรากฏในต้นฉบับ อย่างไรก็ตาม จะสังเกตเห็นว่าภาษาไทยนั้นนับเป็นวัฒนธรรมที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะของสังคมไทยได้ค่อนข้างชัดเจนในระดับหนึ่ง เพราะมีการกำหนดคำสรรพนามสำหรับบุคคลในชนชั้นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่ง

เป็นลักษณะเฉพาะทางภาษาที่แตกต่างไปจากภาษาอังกฤษ ซึ่งมีคำสรรพนามให้ใช้ค่อนข้างจำกัดกว่า

2) การถ่ายทอดตัวอักษร การทับศัพท์เป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดตัวอักษรและเป็นกลวิธีการแปลที่พบมากที่สุดในการแปลคำทางวัฒนธรรมภาษา ซึ่งนอกเหนือจากการแปลด้วยวิธีการทับศัพท์แล้ว พบว่าผู้แปลมีการใช้กลวิธีการแปลอื่นๆ ควบคู่ด้วยอย่างการแปลตรงตัว เพื่อให้คำที่ทับศัพท์นั้นสามารถสื่อความหมายได้เป็นที่เข้าใจของผู้อ่านมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้แปลสามารถตีความคำศัพท์ภาษาไทยและมีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างภาษาไทยในระดับที่ดี เมื่อประมวลทั้งสองสิ่งเข้าด้วยกัน จึงสามารถอธิบายสิ่งที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาทางวัฒนธรรมตามแนวคิดการแบ่งประเภทการแปลคำทางวัฒนธรรมของยูจีน ไนดา (Eugene Nida, 1964, p.91) พบว่า ประเภทของคำทางวัฒนธรรมที่มีการนำเสนอเป็นจำนวนมากที่สุดในเรื่อง *หลายชีวิต* ได้แก่ วัฒนธรรมประเภทวัตถุ จำนวนทั้งสิ้น 57 คำ รองลงมาคือ วัฒนธรรมทางสังคม จำนวน 47 คำ วัฒนธรรมทางศาสนา จำนวน 26 คำ วัฒนธรรมทางนิเวศวิทยา จำนวน 12 คำ และวัฒนธรรมทางภาษา จำนวน 7 คำ ตามลำดับ โดยคำศัพท์ทางวัฒนธรรมศาสนานั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทางวัฒนธรรมทางมานุษยวิทยาามาปรับใช้ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลที่พบ และลักษณะความเชื่อท้องถิ่นของไทย เพราะคำอธิบายทางวัฒนธรรมศาสนาของไนดาได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากการแปลคำศัพท์ทางคริสต์ศาสนาไปสู่ภาษาอื่นๆ ทำให้ไม่ครอบคลุมถึงคำศัพท์ทางความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติ ผีวิญญาณ รวมไปถึงคาถาอาคมต่างๆ ตามที่ปรากฏในต้นฉบับเรื่อง *หลายชีวิต*

สำหรับกลวิธีการแปลของผู้แปล ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการปรับบทแปลของสัญวิสาขบัว (2550, น.54) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงกลวิธีการแปล โดยกลวิธีการแปลที่พบในเรื่องเรียงลำดับจากกลวิธีการแปลที่พบมากที่สุดไปน้อยที่สุดในแต่ละประเภทของคำทางวัฒนธรรมได้แก่

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านนิเวศวิทยา พบการแปลตรงตัว จำนวน 7 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 6 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น วิธีการปรับคำเป็นประโยคหรือ

วลี จำนวน 4 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 1 ตัวอย่าง และการใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 1 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ พบการแปลตรงตัว จำนวน 20 ตัวอย่าง การถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 3 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล รวมทั้งสิ้น 35 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การเพิ่มเติมคำอธิบายจำนวน 17 ตัวอย่าง การใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น จำนวน 16 ตัวอย่าง และการปรับคำเป็นวลีและประโยค จำนวน 2 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านสังคม พบว่า ผู้แปลใช้วิธีการแปลตรงตัวและการถ่ายทอดตัวอักษรในจำนวนที่เท่ากัน คือ กลวิธีละ 14 ตัวอย่าง รองลงมาคือวิธีการปรับบทแปล จำนวน 19 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 12 ตัวอย่าง การเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 6 ตัวอย่าง และการตัดคำหรือสำนวน จำนวน 1 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านศาสนา พบการแปลตรงตัว จำนวน 11 ตัวอย่าง และการปรับบทแปล จำนวน 15 ตัวอย่าง โดยสามารถแบ่งย่อยออกเป็น การปรับคำเป็นวลีหรือประโยค จำนวน 8 ตัวอย่าง รองลงมาคือ และการเพิ่มเติมคำอธิบาย จำนวน 7 ตัวอย่าง

การแปลคำทางวัฒนธรรมด้านภาษา พบกลวิธีการถ่ายทอดตัวอักษร จำนวน 4 ตัวอย่าง และการแปลตรงตัว จำนวน 3 ตัวอย่าง

สำหรับความถูกต้องของบทแปลโดยรวม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้แปลสามารถถ่ายทอดความหมายและอารมณ์ของเรื่องได้อย่างถูกต้อง เป็นภาษาที่สละสลวยและยังสามารถหาวิธีการแปลที่ยังรักษานัยแฝงที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่านไว้ได้ เช่น การแปลความหมายของคำว่า “ยี่เก” และ “ลิเก” เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในบางตัวอย่างที่พบนั้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้แปลเลือกใช้ยังไม่สามารถสื่อสารถึงสิ่งที่ปรากฏในต้นฉบับได้อย่างชัดเจนและครบถ้วน เนื่องจากสิ่งที่ปรากฏนั้นมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก หรือเป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของผู้แปลหรือเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการสื่อความหมายที่คลาดเคลื่อนไปได้ สำหรับความผิดพลาดที่พบ ซึ่งเกิดจากการตีความหมายของคำทางวัฒนธรรมต้นฉบับสลับกัน เช่น ในกรณีการแปลคำว่า “น้ำมัน” และ “น้ำมันต์” เป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับเนื้อหาทั้งหมด และไม่ส่งกระทบต่อเนื้อหาและบทแปลโดยรวม

นอกจากนี้ การศึกษาความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท ยังช่วยให้ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นถึงพัฒนาการความหมายของคำในแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นมาของคำศัพท์แต่ละคำที่เชื่อมโยงกับมิติอื่นๆ ทางสังคม อย่างเช่น อิทธิพลทางการเมือง ความเชื่อ หรือการเข้ามาของวัฒนธรรมจากภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างและรับรู้ทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ยกตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อการแสดงยี่เก ลิเก และ นาฏะดนตรี ซึ่งคำทั้ง

สามคำนี้แม้ว่าจะหมายถึงการแสดงละครเรื่องพื้นบ้านเหมือนกัน แต่กลับมีนัยทางสังคมที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากผู้แปลมีความรู้ความเข้าใจถึงความหมายแฝงทางสังคมที่แตกต่างกันของคำทั้งสามคำนี้ ก็น่าจะช่วยให้สามารถเลือกกลวิธีการแปลที่เหมาะสมมากขึ้น เพื่อให้สามารถสื่อสารถึงนัยแฝงของคำให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับรู้เช่นเดียวกับในภาษาต้นฉบับ ทั้งนี้ การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของทั้งผู้เขียนและผู้แปล ยังพบว่า นอกเหนือจากที่หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมชจะได้รับแรงบันดาลใจในการแต่งเรื่อง *หลายชีวิต* จากการไปพบเหตุการณ์ดัดกระดานแล้ว ในส่วนของบรรยากาศฉาก และลักษณะบุคลิกตัวนิสัยของละครบางตัวในเรื่อง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ก็เรียบเรียงขึ้นจากความประสบการณ์และความทรงจำที่มีต่อผู้คน ซึ่งมีชีวิตอยู่จริงในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำสุพรรณบุรี รวมไปถึงยังสอดแทรกเหตุการณ์ทางสังคมบางส่วนเอาไว้ในเรื่อง เพื่อใช้เป็นจุดเปลี่ยนผัน (turning point) ในชีวิตของตัวละคร สำหรับผู้แปลคือ เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) นั้น ประสบการณ์จากการที่เคยมาอาศัยและเรียนหนังสืออยู่ที่ประเทศไทย มีส่วนเอื้อต่อการทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมในต้นฉบับไปสู่ฉบับแปล จากความคุ้นเคยกับภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี ซึ่งมีผลต่อความเข้าใจเนื้อหา การตีความ การเลือกใช้คำ และวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างต้นฉบับกับฉบับแปล

7. ข้อเสนอแนะ

1) ศึกษาวรรณกรรมที่มีการแปลจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย โดยเลือกวรรณกรรมที่มีการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยมากกว่าหนึ่งครั้ง ควบคู่กับการศึกษาบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมในช่วงที่วรรณกรรมเล่มดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ เพื่อศึกษาถึงกลวิธีที่ผู้แปลใช้ถ่ายทอดความหมายในแต่ละช่วงเวลาว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร และอะไรคือสาเหตุให้เกิดความแตกต่างนั้น

2) ผนวกการศึกษาในศาสตร์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเมือง หรือสังคม เข้ากับการศึกษาด้านการแปล เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ต่อยอดกับสาขาวิชาอื่นๆ และขยายขอบเขตการศึกษาทางด้านการแปลออกไปมากกว่าการศึกษาถึงการเทียบเคียงความหมายของภาษาและวัฒนธรรม

A STUDY OF TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY OF “LAI CHIWIT” BY M.R. KUKRIT PRAMOJ AND “MANY LIVES” TRANSLATED BY MEREDITH BORTHWICK

NICHANAN TANTHANAWIT 5236076 LCCD/M

M.A. (LANGUAGE AND CULTURE FOR COMMUNICATION AND DEVELOPMENT)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: DUANPORN KAMNOONWATANA, Ph.D., SUJARITLAK DEEPADUING, Ph.D.

EXTENDED SUMMARY

1. Introduction

Kukrit Pramoj was one the most admired and well-known Thai writers of all time. Many of his works have had a great influence on Thai society and are still reproduced continuously in many ways, such as, in musical theater and television plays. And one of his most famous works is *Lai Chiwit* which was inspired by a tragic car accident which the writer witnessed during a holiday trip with friends. *Lai Chiwit* is the story of 11 characters who all died in a tragic boat sinking accident. All of them come from the various backgrounds, a monk, a doctor, a prostitute, a bandit, a mother, a writer, a nobleman, and a soldier. But one thing they share in common is Karma. The writer also wanted the reader to solve the Dharma puzzle after finishing reading the book in order to reconsider the reason behind this tragedy that took so many people's lives.

The English version of *Lai Chiwit* was translated by Meredith Borthwick and first published in 1996 as *Many Lives*. Meredith Borthwick was an Australian Asian Studies scholar and first read *Lai Chiwit* when she was a teenager growing up in Thailand. On the translator's introduction page, Borthwick explains that she found it

difficult to share her experience of Thai literature with others as only a few works of Thai literature were readily available in English translation. This stimulated her interest in translation as a means of increasing understanding and bridging the cultural gap, as well as to present literature as a portrayal of Thai social and economic life in a particular period.

This thesis aims to study the translation techniques used in translating cultural terms from Thai into English. The finding of this study may be of value to cultural translation, and offer solution in dealing with similar translation problems in the future.

2. Objectives

To study the translation techniques used in translating cultural terms.

3. Space of the Study

The data used in this study was collected from “*Lai Chiwit*” (12th edition; 248 pages), a novel by M.R. Kukrit Pramoj, published in November, 2010 by Dokya 2000. The English version (first edition; 228 pages) was translated by Meredith Borthwick and published in 1996 by Silkworm books.

4. Methods

4.1 Topic selection

The researcher has so great interest in translation which is relevant to social and cultural contexts *Lai Chiwit* by M.R Kukrit Pramoj was selected as it describes the various types of people in Thai society and also reflects social change through each storyline.

4.2 Literature Review

Firstly, relevant researchers in the field of translation and literature were reviewed, especially the study of literature translation and the development of Thai literature, in order to study the general scope of use to develop the outline of this thesis. Then, theories about translation and culture were reviewed. The major theories used in this study are Eugene Nida's "Five Types of Sub-culture" (1964) and Sanchawee Saibua's "Translation Techniques of Adjustment" (2007). Moreover data and resources related to the writer and important social events were also reviewed.

4.3 Data collecting

Nida's "Five Types of Sub-culture" (1984) was used as a guideline for data collection. The process followed is shown, in order, below.

- 1) Read the source text to study the overall cultural data.
- 2) Read the translated text to study the data and to identify the translation techniques of the cultural terms.
- 3) Collect the cultural data and related situation from both the source text and target text.

4.4 Data checking and Categorizing

- 1) Categorize the data according to Nida's five types of sub-cultures.
- 2) Recheck the data according to the details of each cultural item from multiple cultural sources.
- 3) Reconsider the data and adjust the categories according to Nida's five types of sub-culture as well as add the anthropological definition to some cultural type in order to be consistent with the cultural diversity to be found in the source text,

4.5 Translation Techniques Analysis

The collected cultural data was used in the analysis of translation techniques, along with the translation theories, which included Sanchawee Saibua's "Translation Techniques of Adjustment" (2006). Besides the researcher also studied the social and historical contexts in order to find the reflection through each chapter.

4.6 Conclusion and Discussion

After studying the cultural and translation techniques, all the results were synthesized to identify the cultural term translation techniques used and how the translator solved the translation problems arising from cultural differences. This is followed by a discussion and suggestion.

5. Results

The result has been divided into 5 categories, according to Nida's Five Types of Sub-culture and analyzed by Sanchawee Saibua's "Translation Techniques of Adjustment".

5.1 Translating Ecological Culture Result

1) Literal Translation

Literal Translation is the practice of replacing the Thai words with an equivalent. It was found that this technique was used to translate ecological term in Thai to equivalent English words. It helps to make the translation more understandable to readers and provides a comparable reflection of the local environment.

2) Translation Techniques of Adjustment

This technique does not focus on correcting the target text, but rather solving the translation problems in order to convey accurate meaning in two different cultural contexts. The three following techniques were found in translating ecological culture:

2.1 Descriptive Phrase Addition

Descriptive Phrase Addition is the practice of adding words or a short phrase to explain the cultural terms. This technique showed that the translator has a profound understanding of Thai lunar calendar as she was able to translate it correctly.

2.2 Descriptive Phrase Modification

Descriptive Phrase Modification was used to convey the meaning of words. Modification is needed in order to clearly convey the meaning into target languages. It was found that this technique was used to translate the none equivalent ecological terms in order to make it more understandable to the readers. Although some translation did not convey the specific culture meaning due to the geographical differentiation, the cultural aspects that were lost did not affect the overall meaning.

2.3 Generalization

Generalization is the practice of replacing the cultural words with a general equivalent. In this case, the Generalization technique could convey the overall meaning of the plants but the connotative meaning may have been diminished.

5.2 Translating Material Culture Result

1) Literal Translation

This technique was found to be used to convey the meaning of material culture which is commonly known in the reader's culture. However, it was noticed that the translator also combined another technique to make the literal translation more understandable to the readers, by adding some cultural words with general equivalent or modifying the context into the translation in order to convey the meaning more accurately than using one technique.

2) Transliteration

Transliteration is the practice of converting a text, especially the sound, from one writing system into another. The most common practice found was a combination of transliteration and transcription, which is the most practical way of reflecting the sound of one language when using another writing system. It was found that the translator also added a word or a short phrase after the transliterated sound to explain its meaning to the target readers.

3) Translation Techniques of Adjustment the three following techniques were found in translating material culture:

3.1 Descriptive Phrase Addition

This technique is used to convey the meaning of the specific material terms which are rarely known in the reader's culture. The additional word or phrase provides more detail about the material terms and makes it easier for the readers to understand or to imagine the picture of the mentioned item.

3.2 Generalization

The translator used this technique to generalize the specific cultural meaning in the source text and convey it in an easy way to make it more understandable to the readers with different cultural backgrounds. However, some specific cultural ideas were unavoidably reduced or diminished.

3.3 Descriptive Phrase Modification

In this case, modification is needed in order to clearly convey the meaning into the target text as there were no equivalent cultural terms. This demonstrates that the translator understood well what the author had tried to communicate to his readers and could convey its cultural meaning precisely.

5.3 Translating Social Culture Result

1) Literal Translation

Apart from replacing the Thai words with an equivalent, the translator also created a newly "invented word" in order to solve the problem of non- equivalence at a cultural level. The context is an important factor to guide the readers to understand the meaning of this invented word.

2) Transliteration

The translator used this technique to transcribe the sound of the specific cultural terms and make them more readable to the readers. On the other hands, it is

still difficult for readers even Thai, to understand the cultural and connotative meanings, as musical and religious jargons are used. However, it was also found that more than one translation technique was used to complement the transliterated words and retain its aim to maintain the important meaning. The translation techniques are shown below.

2.1 Transliteration and Literal Translation

Sometimes the Transliteration technique alone is not enough to convey the meaning of words, or some words were too specific for the target readers. To solve this problem, the translator had to use the “Literal Translation” technique to complement the cultural words so as to make them more understandable to the readers.

2.2 Transliteration and Descriptive Phrase Addition

This technique is used to convey the meaning of cultural specific terms which are mentioned more than once. By adding a short phrase to each transliterated word, it maintains the connotative meaning and makes them clearly distinguishable to the readers.

3) Translation Techniques of Adjustment the three following techniques were found in translating social culture:

3.1 Descriptive Phrase Modification

Although the culturally specific meaning could be conveyed using the Descriptive Phrase Modification technique, thus making it more understandable to the readers, some examples revealed that the cultural meaning may have been different from the original due to misinterpretation.

3.2 Descriptive Phrase Addition

The translator used the additional phrase technique in order to maintain the cultural meaning of the source language and tried to deliver it to the target readers as clearly as possible.

3.3 Omission

Omission is the practice of dropping a word or words from source text in case where the translator is unable to find equivalent word to suitable for the target text. It was found that, even though the translator chose to use this technique to translate the text, the overall meaning could still be understood. In fact, this technique made the translation easier.

5.4. Translating Religious Culture Result

1) Literal Translation

Generally, the translator could convey the meaning of religious terms to the readers in a practical way which is easier for people who were not familiar with Buddhism and other spiritual beliefs to understand. Sometimes, however, the connotative meaning may be reduced or altered as an inevitable consequence of the cultural differentiation.

2) Translation Techniques of Adjustment the two following techniques were found in translating religious culture:

2.1 Descriptive Phrase Modification

Although this technique makes it easier to convey the meaning of religious terms, sometimes the specific cultural meaning may not be clear or diminished.

2.2 Descriptive Phrase Addition

This technique is used to provide detail to classify the meaning of religious terms that are unique to a particular culture. It was found that the additional phrases used in the translation provided supplementary information that made the target text more comprehensible to the readers.

5.5 Translating Linguistic Culture Result

1) Literal translation

The translator was able to translate the exact meaning of linguistic terms found in the source language to target language. However, the cultural meaning were reduced as English personal pronouns do not have various forms to identify or distinguish the speaker whereas Thai personal pronouns have more specific forms depending on various factors such as social status, age, or relationship.

2) Transliteration

Besides from the combination of transliteration and transcription, it was also found that the translator used literal translation in order to convey the most accurate meaning to the sound. The only transliteration flaw found in this context was that the translator misinterpreted.

6. Conclusion

The result of cultural term translation, categorized to Nida's "Five Types of Sub-culture" (Nida, 1964, p.91) shows that the main category represented in "*Lai Chiwit*" was material culture. Other categories were social culture, religious culture, ecological culture, and linguistic culture respectively. Moreover, the researcher adapted the religious definitions from anthropological studies to fit Nida's definition of Religious Culture so as correspond with the cultural data found in the source text which reflected not just Buddhism, but also the spiritual and supernatural beliefs found in Thai society.

There were three major techniques used for the literature. The main translation technique was Translation Techniques of Adjustment, which can be divided into four methods, namely, Descriptive Phrase Modification, Descriptive Phrase addition, Generalization, and Omission.

Another two major techniques used were Literal Translation and Transliteration.

Overall meaning in the translated version was conveyed correctly. The translator was able to translate the meaning and mood as well as maintaining as far as possible, the connotative meaning for target readers. However, some Thai cultural meaning was lost or altered because of misinterpretation, but this was relatively small compared with the data as a whole and did not affect the overall meaning of the story.

Furthermore, the study of cultural meaning was related to certain historical events in Thai society involving political influence, cultural interference, and local beliefs. These were reflected through meaning changing over time. For example, regarding the translation of “*Yikae*”, “*Likae*”, and “*Naj-tha-don-thee*” these words referred to Thai traditional dramatic performance, but each word has a different connotative meaning depending on time and social context. The researcher also found that *Lai Chiwit* was not only inspired by an actual tragic accident, but also some characters were based on real people living at the actual location where the story is set and, events recorded according to the writer own experience and memories of the people who lived on the banks of the Suphanburi river. Furthermore the translator’s experience as a student in Thailand helped her to interpret the Thai language and culture references and facilitated selection of suitable language and techniques used in the translation processes.

7. Recommendations for Further Study

- 1) A study of foreign literature which has been translated into Thai language more than once in order to understand not only the translators’ techniques, but also the different social and cultural contexts influential at the time of publication
- 2) Holistic research is needed to integrate the translation studies with other fields, such as politic, anthropology, or digital technology in order to expand the field of study.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กองประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2549). *ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม*. สระบุรี: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- กาญจนา อินทรสุณานนท์. (2545). *สารานุกรมดนตรีและเพลง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2535). *ระบบการแพทย์พื้นบ้านในชนบทไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย กองแผนงานสาธารณสุข.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2535). *แนวคิดเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย กองแผนงานสาธารณสุข.
- ไกรฤกษ์ นานา. (2553). *500 ปีสายสัมพันธ์สองแผ่นดิน ไทย-โปรตุเกส*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน.
- คมสันต์ วงศ์วรรณ. (2551). *ดนตรีตะวันตก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2553). *หลายชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2000.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2553). *น้ำพริก*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ.
- เกร็ก เจ. เรโนลด์ส. (2527). *ประวัติศาสตร์สังคมคืออะไร*. แปลโดย วารุณี โอสธารมย์ และอัญชลี สุสายัณห์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกร็ก เจ. เรโนลด์ส. (2550). *เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) บรรณาธิการแปล วารุณี โอสธารมย์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- โครงการสารานุกรมไทย. (2539). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: หอรัษฎากรพิพัฒน์.
- โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย. (2522). *วรรณกรรมประกอบการเล่นลิเก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ.

- โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย. (2522). *หมอลไทย ยาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ.
- จารวิ มั่นสินธร. (2547). *การวิเคราะห์เรื่องดอกบัวในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2536). *อภิธานศัพท์เรือนไทยภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- จูไรรัตน์ จันทรธำรง และ ยุพา คลังสุวรรณ. (2531). *ประวัติศาสตร์ทางมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมโดยสังเขป*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจเรมี ซิบรูก. (2554). *คู่มือเข้าใจชนชั้นวรรณะ ความเหลื่อมล้ำ*. แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์ และสายพิน ศุพุททมงคล. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คลับไฟ.
- แจ็ก เอ็ม. พอตเตอร์. (2526). *โครงสร้างสังคมชวาไทย*. แปลโดย นฤจร อธิธิจิระจรัส. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). *สี่เจ้านาย*. เชียงใหม่: พายัพ ออฟเซท พรินท์.
- ชยันต์ พิเชียรสมุทร และวิเชียร วีรวงศ์. (2548). *น้ำกระสายยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. (2538). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาติชาย คชนชล. (2554). *ฤดูน้ำหลากสมัยก่อน...กลายเป็นภัยพิบัติในสมัยนี้*. หนังสือพิมพ์ผู้ชนบท. ปีที่ 22. ฉบับที่ 390. (พฤศจิกายน 2554). น.3.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2548). *พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปต่อเนื่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ณรงค์ชัย ปีกุรักษ์. (2536). *สารานุกรมเพลงไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ณัชชา โสคติยานุรักษ์. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญจกร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองแถม นาถจำนง. (2554). *คึกฤทธิ์วิจารณ์นักเขียนวรรณกรรมจะดำรงอยู่ด้วยได้ด้วยไฟและพลัง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2526). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทักษ์ เกลิมเตียรณ. (2552). ด้านขนบวรรณกรรมไทย: ความสำคัญของนวนิยายแปล, นวนิยายต้นฉบับ และนวนิยายเลียนแบบ การศึกษาการทำให้เป็นภาษาถิ่น, ความเป็นของแท้, ความป็นลูกผสม, การเอาแบบและลักษณะทวิวัฒนธรรม. แปลโดย อธิป จิตตฤกษ์ และกมลรัตน์ ศิลประเสริฐ. *รัฐศาสตร์สาร*, ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2551, น.1-52.
- ทิวาพร ธงทอง. (2553). *การศึกษาการแปลวัฒนธรรมอ้อมประโยคคำถามในนวนิยายเรื่อง สี่แผ่นดิน(Si Phaendin) และ Four Reigns*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทีมงานนิตยสารสารคดี. (2539). *สัตว์ 12 นักษัตรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.
- ธวัช ปุณโณทก. (2533). *แนวทางการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทลายลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- นนทพร อยู่มั่งมี. (2551). *ธรรมเนียมพระบรมศพและพระศพเจ้านาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- นวลพรรณ พงศ์วุฒิ. (2550). *พืชสมุนไพรกับการปรุงเครื่องหอมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์ทอง.
- นิตา หงส์วิวัฒน์ และทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2550). *ผลไม้ 111 ชนิด: คุณค่าอาหารและการกิน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงแดด.
- นิติรัตน์ บุญเรือง. (2551). *เครื่องหอมไทย ภูมิศึกษาศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยปียะชนก นครปฐม*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2549). *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ: “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ: สุพรรณภูมิพิพิธภัณฑ์.
- นุชจรี ใจเก่ง. (2551). *ระลึกชาติในแบบเรียนภาษาไทย*. อ่าน, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-กันยายน 2551, น.19 - 54.
- บรรพต ศิริชัย. (2553). *บทบาทของคติชนในวรรณกรรมไทย: ภูมิศึกษาคติชนในนวนิยายเรื่องหลายชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เบนดิเกท์ แอนเดอร์สัน. (2552). *ชุมชนจินตกรรมว่าด้วยกำเนิดและการเผยแพร่ขยายของชาตินิยม*. (พิมพ์ครั้งที่2). แปลโดย กษิร ชีพเป็นสุข, เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช, คุณากร วาณิชย์วิรุฬห์, ฉลอง สุนทรวาณิชย์, ทรงยศ แวหงษ์, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ภัคดี วีระภาสพงษ์, วีระ สมบูรณ์ และศุภมิตร ปิณฑพัฒน์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกล็ดไทย.

เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน. (2553). *ในกระจก: วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.

ปิยะ มาลากุล, หม่อมหลวง. (2523). *การใช้ถ้อยคำและราชาศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

ประชา ดุลยธรรม. (2519). *ศึกษาศึกฎฐิติและวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.

ประทีป ชุมพล. (2545). *ตำราภาษาไทย ภูมิปัญญาแห่งอดีตที่ถูกกีดกันให้อยู่นอกกรอบ*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน.

ประหยัด สายวิเชียร. (2537). *คำศัพท์คหกรรมศาสตร์*. เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์

พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2548). (พิมพ์ครั้งที่ 2)

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.

พรรณี ภาระโกชน. (2554). *การศึกษาวรรณกรรมญี่ปุ่นจากนวนิยายเรื่อง “Memoirs of a Geisha” ของ Arthur Golden และฉบับแปลภาษาไทย โดย วิหยาสะก่า. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการ
พัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.*

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2539). *ลิเก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บันทึกสยาม.

พวงผกา คุโรวาท. (ผู้เรียบเรียง). (2523). *คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย*. กรุงเทพฯ: เอกถักษ์ณดีไซน์.

พระธรรมกิตติวงศ์. (2551). *พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสนา “คำวัด”*. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พระมหาวัช งามธโช. (2537). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อ
สังคมไทย*. พุทธศาสนคหบดีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พณิพันธุ์ ธีตรอำไพวงศ์. (2542). *การรักษาโรคกระพั้น หล และชางโดยการกวาดยา: กรณีศึกษา
หมอกวาดยา ตำบลกุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิมพ์พันธุ์ เวสสะ โกศล. (2555). *การแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไพบุรณ์ จินตกุล. (2547). *กูยในประเศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.

- มณเฑียร ศุภลักษณ์. (2541). *ขนมไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย จำกัด.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2551). *เทศน์มหาชาติ เถลิงพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา*. นนทบุรี: จตุพรดีไซน์.
- มานพ ถนอมศรี. (2539). *ท้าวทองกีบม้า ราชินีขนมไทยและบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อยุธยา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ดันอ้อ แกรมมี จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ. (2535). *แม่หญิงสี่ชายตัว ชุนชนและการค้าประเพณีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนา.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลำดวน สุขพันธุ์ (เรียบเรียง). (2520). *ประเพณีการบวช*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ.
- วรณัฐ งามเลิศกิตติยา. (2547). *เครื่องรางของขลังรูปเต่า: กรณีศึกษาหลวงปู่หลิว ปณณโก วัดไร่แตงทอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. ปริญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามนุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณา แสงอร่ามเรือง. (2545). *ทฤษฎีและหลักการแปล*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี โอสธารมย์. (2524). *การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทย์ พินคณิน. (2551). *เครื่องราชภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิภา กองนันทน์. (2540). *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- วัฒนา วิวัฒน์สร. (2547). *การแปลวรรณกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร เกษประทุม. (2550). *ราชาศัพท์และพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พร้อมพระราชวงศ์ โดยสังเขป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- ศรัณย์ ทองปาน. (2554). *สี่แผ่นดิน กับ หลายชีวิต ของ คึกฤทธิ์ ปราโมช*. สารคดี, ปีที่ 27 ฉบับที่ 314 เมษายน 2554, 95-128.
- ศิริลักษณ์ ทวีจิรุ่งทิว. (2547). *การแปลสำนวนจากนวนิยายภาษาไทยของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นภาษาอังกฤษ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย. (2537). *ประวัติหมอชีวกโกมารภัก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

- สถาบันการแพทย์แผนไทย. (2551). *รหัสข้อมูลสุขภาพ ด้านการแพทย์แผนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สมคิด จิระทัศนกุล. (2554). *รู้เรื่องวัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มิวเซียมเพรส.
- สมพร มั่นตะสูตร. (2552). *วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต*. วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2549). *บทวิจารณ์ว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สมบัติ พลายน้อย. (2526). โอ่งอ่าง. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, ปีที่ 22 ฉบับที่ 8 สิงหาคม 2526, น.33-35.
- สมบัติ พลายน้อย. (2527). ขนแม่เอ๊ย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น.
- สมบัติ พลายน้อย. (2531). *เล่าเรื่องมังกร*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- สมบัติ พลายน้อย. (2538). *จันทรถินนิยาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- สมบัติ ภูภาณจน์. (2554). *คือ คึกฤทธิ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80.
- สมศักดิ์ จำปาเงิน และสำเนียง มณีภาณจน์. (2530). *ย่อยโลกวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติกล้า มีเดีย.
- สมเด็จพระเจ้าพระยาอภัยราชาภพ. (2465). *ประชุมพงสาวดาร ภาที่ 17: เรื่องตำนานการเลิกล่อน เบี้ย และเลิกลวย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาอภัยราชาภพ ทรงเรียบเรียง*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- สรศักดิ์ แผงสกา. (2554). *ของเก่าเรา (ไม่) ลืม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.
- สอาด บุญเกิด, จเร สดากร, ทิพย์พรรณ สดากร. (2525). *ชื่อพรรณไม้ในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: อนิเมทพรีนซ์ แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์ และคณะ. (2547). *เศรษฐกิจการพนัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยอ่าน.
- สัจฉริย สายบัว. (2550). *หลักการแปล*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). *คึกฤทธิ์กับประติมากรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 1 และ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาควิทยาศาสตร์-ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2540). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์.

- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2536). *เรือนไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สำนักพิมพ์ยูไนเต็ดบุ๊กส์. (2535). *การดองและเชื่อมแห้ง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ยูไนเต็ดบุ๊กส์.
- สำนักวิชาการ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2553). *รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจกรรมโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สุภัค มหาวารการ. (2555). *รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระจันทร์ในอรรถกถาชาดก: รายงานการวิจัย*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุมิตร เทพวงษ์. (2548). *การไหว้ครูในพิธีไหว้ครู สำหรับการแสดงของไทย*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2522). *ลิเก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ.
- สุรภัย ศิวรักษ์. (2516). *สยามยามวิกาล*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- สุรภัย ศิวรักษ์. (2539). *คึกฤทธียาลัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- สีไพร พลอยทรัพย์. (2553). *การปรับตัวของหมอพื้นบ้านในการรักษากระดูกหัก: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสาวภา พรศิริพงษ์, พรทิพย์ อุดมรัตน์, เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. (2539). *การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- เสาวภา พรศิริพงษ์, พรทิพย์ อุดมรัตน์, เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. (2541). *การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านไทย: กรณีศึกษาพ่อใหญ่จารย์เคน ลาวงศ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- หนานคำ (นามปากกา). (2537). *พ่อบ้านท่าคร้ว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อนดี.
- อภิโชค แซ่โล้ว. (2541). *การแต่งกายไทย*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- อรศิริ ปาณินท์. (2539). *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2538). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมพร จิรัฐติกร. (2538). ตามรอย “หลายชีวิต” ของคึกฤทธิ์ ปราโมช. *ศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ 16 ฉบับที่ 6 เมษายน 2538, น.212-215.

เอนก นาวิกมูล. (2532). *การแต่งกายของไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

เอนก นาวิกมูล. (2549). *ภาพถ่ายและสิ่งพิมพ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

เอนก นาวิกมูล. (2551). *ข้าวของในอดีต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

ภาษาอังกฤษ

Baker, C. & Phonpaichit, P. (2010). *The Tale of Khun Chang Khun Peaheh Siam's Great Folk Epic of Love and War*. Chiang Mai: Silkworm Books.

Benedict, A. R.O'G. & Mendiones, R . (1985). *In the mirror: Literature and Politics in Siam in the American Era*. Bangkok: Editions Duang Kamol.

Benjamin, F. M. & Keane, C. B. (1972). *Encyclopedia and Dictionary of Medicine and Nursing*. USA: W.B. Saunders Company.

Borthwick, M. (1996). *Many Lives*. Bangkok: O.S Printing House.

Chicarelli, C.F. (2004). *Buddhist Art: An Illustrated Introduction*. Chiang Mai: Silkworm Books.

Chommanrth, R. (2000). *A study of Number from a translated version of Many Lives by Meredith Borthwick*. A Thesis for the Degree of Master of Arts, The Department of Language and Culture for Communication and Development, Mahidol University.

Cyril, M.H. (2000). *Dictionary of Architecture and Construction*. New York: McGraw-Hill Professional.

Decha, N. (2006). *Linguistic and Cultural Gaps in Translating the Being Thai Column in Kinnaree Magazine from Thai into English*. A Thesis for the Degree of Master of Arts, Language and Culture for Communication and Development, Mahidol University.

Eco, U. (2003). *Mouse or Rat? Translation as Negotiation*. England: Phoenix Publishers.

Embree, J. F. (1950). Thailand - A Loosely Structured Social System. *American Anthropologist*. Vol. 52, No.2 (April - June, 1950). pp. 181-193.

- Fredrick, W.B. (2001). *A Dictionary of Buddhist and Hindu Iconography*. New Delhi: D.K.Printworld. Chicago: R.R. Donnelley & Sons Company.
- Cross, F.L. & Livingstone, E.A. (1974). *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. New York: Oxford University Press.
- The American Heritage Dictionary of the English Language* (4th ed). (2000). USA: Houghton Mifflin Company.
- Nida, E. A. (1964). Linguistics and Ethnology in Translation-Problems. *Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology*. New York: Harper & Row Publishers.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translation: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible translation*. The Netherlands: Adler's Foreign Book Inc.
- Nida, E. A. (2003). *Fascinated by Languages*. The Netherlands: John Benjamin Publishing.
- Newmark, P. (1916). *Approaches to Translation*. England: Pergamon Press.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (4th ed). (1992). Oxford: Oxford University Press.
- Ridpath, I. (2007). *A dictionary of Astronomy*. New York: Oxford University Press.

เว็บไซต์

- “ขวัญ” ฟื้นความเชื่อของพี่น้องร่วมภูมิภาคสุวรรณภูมิ. (2011, April). Retrieved November, 2012, from <http://bit.ly/1kIRttH>
- ถั่วพู. (2008, March). Retrieved July, 2013, from <http://goo.gl/54dZtK>
- บทบาทในการเผยแพร่วัฒนธรรมการกินอยู่ของชุมชนชาวโปรตุเกสในประวัติศาสตร์ไทย. (2011, February). Retrieved February, 2013, from <http://bit.ly/1kHWz8c>
- Cultural Implications for Translation*. (2002, October). Retrieved November 11, 2012, from <http://goo.gl/Eszoa5>
- Hor Mok (ห่อหมก)-Thai Curried Fish Custard and The Principles of Thai Cookery by Chef McDang*. (2010, November, 16.). Retrieved February, 2013, from <http://goo.gl/KqQ3cq>

๓๓๓๓๓๓

เรื่องย่อ เรื่อง หลายชีวิต

เรื่อง *หลายชีวิต* เป็นเรื่องราวชีวิตของตัวละครทั้งสิ้น 11 ตัว ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านสถานะ เพศสภาพ วัย ชาติตระกูล และอาชีพ โดยตัวละครทั้ง 11 ตัวเดินทางลงเรือโดยสารเพื่อไปยังจุดหมายเดียวกันหากต่างกันด้วยจุดหมาย ทว่าสุดท้ายต้องมาจบชีวิตลงพร้อมกันในอุบัติเหตุเรือโดยสารล่ม นำไปสู่การกลับไปทบทวนเรื่องราวชีวิต ที่ไปที่มาของตัวละคร ซึ่งนำมาสู่ในการประสพโศกนาฏกรรมเรือล่ม

เจ้าลอย เป็นเด็กกำพร้าที่ขายพริมนำมาขบเลี้ยงเสมือนเป็นลูกคนหนึ่ง ชื่อ “ลอย” นั้นตั้งตามที่มาของเจ้าลอยซึ่งถูกทิ้งให้ลอยน้ำมา หลังขายพริมได้เข้ามาเลี้ยง สถานะทางการเงินของยายพริมก็ดีขึ้น จนร่ำรวยเป็นเศรษฐี ยายพริมเชื่อว่า ลอยเป็นคนนำโชคให้หลานนี้มาให้ตนเอง จึงเลี้ยงดูเจ้าลอยเป็นอย่างดีและไม่คิดที่จะปิดบังที่มาของมัน เจ้าลอยเติบโตขึ้นมาโดยไม่รู้สึกผูกพันกับใครจริงจังและเห็นว่า ชีวิตปัจจุบันของลอยเป็นกำไรเป็นของได้เปล่าไม่มีต้นทุน จะใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยเท่าไรก็ได้ เมื่อเจ้าลอยปรารถนาสิ่งใด เจ้าลอยก็พยายามหาหนทางให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น จนเกิดอุบัติเหตุเรือล่ม เจ้าลอยซึ่งตอนนีกลายเป็นหัวหน้าโจรที่เหี้ยมโหดที่สุดคนหนึ่งกำลังมุ่งหน้าเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปติดต่อซื้ออาวุธใหม่มาเพิ่ม โดยจังหวะที่เรือคว่ำจมลง เจ้าลอยมันกำลังนึกในใจว่า “ชีวิตกูเป็นกำไร”

หลวงพ่อเสม เสมเกิดในครอบครัวที่มีอันจะกิน ตั้งแต่เด็ก เสมเป็นคนมีเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิด เมื่อเติบโตขึ้นความเมตตานี้ก็มีได้น้อยลงตาม แต่กลับมากขึ้นพร้อมความเห็นใจในทุกข์ของผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน และความจงนสงสยในชีวิตรอบตัวยิ่งขึ้นว่า เพราะเหตุใดคนเราจึงเกิดมาแตกต่างกัน เมื่อเสมมีความรัก คนรักของเสมกลับตัดสินใจเลือกที่จะแต่งงานกับชายที่มีฐานะดีกว่าเสมแทน เพราะเมื่อว่าเมื่อบิดาเสมถึงแก่กรรมลง ทรัพย์สินของเสมที่มีก็ถูกญาติพี่น้องฟ้องร้องแย่งชิงไป สร้างความผิดหวังให้กับเสมอย่างมาก เมื่ออายุครบบวช เสมก็เข้าพิธีอุปสมบทบวชตามพิธีที่วัดในหมู่บ้าน และได้พบความสงบแห่งสมณะเพศ จึงไม่คิดลาสิกขา พระเสมตั้งใจฝึกปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด โดยหวังที่พบหนทางหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวงด้วยวิธีการต่างๆ จนกระทั่งในที่สุดก็สามารถบรรลุถึงแก่นของพระพุทธศาสนาได้สำเร็จ และเผยแผ่คำสอนดังกล่าวไปสู่พุทธศาสนิกชน จนมีลูกศิษย์ลูกหานับถือไปทั่ว จวบจนเมื่อพระเสมอายุได้หกสิบ

เศษ ก็ล้มป่วยลงด้วยโรคมะเร็ง ลูกศิษย์ที่เคารพนับถือพระเสมจึงตัดสินใจพาพระเสมไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ

พรรณี พรรณีเป็นลูกสาวคนเดียวของนางรื้อ ชื่อเดิมของพรรณีคือ รื่น พรรณีเกิดมาท่ามกลางความยากจนข้นแค้นจนไม่เคยคาดหวังเลยว่าชาตินี้ จะหลุดพ้นจากความยากจนไปได้ นางรื้อขายพรรณีให้กับคุณนาย ผู้มั่งมีจากกรุงเทพฯ นำไปใช้เป็นเด็กรับใช้ภายในบ้าน พรรณีตื่นตาตื่นใจกับความร่ำรวยของคุณนาย จนคิดพยายามเปลี่ยนฐานะด้วยการยอมเป็นภรรยาคุณพงศ์หลานชายคนเดียวของคุณนาย แต่ถูกคุณนายจับได้และทำร้าย พรรณีจึงหนีออกจากบ้านตามคำชวนของยายกลีบ แต่กลับถูกยายกลีบหลอกไปขายเธอให้กับช่องโสเภณี พรรณีปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้เป็นอย่างดี เธอขายตัวเพื่อแลกเงิน โดยไม่รู้สึกเดือนร้อนแต่อย่างไร เพราะสิ่งที่ต้องการคือเงินเพื่อมาเติมเต็มสิ่งที่เธอขาดไปเมื่อครั้งยังเด็ก พรรณีได้เจอคุณพงศ์อีกครั้งและหลอกให้คุณพงษ์ยอมแต่งงานกับเธอจนได้ เธอตัดสินใจกลับไปบ้านเพื่อไปเยี่ยมลูกและนำเงินไปให้นางรื้อ อย่างไรก็ตามระหว่างทางกลับมากรุงเทพฯ เพื่อแต่งงานกับคุณพงศ์และจะได้ครอบครองทรัพย์สินเงินของคุณนาย พรรณีก็ต้องมาเสียชีวิตลงในเหตุการณ์เรือล่ม

ท่านชายเล็ก ท่านชายเล็กเป็นหม่อมเจ้า ไอรสเสด็จในกรมพระองค์หนึ่งซึ่งประสูติจากหม่อมคนสุดท้าย หลังจากเสด็จในกรมสิ้นพระชนม์ลง ก็ไม่มีเจ้าหน้าที่คนไหนสนใจจะไปแจ้งกระทรวงว่ามีหม่อมเจ้าประสูติใหม่ ทำให้ท่านชายเล็กเป็นหม่อมเจ้าโดยพลตินัย แต่ไม่ใช่ทางนิตินัย จึงไม่ได้รับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดเหมือนเจ้านายอื่นๆ และภายหลังท่านชายเล็กและท่านแม่ก็ต้องออกจากวัง มาอาศัยอยู่ที่บ้านยายด้านนอกวัง ความเป็นหม่อมเจ้าเป็นอุปสรรคขวางกั้นท่านชายเล็กกับคนอื่นๆ เพราะเพื่อนฝูงหรือคนรอบข้างต่างไม่รู้ว่าควรวางตัวด้วยอย่างไร เมื่อท่านชายเล็กมีความรัก ก็ต้องพบกับความผิดหวังเพราะความแตกต่างทางชาติกำเนิด ท่านชายเล็กตัดสินใจหนีความเป็นหม่อมเจ้าไปใช้ชีวิตอยู่ที่ต่างจังหวัด ท่านชายเล็กกลายเป็นที่รักใคร่ของคนที่นี่ จนได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ความเป็นหม่อมเจ้าก็กลับคืนมาอีกครั้ง เมื่อเพื่อนเก่าสมัยทำงานซึ่งเป็นผู้ช่วยปลัดกระทรวงเดินทางมาตรวจราชการและจำท่านชายเล็กได้ ท่านชายเล็กจึงตัดสินใจหนีชาติกำเนิดของตัวเองไปอีกครั้ง

ผล ตั้งแต่เด็กผลก็รู้ตัวเองว่ารักการแสดงลิเกเป็นชีวิตจิตใจ แต่ครอบครัวของผลต้องการให้ผลเป็นชานาเหมือนกับคนอื่นๆ ในครอบครัว เมื่อผลมีโอกาสรู้จักและดูแลลิเกคณะนายทับทิมในระหว่างที่มาแสดงที่งานฉลองบวชนาคของเพื่อน ผลก็ตัดสินใจหนีตามคณะลิเก โดย

หวังจะเรียนรู้วิชาแสดงลิเก จนในที่สุด นายทับทิมก็ให้โอกาสได้ลองเล่นเป็นเสนา ผลเล่นลิเกดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะผลเล่นลิเกจากจิตวิญญาณที่มีทั้งหมด ประกอบกับเป็นคนช่างสังเกต เรียนรู้เร็ว จึงทำให้การแสดงของผลเป็นที่ถูกใจผู้ชมเป็นอย่างมาก ผลสามารถเอาชนะนายทับทิมนายโรงลิเกคนเก่าและยึดคณะลิเกเป็นของตนเองได้ กลายเป็นพระเอกลิเกที่มีชื่อเสียงโด่งดังอยู่นานหลายปี จนกระทั่งถูกพระเอกลิเกรุ่นใหม่วิเศษโค่นตำแหน่งลง และถูกขับออกจากคณะยี่เกจนต้องกลับมาอยู่บ้านเกิด วันหนึ่งผลได้ยินประกาศทางวิทยุว่ารัฐบาลจะจัดการประกวดลิเกทางวิทยุ ผลตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อออบกู้ชื่อเสียงของตัวเองทันที

ละม่อม อาศัยอยู่กับนางลมุลผู้เป็นแม่ พ่อของละม่อมมีศเป็นคุณหลวง เสียชีวิตตั้งแต่ละม่อมยังเด็กๆ แม้ว่านางลมุลจะทำหน้าที่แม่โดยการเลี้ยงดูละม่อม แต่ก็มักเรียกร้องทวงคืนบุญคุณกับละม่อมอยู่เสมอๆ และใช้สถานะความเป็นแม่กดขี่ให้ละม่อมต้องยอมปฏิบัติตามคำสั่งของตนตลอดเวลา ยิ่งละม่อมเติบโตขึ้น ชื่อเรียกร้องของนางลมุลก็เพิ่มมากขึ้นตาม ทำให้ละม่อมกลายเป็นคนอมทุกข์ หน้าตาไม่แจ่มใส ดูแก่กว่าวัยเป็นอย่างมาก นางลมุลไม่ยอมให้ละม่อมออกไปทำงานนอกบ้าน ละม่อมจึงทำงานรับจ้างเย็บผ้าอยู่ที่บ้าน จนมีโอกาสดูรู้จักกับลูกค้าคนหนึ่งชื่อ นายสนิท และมีท่าทีจะชอบพอกัน วันหนึ่งสนิทมาลละม่อมไปทำงานที่กรุงเทพฯ จากนั้นก็เฝ้ายายไปละม่อมตรอมใจว่าสนิทคงจะลืมตนเองไปแล้ว จนไปพบกับจดหมายที่สนิทเขียนมาหาแต่ถูกนางลมุลเอาไปซ่อน เพราะกลัวว่าละม่อมจะทิ้งตนเองไปและจะไม่มีใครคอยปรนนิบัติดูแล นางลมุลพร่ำพรรณนาถึงความทุกข์ยากและความเสียสละของตนให้ละม่อมได้ยินเหมือนทุกครั้ง จากผลความผิดหวังและความอดทนที่ต้องอดกลั้นให้นางลมุลกดขี่มาเป็นเวลาช้านาน ละม่อมพลั้งมือฆ่าแม่ของตัวเอง จากนั้นจึงหนีออกจากบ้านไปกรุงเทพฯ โดยไร้ซึ่งจุดหมาย

โนรี โนรีเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่มีพ่อติดเหล้าอย่างหนัก แต่ถึงผู้เป็นพ่อจะมีนิสัยไม่ดีอย่างไร แต่ก็มีข้อดีตรงเป็นคนชอบอ่านและสะสมหนังสือจำนวนมาก ทำให้โนรีมีนิสัยรักการอ่านหนังสือตามไปด้วย และเพราะเป็นคนอ่านหนังสือมากและเรียนหนังสือเก่ง โนรีจึงได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวให้เรียนหนังสือจนจบชั้นมัธยมศึกษา แม่ของโนรีตัดสินใจส่งโนรีไปอยู่กับญาติที่กรุงเทพฯ เพราะหวังจะให้โนรีรับราชการ สร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล ก่อนเข้ากรุงเทพฯ แม่ให้โนรีสาบานต่อหน้าพระที่ห้อยคอว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเหล่าเหมือนกับพ่อ โนรีได้เข้ามาอยู่ในบ้านของเจ้าคุณผู้ใหญ่ว่านหนึ่ง และทำงานรับใช้ป็นเสมียนในกรม โนรีเกิดไปตกหลุมรักคุณเล็ก ลูกสาวของท่านเจ้าคุณซึ่งมีนิสัยชอบอ่านหนังสือเหมือนกัน จนเป็นแรงผลักดันให้โนรีเริ่มเขียนนิยายและได้รับการตีพิมพ์ในที่สุดจากความช่วยเหลือของนายจวง ชมภูสด นักเขียนชื่อดังในยุคนั้น

แต่ถึงแม้โนริจะพยายามผลักดันสถานภาพของตนเองขึ้นมา ทว่าคุณเล็กก็ไม่ได้สนใจและแต่งงานไปกับคนที่มีฐานะและยศที่เท่าเทียมกัน สร้างความเสียใจให้กับโนริเป็นอย่างมาก โนริตัดสินใจออกจากบ้านท่านเจ้าคุณและเริ่มดื่มเหล้าอย่างหนัก ชื่อเสียงของโนริเริ่มตกต่ำลง จากผลของการดื่มเหล้าอย่างหนักหน่วง สุดท้ายโนริต้องกลับมาบอ้ออาการติดเหล้าที่บ้าน สร้างความเสียใจให้กับแม่เป็นอย่างมาก โนริตัดสินใจหนีออกจากบ้านและขึ้นเรือไปกรุงเทพฯ โดยหวังจะกลับมาสร้างชื่อเสียงอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่เรือลม โนริกกำลังอยู่ในอาการมึนเมาจากฤทธิ์ของเหล้า

ลินจง ลินจงเกิดในครอบครัวที่มีอันจะกิน พ่อแม่เลี้ยงดูลินจงมาเป็นอย่างดี เมื่อลินจงเติบโตขึ้นก็ได้แต่งงานกับคนดี ขยันทำงาน มีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข ขาดเพียงแต่ลูกที่จะมาเติมเต็มชีวิตครอบครัวในสมบูรณ์ ลินจงกับสามีพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้มีลูกสมใจปรารถนา ไม่ว่าจะเดินทางไปไกลเพื่อไปบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใด หรือใช้เงินทำบุญชุกเท่าไร หลังจากผ่านไปห้าปี ลินจงก็ตั้งครรภ์สมความปรารถนา ทว่าในวันเดียวกันกับที่ลินจงคลอดลูกชายออกมา กลับต้องสูญเสียสามีไป ลูกของลินจงยังโตขึ้นก็ยิ่งแสดงอาการบ่งชี้ว่าผิดปกติ คือมีพัฒนาที่ช้ากว่าเด็กปกติคนอื่นๆ สร้างความเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมากให้กับลินจง เมื่อได้ยินข่าวว่า มีหมอพระที่สามารถรักษาโรคได้ ลินจงจึงตัดสินใจพาลูกขึ้นเรือเดินทางไปรักษาทันที โดยหวังว่าจะช่วยให้ลูกของตนหายเป็นปกติเหมือนกับเด็กคนอื่นๆ

จัน ครอบครัวของจันเป็นชาวนา จันเติบโตขึ้นมาโดยไม่รู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากคนอื่นๆ ในครอบครัวและละแวกบ้านแต่อย่างใด จนกระทั่งจันต้องต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารที่กรุงเทพฯ และได้รับการชักชวนจากหัวหน้าให้เข้ารับราชการทหาร จันก้าวหน้าในสายงานทหารมากขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ ขณะเดียวกันก็ยังห่างไกลจากครอบครัวและรากเหง้าเดิมมากขึ้นทุกที จันได้เปลี่ยนชื่อเป็น สุรวุฒิ ให้เข้ากับตำแหน่งใหม่หน้าที่การงานใหม่และแต่งงานกับหญิงสาว ที่มาจากครอบครัวสูงส่ง แต่ภายหลังจากเกษียณอายุราชการ จันต้องเผชิญกับความยากจน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสงคราม และตลอดอายุราชการจันต้องรักษาดำรงรักษาชีวิตให้สมศักดิ์ศรีของทหารทำให้ใช้จ่ายเงินเกินตัว จันพยายามทุกหนทางเพื่อกอบกู้สถานะทางการเงินภายในบ้าน แต่ก็ไม่สามารถหางานที่เหมาะสมกับเกียรติภูมินายทหารยศพันโทได้ จันจึงตัดสินใจพาลูกกลับไปอยู่บ้านที่ต่างจังหวัด เมื่อกลับไปถึงจากพันโทสุรวุฒิ นายทหารที่สูงศักดิ์จันก็กลับเป็น “ไอจัน” คนเดิม เขาไม่สามารถรับความจริงนี้ได้ จึงตัดสินใจกลับเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหนีความเป็น “จัน”

ทองโปรย เกิดมาพร้อมความร่ำรวยและโชคดี ไม่ว่าทองโปรยจะปรารถนาสิ่งใด พ่อและแม่ของทองโปรยก็จะหามาให้ทันที เมื่อโตขึ้นก็เป็นหญิงสาวหน้าตางดงาม พ่อแม่ทองโปรยส่งทองโปรยมายังกรุงเทพฯ เพื่อให้ได้เรียนต่อ ได้เข้าสังคมและฝึกหัดกิริยามารยาทตามความนิยมที่มีอยู่ในสังคม แรกเริ่มนั้นทองโปรยก็รู้สึกตื่นตาตื่นใจกับกรุงเทพฯ แต่ไม่นานนักก็รู้สึกเบื่อหน่ายจึงตัดสินใจกลับบ้าน ระหว่างทางกลับบ้านทองโปรยได้เจอกับสันต์ ซึ่งกำลังเดินทางไปรับตำแหน่งใหม่ ไม่นานนักทั้งสองก็แต่งงานกัน สันต์ประพฤติเป็นสามีที่ดี ตามใจทองโปรยทุกประการไม่ต่างจากพ่อและแม่ของเธอ อย่างไรก็ตาม ไม่นานนัก ทองโปรยก็กลับมารู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตอีก เพราะชีวิตไม่เคยมีความทุกข์ จนตรอมใจล้มป่วยลง สันต์จึงพาภรรยาเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปรักษาพยาบาลตามอาการของโรค โดยไม่รู้เลยว่าสาเหตุของความเจ็บป่วยเกิดจากทองโปรยเกิดจากสภาพจิตใจ

หมอแสง หมอแสงเป็นลูกชายของหมอสุด หมอประจำหมู่บ้าน ได้ร่ำเรียนวิชาทางการแพทย์สืบทอดจากพ่อมาตั้งแต่ยังเด็ก จนเมื่อเติบโตใหญ่สืบทอดอาชีพหมอจากพ่อ ทว่าสิ่งที่หมอแสงต่างจากหมอสุดคือ หมอแสงมีทัศนคติต่อความเจ็บป่วยและโรคร้ายต่างๆ ว่าคือศัตรูต่อเอาชนะ ขณะที่หมอสุดคิดแต่จะบำบัดรักษาโรค เมื่อหมอสุดเสียชีวิตลง ความมุ่งมั่นที่จะพิชิตโรคร้ายต่างๆ และอยู่เหนือความตามของหมอแสงก็ยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น หมอแสงทุ่มเทเวลาทั้งหมดไปกับการปร่งยาทดลองยาสูตรต่างๆ จนละเลยที่จะใส่ใจดูแลคนป่วย ทำให้ฐานะทางการเงินย่ำแย่ลงเรื่อยๆ ประกอบกับชาวบ้านหันมานิยมรับประทานยาแพทย์ปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ผลข้างเคียงจากการทดสอบยาหลายขนานกับตัวเองเป็นระยะเวลานาน ทำให้หมอแสงล้มป่วยเป็นโรคเรื้อน เป็นที่รังเกียจของผู้คนไปทั่วหมู่บ้าน หมอแสงจึงแอบลงเรือเพื่อไปหาที่อยู่ใหม่ที่ไม่มีใครรู้จัก

ในตอนท้ายสุดของเรื่องสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าตัวละครจะมีที่มาที่แตกต่างกันแต่ทว่าสิ่งหนึ่งที่ทุกตัวมีติดตัวเหมือนกันคือ กรรม จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ดำเนินมาก่อนหน้านั้น และไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงหนีความตายลงไปได้ ไม่ว่าจะยากดีมีจน หรือยิ่งใหญ่มาจากไหนก็ตาม

ประวัติผู้เขียน

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 20 เมษายน พ.ศ.2454 ในเรือกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลบ้านม้า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นโอรสองค์สุดท้ายในบรรดาโอรส-ธิดาทั้งหมด 6 คน ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ กับหม่อมแดง (บุญนาค) โดยชื่อ ‘คึกฤทธิ์’ นั้น มีที่มาจากการที่ท่านชอบร้องเสียงดังในวัยทารก จึงได้รับพระราชทานนามนี้จากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และเดินทางไปศึกษาต่อที่วิทยาลัย ควีนส์ (The Queen's College) มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) ประเทศอังกฤษ เพื่อศึกษาวิชาปรัชญา เศรษฐศาสตร์ และการเมือง โดยสำเร็จปริญญาตรีเกียรตินิยม และต่อมาได้รับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน

หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบุคคลที่มีความสามารถในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประพันธ์ การแสดง ด้านสื่อสารมวลชน และยังเคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2519 ในด้านวรรณศิลป์ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช มีผลงานเขียนที่มีชื่อเสียงระดับประเทศจำนวนมาก ที่ได้รับการตีพิมพ์หลายครั้งและผลิตซ้ำในรูปแบบต่างๆ เช่น *สี่แผ่นดิน* *ไฟแดง* *หลายชีวิต* และ *มอม* เป็นต้น

หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2538 สิริอายุรวม 84 ปี 5 เดือน 20 วัน ขณะดำรงชีวิตอยู่นั้น หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับการคัดเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2528 และต่อมาในปี พ.ศ. 2554 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้มีมติประกาศยกย่องให้หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และสื่อสารมวลชน

ประวัติผู้แปล

เมเรดิธ บอร์ธวิก (Meredith Borthwick) เป็นชาวออสเตรเลีย เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2493 ณ กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา เนื่องจากบิดาเป็นนักการทูต เมเรดิธจึงได้มีโอกาสติดตามบิดาไปพำนักอยู่ในประเทศต่างๆ หลายหลายประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย โดยเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทำให้มีความคุ้นเคยกับภาษาไทย วรรณกรรมไทย และวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี ก่อนจะย้ายตามบิดากลับไปยังประเทศออสเตรเลีย

เมเรดิธสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์อินเดียจากมหาวิทยาลัยเมลเบิร์น (Melbourne University) และปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National University) โดยหลังจากจบการศึกษา เมเรดิธได้ผลิตงานเขียนวิชาการที่เกี่ยวกับประเทศอินเดียจำนวนหลายเล่ม เช่น หนังสือเรื่อง *The Changing Role of Woman in Bengal 1849-1905* และ *Keshub Chunder Sen: a study of Indian social reform* จนเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการระดับนานาชาติ

ในปี พ.ศ.2527 เมเรดิธเข้าทำงานในกระทรวงต่างประเทศออสเตรเลีย และจากความสามารถทางด้านภาษาและพื้นฐานความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเทศไทย เธอจึงได้รับเลือกให้มาประจำ ณ สถานทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทย เมเรดิธประสบความสำเร็จในอาชีพนักการทูตเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2537 เธอได้รับการแต่งตั้งให้เป็น The Government' Senior Executive Service ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีผู้หญิงจำนวนไม่มากนักจะสามารถก้าวไปถึง

เมเรดิธ เสียชีวิตในปี พ.ศ. 2538 จากโรคมะเร็งด้วยวัย 45 ปี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล

ณิชนันท์ ตัญธนาวิทย์

วัน เดือน ปีเกิด

16 ธันวาคม พ.ศ. 2527

สถานที่เกิด

จังหวัดกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

วุฒิการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2546-2549

ศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552 - 2556

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
การสื่อสารและการพัฒนา) วิชาเอกการแปล

การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

การประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีมนุษยศาสตร์
ไทย ครั้งที่ 7 “ความกลัว ความหวัง จิตนาการ การ
เปลี่ยนแปลง” วันที่ 23-24 มกราคม พ.ศ.2557 ณ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประเทศไทย

ที่อยู่ปัจจุบัน

481/212 ซ.เจริญสนิทวงศ์ 37 ถ.เจริญสนิทวงศ์ เขต
บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 1700

E-mail: anaom.nicha@gmail.com